

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav hospodářských a sociálních dějin

Mgr. Jiří Pavlík

**PODNIKATELSKÉ A SPOLEČENSKÉ
AKTIVITY V. F. ČERVENÉHO A JEHO
SYNŮ V KONTEXTU
RODINNÉHO ŽIVOTA A POLITICKO –
HOSPODÁŘSKÉHO ROZMACHU
NÁRODNĚ UVĚDOMĚLÉ ČESKÉ
SPOLEČNOSTI**

hospodářské dějiny

vedoucí práce - Doc. PhDr. Drahomír Jančík, CSc.

2005

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonal samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

Jiří Šachlík

Obsah

Úvod.....	1
I. Sociální prostředí a jeho vliv na formování osobnosti V. F. Červeného.....	12
II. Zrod, vzestup a proměny rodinné firmy V. F. Červený	
II. 1. Založení firmy (1842 – 1851).....	20
II. 2. První úspěchy mezinárodních výstavách (1852 – 1854).....	34
II. 3. Vzestup firmy mezi přední světové výrobce dechových nástrojů (1855 – 1865)	41
II. 4. Výrobní krize (1866 - 1868).....	58
II. 5. Expanze výrobků na ruský trh a bezprostřední vliv hospodářské krize na výrobu ve firmě (1869 – 1877).....	68
II. 6. Výrobní spektrum a modernizace výrobních postupů (1878 – 1886)	86
II. 7. Změny v exportní strategii v důsledku zvýšeného celního ochranářství (1887 – 1896).....	101
II. 8. Snahy o překonání výrobní a odbytové krize (1897 - 1917).....	115
II. 9. Akcionování rodinné firmy (1917 – 1928).....	128

III. Společenské aktivity V. F. Červeného a jeho synů

III. 1. <i>Vstup do společensko-kulturního dění v Hradci Králové</i> <i>(1842 – 1847)</i>	140
III. 2. <i>Občanské aktivity v revolučních letech 1848 – 1849</i>	146
III. 3. <i>Útlum veřejné činnosti v období neoabsolutismu (1850 – 1859)</i>	152
III. 4. <i>Spoluúčast na oživení spolkového a veřejného života</i> <i>v Hradci Králové (1860 – 1864)</i>	160
III. 5. <i>Angažovanost v komunální a zemské politice (1865 – 1866)</i>	176
III. 6. <i>Účast na politice tzv. pasivní rezistence (1867 – 1869)</i>	189
III. 7. <i>Veřejné a občanské aktivity v bouřlivé době jednání o rakousko-českém</i> <i>vyrovnaní (1870 – 1873)</i>	195
III. 8. <i>Politická profilace v stoupence mladočechů (1874 – 1877)</i>	209
III. 9. <i>Nástup synů do veřejných postů (1878 – 1886)</i>	218
III. 10. <i>V roli místní autority v době vyhrocených nacionálních nálad v české společnosti</i> <i>(1887 - 1896)</i>	238
III. 11. <i>Pokračování v politicko-společenském odkazu V. F. Červeného jeho</i> <i>syny</i>	252
Závěr	266
Použité prameny a literatura.....	285
Obrazové přílohy.....	310

Úvod:

Jako téma své disertační práce jsem si zvolil podnikatelské a společenské aktivity V. F. Červeného a jeho synů v kontextu jejich rodinného života a politicko – hospodářského rozmachu národně uvědomělé české společnosti.

Tato práce si klade za primární cíle analyzovat podnikatelské aktivity Červených spojené s vedením rodinné firmy, podrobně objasnit příčiny jejich značných podnikatelských úspěchů i okolnosti, jež zapříčinily pozdější úpadek jejich firmy, zároveň podrobně analyzovat společenské aktivity Červených a vymezit jejich společenskou roli v době formování moderní české občanské společnosti.

Na tyto hlavní badatelské záměry navazují dílčí cíle. V rovině podnikatelských aktivit jsem si dále vytkl za úkol zařadit a zhodnotit postavení firmy v kontextu českého hospodářství a průmyslu a provést srovnání i s předními zahraničními firmami působícími v tomto oboru. Zároveň jsem snažil zhodnotit manažerské schopnosti Červených, popřípadě je zařadit v rámci obecnější typologie podnikatelů do odpovídající kategorie. Dílčím cílem této práce se stalo i zmapování konstrukčních zlepšení dechových nástrojů provedených Červenými. Nekladl jsem si za úkol detailně analyzovat konstrukční přednosti jejich inovací, na druhé straně se domnívám, že k jejich podnikatelské činnosti neodmyslitelně patří i jejich inovační činnost v nástrojářském oboru.

V rovině společenských aktivit kromě hlavních cílů, tedy analyzování společenských aktivit Červených a vymezení jejich společenské role v hektické době formování moderní české občanské společnosti, jsem se snažil ozřejmit pohnutky Červených k aktivnímu zapojení se do společensko – kulturního dění v Hradci Králové. Zejména zodpovědět otázku, zda se z jejich strany jednalo pouze o donátorskou úlohu, či zda zapojení se do komunální politiky bylo vedeno čistě pragmatickými úvahami, například zvýšením společenské prestiže, získáním pozemků, nebo zda šlo o nezištnou službu společnosti s cílem změnit místní neutěšené společensko-hospodářské poměry. Zároveň jsem si vytkl za cíl vymezit hlavní přínos Červených pro rozvoj Hradce Králové jako kulturního a spolkového centra severovýchodních Čech.

Sekundárním záměrem tohoto oddílu se rovněž stalo na životních osudech a sociálních poměrech rodiny Červených blíže ozřejmit společenský statut představite-

lů podnikatelského stavu v provinčním městě Hradci Králové, případně vymezit postavení mezi zdejší společenskou *elitou*. Druhotným záměrem bylo také zaznamenání dobových zvyklostí a společenských nálad v období politicko-hospodářského rozmachu národně uvědomělé české společnosti, v neposlední řadě i zhodnocení jejich přínosu pro celonárodní české emancipační hnutí v druhé polovině 19. století i pozdějších zásluh Červeného synů o vznik samostatné Československé republiky.

Disertační práce je koncipována jako biografie podnikatelského rodu Červených, což plně koresponduje s metodologií k dějinám podnikání, neboť podnikatelské biografie patří do základních okruhů předmětu zájmu dějin podnikání.¹ Tato práce má však přesah i do sociálních dějin, dějin mentalit a všedního dne.

S ohledem na vytčené cíle, základní koncepci práce i z důvodu vyvarování se nepřehlednosti a směšování různých problematik v jednom oddíle jsem se rozhodl pro rozdělení své práce na tři základní části: I. sociální prostředí a jeho vliv na formování osobnosti V. F. Červeného; II. zrod, vzestup a proměny rodinné firmy V. F. Červený; a na poslední III. část zaměřenou na společenské aktivity a veřejný život V. F. Červeného a jeho synů.

Za nezbytný předpoklad pro dosažení vytčených cílů a záměrů jsem považoval za nutné ozřejmit pohnutky a impulzy V. F. Červeného k jeho pozdějším aktivitám, které se kontinuálně rozvíjely od dětství. První část své práce jsem proto věnoval formování osobnosti mladého V. F. Červeného (zakladatele podnikatelského rodu), přičemž jsem se soustředil na hlavní vlivy a faktory, které se významně spolupodílely na utváření jeho charakteru a ovlivnily získávání jeho profesních dovedností.

V následující druhé části jsem se již plně věnoval analýze vlastní podnikatelské činnosti V. F. Červeného a jeho synů, zejména objasnění příčin jejich značných podnikatelských úspěchů spojených s firmou i s okolnostmi, jež zapříčinily pozdější její úpadek.

S ohledem na koncipování své práce jako biografii podnikatelského rodu Červených jsem hlavní pozornost upnul na Červené jako *manažery* a současně vlastníky kapitálu. K tomuto rozhodnutí mě především vedlo bližší poznání samotného chodu této rodinné firmy, kde zcela zásadní a klíčová role nejen při jejím řízení při-

---

¹ MYŠKA, M.: Problémy a metody hospodářských dějin, Ostrava 1995, s. 129 - 130; dále KOCKA, J.: *Familie, Unternehmer und Kapitalismus. An Beispielen aus der frühen deutschen Industrialisierung*. In: Zeitschrift für Unternehmensgeschichte, 1979, 24, s. 99 - 135.

náležela od založení až do osmdesátých let 19. století zakladateli podniku V. F. Červenému. Ten zvláště v počátečním období obstarával veškeré organizačně - obchodní záležitosti osobně, navíc se podílel i na vlastní výrobě. Tento trend pochopitelně najdeme u většiny začínajících podnikatelů, ale v Červeného firmě přetrvával až do osmdesátých let 19. století, tedy do období největšího rozmachu firmy. Proto při psaní této části své práce jsem velkou pozornost zejména kladl na *manažerské* a *inovátorské* dovednosti V. F. Červeného, neboť právě díky nim se jeho firma dostala mezi světovou špičku ve výrobě dechových hudebních nástrojů. Zároveň mě zaujala i *gründerská* role V. F. Červeného mezi českými průmyslníky a jeho podnikatelské vize, na svoji dobu velmi progresivní, a zvláště v *provinční* oblasti severovýchodních Čech zcela revoluční. Mám na mysli například důraz V. F. Červeného již v padesátých letech 19. století na prezentaci výrobků na světových výstavách a na reklamu. Tyto složky se dnes jeví jako samozřejmá součást marketingu, ale v polovině 19. století byly u řady českých firem zcela neznámé.

Přes značné zaměření tohoto oddílu na Červené jako manažery jsem však nemohl opomenout podrobně analyzovat i ekonomický vývoj firmy. Při shromažďování archivního materiálu k jejich podnikatelské činnosti jsem si ale uvědomil specifikum psaní dějin malých a středních rodinných firem s ohledem na pramennou základnu. Jelikož se nejednalo o akciovou společnost (až do roku 1917), na niž se vztahovaly legislativní normy o zveřejňování ekonomických výsledků, a s ohledem na skutečnost, že vlastní archivní materiál firmy byl značně torzovitý, vyvstala otázka podchycení alespoň hlavních ekonomických ukazatelů Červeného firmy, jež v rámci daných možností slouží jako relativně nejobjektivnější indikátor podnikatelské úspěšnosti. Tyto údaje zároveň patří k základním pilířům vědecké práce o dějinách firem.² S ohledem na značnou absenci písemností ekonomické povahy jsem pro podchycení alespoň základních vývojových a ekonomických ukazatelů jejich rodinné firmy využil statistických metod a metodu sond.³ Zároveň jsem hledal metodologickou pomoc v dosud publikované literatuře o malých firmách. Bohužel jsem zjistil, že o menších firmách zabývajících se výrobou hudebních nástrojů bylo napsáno velmi

---

² POHL, H.: *Betrachtungen zum wissenschaftlichen Standort von Wirtschafts- und Unternehmensgeschichte*, In: Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte, 1991, 78, s. 326 - 343; MYŠKA, M.: *Čím jsou a čím by měly být dějiny podniků a podnikání*, In: Dissertationes historicae, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 7 - 12; MYŠKA, M.: *Problémy a metody hospodářských dějin*, Ostava 1995, s. 129.

³ Metodu sondy jsem využíval zejména v případech naprosté nemožnosti porovnání jednotlivých ukazatelů za určitý časový úsek.

málo podrobných studií. Většina autorů zabývajících se touto problematikou publikovala pouze krátké studie zaměřené na osobní život podnikatele a konstrukční přednosti jeho výrobků s poukazem na nedostatek archivního materiálu ekonomické povahy.⁴ Tento trend platil obecně pro malé rodinné firmy, výjimku tvořily dějiny firem, které se později rozrostly nebo se úspěšně transformovaly v akciové společnosti. Vzhledem k minimu podobně zaměřených a strukturovaných prací, jež si kladou obdobné otázky a které by umožnily širší komparaci poznatků, bylo možné použít komparativní metodu v omezeném rozsahu.

Důležitou součástí tohoto oddílu jsou i pasáže věnované Červeného konstrukčním zlepšením dechových nástrojů, což jsem považoval i za dílčí cíl mé práce. Nekladl jsem si za úkol detailně analyzovat konstrukční přednosti jeho inovací, na druhé straně se domnívám, že k Červeného podnikatelské činnosti neodmyslitelně patří i jeho inovátorská činnost v nástrojářském oboru. Její opomenutí by znamenalo hrubé nepochopení jeho přínosu pro vývoj evropského nástrojářství, ale i Červeného celoživotního podnikatelského snažení. Vylepšování nástrojů totiž patřilo k základním pilířům jeho úspěšné podnikatelské činnosti, a proto se také stalo nezbytnou součástí obchodní strategie. Řada Červeného nástrojů byla v pozdějších letech dále zdokonalena jinými, a tak jeho vlastní přínos a jméno v současnosti zůstává laické veřejnosti neznámé. Právě fenoménu inovace i roli inovátorů na chod firem se věnovala celá řada ekonomů a hospodářských historiků, mimo jiné i J. A. Schumpeter, kteří se snažili v rámci obecné typologie podnikatelů vymezit jejich hlavní přínos a nezastupitelnou úlohu pro vývoj každého podniku.

S poukazem na výše zmíněné skutečnosti, především pak na okolnost, že se jednalo o malou firmu, v níž byl velmi znatelný dominantní vliv zakladatele a zároveň se zde velmi úzce prolínaly jeho jednotlivé činnosti i vnější vlivy, v neposlední řadě i s ohledem na značnou torzovitost dochovaného archivního materiálu, jsem uvedené kapitoly nečlenil tématicky. Snažil jsem se pomocí kritické analýzy dosáhnout maximálně komplexního a celistvého obrazu o podnikatelské činnosti Červených. Tento oddíl jsem proto rozdělil dle chronologického hlediska na jednotlivé kapitoly, v nichž jsem zejména akcentoval jejich činnosti v rodinné firmě, potažmo

---

⁴ KELLER, J.: *Josef Šediva – zapomenutý český nástrojař*, In: *Hudební nástroje*, roč. III, 1966, č. 5, s. 142 – 146; *V hudbě je život Lidů*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 3, s. 167 – 169; porovnej BEZDĚKOVÁ, H.: *Výběrová bibliografie z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích*, díl I. - III., Praha 1982, Národní technické muzeum.

její vývoj jako nejobektivnější indikátor úspěšnosti jejich podnikatelských vizí. Ná-
zvy jednotlivých kapitol proto zejména reflektují změny ve vedení podniku a způso-
bu jeho řízení.

Třetí oddíl je věnován společenským aktivitám V. F. Červeného a jeho synů
v kontextu rodinného života a politicko–společenského rozmachu národně uvědomě-
lé české společnosti, neboť tyto jednotlivé roviny byly velmi úzce propojeny, vzá-
jemně do sebe zapadaly a společně pak vytvářejí ucelený obraz o jejich společen-
ském a soukromém životě. V tomto oddíle jsem se zejména zaměřil na společenskou
a veřejně – osvětovou činnost Červených v době formování moderní české občanské
společnosti, kde si nově vytvářející se česká *buržoazie*, mezi kterou patřila právě
rodina Červených, hledala své místo. Snažil jsem se zejména vymezit jejich společ-
enskou *roli* a socio-ekonomické postavení. Velkou pozornost jsem věnoval i ozřej-
mení přínosu Červených pro rozvoj Hradce Králové jako kulturního a spolkového
centra severovýchodních Čech. Značná část tohoto oddílu je proto zaměřena na ana-
lýzu jejich práce v městském zastupitelstvu a spolkové činnosti, neboť zejména tyto
dva faktory bezprostředně ovlivňovaly utváření a rozvoj zdejší moderní občanské
společnosti.

Při zpracovávání tohoto oddílu jsem zejména využíval metodu strukturní ana-
lýzy zaměřenou na pokud možno co nejkompexnější a zároveň nejdetailnější pozná-
ní veřejných aktivit Červených. Zároveň jsem používal i komparativních metod, ne-
boť výzkumem a studiem komunálních elit českých a moravských měst či fenomén
měšťanstva v 19. století se zabývalo značné množství autorů.⁵

S ohledem na vytčené cíle této disertační práce jsem shromáždil a prostudo-
val značné množství pramenů a literatury. Vzhledem k tomu, že se jedná o práci, ve
které u nás dosud ještě nebyl proveden komplexní výzkum, bylo nutno zejména vyu-
žít širokou pramennou základnu, zahrnující v sobě pestrou škálu archivních fondů.
Nejdůležitější prameny k historii rodu Červených se nacházejí v archivním fondu
Rodinný archiv Červených uloženém v SOKA Hradec Králové. Tento fond obsahuje
jak dokumenty vážící se k osobnímu životu Červených, tak i k jejich firmě. Jak uve-

---

⁵ PEŠEK, J.: *Výzkum komunálních elit v Čechách a v zahraničí*, In: *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848 – 1918. Sborník příspěvků z konference Archivu města Prahy 1994*, Praha 1997, s. 21 – 38; FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827; FASORA, L.: *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851 – 1904*, In: *ČČH*, roč. 103, 2005, č. 2, s. 354 – 381; dále viz seznam literatury a periodik.

du později ještě podrobněji, podnikové archiválie byly bohužel značně torzovité v důsledku provedených *divokých* skartací.

Velmi důležité písemnosti vážící se k osobnímu a veřejnému životu Červených se nacházejí v Muzeu východních Čech v Hradci Králové v jeho literárním archivu. Jedná se zejména o osobní korespondenci a koncepty veřejných proslovů V. F. Červeného.

Důležitým pramenem pro zmapování rodinného života byla dále rodinná kronika Červených, nacházející se v osobním vlastnictví Soni Červené (dcera Jiřího Červeného), kterou mi laskavě zapůjčila k prostudování. Kroniku sepsal ve třicátých letech 20. století JUDr. Jiří Červený. Při práci čerpal především ze vzpomínek svého otce i ostatních příbuzných a částečně i z jedinečných rodinných písemností. Zde je na místě zdůraznit, že bylo nutno provést značnou kritiku tohoto pramene, neboť některé zde uvedené údaje byly velmi zavádějící.

Zcela zásadní informace o veřejných aktivitách i kontaktech V. F. Červeného s předními osobnostmi české občanské společnosti 19. století se dovídáme z korespondence, která se nachází v Památníku národního písemnictví v pozůstalosti V. F. Červeného. V Památníku je uložen i archivní fond jeho vnuka JUDr. Jiřího Červeného.

Zásadní prameny k společenským aktivitám synů V. F. Červeného se vyskytují v Rodinném archivu Červených. Pouze ve Vojenském historickém archivu v Praze je umístěn osobní fond Otakara Červeného. Zde jsou uloženy převážně dokumenty osobní povahy vážící se zejména k jeho *státotvorné* činnosti během pobytu v Rusku, ale okrajově zde najdeme i archiválie vztahující se k firmě a k jeho otci V. F. Červenému. V archivu Masarykova ústavu AV ČR se dále nachází zajímavá korespondence mezi Otakarem Červeným a prezidentem T. G. Masarykem z roku 1920.

Archivních pramenů k dějinám podniku Červených se dochovalo relativně málo, což bylo zejména zapříčiněno divokou skartací, provedenou dle pamětníků při stěhování firmy v roce 1973 z původního sídla na Malém náměstí č. p. 120 do nových výrobních prostor na předměstí Pouchov. Primární prameny se nacházejí v rodinném archivu Červených uloženém v SOKA Hradec Králové, jedná se zejména o torzovitý účetní materiál mapující výrobu a dokumentaci k vývoji hudebních nástrojů.

V podnikovém archivu firmy Amati – Denak v Hradci Králové je v současnosti uloženo pouze torzo písemností vztahující se zejména k propagaci firmních výrobků.

K Červeného vynálezům a jeho vyznamenáním se zcela zásadní písemnosti vyskytují ve vídeňských archivech. Konkrétně dokumentace k jeho výrobkům patentovaným do roku 1850 se nachází v univerzitním archivu *Technische Universität* ve Vídni. Osvědčení o patentování vydaná po roce 1850 jsou uložena v *Österreichisches Patentamt* ve Vídni. Ve vídeňském archivu *Haus-, Hof- und Staatsarchiv* nalezneme písemnosti týkající se jeho vyznamenání a titulů.

Velkým zklamáním s ohledem na získání nových informací o firmě se mi stal archivní fond Obchodně a živnostenské komory v Liberci, nacházející se v SOkA Liberec, kde se k činnosti hradecké firmy dochoval pouze nepatrný zlomek písemností. Ve fondu Obchodní a živnostenské komory v Hradci Králové, který je uložen v SOA Zámorsk, se nachází k dějinám Červeného závodu rovněž pouze torzo písemností povahy.

Z důležitějších pramenů, které jsem použil při psaní o historii firmy, stojí za pozornost archivní fond Krajský soud Hradec Králové, uložený v SOA Zámorsk, který obsahuje obchodní rejstřík, do kterého byly zaznamenávány veškeré údaje týkající se statutárně – právních otázek tohoto podniku. Další podstatné údaje o firmě jsem získal podrobným studiem archivních fondů Okresní úřad Hradec Králové a Archiv města Hradec Králové, uložených v SOkA Hradec Králové.

V Národním technickém muzeu v Praze v Archivu pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce je uloženo několik dokumentů k dějinám hradecké firmy. Čerpal jsem zejména ze strojopisně psané studie z pera J. V. Cabalky věnované historii závodu Červených a pražského podniku Šámalů s názvem *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*. Práce vznikla z popudu K. Šámala, pozdějšího majitele hradeckého závodu. Velkým nedostatkem uvedené práce je absence jakéhokoliv poznámkového aparátu a poměrně malá autorova kritičnost k použitým pramenům.

Část informací jsem čerpal i z publikované literatury. Publikací úzce věnovaných přímo osobnosti V. F. Červenému či jeho firmě je relativně málo. V roce 1881 vydal královéhradecký školní ředitel Kristián Stefan spisek s podrobným vylíčením návštěvy císaře Františka Josefa I. i výrobních postupů v Červeného hradecké továrně. O dva roky později vyšla faktograficky cenná kniha z pera Jaroslava Červeného

Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen. Tato práce podává sumární přehled o Červeného vynálezech do roku 1882 a jeho názorech na stavbu nátrubkových nástrojů, neboť se osobně podílel na přípravě textu této knihy. Obsahuje i množství vyobrazení jeho nástrojů.

Prvním autorem, který se systematicky z pohledu organologie zabýval nástrojařskou činností V. F. Červeného, se stal až mnichovský fyzik Karl Emil von Schafhäutel. Pozornost si zaslouží zejména jeho obsáhlá studie z roku 1882 otištěná v *Allgemeine Musikalische Zeitung* s názvem *V. F. Červený in Königgrätz und sein Reich von Blechblasinstrumenten*. V roce 1906 ji doplnil a rusky vydal Červeného syn Otakar.

Nová vlna zájmu o osobnost a dílo V. F. Červeného přišla až ve druhé polovině 20. století v souvislosti se 125. výročím zahájení výroby v jeho továrně, které připadlo na rok 1967. V časopise *Hudební nástroje* publikoval tři životopisné články Saša Haller a významnou studii *Nástrojařské dílo Františka Václava Červeného* organolog pražského Národního muzea Jindřich Keller, který později napsal i obsáhlou studii *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*.

Na rok 1992 připadlo 150. výročí zahájení činnosti firmy V. F. Červený v Hradci Králové. Při této příležitosti vyvinul nové badatelské úsilí mnichovský organolog Günther Joppig. Výsledkem jeho snažení se stala kniha *150 Jahre Václav František Červený & synové – ein Blasinstrumenten – Hersteller in internationalem Format*, na níž spolupracoval s Václavem Korbelem.

Červeného přínosem pro vývoj dechových nástrojů i výrobním spektrem jeho závodu se v devadesátých letech 20. století zabýval německý organolog G. Dullat, který následně své poznatky publikoval v roce 1992 ve své knize *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*. Některé zde uvedené údaje jsou však chybné a neobjektivní, což plyne z neznalosti některých důležitých archivních pramenů.

Osobností V. F. Červeného se rovněž v devadesátých letech zabýval významný organolog PhDr. Bohuslav Čížek z Muzea české hudby v Praze. Napsal několik článků věnovaných Červeného hudebním nástrojům, v nichž zejména rozebírá jejich konstrukci a vlastnosti z organologického pohledu.

V roce 1996 sepsal J. Moravec stručnou brožuru věnovanou vynálezům a rodinnému životu V. F. Červeného pod názvem *Václav František Červený*.

V roce 2001 připravila a vydala Soňa Červená knihu o svém pradědečkovi V. F. Červeném s názvem *Můjvůlčav*, přičemž své poznatky čerpala především z rodinné kroniky a soukromého archivu.

Z výše uvedených autorů se nikdo podrobněji nezabýval dějinami Červeného firmy a životními osudy Červeného synů po roce 1896, navíc mnoho autorů čerpalo při psaní svých studií o V. F. Červeném pouze z nespolehlivé literatury a nikoliv z archivních pramenů. Z tohoto důvodu řada zde zmíněných prací obsahuje značně nepřesné a zavádějící údaje.

Pro vykreslení obecnějších ekonomických souvislostí bylo využito celé řady prací hospodářských historiků a ekonomů. Z nichž za nejprínosnější považuji práci V. Laciny *Hospodářství českých zemí 1880 – 1914*, v níž autor jednak analyzuje vývoj hospodářství v Čechách, ale zároveň se i detailněji zaměřuje na genezi jednotlivých průmyslových odvětví. V souvislosti s podchycením obecnějších ekonomických jevů nemohu nezmínit dílo V. Průchy *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*. Technický vývoj a zavádění progresivních výrobních metod do průmyslových odvětví zpracoval J. Purš v díle *Průmyslová revoluce v českých zemích*. Objasněním socio-ekonomických vlivů a trendů nastupujícího *kapitalismu* na českou společnost se zabýval O. Urban v knize *Kapitalismus a česká společnost*.

Historické poznatky k hospodářským dějinám první poloviny 20. století jsem převážně čerpal z prací současných hospodářských historiků. Mezi těmito pracemi je třeba vyzdvihnout především obsáhlou publikaci *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami* a dále *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti*, *Období první Československé republiky a německé okupace 1918 – 1945*. Tyto knihy byly napsány kolektivem autorů působících především na Ústavu hospodářských a sociálních dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Kromě těchto publikací alespoň ještě zmíním práci V. Laciny *Formování československé ekonomiky 1918 – 1923*. Otázkou podnikatelstva v 19. a 20. století se ve svých dílech zabývá M. Myška. Pod jeho vedením vyšla reprezentativní publikace s názvem *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, která obsahuje důležité informace o významných podnikatelských rodech, což jsem využil pro srovnání s Červenými.

Z použité cizojazyčné literatury k problematice hospodářských dějin uvedu alespoň dílo H. Matise *Österreichs Wirtschaft 1848 – 1913* a obsáhlé vícesvazkové dílo *Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918* (Bd. I. Die wirtschaftliche Entwicklung).

Tato disertační práce má značný přesah do sociálních dějin zejména v souvislosti s vymezením sociálního postavení Červených i jejich společenské role. Proto jsem prostudoval i značné množství literatury věnované obecně fenoménu měšťanstva v 19. století i otázce komunálních elit. V této souvislosti chci alespoň zmínit projekt Institutu pro hospodářské a sociální dějiny vídeňské univerzity *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, který si klade za cíl všestranně reflektovat vývoj občanských vrstev v jednotlivých městech habsburské monarchie za panování Františka Josefa I. Výsledkem projektu je několik svazků obsahujících velmi cenné studie věnované například lokálním politickým elitám, komunální politice, spolkům či rodině. Právě z některých těchto publikací jsem čerpal velmi důležité informace pro srovnání s děním v samotném Hradci Králové a pro maximálně objektivní posouzení skutečného významu Červených.⁶

Z tuzemských autorů na prvním místě musím uvést obsáhlou práci O. Urbana *Česká společnost 1848 – 1918*, která vyčerpávajícím způsobem mapuje utváření české občanské společnosti. Fenomémem měšťanstva, občanské společnosti a elit se z českých historiků zabývají zejména J. Štaif v publikaci *Obezřetná elita*, J. Macháčová a J. Matějček v práci *O středních vrstvách v českých zemích 1750 – 1950*. Na problematiku komunálních elit se detailně zaměřují ve svých studiích L. Fasora, P. Kladiwa a J. Pešek.⁷ Poslední knihu, kterou bych rád ještě k sociální problematice zmínil, je kolektivní práce s názvem *Člověk na Moravě 19. století*. V tomto díle se autoři snažili zachytit změny jednotlivých sociálních typů a profesí v průběhu 19. století za pomoci biogramů představitelů jednotlivých sociálních skupin. Tím velmi autenticky demonstrovali na jejich životních osudech obecně deklarované socio-sociální trendy a změny, jimiž společnost procházela.

Z organologické literatury a periodik, které jsem prostudoval, zmíním alespoň

---

⁶ HEY, H. P.: *Alt- und Neubürger in Aussig (Ústí nad Labem) um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, In: *Bürger zwischen Tradition und Modernität*, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 247 – 269; URBANITSCH, P. - BRUCKMÜLLER, E. - STEKL, H.: *Regionen, Gruppen, Identitäten. Aspekte einer Geschichte des Bürgertums in der Habsburgermonarchie*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien - Köln – Weimar 1992, Böhlau Verlag, s. 11 – 39; TOŠNEROVÁ, M.: *Beraun – Im Sog fortschreitender Industrialisierung*, In: *Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862 - 1914*, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 137 – 169; dále viz seznam literatury a periodik.

⁷ FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827; FASORA, L.: *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851 – 1904*, In: *ČČH*, roč. 103, 2005, č. 2, s. 354 – 381; PEŠEK, J.: *Výzkum komunálních elit v Čechách a v zahraničí*, In: *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848 – 1918*. Sborník příspěvků z konference Archivu města Prahy 1994, Praha 1997, s. 21 – 38.

časopis *Hudební nástroje*, kde jsem našel mnoho velmi erudovaných článků věnovaných problematice konstrukce dechových nástrojů. Dále obsáhlou publikaci B. Čížka, věnovanou vývoji hudebních nástrojů s příznačným názvem *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, která je výsledkem jeho několikaletého snažení na poli organologie. Nejsou zde opomenuty ani Červeného nástroje a zlepšení.

Při psaní své práce jsem se chtěl vyvarovat nepřesností při popisování a hodnocení Červeného vynálezů z organologického hlediska. Proto jsem požádal o konzultaci PhDr. B. Čížka, který mi vyšel vstříc a poskytl mi důležité informace a provedl některé korektury, za což mu velmi děkuji.

Za odborné vedení při psaní mé práce děkuji Doc. PhDr. Jaroslavu Pátkovi, CSc., který bohužel v roce 2003 předčasně zemřel. Poté převzal vedení Doc. PhDr. Drahomír Jančík, CSc., který mi byl nápomocen radou při dokončování disertační práce, za což mu rovněž velmi děkuji.

Zároveň děkuji řediteli SOA v Zámrsku P. Zimmermannovi, prom. historikovi, a řediteli SOKA v Hradci Králové Mgr. R. Pokornému za umožnění studia v archivních fondech výše jmenovaných archivů a za odbornou konzultaci. Děkuji rovněž PhDr. J. Šůlovi, CSc. za poskytnutí velmi cenných odborných rad a pomoci při psaní práce.

Nemalé díky patří i Soně Červené, pravnučce V. F. Červeného, za zapůjčení rodinné kroniky i velmi cenných rodinných dokumentů osobní povahy.

I. Sociální prostředí a jeho vliv na formování osobnosti

V. F. Červeného (1819 - 1842)

Konec druhého desetiletí 19. století se nesl v habsburské monarchii a okolních německých státech ve znamení omezování občanských svobod, zejména po přijetí tzv. karlovarského usnesení, jež následně vyústilo ve vydání výjimečných zákonů. Tyto zákony se poté staly oporou metternichovského absolutismu, který po několika desetiletí zásadním způsobem ovlivňoval život obyvatel rakouského císařství.¹

Do těchto měnicích se společenských poměrů se dne 27. září 1819 Janu Červenému a Anně Červené, roz. Beranové, narodil druhý syn, Václav František Červený. Pokřtil jej 28. září kaplan F. Bihan, jeho kmotrem se stal T. Švehla, bažantník z Dubče, a kmotřenkou byla jeho manželka A. Švehlová.²

Pro lepší pochopení hlavních faktorů a vlivů, jež spoluutvářely osobnost mladého V. F. Červeného, je nezbytné podat alespoň základní informace o rodičích a prostředí, ve kterém vyrůstal a prožil své dětství.

Rodiče vlastnili selskou usedlost čp. 43 v Dubči a jejich hlavní obživou byla práce na polnostech náležejících ke gruntu. Z útržkovitých zpráv, které se dochovaly v obecních kronikách i z pozdějších Václavových vzpomínek, lze o jeho otci Janu Červeném usuzovat jako o člověku otevřenému novým pokrokovým myšlenkám, což můžeme nejlépe demonstrovat na několika zjevných příkladech. Na své usedlosti v Dubči a později v Břežanech již v první polovině 19. století zavedl střídavé hospodářství, které nahradilo dosavadní méně výnosné úhorové. Snažil se využívat i jiné na svou dobu inovátorské metody.³ Přestože měl jen velmi skromné vzdělání, rozšiřoval si pomocí četby své vědomosti, a to nejen ty, které bezprostředně potřeboval pro hospodaření na gruntu.⁴

---

¹ HROCH, M.: *Na prahu národní existence*, Praha 1999, Mladá fronta, s. 175 – 178, LNĚNIČKOVÁ, J.: *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*, Praha 1999, Libri, s. 18, 34 - 39.

² Archiv hlavního města Prahy (AMP), Římsko – katolický farní úřad v Uhřetěvsi, sign. UH N 10 – Matriky narozených (1808 – 1827), s. 359; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – Životopis Jana Červeného.

³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – Životopis Jana Červeného; MIŠKOVSKÝ, J.: *Václav Fr. Červený*, Český Brod 1896, L. Beneš, s. 5. Aby získal další ornou půdu rušil meze, pro zvýšení úrodnosti a výnosů ze svých pozemků začal hnojit zemědělskou půdu hlínou z vyschlých rybníků a příkopů. Při zmínce o jím zaváděných nových postupech na svém gruntu nemohu neuvést i brzké používání rouchadla pro obdělávání půdy. Díky osvojení si těchto progresivních metod jeho hospodářství dosahovalo vyšších výnosů ve srovnání s postaru vedenými zemědělskými usedlostmi.

⁴ Ze vzpomínek Václava F. Červeného se dovídáme, že jejich světnici zdobila velká police s knihami, z nichž čerpal důležité informace a rady.

Celkově tedy můžeme říci, že se jednalo na místní a dobové poměry o člověka poměrně pokrokového, který se snažil na svém gruntu zavádět nové poznatky. Tyto okolnosti nám umožní lépe pochopit některé jeho pozdější postoje a rozhodnutí při výchově mladého syna Václava.⁵

V roce 1823 směnila rodina Červených svoji dosavadní dubečskou zemědělskou usedlost č. p. 43 za stavení č. p. 24 v Břežanech, které náleželo Janu a Kateřině Holcovým.⁶

Rodina Červených se tedy odstěhovala do Břežan. Přes četné starosti s obstaráváním zemědělských prací dbali vždy rodiče na pravidelnou docházku svých dětí do místní školy. Proto i Václav F. Červený začal pravidelně docházet do zdejší jednotřídní filiální školy.⁷

Václavův osobnostní vývoj a jeho profesní směřování výrazně ovlivnil místní vyučitel Václav Stehlík. Kantor se věnoval žákům nejen v předepsaných vyučovacích hodinách, ale protože byl i zdatný muzikant, učil po vyučování nadané děti hrát na hudební nástroje. S těmi nejlepšími poté vystupoval v kostele a při jiných příležitostech. Nechyběl mezi nimi ani mladý Václav, který se nejdříve naučil hrát na klarinet. Ve zmiňované kapele se později seznámil i s hrou na ostatní hudební nástroje.⁸

Dle životopisů vycházejících z autentických vzpomínek se již v těchto letech měl vyznačovat nebývalou zručností nejen při hře, ale i opravách hudebních nástrojů. Skromné poměry jej totiž nutily opravovat si svůj nástroj sám, později vypomáhal při různých závadách i svým kolegům z kapely.⁹

Ve čtrnácti letech musel V. F. Červený již vážně uvažovat o svém dalším existenčním zajištění, přitom nezanedbatelnou roli sehrál fakt, že se narodil jako druhorozený syn. Podle tehdejších nepsaných zvyklostí dědil statek většinou nejstarší

---

⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – Životopis Jana Červeného; MIŠKOVSKÝ, J.: *Václav Fr. Červený*, s. 5; *V. F. Červený, továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 146.

⁶ Městský úřad Dubeč, Pamětní kniha Dubče, s. 108 – 109; MIŠKOVSKÝ, J.: *Václav Fr. Červený*, s. 5. K usedlosti č. p. 24 v Břežanech náležela zemědělská půda o rozloze 34 jiter, 637 sáhů a louky o rozloze 2 jiter a 160 sáhů.

⁷ SOKA Kolín, Památní kniha školy Břežanské, Původ školy této; *Slavín*, oddíl II., s. 244; *V. F. Červený*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297.

⁸ Srovnej KAPUSTA, J.: *Struktura sociálních vztahů a institucí a utváření představ o hudbě ve společnosti maloměsta za obrození*, In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, Národní galerie, s. 88 – 89.

⁹ SOKA Kolín, Památní kniha školy Břežanské, kapitola - Původ školy; *V. F. Červený*, In: Listy průmyslové, ročník V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297; MIŠKOVSKÝ, J.: *Václav Fr. Červený*, s. 4 - 6; *V. F. Červený, továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 146; *Česko - slovenský hudební slovník*, sv. I., Praha 1963, Státní hudební vydavatelství, s. 201.

syn, ostatní sourozenci odcházeli vyučit se řemeslu, nebo zůstávali na statku jako pomocná pracovní síla.¹⁰

Otec nakonec rozhodl poslat svého mladšího syna Václava na řemeslo. Jeho výběr však významně ovlivnil podučitel V. Stehlík, který doporučil, aby se šel učit nástrojařině. U otce Jana Červeného zpočátku toto neznámé řemeslo nebudilo velkou důvěru.

Většina vesnických synků se vyučila tradičním řemeslům, které později mohli upotřebit v každodenním životě ve městě či na venkově. V případě nástrojařiny se jednalo o dosti specifické řemeslo, které mělo i omezenou možnost uplatnění.¹¹

Otec Jan Červený přesto svolil a podučitel doporučil, aby se synem zajel k pražskému nástrojařskému mistru Janu A. Bauerovi, jehož dílna sídlila Na Můstku a těšila se již v této době značnému uznání v oboru výroby dechových nástrojů.¹²

V roce 1832 tedy odjel Jan Červený se svým druhorozeným synem Václavem do Prahy za mistrem Janem A. Bauerem.¹³ Na otcovu žádost přijal mistr mladého Václava do učení a poskytl mu ubytování. Stravu si ale musel vozit z domu, nebo mu ji rodiče posílali po formanech. Otec se s mistrem zároveň dohodl, že v letních měsících uvolní mladého učedníka, aby mohl doma vypomoci se sezónními pracemi v hospodářství.¹⁴

Po ujednání všech potřebných náležitosti nastoupil Václav F. Červený k J. A. Bauerovi do učení. V prvním roce především vykonával pomocné práce, jež obnášely zejména leštění nástrojů a úklid dílen. V rámci této činnosti pozoroval mistra a jeho starší učedníky při práci a v případě potřeby jim byl nápomocen. Často musel i pomoci paní mistrové s domácími pracemi.

---

¹⁰ *Slavín*, oddíl II., s. 244. Zemědělskou usedlost často dědil i nejmladší syn, rodiče tak mohli řídit hospodaření na gruntu déle. ŠTAIF, J.: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830 - 1851*, Praha 2005, Dokořán, s. 58-59.

¹¹ SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 149 – Čechy, řemeslníci a živnostníci, kart. 6; *V. F. Červený, továrník hudebních plechových nástrojů*, In: *Posel z Prahy*, roč. IV, 1860, č. 4, s. 146; *Česko - slovenský hudební slovník*, sv. I., s. 201.

¹² SRBA, J.: *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě*, Praha 1891, s. 188 - 189. Hlavní centrum výroby dechových nástrojů se tehdy nacházelo v severozápadních Čechách, kde se i mistr J. A. Bauer vyučil svému řemeslu.

¹³ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III, s. 152; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, Prag 1883, K. Wiesner & Co., s. 5; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 2.

J. A. Bauer si však brzy všiml jeho zručnosti a postupně mu zadával odbornější a složitější pracovní úkony při vlastní výrobě hudebních nástrojů.¹⁵ Jak uvedu ještě podrobněji v kapitole týkající se pozdějších podnikatelských aktivit byla první polovina 19. století ve znamení konstrukčních změn ve stavbě dechových hudebních nástrojů a zlepšování jejich tónových parametrů. Rovněž v dílně J. A. Bauera se pracovalo na jejich dalším zdokonalování. Mistr proto často před svými učedníky zkoušel konstrukční inovace, jež poskytovaly hudebníkovi bohatší tónovou škálu či větší tónovou plnost.¹⁶

Václav F. Červený se v následujících letech postupně vypracoval ve zručného mistrova pomocníka, kterému byly svěřovány složitější a náročnější úkoly při výrobě, přicházel již také s prvními drobnými nápady na zlepšení nástrojů. Díky profesním zkušenostem a dovednostem J. A. Bauera se tak rozvíjela nejen Červeného manuální zručnost, ale i jeho tvůrčí schopnosti.

V dílně se pracovalo od pondělí do soboty, nedělní odpoledne bylo vyhrazeno až na výjimky pro odpočinek. Proto především o nedělích mohl mladý V. F. Červený poznávat i pražský společensko – kulturní život.

V prvním roce učení většinu svého volného času trávil ve společnosti Baue- rovy rodiny, která v neděli chodila na pravidelné procházky a návštěvy. „...*Tenkrát převládal v rodinách řemeslnických život patriarchální: učenníci i tovaryši jsouce považováni za členy rodiny, byli mistru i jeho manželce synovsky oddáni a ještě po létech jim tutěž úctu, jako děti rodičům, prokazovali. Byly to zajisté výsledky harmonického vedení učňů se strany mistrů i tovaryšů...*“¹⁷

Důležité je uvést i skutečnost, že se jednalo o rodinu jazykově utrakvistickou, smýšlející však vlastenecky, což zdaleka v době, o níž hovoříme, nebylo v pražském měšťanském prostředí běžným rysem. Mistr však velmi dobře hovořil německy, již

---

¹⁵ *Tamtéž*, s. 2.

¹⁶ *Tamtéž*, s. 3; SRBA, J. : *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě*, s. 188 - 189; ; V. F. Červený, *továr- ník hudebních plechových nástrojů*, In: *Posel z Prahy*, roč. IV, 1860, č. 4, s. 147; ČÍŽEK, B. : *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*. In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 199; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 73.

¹⁷ SOKA Hradec Králové, Osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 149 – Cechy, řemeslníci a živnostníci, kart. č. 6. Při provádění citací v této práci, s ohledem na podchycení dobových zvyklostí i věrné za- znamenaní písemných projevů pisatelů, používám doslovné citace.

z důvodu existenčních, protože většinu jeho zakázek tvořila práce pro vojenské kapely a při jednání s úřady o přidělení zakázek byl německý jazyk nepostradatelný.¹⁸

Bauerovi měli dva syny, Eduarda a Jiřího. Eduard se vyučil v dílně rovněž nástrojářem a měl pokračovat v otcových šlépějích, mladší Jiří studoval na gymnáziu. Václav se s oběma velmi brzy spřátelil a díky nim poznal prostředí neformálních stolních společností politizujících studentů a řemeslníků, jež se vyznačovalo radikálním politickým smýšlením. Také se osobně seznámil s celou řadou vlastenců, kteří se později aktivně zapojili do národně - emancipačního hnutí. Navázal s mnohými přátelské vztahy, jež vydržely nejen po dobu jeho pobytu v Praze.¹⁹

Ne vždy však měly tyto vazby a kontakty pozitivní dopad na Červeného profesní kariéru. Například v roce 1836 při policejní razii v hostinci, kde měli schůzku s přáteli, byly u něho a Jiřího Bauera nalezeny nezákonné tiskoviny. Policie oba následně zatkla a odvedla k výslechu. Díky mistrovým konexím však mladíci pobyli ve vězení pouze 24 hodin. Tím se však Červeného jméno dostalo do policejních záznamů, což mu následně přineslo nejednu nesnáz při jednání s úřady, neboť 30. léta 19. století se i nadále nesla ve znamení silného policejního dohledu a cenzury, pronikajících do všech složek každodenního života.²⁰

V roce 1837 ukončil V. F. Červený své učení v Praze u mistra J. A. Bauera. Jak bylo již v polovině 19. století běžným a nepsaným zvykem u nově vyučených řemeslníků, vydal se na vandr. Hlavní posláním těchto cest, většinou konaných po rakouském mocnářství či po sousedních německých knížectvích, spočívalo v nabytí nových zkušeností a poznání konkurence v daném oboru. Proto cílem cest mladých řemeslníků se většinou stala vyhlášená centra v tom daném oboru a práce u tamních mistrů.²¹

Červeného vandrovní knížka se bohužel nedochovala, přesto z jeho pozdějších vzpomínek známe většinu míst jeho působení. Po Novém roce 1838 se vydal

---

¹⁸ V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 146; ČÍŽEK, B.: *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha 2002, Aventinum, s. 165. Johann Adam Bauer se narodil v Sasku a vyučil se v Kraslicích.

¹⁹ ČÍŽEK, B.: *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha 2002, Aventinum, s. 165, 177; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 4; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence.

²⁰ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 4. Jednalo se o politické pamflety zaměřené proti osobě K. V. N. L. Metternicha (1773 – 1859).

²¹ POKORNÝ, J.: *Praktische Erziehung, Gewerbsgeist und Entstehung der tschechischen Unternehmerschaft*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 222 - 230; ŠTAIF, J.: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830 - 1851*, Praha 2005, Dokořán, s. 88 - 89.

přes Chrudim do Brna do Halasovy dílny, odtud poté do Vídně k mistru Ulmannovi a později do Prešpurku (dnes Bratislava) k Schelwastovi. Na všech výše zmiňovaných místech působil pouze krátce.²²

Dne 10. 2. 1840 se hlásil v Brně, přičemž zdejší policejní ředitelství zjistilo, že vydané roční povolení k vandru již vypršelo, načež jej poslali ihned zpátky, aby se hlásil u vrchnostenského úřadu ve Škvorci.²³ Zdejší úřad vystavil dne 15. 2. 1840 V. F. Červenému nové vandrovní povolení a poté cestoval nejdříve přes Prahu do Brna a odtud do Prešpurku, kde pracoval u mistra Fr. Schöllnasta. Z Prešpurku se následně vydal do Vídně, jež byla jedním z důležitých center výroby dechových nástrojů v celém mocnářství, neboť výrobci zde zároveň nacházeli hojné odbytiště pro své výrobky u dvorských a vojenských kapel.²⁴

Václav F. Červený nejdříve pracoval u mistra Bittnera, později v dílně A. Klepsche. Poznal zde odlišnou dělbu práce i nové výrobní postupy, s nimiž se následně podrobně seznámil.²⁵

V dílnách se většinou pracovalo celý týden a pouze v neděli odpoledne měli dělníci volno. Mladý Václav F. Červený je využíval k bližšímu poznání hlavního města monarchie, kde měl mimo jiné také možnost často pozorovat a naslouchat hře slavnostních vojenských kapel, s nimiž se v takovém množství neměl prozatím příležitost setkat.

Během svého vídeňského pobytu se zdokonalil i v německém jazyce, který doposud znal pouze pasivně, přičemž jeho velmi dobrá znalost byla ve 40. letech 19. století jedním z důležitých předpokladů pro úspěšné podnikání, zvláště v jeho oboru, vyžadujícím časté jednání s úřady.²⁶

V roce 1841 odešel z Vídně do Prešpurku, kde díky své již dobré znalosti němčiny našel práci v dílně německého mistra Stegmanna. Setrval u něho pouze několik měsíců a poté odjel do Pešti do dílny mistra Bereghszassiho. V únoru 1842 se Václav F. Červený rozhodl pro návrat do Čech.

²² V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297.

²³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 4.

²⁴ *Tamtéž*, s. 4; V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297.

²⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 4; V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297; MYŠKA, M.: *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava 2003, Ostravská univerzita, s. 79.

²⁶ HLAVÁČKA, M.: *Užívání jazyka v byrokratizované komunikaci v českých zemích a habsburské monarchii 1792 – 1914*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 92 – 101.

Poslední významnější zastávkou na jeho cestě domů se stala nástrojařská firma mistra J. Hallase v Brně, kde již pobýval při svém prvním vandru. Jelikož zde působil a blíže poznal i mistra Hallase, radil se s ním o svých dalších perspektivách a o možnosti otevření si vlastní dílny. Brněnský mistr jej jako první přivedl na myšlenku jejího zřízení v Hradci Králové, neboť sám mistr Hallas již v roce 1837 vážně zvažoval odchod právě sem. Ačkoliv z toho nakonec z rodinných důvodů sešlo, mistr za tímto účelem podnikl do Hradce Králové cestu, při níž se podrobně seznámil s místními poměry.

V. F. Červený ovlivněn touto myšlenkou naplánoval svou zpáteční cestu přes Hradec Králové. Zde pak měl poprvé příležitost blíže poznat specifický dobový kolorit tohoto pevnostního města.²⁷

Během svého vandrování navštívil V. F. Červený důležitá centra výroby dechových nástrojů v Rakousku. Z jeho pozdějších vzpomínek máme jen kusé zprávy o profesních poznatcích a dojmech z vandru, přesto můžeme konstatovat, že uskutečněná cesta za získáním zkušeností se stala velmi přínosnou pro jeho další profesní rozvoj a pro utvoření zdravého sebevědomí. Při svém pobytu v jiných dílnách nabytí poznání, že jeho vědomosti a manuální dovednosti jsou srovnatelné s ostatními mistry. Na místě je však důležité vyzvednout a zdůraznit Červeného výbornou odbornou připravenost, kterou z valné části získal již během učňovských let v Praze. Jako výraz uznání mistru Bauerovi za předané zkušenosti a vědomosti můžeme považovat Červeného návštěvu u něj, kterou uskutečnil ihned po svém návratu do Čech v roce 1842.

V. F. Červený se s ním podělil o své nové poznatky a zároveň chtěl poradit se svými existenčními starostmi, neboť pražský mistr znal velmi dobře nejen jeho odborné znalosti a řemeslnou fortelnost, ale i charakterní vlastnosti, a proto byl nejvhodnější osobou, která mu mohla poradit v jeho životních plánech.²⁸

J. A. Bauer nabídl V. F. Červenému místo ve své dílně, což on však odmítl a svěřil se záměrem otevřít si vlastní nástrojařskou dílnu, v čemž jej mistr podpořil. Otázkou ale zůstávalo místo jeho budoucího působení. Václav F. Červený nechtěl

---

²⁷ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III, s. 152; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 42.

²⁸ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 6-7; V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 147.

konkurovat svému učiteli, proto Prahu vyloučil. Mistr jako zkušený obchodník a vyjednávač zakázek pro svou vlastní dílnu věděl, že většinu odběratelů dechových nástrojů tvořily vojenské kapely, které zároveň dávaly záruku stálého a jistého příjmu plynoucího nejen z dodávek nástrojů, ale i z jejich oprav. Po zvážení všech uvedených okolností Václav F. Červený navrhl Hradec Králové, který byl významným pevnostním městem s početnou vojenskou posádkou.²⁹

Výhodnost zmíněné volby navíc umocňovala jednak blízkost dalších vojenských opěrných bodů – Josefova, Pardubic a zároveň i Prahy jako důležitého obchodního a správního centra. Po mistrově odsouhlasení se V. F. Červený s konečnou platností rozhodl pro toto město. Pro případ počátečního nedostatečného odbytu si zde hodlal zřídit sklady galanterního zboží z kovů.³⁰

Za důležité a směrodatné pro další Červeného profesní rozvoj lze pokládat jeho nezlomné odhodlání otevřít si vlastní dílnu a nespokojit se s prací v cizí dílně, a to i přes četné nabídky, kterých se mu dostalo, a relativní mládí. Zde je nutno upozornit na okolnost, že řada mladých velmi schopných řemeslníků váhala s otevřením vlastní živnosti ihned po návratu z vandru a spokojila se „prozatím“ s prací v renomované dílně. Často se poté stávalo, že výsledky jejich invence a nadání sklízeli majitel dílny a tito řemeslníci nenašli již v následujících letech vnitřní sílu odejít ze známého prostředí a vymanit se z existujících vazeb.

V roce 1842 navštívil V. F. Červený krátce své rodiče v Břežanech a rozjel se do Hradce Králové.

---

²⁹ MIKULKA, J.: *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, II./2, s. 299 – 300. V roce 1835 při soupisu živností pracovali ve městě 3 soustružníci a 1 nástrojař.

³⁰ V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

II. Zrod, vzestup a proměny rodinné firmy V. F. Červený

II. 1. Založení firmy (1842 – 1851)

Město Hradec Králové mělo ve 40. letech 19. století status vojenské pevnosti, od čehož se odvíjel stav zdejšího průmyslu a řemesel. Vznik či rozšíření stávajících živnostenských dílen značně omezovaly přísné vojenské regulativy a bezpečnostní opatření. Navíc se jednalo o oblast úrodného Polabí, zaměřenou zejména na zemědělskou produkci a její zpracování. Na druhé straně řada zdejších drobných řemeslníků profitovala z dodávek pro zdejší vojenskou posádku.

Do takto svázaných poměrů přijel mladý V. F. Červený dne 9. května 1842. Při podrobné obhlídce města si vybral k pronajmutí místnosti v domě č. p. 26 na Velkém náměstí. Při výběru vhodných prostor dbal rad mistra, aby si zvolil dílnu na reprezentativním, frekventovaném a snadno dostupném místě, což také učinil.¹ V přízemí domu číslo 26 si tedy pronajal čtyři místnosti, z nichž první sloužila jako reprezentační místnost pro přijímání zákazníků, dvě sloužily jako dílny, poslední si zařídil jako osobní apartmán.²

Písemné zprávy o financování pronájmu a zařízení nové dílny se bohužel nedochovaly, avšak na základě znalostí dobových souvislostí a s ohledem na skutečnost, že se jednalo o první polovinu 19. století (což bylo období, kdy v Čechách ještě neexistovala síť finančních ústavů poskytujících úvěr drobným a začínajícím živnostníkům, nehledě na spořitelnu a soukromé bankovní domy, které nabízely odlišné finanční služby a byly zaměřené na jiné skupiny potencionálních zákazníků) přicházejí v úvahu pouze tři zdroje pro získání počátečního kapitálu.³ V. F. Červený mohl využít finančních služeb lichvářů, na které se obracela o pomoc většina drobných řemeslníků a živnostníků. Z Červeného pozdějších projevů a názorů víme o jeho velmi konzervativním postoji k zapůjčování si cizích peněz, potažmo zadlužení. Pro-

¹ SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 139 – Historie jednotlivých domů; kart. č. 6; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 297 – 298; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, Hradec Králové 1928, B. E. Tolman, s. 43.

² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 7; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 47.

³ VENCOVSKÝ, F. - JINDRA, Z. - NOVOTNÝ, J.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999, Bankovní institut, s. 86 - 91; URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, Svoboda, str. 13.

to se spíše jeví pravděpodobnější zbývající varianty, že si na část potřebného počátečního kapitálu pro rozjezd dílny ušetřil sám a další část poskytli rodiče.

Z dochovaných zpráv vyplývá, že V. F. Červený již v posledních letech učení v Praze dostával od J. A. Bauera drobnou mzdu.⁴ Během svého vandrování k našetřeným penězům přidal i odměny za vykonanou práci v jednotlivých dílnách.⁵

Omezenou finanční částku dále získal od rodičů jako „odstupné“ z usedlosti. Většinu potřebného řemeslnického náradí do skromných začátků již vlastnil z učňovských let a se zbylým náčiním a výrobním materiálem vypomohl v začátcích J. A. Bauer.

V nové dílně začal V. F. Červený pracovat společně se čtyřmi dělníky a jedním učedníkem. V počátcích našel při organizaci práce a vlastní výrobě zdatnou oporu u zdejšího nástrojáře Františka Oehma, který dříve, než přešel do jeho dílny, vedl vlastní skromnou živnost. Začal zde dále pracovat Dídek, který se vyučil nástrojařině v Brně. Jelikož profese nástrojáře nebyla ve zdejším regionu příliš rozšířena, zaměstnal V. F. Červený ve své dílně i řemeslníky vyučené v příbuzných oborech. Jednalo se o Laška a jeho přítele, jehož příjmení neznáme, kteří přešli od jiných řemesel. V. F. Červený se od počátku své samostatné činnosti snažil vychovat si schopné budoucí pomocníky, neboť věděl, že dokonalé zvládnutí profese nástrojáře vyžaduje několik let průpravy, a proto ihned přijal i jednoho učně.⁶ Jak je patrné z uvedeného počtu zaměstnanců, měl V. F. Červený již promyšlenou výrobní a odbytovou strategii, a proto si mohl dovolit ihned od počátku zaměstnat uvedený počet dělníků.

V průběhu roku 1842 tedy zahájil ve své dílně prozatím rukodělnou výrobu prvních dechových hudebních nástrojů. Jednalo se především o zpěvorohy v tradičně úzké a vysoké tubové formě s roztrubkem kolmo vzhůru, lesní rohy s vídeňskými ventily, trumpety a trubky.⁷

⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 39.

⁵ *Tamtéž*, s. 41. Jak dokazují i poznámky v kronice, během svého pobytu ve Vídni nechodil pravidelně s dělníky z dílen do hostinců, nýbrž raději pracoval přesčas, aby si přivydělal.

⁶ *Tamtéž*, s. 48; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 43; DOUBEK, Z. – NĚMEČEK, J.: *Starý Hradec Králové*, díl II., Hradec Králové 1997, s. 55; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2615 – Sčítání lidu, čp. 119, kart. č. 1330. František Oehm - nástrojařský mistr nar. 18. 9. 1831 Hradec Králové, nemohl tedy pracovat v počátcích v Červeného dílně. Může se však jednat o jinou osobu.

⁷ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5643; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; Muzeum české hudby, Praha, sign. 1207 E – klapkový roh in C vyrobený cca 1842 - 1860; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: Hudební nástroje, roč. XXIX, 1992, č.4, s. 200; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 3, s. 74.

Jak bylo již výše uvedeno, jeho dílna sídlila na Velkém náměstí, což bylo hlavní obchodní centrum a místo pořádání výročních a pravidelných sobotních trhů. Při této příležitosti zavítali do města i lidé ze vzdálenějšího okolí.⁸ Pro lepší upoutání pozornosti kolemjdoucích si V. F. Červený nechal vyhotovit velký firemní nápis, který pověsil nad sídlo své firmy. Velký zájem vzbuzovala i jeho výkladní skříň, kde vystavoval patřičně vyleštěné nové dechové nástroje. Brzy se tedy dostalo do všeobecné známosti i ve vzdálenějších místech hradeckého regionu, že si v Hradci Králové otevřel dílnu nový nástrojařský mistr.⁹

Prvními jeho zákazníky se stali místní hudebníci, kteří si však s ohledem na své omezené finanční možnosti nechávali většinou v jeho dílně pouze opravovat hudební nástroje, případně si kupovali nové nátrubky. Pro zvýšení obchodního obrátu se V. F. Červený snažil svým klientům vycházet co nejvíce vstříc, mimo jiné i tím, že od nich vykupoval jejich staré nástroje a nové jim poté prodával za sníženou cenu. Na takto získaných starších nástrojích poté provedl úpravy a prodával je za nižší ceny.¹⁰

Pro zajištění trvalého odbytu nástrojů, umožňujícího další rozvoj dílny, se jevilo nezbytně nutné navázání obchodních styků se zdejšími vojenskými kapelami. Proto nedlouho po otevření své firmy navštívil V. F. Červený posádkového velitele, od něhož získal povolení k oficiální návštěvě obou vojenských kapel sídlících v Hradci Králové.¹¹ Brzy poté odjel obchodně i do Josefova, kde se již mohl odvolávat na své čerstvě navázané styky s hradeckými orchestry.¹²

V letech 1842 – 1844 však prozatím nemůžeme hovořit o uzavírání velkých či dokonce kompletních zakázek na vybavení vojenských kapel Červeného nástroji. Na základě vzpomínek a torzovitého účetního materiálu můžeme konstatovat, že se

⁸ SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradec-ka, s. 1001, kart. č. 4.

⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 8; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 48.

¹⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 48.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 8; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 48; DÍVECKÝ, J.: *Hudební sbory v Hradci a na Hradecku*, In: *Královehradecko*, roč. IV, 1927, č. 3, s. 8; DULLAT, G.: *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*, Nauheim 1992, Selbstverlag, s. 6. Dle nařízení z roku 1851 měly mít c. k. rakouské plukovní kapely 48 mužů.

¹² V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: *Posel z Prahy*, roč. IV, 1860, č. 4, s. 147; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 73. Dechové orchestry byly hlavními nositeli a interprety žesťové hudby. Jejich obecná obliba a společenský význam kulminuje na konci 19. století. Srovnej KAPUSTA, J.: *Struktura sociálních vztahů a institucí a utváření představ o hudbě ve společnosti maloměsta za obrození*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 85 – 92.

jednalo především o generální opravy, dodávky součástí a prodej spíše menších sérií nových hudebních nástrojů. Přesto obchodní obrat a zisk firmy postupně narůstal, což potvrzují indicie z konce roku 1844, které hovoří o Červeným nashromážděném kapitálu ve výši 3 000 zl.¹³

Ve své dílně trávil V. F. Červený celý týden, osobně se podílel na výrobě hudebních nástrojů a také kontroloval veškeré finální výrobky, které měly opustit jeho dílnu. Vždy zdůrazňoval význam zákaznickovy důvěry v jeho výrobky, proto také neváhal v případech opakované nedbalosti vyvodit z toho patřičně razantní opatření. Jeho profesní aktivita však nekončila ani odchodem z dílny, doma ještě rýsoval a promýšlel konstrukční záležitosti, které zaznamenával na výkresy, podle nichž pak probíhala vlastní výroba.¹⁴

Jeho tvůrčí schopnosti a invence se naplno projeví již v roce 1844, kdy Červený přišel se svým prvním významným zlepšením nástroje zvaného kornon.¹⁵ Při jeho sestrojování vycházel z doposud používaných úzkotrubicových lesních rohů kulatého tvaru. Pro vojenské hudby považoval jejich tón za slabý a stavbu pro jízdu či pochod značně nepraktickou. Proto sestrojil kornon v oválné formě posazený do F. Zesílení tónů docílil širší menzurou, ozvučník (roztrub) nového výrobku směřoval vzhůru a foukalo se do něho hornovým nátrubkem.¹⁶

Aby předešel případné výrobě svého kornonu u početné tuzemské konkurence, rozhodl se po odborných konzultacích s mistrem J. A. Bauerem nechat si ho úředně patentovat, a to i přesto, že se jednalo o zdlouhavý proces korespondence se státními úřady. Navíc v polovině 19. století rakouský patentní zákon nezabraňoval

¹³ SÚA Praha, České gubernium, sign. 37/311/10, kart. č. 2954.

¹⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 89 - 90.

¹⁵ Technische Universität in Wien, Universitätsarchiv, Privilegien – Sammlung, Nr. 4480 - Cornon; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 86 – Patent na vynález kornonu, kart. č. 1.

¹⁶ Technische Universität in Wien, Universitätsarchiv, Privilegien – Sammlung, Nr. 4480 - Cornon; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební oddělení - sign. 30 – kornon (tuba in F); ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 200; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 5 - 6; PAPE, W.: *Instrumentenhandbuch Streich-, Zupf-, Blas- und Schlaginstrumente in Tabellenform*, Köln 1976, Hans Gerig, s. 150; MELTON, W.: *Greetings from Heaven, or Demonic Noise?* In: *The Horn Call*, Volume XXXI, 2001, No. 4, s. 53. Později vyráběl i kornony laděné do E, Es, D a také do tenorového C a B. Srovnej KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 75. Původně existoval kornon pouze v basové poloze s fundamentem Es 1. V roce 1872 postavil Červený celou rodinu kornonů: alt v Es, tenor v B, bas v Es a kontrabas v B. Podle některých badatelů inspiroval kornon R. Wagnera při navrhování tub do Prstenu Niebelungů, Wagner se s nástrojem mohl seznámit za svého pobytu v Drážďanech.

výrobě v Rakousku patentovaných vynálezů v cizině. Dne 11. 11. 1844 bylo nakonec Červeného vylepšení zaregistrováno pod číslem patentu 4480.¹⁷

V. F. Červený se snažil uspokojit požadavky co největšího spektra zákazníků, proto vylepšil i původní lesní rohy v kulaté formě, tím, že mízně rozšířil menzuru jejich trubic.¹⁸

Díky i nově upraveným a vylepšeným nástrojům měla firma dostatek zakázek a potřebovala zvýšit objem výroby, proto V. F. Červený zamýšlel rozšířit své dílenské prostory. Nakonci roku 1844 podal žádost na Magistrát v Hradci Králové o udělení oprávnění k výrobě po „*továrnicku*“, což odůvodňoval zamýšleným rozšířením dosavadní řemeslné dílny a disponováním kapitálem ve výši 3 000 zl. V dopise dále zdůraznil řádné roční placení živnostenské daně ve výši 2 zl. 30 kr., najdeme tu i zmínku o udělení výhradního patentu k výrobě zlepšeného nástroje zvaného „*cornon*“. Jeho prosbu podpořil jak magistrátní úřad, tak c. k. krajský úřad v Hradci Králové a postoupily ji c. k. zemskému guberniu do Prahy. Na základě jeho rozhodnutí ze dne 13. prosince 1844 č. 71 440 pak obdržel oficiální povolení k zřízení „*továrny*“ na výrobu hudebních nástrojů.¹⁹

V souvislosti s povolením činnosti Červeného továrny musíme mít na paměti okolnost, že se jednalo o první továrnu v Hradci Králové a okolí zabývající se ryze průmyslovou činností.²⁰ Tyto místní specifické poměry přitom vycházely z přísných pevnostních regulativ pro zřizování či výstavbu průmyslových objektů v samotné pevnosti a jejím nejbližším okolí.²¹ Úřední statistiky ze 40. let 19. století evidovaly v

---

¹⁷ Technische Universität in Wien, Universitätsarchiv, Privilegien – Sammlung, Nr. 4480 - Cornon; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 86 – Patent na vynález kornonu, kart. č. 1 - Patent chránil dle vydaného nařízení o patentní ochraně z roku 1832 úředně schválený vynález před možným paděláním na tři roky ve všech zemích rakouského císařství s možností prodloužení doby jeho platnosti.

¹⁸ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 8; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 7.

¹⁹ SÚA Praha, České gubernium, sign. 37/311/10, kart. č. 2954; SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 63 – Obchodníci, továrnici, kart. č. 3.

²⁰ EFMERTO VÁ, M. C.: *České země v letech 1848 - 1918*, Praha 1998, Libri, s. 165. Pojem továrna nebyl v této době přesně vymezen, až v první polovině 80. let 19. století vznikl ministerský výnos, který charakterizoval továrnu jako „*výrobní podnik, v němž v uzavřených prostorách pracovalo asi 20 dělníků, ubytovaných mimo pracoviště, kde při určitém stupni dělby práce se používalo strojů, kde se majitel neúčastnil manuální práce a platil odpovídající výši daní*“. Srovnej MATHIS, F.: *Big Business in Österreich*, Theil I, Österreichische Grossunternehmen in Kurzdarstellung, München 1997. Ke klasifikaci podnikatelské vrstvy – tovární podnikatelé se často jako kritérium využíval celkový majetek firmy.

²¹ TOBIÁŠ, J.: *Hradecký průmysl*, In: Osvěta lidu městu Hradec Králové k 28. říjnu 1922, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 49; CÍSAŘ, O.: *Výroba a obchod Hradce Králové*, In: Katalog Orientačního trhu obchodu, živností a průmyslu v Hradci Králové, Hradec Králové 1931, s. 21.

samotném Hradci Králové pouze dva soukromé pivovary. V širším okolí pevnosti se sice již nacházelo několik továren, ale všechny se zabývaly pouze zpracováním zemědělských surovin a následně výrobou poživatin. Jednalo se vesměs o zpracování cikorky, výrobu octa a likérů, neboť v okolí se nacházely zemědělsky úrodné oblasti, tudíž je zcela logická profilace tohoto regionu spíše na potravinářský průmysl.²²

Nadějně rozvíjející se obchody se snažil V. F. Červený podpořit i dalším obohacením výrobního spektra. Již následující rok 1845 proto přišel s novým nástrojem zvaným – kontrabas.²³ Dle dochovaných záznamů podnět k jeho vytvoření vzešel od kapelníka Alschera, který si objednal u něho velký a tlustý bas. Doposud užívané bombardony a tuby nedostačovaly těmto nárokům, neboť používané basovky byly rozšířeny teprve až na samém konci. Oproti tomu Červený svůj kontrabas rozšířoval pozvolně již od nátrubku, což mu dávalo nepřetržitou kónickou stavbu. Nový nástroj postavil ve formě vzhůru stojící tuby, posazené do kontra F a C. Zvukové trubice dimenzoval úměrně k dechovým možnostem hráčů.²⁴ Kontrabas se ihned setkal s kladnou odezvou nejen u českých hudebníků, ale i za hranicemi monarchie, neboť se Červenému jako prvnímu nástrojáři podařilo postavit zpěvoroh v kontrabasové poloze. Brzy se proto stal vzorem pro obdobné nástroje produkované zahraničními výrobci pod jinými názvy, přičemž však vycházely z jeho konstrukce a vlastností.²⁵

Kladné přijetí Červeného novinek u zákazníků se odrazilo v letech 1845 - 1846 na množství nově sjednaných zakázek i vyrobených nástrojích. Z kusých úředních statistik víme, že v roce 1845 se v jeho dílně zpracovalo 50 metrických centů materiálu a pracovalo zde již 7 dělníků.²⁶ Obchodní úspěchy jeho výrobků a z toho

²² SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 63 – Obchodníci, továrníci, kart. č. 3; CÍSAŘ, O.: *Výroba a obchod Hradce Králové*, In: Katalog Orientačního trhu obchodu, živností a průmyslu v Hradci Králové, Hradec Králové 1931, s. 21.

²³ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 7 - 9; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

²⁴ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 6 - 7; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten - Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 7.

²⁵ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 7 - 9; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298; BAINES, A.: *Musical Instruments through the ages*, New York 1982, Penguin Books, s. 314; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 75. Zpěvoroh v kontrabasové poloze s fundamentálem B2.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, inv. č. 286 – Seznam továren a manufaktur při dominiu města Hradec Králové, krabice č. 37; *Nejstarší továrny v Hradci Králové*, Obnova, roč. XIII, 1907, č. 3, nestránkováno.

plynoucí relativně dobrá finanční situace přiměly V. F. Červeného v polovině 40. let uvažovat o expanzi svých výrobků i za hranice královéhradeckého regionu s cílem získat širší okruh odběratelů.

V roce 1845 se proto poprvé odhodlal zaslat své výrobky na výstavu do Vídně, a to i přesto, že si příprava kolekce nástrojů a vyřízení všech potřebných náležitostí vyžádaly nemalé náklady, které si průměrný živnostník nemohl dovolit. Jeho výrobky sice nakonec neobdržely žádné výstavní ocenění, ale V. F. Červený získal alespoň první cenné zkušenosti s obesíláním výstav a efektivní přípravou na podobné podniky.

Neocenění Červeného výrobků lze částečně připočítat na vrub prozatím malé povědomosti o nich u členů hodnotící poroty, proto i přes jejich velmi dobrou kvalitu porota dala spíše přednost nástrojům od zavedených a známých výrobců. S tímto fenoménem se Červený musel vyrovnat i později na světových výstavách.²⁷

S ohledem na další rozvoj a rozšíření podniku vkládal V. F. Červený ve 40. letech nemalé naděje do spolupráce se svým mladším bratrem Františkem Červeným, který se rovněž učil nástrojářem. Dle vandrovní knížky pracoval mladý František již od 20. července 1842 do 4. června 1845 u svého bratra Václava F. Červeného v Hradci Králové. Poté sice odešel za zkušenou i do jiných dílen, ale na začátku roku 1846 se opět vrátil a zůstal zde až do 28. května 1848. Díky své zručnosti a zkušenostem již zastával náročnější úkoly při výrobě v hradecké dílně a V. F. Červený chtěl svěřit Františkovi mistrovský post, neboť on sám, přes stále zvyšující se počet nových zakázek, vytrvale pracoval na nových vylepšeních.²⁸

V roce 1846 vzniklo v jeho dílně nové strojivo pro změnu tónů – zvukovodka.²⁹ Hlavní její přínos spočíval v tom, že umožňovala snadnější změnu tónu. Doposud totiž chyběl mechanismus pro plynulé přeladování nástrojů, proto musel hudebník pro docílení změny tónu vložit vhodný kotouč s příslušným parametrem, což velmi narušovalo plynulost hry. Navíc u basových nástrojů se násadky nepoužívaly. V. F. Červený však vymyslel strojivo, jež se skládalo z hermeticky uzavíratelného, lulkovitého cylindru, který se pevně připevnil na daný výrobek, podle své velikosti a

²⁷ V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

²⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 8917; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 42.

²⁹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 5 - 6; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9.

dle potřeby umožňoval jednu nebo i více změn základního tónu. Otáčivý ukazatel umístěný na cylindru udával stupnici, ve které se tón mohl měnit.³⁰ Svůj důmyslný vynález popsal ve své knize o hudebních názvoslovích těmito slovy: „*Zvukovodka, mnou vynalezený stroj, tak zvaný, protože se pomocí jeho hlavní zvuk do jiného vésti může, anižby nastrkování kotouče třeba bylo.*“³¹ Nový výrobek tak velmi výrazně ulehčil hru a přispíval k její plynulosti.

V. F. Červený si zvukovodku nechal v roce 1846 úředně patentovat a v registratuře byla vedena pod č. patentu 4967.³² Přesto - podobně jako i v předchozích případech - se i toto strojivo dočkalo výroby u prestižních zahraničních firem, avšak pod jiným názvem. Například významná pařížská firma Gautrôt si je nechala patentovat pro Francii.³³

Za pomoci bohatého výrobního spektra doplněného výše uvedenými novinkami firma posilovala své postavení před ostatními výrobci dechových nástrojů na tuzemském trhu. Dochovaný firemní ceník z roku 1846 nám umožňuje vytvořit si bližší představu o spektru jí nabízených nástrojů. Nalezneme zde jak Červeným nově vynalezené nástroje, tak i tehdy osvědčené a běžně užívané. Z basových nástrojů se v dílně vyráběl kromě kontrabasového zpěvorohu i serpent – bombardon. Zajímavá je i skutečnost, že většina jeho zpěvorohů je prozatím konstruována ještě v úzké a vysoké tubové formě s roztrubem kolmo vzhůru.³⁴

V. F. Červený se snažil proniknout i do zahraničí a získat zde nové odběratele, a to i přesto, že již v polovině 19. století existovala zejména v západní Evropě značná konkurence ve výrobě kvalitních dechových nástrojů. Proto bylo zapotřebí předčít tuto konkurenci a upoutat pozornost zákazníků specifickými novinkami. Dokonalá kvalita a propracovanost výrobků byla přitom nezbytnou součástí. Červený se rovněž snažil proniknout na východní trhy. V obchodní korespondenci z roku 1847 se

---

³⁰ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887.

³¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 119.

³² Technische Universität in Wien, Universitätsarchiv, Privilegien – Sammlung, Nr. 4967 - Tonwechselmaschine.

³³ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 5 - 6; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

³⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 74.

dochoval velmi zajímavý dopis, v němž se V. F. Červený obracel na ruské velvyslanectví ve Vídni o zprostředkování předání svého nového vynálezu ruskému caru Mikuláši I., a zároveň jej informoval o možnosti dodávek svých nástrojů pro ruskou armádu. Odpověď se bohužel nedochovala, přesto je to první doklad o Červeného snaze exportovat své nástroje do Ruska.³⁵

Zdárně rozvíjející se obchodní kontakty se zahraničními odběrateli na jaře roku 1848 na čas narušilo vypuknutí revolučních národních hnutí a s tím spojených nepokojů v jednotlivých evropských státech. Přes politickou bouřlivost roku 1848 i pozdější veřejné nepokoje v samotném Hradci Králové pracoval V. F. Červený vytrvale ve své dílně. Během výše uvedeného roku sestrojil vylepšený barytonový nástroj zvaný zvukoroh (fonikon), v ladění B, A s pětiventilovým strojivem.³⁶ Specifikum nového výrobku spočívalo v jeho koncové trychtýřovité části, která vyústovala do ozvučnice kulovité formy. Ta odstraňovala třepetání tónu a propůjčovala mu ráz podobný lidskému zpěvnému hlasu. Nový barytonový nástroj byl proto především určen pro sólovou hru v salonních prostorách.³⁷ První exemplář zvukorohu vyrobený ze stříbra chtěl V. F. Červený věnovat ruskému caru Mikuláši I., realizaci tohoto záměru však zmařilo vypuknutí nových nepokojů ve Vídni.³⁸

Obliba a věhlas Červeného nových hudebních nástrojů neustále narůstala díky jejich mimořádné kvalitě a především konstrukčním a technickým vylepšením, a to i přes značnou mezinárodní konkurenci. Odběratelé zasílali Červenému nazpět osvědčení o kvalitě odebraných nástrojů. Tato úřední vysvědčení sloužila nejen pro interní potřebu, ale firma je obratně využívala i pro reklamní a obchodní účely. V roce 1848 například zaslal L. Schindelmeisser, kapelník Městského divadla v Hamburku, toto pochvalné uznání: „Ladění nástrojů shledáno v celku velmi čistým, a zatím co jejich mechanismus skýtá tytéž výhody, které v poslední době umožňují podivuhodnou virtuozitu na žesťových nástrojích, předčí strojivo nástrojů pana Červeného-

³⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 60 - Korespondence Oubril P., kart. č. 1; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou.

³⁶ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten - Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9 - 10; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

³⁷ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9 - 10; PAPE, W.: *Instrumentenhandbuch Streich-, Zupf-, Blas- und Schlaginstrumente in Tabellenform*, Köln 1976, Hans Gerig, s. 148; ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal - Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 12 - 13.

³⁸ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal - Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 7 - 8.

ho všechny ostatní ještě v zařízení zvaném „strojivo k měnění tónů“, které po malém stisknutí dává nástroji ihned jiné ladění a činí obtížné nasazování jednotlivých nástavců zbytečným. Toto zařízení bylo pro nás nové a ne dostatečně vychválené. Zpracování nástrojů jest nanejvýš pečlivé.“³⁹

Již během roku 1848 se podařilo V. F. Červenému dodat své první nástroje také do Ameriky, konkrétně si je objednal G. Willig, obchodník s hudebními nástroji ve Filadelfii.⁴⁰

Na konci 40. let se však firma musela vyrovnat s negativními vnějšími okolnostmi, které načas oslabily zdárně se rozvíjející se obchodní kontakty. V roce 1849 vlastní chod Červeného podniku značně ochromilo vypuknutí epidemie cholery ve městě. Na zákeřnou nemoc zemřelo několik dělníků z jeho dílny, což bezprostředně negativně ovlivnilo samotný provoz firmy. Červený musel urychleně obsadit uvolněná pracovní místa po zemřelých dělnících. Zaučení na odborný post a dokonalé zvládnutí požadovaných výrobních úkonů však vyžadovalo delší časové období, proto výroba v továrně zaznamenala značný skluz. Další problém vyvstal s přísunem materiálu a surovin potřebných pro výrobu, neboť ve městě panoval zpřísněný režim pohybu osob, který měl zabránit dalšímu rozšíření nákazy.⁴¹

Firma se po opadnutí přímého nebezpečí dalšího šíření cholery jen pozvolna vyrovnávala se ztrátami utrpěnými v důsledku zavlečení tohoto onemocnění do Hradce Králové. Proto když v roce 1850 obdržel majitel dílny Václav F. Červený dopis od A. P. Trojana, v němž jej upozorňoval na chystanou světovou výstavu v Londýně a zároveň jej vyzýval, aby ji obeslal svými výrobky, Červený tuto nabídku odmítl s poukazem na nedostatek času pro přípravu speciální sady nástrojů.⁴² Přitom oprávněnost účasti Červeného výrobků na chystaném mezinárodním podniku potvrzovala stále přicházející pochvalná osvědčení na odebrané zboží od tuzemských i zahraničních kapelníků, v nichž výslovně oceňovali jejich vynikající kvalitu a preciznost provedení.⁴³ Obrat v jeho postoji k účasti na výstavě nastal po obdržení psaní

³⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 100 – Osvědčení o kvalitě hudebních nástrojů zaslaných L. Schindelmeisserem, kart. č. 2.

⁴⁰ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 34.

⁴¹ SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, Praha 1870, J. S. Skrejšovský, s. 193; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 166.

⁴² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 166.

⁴³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 101 – Osvědčení o kvalitě hudebních nástrojů zaslaných J. Liehmannem, kart. č. 2.

od českého pěvce a skladatele J. T. Krovi, dlouhodobě žijícího a působícího v Londýně, který mu vřele doporučil účast na tomto prestižním podniku.⁴⁴

Po zvážení všech nových okolností se V. F. Červený rozhodl pro účast na londýnské světové výstavě „*Great Exhibition of the Works of Industry of all Nations*.“⁴⁵ Připravil kolekci skládající se z osmi trompet, kontrabasu a zpěvorohu. Jednalo se o první prezentaci jeho nástrojů na světové výstavě.⁴⁶

Potencionální vystavovatelé z Čech museli však nejdříve zaslat své výrobky na posouzení jejich způsobilosti výstavní komisi do Prahy. Členem kolegia pro hodnocení hudebních nástrojů byl mimo jiné jmenován i František Škroup, tehdy kapelník Stavovského divadla v Praze. V dochované odborné expertíze sepsané dne 14. 1. 1851 vyjádřili členové kolegia svou naprostou spokojenost s kvalitou Červeného nástrojů a zvláště velmi kladně ohodnotili nebývalou čistotu jejich zvuku i provedené inovace v jejich konstrukci. Na základě tohoto osvědčení pak mohl Červený zaslat své výrobky na chystanou akci.⁴⁷

V široké konkurenci, která se v květnu 1851 v Londýně sešla, se jeho nástroje výrazněji neprosadily a tudíž nebyly oceněny žádnou z výstavních cen. V. F. Červený alespoň obdržel od c. k. ministerstva obchodu ve Vídni diplom a medaili za prezentaci rakouského mocnářství na výše zmíněné výstavě.⁴⁸ Při hodnocení účasti Červeného výrobků na tomto prestižním podniku je jasně patrné, že i přes nedosažení výraznějšího úspěchu na skončené londýnské výstavě měla účast na tomto mezinárodním podniku svá pozitiva. Pro přední evropské výrobce v daných oborech bylo věcí cti účastnit se takovýchto akcí. Vystavovatelé zde měli možnost poznat produkty konkurenčních firem, obchodníci a návštěvníci se zase mohli blíže seznámit s novinkami od nejlepších výrobců v daných odvětvích. Její obeslání zejména přispělo k dalšímu rozšíření povědomí o existenci značky V. F. Červený a kvalitních nástrojích hradecké dílny i za rakouskými hranicemi. Navíc V. F. Červený získal další cenné zkušenosti s organizací přípravných prací pro obeslání mezinárodních výstav.

⁴⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 166 – 167; *Česko - slovenský hudební slovník*, sv. I., s. 755. Skladatel Krov osobně znal jeho výrobky a byl velmi spokojen s jejich kvalitou.

⁴⁵ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, Libri, Praha 2000, s. 19. Výstava se konala od 1. 5. do 11. 10. 1851.

⁴⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 30; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 167.

⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 102 – Osvědčení o kvalitě hudebních nástrojů zaslaných F. Škroupem, kart. č. 2.

⁴⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 2/4/4, kart. č. 13.

Prezentace Červeného výrobků na výstavách v zahraničí se již v následujících letech stala nezbytnou a neodmyslitelnou součástí její úspěšné obchodní a exportní strategie.

Z torzovité firemní korespondence a účetní knihy z padesátých let je již jasně patrné exportní zaměření Červeného firmy. Z těchto archivních pramenů se můžeme pokusit zmapovat i hlavní lokality, do nichž závod na začátku 50. let 19. století vyvážel své výrobky. V první řadě se jednalo o území celého rakouského mocnářství, dále o okolní oblasti – především o Sasko a Prusko. Na začátku padesátých let pronikly Červeného výrobky i do Ruska, prozatím však pouze do jeho západnějších částí (území bývalého polského království), ostatní ruské oblasti a především Petrohrad ovládali nadále zejména francouzští a němečtí výrobci.⁴⁹

Problematickou otázkou zůstává vývoz zboží hradecké firmy do Ameriky, neboť byl v počátečních letech úzce spjat s jeho bratrem Františkem Červeným, který tam odešel v roce 1848. Po svém příplutí do New Yorku měl v úmyslu začít vyrábět vlastní hudební nástroje, avšak značné provozní náklady na zahájení výroby a neznalost místních poměrů nedovolily ihned realizovat tento záměr. Proto nabídl bratrovi obchodní spolupráci, na jejímž základě mu hradecká firma zasílala hudební nástroje, které zde následně prodával. K tomuto účelu si pronajal v New Yorku malou dílnu na John Street v čísle popisném 16, v níž spolu s jedním učněm prováděl i opravy nástrojů.⁵⁰

Z podrobného rozboru korespondence mezi oběma bratry je zřejmé, že se při dodávkách zboží do Ameriky nejednalo pouze o vazby založené čistě na obchodním a komerčním principu, ale nemalou roli zde sehrála Václavova snaha zajistit Františkovi obživu v nových nelehkých podmínkách, neboť František Červený v dopisech zaslaných bratrovi často popisoval své existenční problémy a nepřímou jej žádal o poskytnutí pomoci.⁵¹ Proti lukrativnosti uvedené spolupráce hovořila celá řada faktů, především vysoké celní sazby. V. F. Červený později částečně obcházel předešlá zdanění alespoň tím, že nevyvážel hotové výrobky, ale pouze jejich části, které pod-

⁴⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. - 57 - Korespondence s P. Maturou, inv. č. 63 - Korespondence s I. Schulzem, kart. č. 1; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 43.

⁵⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 170, 246.

⁵¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 33 - Korespondence František Červený, kart. č. 1.

léhaly menšímu zdanění.⁵² Nemalé úskalí spočívalo i v drahé dopravě. Aby snížil nákladové položky na dopravu, neuváděl při transportu nástrojů přes oceán na přepravních bednách, že se jedná o průmyslové výrobky vyžadující obezřetnější zacházení, což sebou ale přinášelo časté poničení velmi citlivých nástrojů a vedlo k jejich znehodnocení. Navíc výroba některých hudebních nástrojů pro anglosaské zákazníky byla ztížena jejich specifickými požadavky.

Uvedené aspekty i pozdější neshody mezi oběma bratry ohledně finančního vyrovnání a rozdělení zisku vedly v polovině 50. let k zániku vzájemné spolupráce a přerušeni obchodních kontaktů. František Červený nakonec začal odebírat zboží od jiných výrobců: „*Že sem zboží obdržel již tedy víš, že zboží z Vídně dostanu také víš, že sem na Müllera psal to také víš; .....Že sem do Vídně pro zboží psal, a peníze na ně odeslal je jen tvá vina, Prvně sy mně nazýval Blaznem, Hloupým, chitrym, pak že chey se z tvých mozolů obohatit, neb že to promarním že ani Činži zaplatit nebudu moct, pak sy neuvěřil že sem na tvou žádost a žádosti 20 \$ ve zlatě na tebe poslal, poněvadž podle tvého psaní od 11ho Června 851 sy prej nic neobdržel?*“⁵³

V souvislosti s prodejem výrobků V. F. Červeného v Americe zmíním i zdejší spektrum zákazníků. Jednalo se především o české a slovenské emigranty v Chicagu a v Milwaukee.⁵⁴ Další početnou skupinu odběratelů tvořili již etablovaní Američané, kteří svými kořeny pocházeli ze střední a východní Evropy. Bez zajímavosti není ani skutečnost, že dle dochovaných archivních pramenů výrobky firmy V. F. Červený na americkém kontinentě zdárně distribuoval a prodával ve svém obchodě v Milwaukee ve státě Wisconsinu Vojta Náprstek.⁵⁵

Při informacích o exportu do zahraničí je namístě zmínit i důležitý fenomén, jenž odbytu velmi napomáhal, tím je myšleno zprostředkovávání pracovních míst pro české hudebníky a kapelníky u zahraničních hudebních těles. Z korespondence již

⁵² V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 148; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 170. Importované hudební nástroje z Evropy však podléhaly 30% clu, a proto se staly značně drahé a neprodejné. Na nehotové výrobky, tedy součástky a komponenty pro výrobu, připadalo clo pouze ve výši 12%, což vedlo k zaslání pouze nesložených nástrojů, které si František Červený dle plánků sestavil.

⁵³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. – 33, Korespondence František Červený, kart. č. 1.

⁵⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 170, 246. František Červený získal kontakty a vazby na českou a slovenskou komunitou prostřednictvím své aktivní účasti na činnosti československého spolku.

⁵⁵ Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze, Archiv Vojty Náprstka, sign. VN 34, 38/279, 47/745, 47/746, 64/93; SECKÁ, M.: *Vojta Náprstek*, Praha 2001, Náprstkovo muzeum, nestránkováno; Náprstkovo muzeum v Praze; Vojtěch Náprstek, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 34 a 35, s. 269 - 270.

zpočátku 50. let je patrné, že továrna nejen dodávala své nástroje, ale na požádání i doporučovala vhodného kandidáta na uprázdněné místo kapelníka či řadového hudebníka. Následné zpětné vazby mezi českými kapelníky a hradeckou firmou jsou nabíledni.⁵⁶

Pro dokreslení komplexního obrazu o firmě V. F. Červený na začátku 50. let 19. století doplním, že dle dochované hlavní účetní knihy obchodní obrat firmy V. F. Červený činil v roce 1851 17 477 zl. a 7 kr., z toho zisk představoval 2 824 zl. 86 kr.⁵⁷

---

⁵⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. - 57 - Korespondence s P. Maturou, inv. č. 62 - Korespondence s A. Scholtem, inv. č. 63 - Korespondence s I. Schulzem, kart. č. 1. Na požádání obstarávala i nové hudební skladby a písně pro jednotlivá tělesa.

⁵⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha. Ve firmě se v tomto roce vyrobily nástroje v hodnotě 7 326 zl. 42 kr. a obdržela za ně 10 151 zl. 28 kr.

II. 2. První úspěchy na mezinárodních výstavách (1852 – 1854)

Na začátku padesátých let zažívala Červeného firma konjunkturální období vycházející především ze silící poptávky po jejích výrobcích v zahraničí. V. F. Červený, vědom si důležitosti cizích odběratelů, snažil se neustále rozšiřovat povědomí o svých nástrojích v zahraničí. Proto již během roku 1852 se v Červeného závodě započalo s dostatečným časovým předstihem s přípravami na světovou výstavu v New Yorku, neboť nástroje určené pro výstavu měly oproti běžně vyráběným nadstandardní úpravy a vylepšení. V. F. Červený vkládal velké naděje především do prezentace své zvukovodky a dosud málo známého zvukorohu.¹

Pořadatelé ve snaze přilákat co největší množství evropských vystavovatelů stanovili velmi lukrativní podmínky pro jejich účast.² Z důvodu prohlubujících se rozporů s bratrem Františkem Červeným se rozhodl V. F. Červený svěřit prezentaci svých exponátů italskému obchodníkovi, který na výstavě zastupoval i jiné evropské firmy. Jak se později ukázalo, tato volba nebyla nejšťastnější. Dobová korespondence mezi bratry Františkem a Václavem Červenými nám umožňuje seznámit se soudobými poměry panujícími na výstavišti. K dokreslení počáteční dosti chaotické situace na newyorském výstavišti použiji dopis Františka Červeného popisující zdejší neutěšené poměry: „*Já, jakožto to nedočkavy, jsem také tam šel dne 18. července, moje první bylo, ty dávno vychválene a očekávané nástroje od bratra abych spatřil!, ale hledal, a hledal, ale vše nadarmo, neb nebyli nikde k spatření.*

...Prohlížím tedy všechny tyto místa až přídu do Vlašského, jaké podivení! protírám jsy oči, míním že to snad nemůže být, ale když přídu dal teprve spatřím ten již dávno, udělany zvukoroh pakfonovy, ptám se co to jsou za nástroje, a odpověď zní, Italiánské, na to se ohlídnu na jiné nástroje a spatřím jméno Pelitti, počítám tedy Pana- Pelitti nástroje, a uvidím že on jen 3 p kusů tam stát má, a mezy kteryma Kra-lohradecké jsou, neb kdybch byl nepoznal zvukoroh, ani bych byl nevěděl, že jaké nástroje od bratra tam jsou, jaká to chvála pro bratra Václava bude, když P. Pelitti na jeho jméno neco obdrží??

¹ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11.

² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 54 - Korespondence s K. Lenzmannem, kart. č. 1; inv. č. 56 - Korespondence s C. Lovsenem, kart. č. 1. Výhody spočívaly především ve dvou aspektech, za výstavní místo pro prezentaci exponátů nemuseli nic platit a expedici svého zboží si musela každá firma hradit pouze do výchozích evropských přístavů.

Pak to byl ten pán agent, který se bratrový neočekavaně nabydnu, a který ho zde, neb jeho nástroje za Vlašské prodal!

*...Bombardon ma doliky, waldhorny od začátku až k koncy potlučeny,....ostatně jsou všechny nástroje tak zamazane a zašle, tak že se bude divit až je domu dostane...*³

Po osobní intervenci Františka Červeného u výstavního výboru a obchodního agenta došlo k odstranění citovaných organizačních nesrovnalostí. František Červený navíc narychlo opravil některé exponáty, popřípadě je nahradil jinými ze svého skladu. Porota nakonec ocenila přednosti Červeného výrobků. Dle oficiální zprávy ze světové výstavy jeho zvukoroh a zvukovodka získaly velkou pamětní medaili, což byla nejvyšší výstavní cena. Navíc Červeného zlepšená křídlovka si vysloužila od hodnotící komise pochvalné uznání.⁴ Poprvé se tak mohl V. F. Červený těšit z ocenění uděleného na mezinárodní výstavě. Z důvodu objektivnosti musíme však zároveň uvést, že se výstava v New Yorku u některých předních evropských výrobců nesetkala s dostatečným zájmem, a proto se jí nezúčastnili. To platilo i pro oddělení hudebních nástrojů.⁵

Povzbuzen kladnou odezvou na své novinky na výstavách i u zákazníků předvedl v roce 1853 V. F. Červený svůj zlepšený baroxyton.⁶ Skládal se ze zvukové trubice o délce pouhých 280 cm, opatřené 4 ventily. Do barytonu se foukalo pomocí rozšířeného nátrubku. Tónový rozsah byl od basového C nad osnovou do čtyřikrát čárkované F pod osnovou. Díky svému vysokému basu byl nástroj určen pro barytonová sóla.⁷ Výhradní privilegium na jeho výrobu a s tím spojenou patentní ochranu obdržel 29. 10. 1853.⁸

S rostoucím věhlasem svých nových výrobků se V. F. Červený snažil o získání dalších lukrativních zakázek na dodávky nástrojů pro zahraniční vojenská hu-

³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. – 33, Korespondence František Červený, kart. č. 1.

⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 2/4/4, kart. č. 13; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 53 - Korespondence s W. Bentheimem, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11.

⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 193.

⁶ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent - 7/2176 – „Baroxyton“; SOKA Hradec Králové, kart. č. 1, inv. č. 87 – Baroxyton; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

⁷ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 10 - 11. Později byl Červeného baroxyton úředně předepsán a následně používán jako primbas v carské ruské pěší hudbě.

⁸ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent - 7/2176 - Baroxyton.

dební tělesa. Hlavní jejich pozitiva spočívala především v tom, že se jednalo o objednávky většího počtu nástrojů s relativní jistotou obdržení smluvené odměny i s vidinou dlouhodobé vzájemné spolupráce, jež zahrnovala dodávky náhradních dílů či nákup dalších nových nástrojů. Při vlastním výběru výhradního dodavatele rozhodovalo nejen cenové kritérium nabízených výrobků, ale i odborné reference na tu danou firmu. Proto se V. F. Červený snažil cílenou kampaní dosáhnout, aby se jeho výrobky dostaly do povědomí odborných kruhů a významných státních institucí rozhodujících o přidělování těchto zakázek. Za tímto účelem firma například na začátku 50. let zaslala oferentu na Královskou bavorskou intendanturu v Mnichově s nabídkou dodání dechových nástrojů.⁹ V roce 1853 poté dodala hradecká firma větší sérii svých výrobků Královskému bavorskému 14. pěšímu pluku v Norimberku.¹⁰

V. F. Červený se rovněž snažil se svými výrobky expandovat i do doposud netradičních oblastí, což nejlépe dokládají získané početné zakázky pro španělské vojenské kapely.¹¹ Z poměrně bohaté obchodní korespondence je však zřejmé, že v oblastech, kde Červeného firma nebyla dosud dostatečně známá, přistupovali zákazníci zpočátku k jejím výrobkům spíše s despektem, a až po důkladném prozkoušení jejich kvality se podařilo získat větší zakázky. Hradecký závod začal například vyvážet své výrobky do Španělska již v roce 1852, ale zpočátku nemohl najít významnější odběratele a musel se spokojit s prodejem nepatrného množství svých nástrojů. Až během roku 1853 získal první větší zakázky pro španělskou vojenskou hudbu.¹²

Zajímavá se jeví i okolnost, že při hledání odběratelů se V. F. Červený obracel o pomoc a o radu na rakouský konzulát ve Španělsku, kde se mu dostalo vstřícného postoje. Jak uvedu i na dalších konkrétních případech využívala hradecká firma služeb konzulátů pro obchodní účely v hojné míře.¹³

Nebývalé obchodní a exportní úspěchy Červeného výrobků na mezinárodním poli zaznamenal i soudobý tisk, například Pražské noviny ze dne 20. 1. 1854 přinesly o nich následující zprávu: „...*Václav Červený též i do Španěl zakázku poslal a tyto dny odchází další pro vojenské hudby do Španělska. Ustavičnými zkouškami toho dovedl, že zřídil nový nástroj foukací, baroxyton, který dost malého objemu jsa hlubší*

⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 48, Královská bavorská intendantura, kart. č. 1.

¹⁰ Tamtéž, inv. č. 103 – Královský bavorský 14. pěší pluk v Norimberku, kart. č. 2.

¹¹ Tamtéž, inv. č. – 65, Korespondence Zincke Antonín, kart. č. 1.

¹² Tamtéž, inv. č. 65, kart. č. 1; inv. č. 66 – Korespondence Wrathny Carlos, kart. č. 1.

¹³ Tamtéž, inv. č. – 65, Korespondence Zincke Antonín, kart. č. 1.

tón dává, než kterýkoli známý, až třikrát tak velký nástroj. Síla zvuku otřásá útrobou posluchačovou, aniž mnoho dechu potřebuje...¹⁴

Přes dosažené obchodní úspěchy se V. F. Červený snažil o stálou propagaci svých výrobků, neboť konkurence v tomto oboru byla již v polovině 50. let značná. Proto již v prvních měsících roku 1854 ve firmě vrcholily přípravy na novou výstavu „*Allgemeine deutsche Industrie – Ausstellung*“, která se měla konat v Mnichově. V. F. Červený obohacen o zkušenosti a poznatky z výstavy v New Yorku chystal i pro mnichovskou výstavu speciální kolekci nástrojů.¹⁵

Bavorsko, kde se výstava měla konat, patřilo k velmi důležité odbytové oblasti pro jeho nástroje. Červeného firmě se zde již podařilo v předchozích letech získat několik stálých zákazníků, a to i u dvorských kruhů, což dokládá například pochvalný přípis na odebrané nástroje od dvorního hudebního intendanta G. J. Poccioho, rovněž tak dopis od čtrnáctého královského bavorského pěšího pluku.¹⁶ Václav Červený přikládal chystané výstavě značný význam, neboť měla potvrdit jeho přední postavení mezi výrobci žesťových nástrojů v Rakousku a v německy mluvících oblastech, které patřily k jedním z hlavních odbytišť jeho výrobků. Proto se také rozhodl osobně se zúčastnit uvedené výstavy a dohlédnout na svoji výstavní expozici.

Výstavy se zúčastnilo celkem 32 výrobců hudebních nástrojů z Rakouska a německých knížectví.¹⁷ K dokreslení konkurence v tomto oboru dodám, že z Čech zaslaly své výrobky na tuto akcii mimo jiné i tři přední dílny na výrobu dechových nástrojů. Konkrétně se jednalo o firmy E. Bauer, A. J. Rott a V. Šámal z Prahy.¹⁸ Přes zmíněnou značnou konkurenci v tomto oboru obdržel Červený za svoji zvukovodku a zvukoroh nejvyšší ocenění - velkou pamětní medaili.¹⁹ Porotu navíc zaujala i jím zlepšená křídlovka, kterou ocenila pochvalným uznáním.²⁰ Vyznamenání Červe-

¹⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 197.

¹⁵ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 258.

¹⁶ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, Cabalka, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 27.

¹⁷ HERMANN, F. B. W.: *Bericht der Beurtheilungs – Commission bei der allgemeinen deutschen Industrie – Ausstellung zu München im Jahr 1854*, München 1855, s. 156, 170 - 171, 175, 177, 179, 182, 184.

¹⁸ *Tamtéž*, s. 176.

¹⁹ *Auszeichnungen bei der allgemeinen deutschen Industrie - Ausstellung zu München von der Beurtheilungs – Commission zuerkannt*, München 1854, s. 56 (Sechste Gruppe); ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11.

²⁰ HERMANN, F. B. W.: *Bericht der Beurtheilungs – Commission bei der allgemeinen deutschen Industrie – Ausstellung zu München im Jahr 1854*, s. 184; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11.

ného výrobků odůvodnila ve své zprávě těmito slovy: „*Pro zavedení důsledné soustavy ve výrobě kovových nástrojů, dříve jen zkušebně provozované, pro velkolepost výroby a pro zřízenost nástrojů samých nadobyčejně dokonalou.*“²¹ Slovy chvály nešetřil ani úřední rakouský zpravodaj mnichovské výstavy prof. Dr. V. Schafhäutel, který ho ve svém článku nazval „*Erardem fabrikace kovových nástrojů*“, což byla pro Červeného velká pocta.²² Dále obdržel i následující děkovný dopis: „*Král. dvorní intendance chápe se příležitosti vysloviti Vám s potěšením co nejuznalejší pochvalu za výstižné výkony vašich výrobků a neopomine příležitost uvědomiti J. V. krále o vašich výkonech všeobecně a in specie. Mnichov 1854.*“²³

Uznání a ocenění z prestižních výstav měla přímý vliv na stoupající poptávku po Červeného nástrojích v zahraničí. S neustále rostoucím zájmem o jeho nástroje přestával dosavadní objem výroby v stávajících stísněných dílenských prostorách dostačovat. V první polovině 50. let se přitom v jeho dílně ročně vyrábělo okolo 300 až 400 kusů hudebních nástrojů. V. F. Červený potřeboval nové místnosti pro rozšíření své dílny. Při rozhodování o výběru nových prostor bral již zřetel na nezbytnou modernizaci stávajících výrobních postupů, především na potřebné zavedení parních strojů pro úpravu plechů, jež bylo časově náročné a fyzicky velmi vysilující. V. F. Červený nechtěl provádět dočasné úpravy v pronajatých prostorách, a proto zamýšlel získat svůj vlastní objekt pro výrobu, přičemž výstavba zcela nové továrny v Hradci Králové či jeho bezprostředním okolí byla zcela vyloučena s ohledem na stísněné poměry ve městě a zákaz výstavby v jeho bezprostředním okolí.²⁴

V roce 1854 se mu naskytl možnost zakoupit dům čp. 120 na Malém náměstí. Dosud si zde pouze pronajímal v prvním patře byt, dům vlastnila rodina Trnkova.²⁵ Při rozhodování o koupi uvedeného objektu sehrála podstatnou roli i jeho výhodná poloha na Malém náměstí, jež se nacházelo nedaleko od Velkého náměstí. Z pohledu případného dalšího rozšíření dílny se zde nabízela možnost zástavby prostorného dvora, patřícího k domu. Po vzájemné dohodě byla sepsána u hradeckého

²¹ *Auszeichnungen bei der allgemeinen deutschen Industrie - Ausstellung zu München von der Beurtheilungs - Commission zuerkannt*, München 1854, s. 56 (Sechste Gruppe.)

²² ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11; *Životopis V. F. Červeného*, Praha 1892, J. Otta, s. 4; Šebestián Erard (1752 – 1831) se stal slavným díky svým revolučním změnám a inovacím ve stavbě pian.

²³ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall - Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 31.

²⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 105 - 106.

²⁵ SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 139 – Historie jednotlivých domů, kart. č. 6; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 33 - 35.

notáře dne 3. července 1854 tržní smlouva na prodej právozářného domu čp. 120 za 9 500 zlatých, na jejímž základě se novými vlastníky nemovitosti stali rovným dílem Václav F. Červený a jeho choť Josefa Červená.²⁶ Část potřebné sumy peněz na zakoupení uvedeného objektu V. F. Červený pokryl z věna své manželky: „...tenkrát ten dům byl koupen společně a nebýt babiččina věna, byl by ho býval nemohl dědeček koupit; aspoň ne hotově zaplatit.“²⁷

Místnosti v přízemí, kde se dříve nacházel pekařský obchod s výrobou, měly nově sloužit ryze pro firemní účely, nejdříve se zde však musely provést nezbytné základní stavební úpravy. Především se vybourala velká pec, která zabírala značný prostor. Do dílny pronikalo i velmi málo světla, zásluhou kolemstojících domů, a proto Červený nechal ve staré dílně vyměnit i dosavadní malá okna za větší, propouštějící více světla.²⁸ Po výše uvedených stavebních úpravách rozdělil přízemní místnosti na dvě oddělené části - prodejní a výrobní. Prodejní měla reprezentativní charakter a sloužila k přijímání zákazníků a prezentaci výrobků, proto zde byla vystavena většina v závodě vyráběných hudebních nástrojů a součástek. Výrobní oddělení se prozatím dělilo pouze na přípravnu, kde se plech stříhal a hrubě tvaroval, v další části jej již jednotliví dělníci dále upravovali a dotvářeli v jednotlivé komponenty a finální výrobky. V dalších letech plánoval vystavění kotelny pro parní stroj, která měla být umístěna u zahrady. Předpokládal využití energie z parního stroje na pohánění transmisí pro všechny dílny, neboť doposud museli dělníci i nadále při ohýbání a tvarování materiálu šlapat na pedály u svých ponků, což pomocí převodů dávalo do pohybu nástavce, na kterých byl umístěn opracováváný kov.²⁹

Zakoupení nových výrobních prostor a jejich přestavba umožnily prozatím i bez využití parní energie provedení částečné modernizace výrobních postupů, neboť s ohledem na rozšíření pracovních ploch se přistoupilo k lepšímu propracování systému dělby práce a následnému zavedení větší sériovosti ve výrobě dechových nástrojů, což v konečném důsledku vedlo k zvýšení efektivnosti výroby a ročního objemu výroby. Proto tento moment můžeme považovat za určitý zlom v přerodu Červeného řemeslné dílny v továrnu.

²⁶ Katastrální úřad Hradec Králové, vložka knihovní 120 – Právozářný dům č. p.120; SOkA Hradec Králové, Okresní soud Hradec Králové, Extrakty z pozemkových knih, fascikl XIV.

²⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 573.

²⁸ *Tamtéž*, s. 109, 202 – 203.

²⁹ *Tamtéž*, s. 203; V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 148.

I přes výše popsaný rozvoj Červeného továrny zůstal výrobní program zaměřen pouze na vyhotovování plechových dechových nástrojů. S ohledem na praktičnost při zabezpečování komplexních dodávek nástrojů pro vojenská hudební tělesa přistoupil V. F. Červený k navázání oboustranně výhodných dohod s vybranými výrobci hudebních nástrojů, jejichž výrobky na základě uvedených smluv s odpovídajícím profitem nabízel ve svých firemních katalozích. Smyčcové nástroje například nakupoval od firmy Müller v Lubech (Schönbachu), dřevěné dechové - flétny, klariety, fagoty - zprvu od firmy Pilbauer v Kolíně, později však výhradně ze závodu Lausmann v Linci.³⁰ Dlužno podotknout, že s ohledem na preciznost a dobré jméno firmy V. F. Červený tomu předcházely ze strany V. F. Červeného dlouhodobé sondáže a důkladné přezkoušení kvality odebíraných nástrojů.

---

³⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 41.

II. 3. Vzestup firmy mezi přední světové výrobce dechových nástrojů (1855 - 1865)

V roce 1855 úsilí a píle většiny předních evropských průmyslníků směřovaly k prezentaci jejich výrobků na připravované světové výstavě: „*Exposition Universelle des Produits de l'Industrie*“ v Paříži. Nejinak tomu bylo i v továrně V. F. Červeného, který se snažil svými výrobky proniknout mezi přední světové producenty dechových hudebních nástrojů a vybudovat si mezi nimi trvale respektované postavení.¹

Oproti předchozím letům rakouská vláda připravila pro potencionální rakouské vystavovatele finanční pobídky motivující je k účasti na této prestižní výstavě, neboť měla eminentní zájem na dobré reprezentaci rakouského průmyslu v Paříži. V. F. Červený byl rozhodnut se této akce zúčastnit. Pro získání co největšího množství aktuálních informací o chystaném mezinárodním podniku zajel do Prahy, kde navštívil pražskou obchodní živnostenskou komoru. Podrobně se zde informoval o podmínkách účasti a o odevzdání přihlášek na výstavu. Navštívil mimo jiné i A. P. Trojana, který jej upozornil na možná úskalí spojená s konáním tohoto podniku právě v Paříži. Zastavil se i u V. V. Tomka, jenž mu předal několik praktických rad týkajících se pobytu a ubytování v Paříži.²

Červený se snažil udělat maximum pro zdárnou prezentaci svých výrobků, proto chtěl osobně seznámit potencionální francouzské odběratele s přednostmi svých nástrojů. Uvedené okolnosti jej vedly k snaze zvládnout alespoň základy francouzského jazyka, s čímž mu pomáhal jeho královéhradecký přítel Kristian Stefan.³

Před vlastním odesláním nástrojů do Paříže je vystavil pro širokou veřejnost ve své továrně v Hradci Králové, kam přilákaly velký počet obyvatel zdejšího města i ze vzdáleného okolí: „...*před výstavou pařížskou ale byla v téže případnosti návštěva všeobecná a obdiv jednohlasný. I staříčký Nejdůstojnější pan biskup, p. kapitolní děkan i jiní důstojní a vysoce postavení páni poctili příbytek Červeného svou návštěvou.*“⁴

¹ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 31. Výstava se konala od 15. 5. – 15. 11. 1855.

² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 210, SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. – 64, Korespondence Schwarz W., kart. č. 1.

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 209. Navíc Hynek Bartoš, mistr v jeho dílně, uměl částečně francouzsky, jelikož se učil nástrojařině v Bruselu.

⁴ V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 149.

Do Paříže nakonec odjel V. F. Červený a jeho zaměstnanec Hynek Bartoš s reprezentativní kolekcí nástrojů. Hlavními magnety firemní expozice se měly stát jeho zvukovodka, zvukoroh a nový baroxyton. Jejich počáteční optimismus vyprchal po jednání s výstavním výborem, který V. F. Červenému neumožnil vystavit jeho zvukovodku. Důvod byl velmi prozaický, zvukovodku měl ve Francii patentovanou nástrojář A. Gautrot, jemuž přináleželo i exkluzivní právo její veřejné prezentace.⁵ Velmi záhy se tedy projevilo Červeného podcenění otázky patentní ochrany svých výrobků mimo území rakouského mocnářství, kam právní účinnost rakouských patentů nedosahovala. V. F. Červený si navíc nechával v Rakousku patentovat pouze některé vynálezy a zlepšení.⁶

Po vydání záporného vyjádření k vystavení své zvukovodky se V. F. Červený rozhodl výstavu okamžitě opustit i se svými výrobky. Pořadatelům se alespoň podařilo jej přesvědčit, aby zde ponechal svůj zvukoroh a baroxyton. Červený poté rozhořčeně odjel zpět do Hradce Králové, Hynek Bartoš zde zůstal na slavnostní zahájení výstavy a ještě několik dní navíc.⁷

Přes absenci Červeného zvukovody expozice hradeckého závodu budila značný zájem francouzské veřejnosti, která se většinou doposud s jeho výrobky nesečkala. H. Bartoš tak mohl po svém návratu do Hradce Králové Červenému sdělit, že se jeho nástrojům dostalo kladného přijetí u odborné a laické veřejnosti. Proto také nakonec po dlouhém váhání přijal oficiální pozvání na slavnostní zakončení výstavy od jejích organizátorů. V listopadu tedy V. F. Červený znovu odjel do Paříže na závěrečnou slavnost, které se zúčastnili nejen přední průmyslníci, ale i francouzské politické špičky.⁸

Nejvyšší ocenění v oboru žesťových nástrojů obdrželi od pařížské jury francouzští výrobci, včetně největšího konkurenta A. Saxe. Na Červeného „zbyla“ stříbr-

---

⁵ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9, 12; *V. F. Červený, továrník hudebních plechových nástrojů*, In: *Posel z Prahy*, roč. IV, 1860, č. 4, s. 148 – 149; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

⁶ VOJÁČEK, L.: *O patentovém zákonu Rakousko - Uherském*. In: *Listy průmyslové*, roč. VII, 1881, č. 21 - 22, s. 123; *O ochraně vzorků*, In: *Listy průmyslové*, roč. IV, 1878, č. 8, s. 89 – 90. Dle rakouského patentního zákona již patentovaný nástroj v cizině nemohl být patentován doma. Platnost rakouského patentního osvědčení byla navíc omezena pouze na teritorium Rakouska, s dobou trvání tři roky. Na požádání se mohla prodloužit, ale na základě finanční úhrady.

⁷ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojářů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 28; Rodinný archiv Červených – vlastnictví S. Červené, s. 211.

⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 211.

ná medaile první třídy.⁹ Při zpětném posuzování konečného verdiktu poroty vyvstává otázka míry objektivnosti porotců a vliv politicko - společenských tlaků na jejich rozhodování.¹⁰ V této souvislosti není bez zajímavosti, že právě továrna A. Saxe byla výhradním dodavatelem žesťových nástrojů pro francouzskou armádu. Proti vyhodnocení Saxových nástrojů za nejlepší podali veřejný protest například ředitel pařížské konzervatoře H. Girard, 11 jejích profesorů a řada dalších hudebních znalců.¹¹

Červeného zklamání nad usnesením výstavní poroty zmírnila alespoň oficiální rakouská zpráva z pařížské výstavy, v níž je jeho vystupování hodnoceno velmi pozitivně: „...V. F. Červený stál v čele vystavovatelů z Rakouska a německého celního spolku nejen pro své naprosto vynikající vynálezy v tomto oboru, nýbrž hlavně pro porozumění a obratnost, kterou při zlepšení celého systému žesťových nástrojů prokázal.

Červeného nástroje byly ony, o kterých se na výstavě nejvíce mluvilo, přičemž vystavovatel při svém pobytu v Paříži několikrátě laskavě na ně na zkoušku troubil.

Je nám potěšením, že můžeme potvrdit, že jsme slyšeli z úst vynikajících odborníků nejskvělejší uznání jejich znamenitosti.“¹²

I domácí tisk přinesl pochvalné zprávy o Červeném: „Chvalně známý a v těchto listech již často jmenovaný hotovitel hudebních nástrojů, pan Červený z Hradce Králové, jak „Oest. Ztg.“ zmínku činí v dopisu z Paříže, velkého a velmi čestného uznání ve výstavě Pařížské dochází. V dopisu tom výslovně se podotýká, že pan Červený kromě pana Stowassera ve Vídni nyní jest v Evropě, ba na celé zemi prvním, nejvýtečnějším fabrikantem dechových hudebních nástrojů. Mnohý vynález, na nějž ten neb onen z francouzských hotovitelů hudebních nástrojů žádali výsadní právo, panu Červenému již dávno znám jest, ba již skoro deset let takového druhu nástroje zhotovuje.“¹³

V. F. Červeného zároveň mohly těšit stále přicházející uznání na jeho nové výrobky od odběratelů i vzrůstající obchodní obrat firmy V. F. Červený, který činil

⁹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9, 22; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 12.

¹⁰ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 32.

¹¹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 9; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 12; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, 1967, roč. IV, č. 3, s. 74.

¹² ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 12.

¹³ *Z Prahy a z venkova*, In: *Příloha k Lumíru*, 1855, č. 58, 18. srpna.

v roce 1855 25 530 zl. a 99 kr., z toho čistý zisk představoval 3208 zl. 71 kr.¹⁴ Přitom za rok 1855 zaplatil daň z příjmů ve výši 20 zl., s přírážkami celkově 25 zl. 20 kr.¹⁵

Při porovnávání postavení firmy V. F. Červený s největšími a nejnámějšími světovými producenty dechových nástrojů v polovině 50. let 19. století je zřejmá jejich rovnocennost ve kvalitě vyráběných nástrojů, navíc oproti své konkurenci nabízela hradecká firma neustále nově zdokonalené či vylepšené nástroje. Za předními výrobci, zejména francouzskými, zaostávala však zejména v malé kapacitě výroby a tudíž její menší sériovosti, což se odráželo na vyšší ceně Červeného výrobků oproti konkurenci. S tím úzce souvisela i další skutečnost, že v hradecké továrně výrazně převažoval podíl rukodělné práce nad strojní oproti konkurenci v západní Evropě. Přes neustálý rozvoj firmy V. F. Červený se počet stálých zaměstnanců pohyboval do 20 osob, což v porovnání zejména s francouzskými výrobci, kteří zaměstnávali 150 a více zaměstnanců, činilo z hradecké firmy pouze „*řemeslnou dílnu*“ s originálními a velmi kvalitními výrobky. Z torzovitě zachovaných statistik o Červeného hradecké továrně vyplývá, že na konci roku 1856 pracovalo v jeho dílně 11 dělníků a 3 učňové.¹⁶

Na druhé straně se v tuzemsku díky úspěchům výrobků na mezinárodním poli těšila firma V. F. Červený výsostnému postavení mezi předními českými průmyslovými podniky a již ve druhé polovině 50. let i značné pozornosti tisku. Zvláště markantně se to projevovalo v samotném hradeckém regionu, zaostávajícím v rozvoji průmyslu za ostatními oblastmi: „*Málo tu živnostního ruchu a mnoho peněz posílá se až posud do Prahy a jinám za zboží a potřeby, kteréž by se mohly zde hotoviti. Toto vyvážení peněz a objednávání si věcí potřebných od jinud není slavným svědectvím našeho menšího průmyslu. A většího tu není, až na dílnu pana Červeného, kteráž jest stejně známá jak v Evropě tak v Americe. Rozesílá zajisté pan Červený své hudební nástroje na všechny strany a nedávno bylo slyšeti o zásylce do Španěl. – Tak v skutku oslavuje jméno své, českou práci a příčinnost.*“¹⁷

V. F. Červený dobře si vědom předností, kterými mohl oslovit nové zákazní-

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha. Firma v tomto roce rozeslala své nástroje v hodnotě 11 161 zl. 14 kr. a obdržela za ně 14 369 zl. 85 kr.

¹⁵ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 2324 – Kontovní kniha daně z příjmů.

¹⁶ SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 63 – Obchodníci, továrníci, kart. č. 3; *Nejstarší továrny v Hradci Králové*, Obnova, roč. XIII, 1907, č. 3, nestránkováno; ARENSTEIN, J.: *Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862*, Wien 1863, s. 443. Francouzská firma Gautrot sídlící v Paříži v roce 1855 zaměstnávala již 300 dělníků.

¹⁷ *Z Králové Hradce, 18. listopadu*. In: *Posel z Prahy*, 1857, č. 10, s. 389.

ky, se nadále snažil své nástroje zdokonalovat a tím předčít stále se rozrůstající konkurenci v tomto oboru. V roce 1856 upravil dosud užívaný kovový kontrafagot a nazval jej tritonikonem.¹⁸ Především zkrátil jeho původní dosti nepraktickou délku z 1 a ¼ metru skoro na polovinu, přičemž rozšířil menzuru nového nástroje. Vybavil jej i novým klapkovým mechanismem. Jeho základní tón změnil z D do Es až později v roce 1868.¹⁹ Nový nástroj se brzy osvědčil a vydobyl si uznání u odborných kruhů. W. Wieprecht, hudební ředitel královských pruských gardových pluků, se o něm vyjádřil těmito lichotivými slovy: „*Kdybych toho mohl dokázat, aby váš krásný kontrafagot byl zaveden všude v naší vojenské hudbě, bylo by se tak již dávno stalo. – Kdybych byl při nákupech rakouských výrobků v tomto oboru žádán o radu, ujišťuji Vás, že z mé strany o Vás smýšlím co nejlépe, neboť pokud mi jsou tamější výrobky známi, mohu přesvědčivě dáti vašim přednost.*“²⁰

Podobně jako se V. F. Červený nespokojil se spektrem nabízených nástrojů, nespokojil se ani se stávajícími exportními úspěchy a poptávkou po jeho nových nástrojích. Neustále se snažil systematicky nacházet nové odbytové oblasti, přitom k proniknutí na nové trhy využíval vhodného načasování a propracované obchodní strategie. Jako velmi perspektivní již v této době vyhodnotil ruský trh. O Červeného chystaných obchodních záměrech a strategii v následujících letech velmi výmluvně vypovídá jeho dopis zaslaný V. Hankovi: „*Záměr muj záleží v tom, že jsa po vojně v Rusku, nejen hudebních dokonalých nástroju potřebi, ale i dostavat se jich nebude, z kterehožto stanoviska bich rád novou dráhu proklestil a sice předně: Zasláním ceníku na páni Jenerálové jednotlivých zboru a.t.d. a zadruhe oznámením v novinách ruských, v obojím s tím ohlášením, že při každém oučtu jest volno po celé dvě leta! 10 % pro ruské v poslední válce raněne vojini zadržet a v prvnejším žádat, by páni jenerálove zborum svých podřízených pluku toto oznámíti ráčili.*“²¹

¹⁸ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 13. Vynalezen již v roce 1835 vídeňským nástrojářem Johanem Stehlem.

¹⁹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 10; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 13; ARENSTEIN, J.: *Oesterreich auf der internationalen Ausstellung 1862*, Wien 1862, s. 63; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 200 – 202, Muzeum české hudby v Praze, sign. 1790 E – Tritonikon in Es.

²⁰ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 34.

²¹ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou.

Ke snadnějšímu proniknutí na ruský trh sofistikovaně využíval i ruský tisk, který za menší úplatu informoval své čtenáře o mezinárodních úspěších firmy V. F. Červený i její expanzi na zdejší trh, což neušlo pozornosti domácímu tisku: „*Ruský časopis „Invalid“ píše obsírněji (v č. 79 t.r.) o pokroku a zřízení dmychacích hudebních nástrojů, chvále především vynálezy a zlepšení při mosazných instrumentech z pověstné továrny pana Červeného v Hradci Králové. Pisatel onoho ruského článku se odvolává na skvělý výsledek výrobků pana Červeného při výstavách v New Yorku, Mnichově a v Paříži, vynášeje nejen lehkost a čistotu tónů, ale i důkladnost a ozdobnost práce. Jak se ze soukromého dopisu dovídáme, směřoval rozsáhlý obchod pana Červeného v Rusku až posud více do jižních gubernií této říše, nyní však klesl sobě cestu i na sever, kde zvláště francouzské nástroje oblíbeny bývaly. Tak nedávno vypravil náš výtečník větší zásilku císařské divadelní škole v Petrohradě a tělesnému střeleckému sboru císařské rodiny v Gačíně a došel od představenstva za výbornost požádaných nástrojů zvláštní písemné pochvaly. Boh dejž by se heslo profesora doktora Jana Purkyně „Řemeslu Čest, Pokroku zdar!“ u všech průmyslníků českých v té míře skutkem stalo, jako u našeho Červeného.*“²²

V těchto letech se však prozatím ze strany hradecké firmy jedná pouze o hledání a navazování prvních větších kontraktů s ruskými odběrateli, nikoliv o specializaci výroby pro ruský trh, neboť k tomu prozatím nebyly vytvořeny dostatečné podmínky. Navíc Červeného výrobky se těšily stále vzrůstající oblibě i v západní a střední Evropě. Zvětšující se poptávku nejlépe dokládají četná dochovaná pochvalná uznání zaslaná firmě nejen z Ruska. V roce 1858 hradecký podnik dodal své nástroje mimo jiné i Divadelnímu učilišti v Petrohradě a dále Velkovévodskému bádenskému mysliveckému bataliónu v Karlsruhe, od nichž následně obdržel osvědčení o výborné kvalitě dodaných nástrojů.²³ „*Ředitelství carské divadelní školy v Petrohradě s podpisem a razítkem dává panu Červenému v Hradci Králové vysvědčení, že divadelní škola uznala jím dodané nástroje jak co do výborného tónu, tak co do práce a četných výhodných vynálezů a zlepšení za znamenité.*“²⁴

Na konci 50. let 19. století V. F. Červený opět intenzívně pracoval spolu se svými nejzkušenějšími mistry na vývoji nových nástrojů. Veřejnost poté v roce 1859

²² Soukromý archiv S. Červené, Novinové výstřižky.

²³ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 104 – Velkovévodský bádenský myslivecký batalión v Karlsruhe, inv. č. 105 – Divadelní učiliště v Petrohradě, kart. č. 2.

²⁴ Tamtéž, inv. č. 105, kart. č. 2; srovnej ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26.

seznámil s novým výrobkem – obligátní altovkou. Jednalo se o altový sólový zpěvohop opatřený 4 ventily a laděný do F nebo Es. Díky svému měkkému tónu a neobvykle lehkému ozvání našla altovka uplatnění u vojenských hudebních sborů, především pak u carské pěší hudby.²⁵

Své nové poznatky a konstrukční vylepšení se snažil V. F. Červený aplikovat i při stavbě jiných nástrojů. Z rozboru dochovaného ceníku z roku 1859 je totiž oproti předcházejícím letům patrný znatelný pokrok ve stavbě Červeného nástrojů. V. F. Červený většinou již opustil starší formy stavby nástrojů, z jeho výroby vymizely nástroje ve formě „fantazijní“. Jím nově nabízené nástroje již nabyly klasických tvarů, jejich menzura se podstatně rozšířila a zaokrouhlila, neboť plně poznal přednosti celokónického tažení tubusu a vsazování strojiva bez porušení průběhu menzury.²⁶ Tyto konstrukční přednosti a kvalitu svých nástrojů dokázal V. F. Červený následně úspěšně využít v reklamní kampani i při prodeji svých výrobků. Přes vyšší cenovou hladinu nacházely stále nové odběratele, kteří byli ochotni si připlatit za kvalitní provedení. Zájem o Červeného výrobky se odrážel ve velmi uspokojivých ekonomických výsledcích. Dle hlavní účetní knihy čistý zisk firmy V. F. Červený činil v roce 1858 již 3425 zl. 46 kr.²⁷ Díky dochovanému účetnímu materiálů z roku 1859 máme i sumární přehled o celkovém dění v Červeného továrně. V roce 1859 se zde vyrobilo celkem 390 nástrojů a čistý zisk firmy činil již 4 828 zl. 70 kr.²⁸ Zde je důležité pro srovnání znovu uvést, že roční výrobní kapacita francouzských výrobců se pohybovala řádově v několika tisících kusů nástrojů. Na druhé straně při posuzování postavení továrny V. F. Červeného v Čechách na samém konci 50. let 19. století musíme konstatovat, že se těšila značnému uznání, respektu a specifickému postavení mezi předními „českými“ průmyslovými podniky. Zcela výsostné postavení pak měla v samotném Hradci Králové, což popíši na následujícím příkladu. Jak vyplývá ze

---

²⁵ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 10; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 14. Srovnej - v 1859 měl vynalézt V. F. Červený i harcovku - viz. KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 76.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 74.

²⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha.

²⁸ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, Cabalka, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šamalů*, rukopis, s. 31. Dle dochované hlavní účetní knihy však čistý zisk firmy V. F. Červený činil v roce 1859 3054 zl. a 58 kr. Viz. SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha.

sumárních údajů o placení daně z příjmů za rok 1860, platil V. F. Červený tuto daň ve výši 31 zl. a 50 kr., s přírážkami celkově 39 zl. 38 kr. Při porovnávání její výše s hodnotami placenými ostatními hradeckými živnostníky dojdeme k závěru, že patřil k nejvíce placícím podnikatelům. Pro srovnání uvedu jen namátkově některé živnostníky – majitel zavedené lékárny Antonín Tobisch platil 26 zl., 25 kr., hostinský Jan Hromátka 10 zl. 76 kr., šenkýřka Barbara Riedlová 5 zl. 25 kr.. Na druhé straně je potřeba zmínit neexistenci větších průmyslových továren v Hradci Králové.²⁹

Firemní statistiky z konce 50. let rovněž přesně zachycují odběratelé i oblasti, kam směřoval export výrobků hradeckého závodu v letech 1859 - 1860. Jednalo se o c. k. rakouské pěší pluky č. 1, 17, 21, 22, 28, myslivecké pluky č. 5, 6, 8, 11, 17, 21, 25, 29, 30, 31, 36, 47, 54, 57, husarské pluky č. 2, 4, 11. Do zahraničí dodával pro bavorské pěší pluky č. 5, 6, 14 a myslivecké pluky č. 3, 5, pruský pěší pluk č. 37, 38, dále pro velkovévodské bádenské pěší pluky č. 1, 23, dragounské č. 1, 2, 3, střelecký č. 3, prapor bádenských myslivců a frankfurtský pěší prapor. V soupise nalezneme i ruské odběratele – pěší pluk v Sevastopolu, a holandské – pěší pluk v Utrechtu, regiment myslivců a granátníků v Haagu. Spektrum civilních zákazníků bylo velmi rozmanité od důlních a hutních úřadů v Kladně, Ostravě až po vesnické školy a fary.³⁰

Z výše uvedeného výčtu hlavních odběratelů Červeného nástrojů je zřejmá již na konci 50. let a začátku 60. let 19. století profilace firmy na jejich dodávky pro vojenské sbory a zároveň exportní zaměření závodu. Nejperspektivnějším a nejvíce rozvíjejícím se odbytištěm se stávalo Rusko, kde Červeného výrobky postupně vytlačovaly ostatní evropské producenty z jejich tradičních vývozních teritorií. K tomu nemalou měrou napomáhali i čeští kapelníci a hudebníci působící zde, s nimiž hradecká firma udržovala čilé obchodní kontakty. Vzájemné vazby se neomezily jen na dodávky požadovaných nástrojů, ale závod zajišťoval i řadu s tím spojených služeb. Jednalo se například o zasílání nových hudebních skladeb, písní a - jak bylo již dříve uvedeno - firma i zprostředkovávala práci českým hudebníkům a kapelníkům, hledajícím zaměstnání v cizině. V roce 1860 například osobně navštívil hradecký podnik E. Nápravník, působící tehdy jako petrohradský kapelník. Díky těmto osobním kon-

²⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 2325 – Kontovní kniha daně z příjmů.

³⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 116 – Index hlavní knihy, kart. č. 1.

taktům byl V. F. Červený bezprostředně informován o možnostech, potřebách a požadavcích ruských odběratelů.³¹

Přes výše zmíněné zaměření firmy na export a dodávky nástrojů pro vojenské kapely se snažil V. F. Červený neztratit ani drobné tuzemské odběratele. Proto dbal o stálou prezentaci své firmy jak v zahraničí, tak v tuzemsku. K tomuto účelu využíval firemní prospekty, letáky a v hojné míře i nová česká periodika. V roce 1860 si například objednal vytisknutí své reklamy v nově vycházejícím Času: „*V. F. Červený, fabrikant hudebních nástrojů v Hradci Králové. Velké medajle první třídy z Paříže 1855, z Mnichova 1854 a Nového Yorku 1853, odporučuje na základě praktických zkoušek dokonalého zlepšení a přesvědčení nejen mosazné dýchací ve své fabrice zhotovené, ale i dechové i smykové nástroje dřevěné všeho druhu, dokonalé hedvábné střevové struny a všeliké maličkosti ku všem těmto hudebním nástrojům. Dále odporučuje své nově vynalezené velké turecké i malé úplně mosazné bubny, turecké laciné talíře z nového kovu, dubenec zvaného, zhotovené, které obyčejné mosazné v tom daleko předčí.*

Konečně upozorňuje tímto, všechny ctěné p.t. kapelníky, umělce, hudebníky, obzvláště rodáky slovanské, dokládaje, že ručí světoznámé jeho jméno a zakázky: c.k. Rakouských, král. Bavorských, Pruských, Bádenských, Hessenských, Brunšvických a Frankobrodských, císař. Ruských, král. Španělských ba i Piemontských pluků za dokonalost a trvanlivost strojů jím zhotovených.“³²

Začátek 60. let 19. století se nesl v českých zemích ve znamení hospodářského liberalismu a vrcholící průmyslové revoluce. Jednotlivé obory zaznamenávaly rozvoj od malovýroby k průmyslové velkovýrobě.³³ Přes značnou specifickou a náročnost vlastní výroby hudebních nástrojů, která si vyžadovala i nadále značný podíl rukodělné práce, došlo i v nástrojařském oboru k zavádění nových výrobních postupů, při nichž se nově využívala parní energie. V hradecké továrně prozatím nedošlo k aplikaci parní energie při výrobě z důvodu značných počátečních finančních nákladů na zakoupení parního stroje a s tím souvisejících stavebních úprav. V. F. Červený reagoval na potřebu zvýšení výrobní kapacity přijetím nových pracovních sil, což si ale vyžádalo zavedení sofistikovanější dělby práce, jež spočívala ve větší profilaci jednotlivých profesí pouze na specializované úkony. Tím došlo k maximální elimi-

³¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 273, 279.

³² *Tamtéž*, s. 280.

³³ PURŠ, J.: *Průmyslová revoluce v českých zemích*, Praha 1960, SNTL, s. 107.

naci vzniku nekvalitních či vadných součástek a zároveň zvýšení efektivity výroby. V první polovině 60. let 19. století se tak roční kapacita výroby zvýšila na 600 až 700 nástrojů. S rozvojem výrobního programu v hradecké továrně došlo i k nárůstu administrativních agend, kterou doposud vykonával převážně sám majitel podniku se dvěma pomocnými administrativními silami. Na řízení, kontrolu či dokonce vývoj zbývalo V. F. Červenému stále méně času. Proto se rozhodl přijmout v roce 1860 nejstaršího syna Jana do rodinného podniku.

Díky tomu, že Jan již v předchozích letech, hlavně o prázdninách, zde často vypomáhal, ovládal řadu výrobních postupů a úkonů. Otec od syna jako budoucího pokračovatele vyžadoval osvojení si všech činností potřebných k řízení chodu podniku. Díky své pílí i nadání se Jan brzy stal důležitým otcovým pomocníkem.³⁴

V. F. Červený i nadále především dohlížel na výrobu a svoji invenci vkládal do vývoje nových nástrojů. Po několika zkouškách představil v roce 1861 veřejnosti zlepšené zákružkové - cylindrové strojivo.³⁵ Jeho kónus obrátil ze shora dolů, takže ventil gravitoval v užší dimenzi a zapadl vždy vzduchotěsně, stroj tak zůstal hermeticky uzavřen a umožňoval lehké ozvání. Doposud užívané strojivo mělo naproti tomu ventil obrácený kónusem vzhůru. Tlak ventilu znásobil jeho větší kruhovou plochou, přičemž jeho pohyb se stal lehčím díky jeho konstrukci odpovídající fyzikálním zákonitostem (gravitaci). Dále provedl přiletování spodního víčka cylindru, což zamezilo jednak úniku vzduchu, ale i ztrátě víčka či ventilu, jež bylo častým jevem u původního vídeňského cylindrového strojiva.³⁶ K vydání úředního patentu č. 15/8987 potvrzujícího vynález zlepšeného cylindrového strojiva došlo ve Vídni dne 14. 12. 1861.³⁷

Disponujíc novými zlepšeními rozhodl se Václav F. Červený věnovat svůj čas přípravám firemní expozice na blížící se světovou výstavu „*International Exhibi-*

³⁴ Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové, Hradec Králové 1936, J. Oma, s. 150; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 277.

³⁵ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent - 15/8987 – „Verbesserung der Cylinder - Maschine“; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 14 - 15.

³⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 88 – Patent na zlepšené cylindrové strojivo, kart. č. 1; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall - Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 11 - 12; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 14 - 15; ARENSTEIN, J.: *Oesterreich auf der internationalen Ausstellung 1862*, Wien 1862, s. 63.

³⁷ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent - 15/8987; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 88 – Patent na zlepšené cylindrové strojivo, kart. č. 1.

tion of 1862" v Londýně.³⁸ Spolu s nejstarším synem Janem a nejzkušenějšími mistry přichystal 32 speciálně vyrobených nástrojů, jež chtěl na výstavě osobně prezentovat, neboť po zkušenostech z podobných akcí již velmi dobře věděl, jak je důležité osobně dohlédnout na ustavení vlastní výstavní expozice, ale i osobně představit své výrobky před porotou či obchodními agenty.³⁹ Za nezbytou součást považoval i bohatou doprovodnou prezentaci výrobků, například konání hudebních vystoupení. Za neméně důležitý shledával i určitý „lobismus“ u členů poroty s ohledem na značnou konkurenci a řevnivost, která v tomto oboru panovala. Proto vypracoval V. F. Červený před zahájením výstavy koncept brožury, v nichž podrobně seznamoval komisaře jednotlivých zemí s přednostmi svých vystavených nástrojů i s dřívějšími oceněními. O její odborný překlad do anglického jazyka požádal svého přítele Vojtu Náprstka. Ve svém dopise zaslaném Náprstkovi odůvodňuje rozsáhlé přípravy následujícími slovy: „*Výstava Londýnská potřebuje náramných obětí, máli našinec zvítěziti nad jinými, a dokázati, že Čechové se také něčemu naučili. Na základě tomto neželil jsem obětí v oboru svém, a nesmím jich i dále šetřit, a nebudu.*“⁴⁰

Na londýnské výstavě zahájené v květnu 1862 jeho nástroje poutaly pozornost laické i odborné veřejnosti, zmínku o nich nacházíme v oficiální výstavní zprávě pro německý celní spolek: „*Vystavovateli V. F. Červenému musí býti dáno přední místo. Jury chválila zvláště krásné, jemné kornony, plně znějící altovku do Es, sonorní baryton, velmi pečlivě vypracovaný sólový lesní roh, baroxyton se silným, plným tónem a bez výjimky všechny basy, které plností a mocností daleko předčily anglické a francouzské.*“⁴¹ Výstavní jury nakonec udělila jeho kolekci čestnou medaili „*Honoris causa*“.⁴²

³⁸ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 39. Výstava se konala se od 1. 5. - 30. 10. 1862.

³⁹ SOka Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 120 – Pojednání o londýnské světové výstavě, kart. č. 3; ARENSTEIN, J.: *Oesterreich auf der internationalen Ausstellung 1862*, s. 63; ARENSTEIN, J.: *Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862*, Wien 1863, s. 440, 441, 444; *Illustrierter Katalog der Londoner Industrie – Ausstellung von 1862*, Leipzig 1863, F. A. Brockhaus, s. 133, ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 15 – 16.

⁴⁰ Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze, Archiv Vojty Náprstka, sign. VN 38/279.

⁴¹ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 15.

⁴² Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886; ARENSTEIN, J.: *Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862*, Wien 1863, s. 440, 441, 444. Z dalších rakouských výrobců dechových nástrojů si pozornost zaslouží následující firmy – I. Stowasser z Vídně, W. J. Lausmann z Lince, J. Srpek z Vídně, G. Bohland z Kraslic a J. Stöhr z Prahy.

Velmi kladnou odezvu u veřejnosti mělo i Červeného kolegiální vystupování během konání londýnské výstavy. Někteří menší výrobci se osobně nezúčastnili vlastního průběhu výstavy, a proto u mnoha expozic s hudebními nástroji chyběla povolaná osoba, která by před hodnotící komisí zahrála na vystavené nástroje a tím umožnila objektivní posouzení jejich kvalit a předností. Komise proto požádala V. F. Červeného o předvedení hry na nástroje některých rakouských, švýcarských, holandských i německých výrobců, čemuž ochotně vyhověl a svým objektivním vystupováním a nepodjatostí si získal respekt a uznání od všech přítomných.⁴³ Po skončení celého podniku obdržel V. F. Červený za „...přičinění ku prospěchu saských vystavovatelů na poslední všeobecné výstavě věcí průmyslových i uměleckých v Londýně...“ od saského krále Jana zlatou medaili ke královskému Albrechtovu řádu.⁴⁴ Rakouský panovník jej vyznamenal za vzornou reprezentaci a za šíření slávy rakouského průmyslu v zahraničí zlatým záslužným křížem s korunou.⁴⁵

Červenému se dostalo pocty a poděkování i od vlastních zaměstnanců, kteří sepsali svému šéfovi pochvalné uznání. Na této pamětní listině nalezneme i jména nejzkušenějších mistrů z jeho podniku, kteří se nemalou měrou rovněž podíleli na zdaru firemní expozice. Jednalo se zejména o Hynka Bartoše, Františka Oehma, Václava Špačka, Františka Suchánka, Antonína Procházku, Františka Kučeru, Václava Johna, Františka Hula, Václava Hakla, Karla Žotka, Václava Boučky, Josefa Dědka a Jana Matouška.⁴⁶

Zajímavé a přínosné je blíže poznat i reflexi samotného V. F. Červeného na právě skončenou výstavu, kterou si u něho objednal Jan Neruda. Seznamuje nás podrobněji s přípravami i průběhem celé akce viděné jeho očima: „...*Dle anglického katalogu ohlásilo hudební nástroje dechové na výstavu z Rakousk Hořejších i Dolejších a Uher 11, z Čech pak 8 nástrojářů; věru hezká to řada, která by representovat mohla 1. 000 kusů nástrojů dechových ze dřeva i žesti, pomyslíme-li k tomu, že by se byli v kolektivní výstavu spojili a v jedné kolosální pyramidě skleněné umístili. Komi-*

⁴³ ARENSTEIN, J.: *Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862*, s. 440; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 15.

⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 242 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 24; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 1 – Albrechtův řád, kart. č. 1; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298.

⁴⁵ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 16; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s. 298; HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, Praha, s. 16.

⁴⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 48.

se anglická však jinak určila, vykávavši v paláci výstavní místnost sotva polovic tak velkou, jako rakouské výrobky potřebovaly; rakouská však centrální komise místo, co by měla výstavu z dvojího stanoviska vysvětlit, ..., chopila se v rovno-právnosti své myšlenky docela nepraktické a odejmula každému vystavovateli kus svého ohlášeného místa, takže největší firmy na malou, menší však na mizernou prostoru odkázány jsou, mnohé dobré odstoupily a nevystavily, vytrvaly pak co malé firmy a nedůstojně jejich jména vystavovati nuceny byly. Tímto přistříhnutím odpadlo z celku z Čech čtyři, z Rakouska pak sedm vystavovatelů a zbylí, majíce k odvedení svých strojů mnohem kratší čas než Anglie a Francie, neměli pak při vybalování těchto nadmíru choulostivých strojů pražádného znalce, který by je se vši opatrností vybalil, v pádu potřeby povstálé skvrny hned očistil a pak, jak se sluší a patří, v jakýsi souměr vzhledný sestavil. Stroje byly odevzdány lidem mladým a nezkušeným, neotřené a potlučené pověšeny beze všeho ladu a skladu, by takto skvrny na nich ponechané v krátkosti dříve úhledné zhyzdily a na ceně jim ubraly. Než odstoupením mnohých firem ztratila výstava rakouská velmi mnoho již předem tím, že mnohé firmy si připravily samy tyto obtíže neobtěžující žádných výloh na stroje své, poslavše je jako mizerné haraburdí beze vši okrasy, ba bez firmy své, takže každý návštěvník katalog v své ruce míti musel, chtě-li by firmu znáti a tu teprve mnohé nástroje nenašel an ani patřičné číslo u nich nebylo. Tím obtížnější bylo obětovati peněz na cestu, by poznali, co výstava jest, jak třeba podruhé vystavovati a zároveň přesvědčení nabýti, jak nevyhnutelné jest hudební stroje zvlášť před komisí zastávati, sebe však pro každý případ a pokrok poučiti. Doma záviděti jinému vyznamenání a domýšleti se, že práce vlastní nejdokonalejší jest, je marnivost. Jděte, pokud čas, na výstavu londýnskou, byste jí získali pro průmysl svůj a budoucně čest svého jména i vlasti své!"

Druhá nehoda pro Rakousko, Čechy pak zvláště, jest ta, že ustaveno pouze jeden druh medaile co vyznamenání za zásluhy jednotlivců rozdávati a to k tomu speciálně t.j. pro každou zem zvlášť bez ohledů na jiné země. Tímto usnesením přestává být vyznamenání světové na výstavě všech národů, tím přestala konkurence světová a návštěvovatelům i obyvatelům světa nepodáno žádné měřítko, dle kterého by nejlepší věci seznati mohli.

...Anť přece zapotřebí by bylo přední vyznamenané vystavovatele všech zemí dáti v hromadu a vyčerpat největší zásluhy v tom nebo v onom odvětví průmyslového a požádati pak vládu anglickou, aby také zvláště vyznamenání byli. Proč také jinak zasílati stroje do Londýna k vůli vyznamenání, když konkurence je pouze domácí? Tu

zbývá výstavci pouze obchod, který častokráte velmi pochybným se stává a zásylku jeho výrobků s výlohami spojenou sotva vyplácí...⁴⁷

Přes Červeného kritiku některých negativních jevů na právě skončené londýnské výstavě přispěla i ona k šíření věhlasu jeho nástrojů. Právě i zásluhou rozsáhlé prezentace Červeného výrobků na světových výstavách se jeho nástroje těšily značné oblibě a zájem o ně projevovala prestižní hudební tělesa. Z první poloviny 60. let 19. století pochází studie o žesťových nástrojích, kterou vypracoval baron La Roche – Starkenfelse, generálmajor velkovévodské bádenské armády, jež nám blíže osvětluje hlavní tehdejší konstrukční přednosti Červeného nástrojů oproti jeho konkurenci. „Až dosud zůstávaly žesťové nástroje vzhledem ke své šíři příliš dlouhými, zejména na konci se silně konickými trubicemi. Největší část ostatních trubic byla však cylindrická. V poslední době počala se největší část nástrojů stavět konicky, až se konečně c. k. hudebnímu nástrojaři V. F. Červenému v Hradci Králové podařilo zkonstruovat roury úplně konické, čímž nástroj dostal mnohem silnější, zvučnější a krásnější tón, nežli měl nástroj cylindrický. Napodobitelé takových nástrojů, které musíme nazvat pouhými řemeslníky, dodávali však podřadné zboží, protože svými znalostmi nedovedli naléztí pravý poměr silně konické části nástroje ke slabě konickým trubicím; to je důvod, proč u napodobitelů jsou jednotlivé tóny příliš vysoké, jiné stále příliš nízké, nedovedli rozřešit otázku, jak široký má se stavěti nástroj k poměru ke své délce...Bylo by proto načase, aby se vzdali šablonovitého vyrábění žesťových nástrojů a stavěli je podle principů umění. Při množství žesťových nástrojů, jichž je např. v Bádensku zapotřebí, byla by to jistě práce záslužná, aby stavěli nadále podle zásad V. F. Červeného, jenž byl již před mnoha lety na všech výstavách v Německu, Francii, a Anglii prohlášen za nepřekonatelného mistra.“⁴⁸

Právě díky těmto přednostem odbyt Červeného hudebních nástrojů utěšeně stoupal a dosavadní výrobní prostory Červeného dílny přestávaly dostačovat narůstajícím požadavkům. Proto chtěl V. F. Červený na začátku 60. let 19. století odkoupit od vojska část hradebních pozemků u Pražské brány a vybudovat zde novou továrnu s dostatečnými výrobními i skladovými prostory. Jeho žádost však byla zamítnuta, což jej přimělo k záměru rozšířit své stávající dílenské prostory na Kavčím plácku.

⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 120 – Pojednání o londýnské světové výstavě, kart. č. 3.

⁴⁸ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 32 – 33.

Od stavitelského mistra Dobrkovského si proto prozatím nechal vypracovat stavební plány a finanční rozpočet na nové dílenské prostory.⁴⁹

Ze šetření provedeného v roce 1862 c. k. finančním ředitelstvím v Hradci Králové vyplývá, že se k tomuto datu v zdejší měšťě oficiálně výrobou hudebních nástrojů zabýval pouze V. F. Červený, jenž platil živnostenskou daň ve výši 40 zl. Z výše uvedené zprávy je dále patrné, že dle výše odvodů neustále náležel k živnostníkům odvádějícím nejvyšší daň. Pro srovnání pouze uvedu, že například truhláři, kováři, soustružníci platili tuto daň v rozmezí od 3 do 8 zlatých, lékárníci 30 zl., rovněž tak prosperující knihkupectví J. H. Pospíšila. Na druhé straně hradecký pivovar odváděl 315 zl.⁵⁰

Léta 1863 – 1865 byla ve firmě rovněž ve znamení prosperity a stabilní výroby. Z roku 1863 se v archívních pramenech dochovaly statistické údaje o zahraničních odběratelích firemních výrobků, k hlavním v tomto roce patřili hannoverští husaři, pěchota a tělesné oddíly, dále pak pěší pluky v Meklenbursku a Bavorsku.⁵¹ Narůstal i počet zakázek pro ruskou carskou armádu.⁵² Firma mimo jiné dodala své nástroje 75. pěšímu pluku do Sevastopolu za 2371 stříbrných rublů.⁵³ Díky značnému odbytu výrobků si mohla firma dovolit při vhodných příležitostech zcela bezplatně obdarovávat svými nástroji kulturní instituce, což dále přispívalo k šíření dobrého jména firmy a stalo se to součástí její obchodní strategie. V roce 1863 tak firma například věnovala nově vystavenému karlínskému chrámu 2 kúrové kotle, 2 korny a 3 trouby.⁵⁴

V polovině 60. let se V. F. Červený znovu upnul na inovaci svých výrobků, tentokrát na zlepšení dosud užívaných tureckých bubnů a jejich praktickou úpravu. V roce 1865 pak vyšly z jeho dílny nové turecké šroubové bubny. Základ tvořily úzké kovové skříňky s propracovanou konstrukcí, jež umožňovala dokonalou rezonanci i při nepatrném dotyku na kůži. Zmenšením rozměrů bubnů dosáhl snížení jejich hmotnosti, což značně usnadnilo manipulaci s nimi zejména při pochodu.⁵⁵

⁴⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 316; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 48.

⁵⁰ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 226 – Pamětní kniha I., s. 438 – 440.

⁵¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 116 – Index hlavní knihy, kart. č. 1.

⁵² KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, sv. XXXIII., 1979, č. 1, s. 6.

⁵³ *Tamtéž*, s. 6.

⁵⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 317.

⁵⁵ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 16.

V. F. Červený se navíc v této době věnoval kromě koordinace vlastní výroby nástrojů, dle předem sjednaných zakázek, nově i přípravě výrobků pro blížící se mezinárodní výstavy „*Industrie – Ausstellung*“ ve Štětíně a „*Exposição das Artes, Fabricantes, e Agricola*“ v Portu.⁵⁶ Do Štětína přichystal kolekci nástrojů složenou z křídlovek, barytonů a kontrabasů. Vlastní výstavy se poté zúčastnil osobně společně se synem Janem, který byl poprvé na podobném mezinárodním podniku. Výrobky získaly od hodnotící komise nejvyšší výstavní medaili.⁵⁷

Po skončení štětínské výstavy se spolu dále vydali na prestižnější mezinárodní výstavu do Porta, kde je čekala však také větší konkurence. Plavili se tam lodí i se svými 30 nástroji, připravenými pro veřejnou prezentaci. Výstavy v portugalském Portu se zúčastnila většina předních světových výrobců dechových nástrojů, nechyběli zde ani přední francouzští výrobci, do jejichž výsostného exportního teritoria patřila právě oblast Španělska a Portugalska. O to cennější je skutečnost, že právě na této výstavě získal V. F. Červený ve svém oboru nejvyšší ocenění - zlatou čestnou medaili: „*Medalha d'Honra*“.⁵⁸ Po jejím skončení navíc nástroje hradecké firmy odkoupila Královská hudební akademie a portugalský král vyznamenal Červeného rytířským křížem řádu Kristova, což ještě více umocnilo dosažené výstavní ocenění. Účast na výstavě ve vzdáleném Portugalsku tak splnila veškeré předem vytčené cíle a napomohla k dalšímu rozšíření povědomí o výrobcích firmy V. F. Červený i zde.⁵⁹

⁵⁶ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 258.

⁵⁷ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 23.

⁵⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 23; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 17; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, 1967, roč. IV, č. 3, s. 74. A. Sax získal rovněž nejvyšší ocenění.

⁵⁹ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 2/2/16, kart. č. 150; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, inv. č. 1645 – Vyznamenání V. F. Červeného, kart. č. 261; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 313.

Cestu zpět do Čech naplánovali přes Paříž, což využili k získání nejčerstvějších informací o novinkách konkurence pro chystanou pařížskou světovou výstavu.⁶⁰ Ze strany V. F. Červeného se nejednalo o „*průmyslovou špionáž*“ s cílem následného padělání zahraničních výrobků, pouze se snažil sledovat nejnovější trendy ve vývoji dechových hudebních nástrojů. Nechával si proto od zahraničních obchodníků zasílat vybrané výrobky konkurenčních firem, na nichž poté prováděl tónové zkoušky a porovnával je se svými výrobky.

---

⁶⁰ V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

II. 4. Výrobní krize (1866 - 1868)

Přes stupňující se mezinárodní napětí mezi Pruskem a Rakouskem na jaře roku 1866 byl V. F. Červený rozhodnut zúčastnit se chystané prestižní světové výstavě v Paříži, i když měl stále ještě v živé paměti neblahé zkušenosti z předešlé zdejší světové výstavy. Z osobní zkušenosti již věděl, že případné ocenění není jediným pozitivem pro vystavovatele, nýbrž jedním z mnoha. Za velmi důležité především pokládal možnost seznámit se s výrobky konkurence a tím mít příležitost objektivního porovnání svých výrobků. K dalším kladům patřilo navázání nových obchodních vazeb, kontaktů a v neposlední řadě i rozšíření povědomí o jeho výrobcích. Velkou pozornost proto věnoval v letech 1866 – 1867 právě přípravám na zmiňovanou prestižní světovou akci. Své postavení mezi ostatními výrobci chtěl posílit novými výrobky. Proto většinu svého času a úsilí upnul k práci ve své dílně.

Jeho tvůrčí záměry však výraznou měrou narušily vnější faktory. Především se jednalo o blížící se vojenský konflikt mezi Rakouskem a Pruskem, o němž jej v květnu 1866 informoval pražský přítel V. Vávra: „...*Z Hradce musíte se stěhovat, kdyby vojna dlouho měla trvat, neb obchod jednou zastavený je vždy ranou dlouho nezhojitelnou.*“¹ V. F. Červený skutečně reálně zvažoval trvalé přemístění svého závodu do Prahy, načež začal za vydatné pomoci právě V. Vávry sondovat možnost koupi či pronájmu výrobních prostor v Praze. Tento záměr se však z časových důvodů nakonec nerealizoval.² V létě pak v důsledku vypuknutí války a bezprostředního ohrožení města došlo k úplnému zastavení výroby. Většina dělníků z Červeného firmy opustila spěšně město, navíc dodávky potřebných surovin do Hradce Králové byly pozastaveny.

Výrobní situace v závodě se však nezlepšila ani po zažehnání přímého vojenského nebezpečí, neboť z důvodu následného vypuknutí a šíření epidemie cholery se v továrně začalo pracovat pouze omezeně: „...*v dílně své pohřešuje pan Červený tři správné a příčinnivé dělníky kromě jednoho učedníka, co zatím šest jiných pracovníků nemoci odolalo.*“³ Z jeho dílny nakonec zemřelo 5 zaměstnanců na následky této nákazy.⁴ V tomto údaji však nejsou započítáni Červeného rodinní příslušníci. V sou-

¹ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou.

² Tamtéž.

³ Soukromý archiv S. Červené, novinové výstřižky – Národní listy 1866.

⁴ TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl II., Praha 1905, s.131; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, Praha 1872, s.46.

vislosti s firmou je nutné alespoň uvést, že předčasným úmrtím svého nejstaršího syna Jana Červeného, dne 11. října 1866, ztratil otec V. F. Červený významnou oporu ve vedení podniku a zároveň pokračovatele, jemuž chtěl později svůj závod předat.⁵

Po tragické ztrátě nejstaršího syna Jana byl nucen chod firmy i nadále řídit sám. Proto musel svůj čas strávený v továrně rozdělit mezi činnosti spojené s vedením administrativních agend, dohledem nad výrobou a s vývojem nových výrobků.

Pro zajištění další zdárné existence rodinného podniku se rozhodl V. F. Červený v roce 1866 nastálo přijmout do svého závodu syna Jaroslava, absolventa vyšší reálné školy, se záměrem vychovat z něj případného nástupce.⁶ Syn Jaroslav sice již během studia na gymnáziu ve volných chvílích a o prázdninách vypomáhal v otcově dílně, ale přesto se musel seznamovat s velkým množstvím nových věcí. V. F. Červený navíc zaměstnal i svého dalšího mladšího syna Stanislava. Otec od obou synů vyžadoval nejen zvládnutí vlastní výroby, ale i cit pro konečné doladění výrobku jako nezbytný předpoklad zdárné finální úpravy. Ze zmiňovaného důvodu také u většiny svých specializovaných nástrojářů vyžadoval, aby zvládali hru na dechové nástroje, což zdůvodňoval těmito slovy: „...nejdřív nástroj poznej, abys ho také dovedl naladit a pak teprve mu porozumíš a budeš si moci troufat ho jednou sám vyrobit.“⁷

Po zažehnutí akutního nebezpečí cholery se mohla činnost v jeho dílně opět znovu rozběhnout. Výrobu však značně zpomalovalo zaškolování nových pracovníků a nedostatek některých surovin dovážených z Dolních Rakous. Přes tyto zásadní komplikace musely být termíny předem sjednaných dodávek nástrojů z Červeného závodu dodrženy, neboť jinak by došlo k značnému poškození obchodního jména firmy u stálých odběratelů. Výše zmíněná skutečnost následně mohla vést k neudělení dalších zakázek, proto veškeré osazenstvo hradeckého závodu se snažilo dohnat skluz ve výrobě. V. F. Červený navíc vědom si blížící se světové výstavy a potřeby prezentace nových výrobků, zaměřil svoje úsilí i tímto směrem. Přes nepříznivé okolnosti, které zasáhly chod firmy, nechtěl na tomto prestižním podniku chybět,

⁵ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 118 – Opisy farních matrik, kart. č. 40; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 370 - 371.

⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5885.

⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 402. Za účelem vyzkoušení a nalezení optimálního uplatnění pro své nové nástroje v hudebních orchestrech V. F. Červený navíc skládal i jednoduché pochody, které pak přidával k prodaným hudebninám.

neboť jeho případná neúčast by zavedla podnět k spekulacím a pro konkurenční firmy a obchodní agenty by to byl jasný signál, že v Červeného závodě není vše v pořádku. Proto i přes značné vypětí spojené s řízením chodu továrny se V. F. Červený začal věnovat zdokonalení svých výrobků. Prvním významným jeho počinem v tomto směru se stalo postavení sokolovky.⁸ Jednalo se o široce menzurovanou polnici a - jak vyplývá již ze samotného názvu - byla určena pro sokolské spolky. Nejdříve zkonstruoval sokolovku F, jako signálku s pronikavě znějícím tónem, v trompetové formě. Následně pak sestavil basovou sokolovku do C. Aby se jejich upotřebitelnost neomezila pouze na signály a fanfáry vybavil je svým zlepšeným cylindrovým strojivem.⁹ Pro tvořící se sokolské kapely pak doporučoval sestavení sboru čítajícího 6 trubačů, vybavených jednou sokolovkou do C a pěti do F. V. F. Červený navíc zkomponoval a vydal několik pochodů pro tyto nástroje.¹⁰

Jednu z prvních sokolovek zaslal v lednu 1867 pražskému Sokolu i s tímto průvodním dopisem, ve kterém objasňuje své pohnutky k jejímu zkonstruování:

„Slavné tělocviční jednotě Sokola Pražského!

Užívání rozličných nástrojů hudebních při tělocvičných jednotách, jako jsou signálky, polnice ba i bubny, přiměly mne k tomu, že jsem již před dávnějším časem si umínil sokolským jednotám podati hudební nástroj, který by povahou zvuku svého mezi signálkou a polnicí spočíval a tím potřebě tělocvičných jednot vyhověl. Přikročil jsem tedy k sestrojení jeho, jakmile věděl jsem, že slavná tělocvičná Jednota Sokola Pražského přeje si míti nástroj, kterým by se jednoduší pochodové skladby a cvičební znamení snadně a příhodně vyvésti daly. V ohledu tom pokládám vynález svůj za zdařilý domnívaje se, že zvuk, barva a celé ozvání nového nástroje toho přiměřeného jsou i rázu i účelu Sokola. Z příčin těch a spolu proto, bych osvědčil, že sdílím úctu, kterou chová národ k vlastenecké mysli a šlechetné snaze českomoravských Sokolů, nazval jsem nový hudební nástroj ten Sokolovkou, a vřadím jej s tímto jménem mezi výrobky své, které na pařížskou průmyslovou výstavu určeny jsou. Že ale slavnou tělocvičnou jednotu Pražského Sokola právem za původce ostatních sokol-

⁸ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 13 – 14; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 20 - 21.

⁹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 13 – 14; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 76.

¹⁰ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 20 - 21.

ských spolků v Čechách a na Moravě mám a ji za hlavního reprezentanta domácí tělocvičby ctím, dovoluji si na důkaz toho jednu Sokolovku ze zvláštního kovu zhotovenou slavné tělocviční jednotě Pražského Sokola tímto slušně darem podati.“¹¹

V jeho dílně dále vznikl myslivecký roh do F zvaný harcovka, neboť dosa-
vadní signální rohy používané u rakouské pěchoty již svými vlastnostmi nedostačovaly kladeným nárokům.¹² Tento nový nástroj sestrojený do altového F měl kulatý tvar, při jeho sestavování však dbal na dodržení konického tvaru celé přímé trubice, což umožnilo vznik silného a pronikavého tónu s lehkým ozváním. Následně je navíc opatřil zvukovodkou do Es.¹³ Harcovka si brzy získala velkou popularitu, což nejlépe dokládají četné její objednávky u Červeného firmy. Díky svému pronikavému tónu našla především uplatnění u vojenské pěchoty, jízdy a dělostřelectva.¹⁴ Dle přípisu c. k. generálního velitelství v Praze ze dne 20. 12. 1867, odd. III č. 16 344 se Červeného harcovka stala předepsaným vzorem pro výrobu signálek pro c. k. pěchotu a jízdu. Jeden z prvních vyrobených exemplářů věnovala firma arcivévodovi Albrechtovi, vrchnímu veliteli rakouské armády.¹⁵ Nový vynález byl zaregistrován dne 10. června 1867 v c. k. patentním archivu ve Vídni pod č. 17/258.¹⁶

Během let 1866 –1867 vznikl v jeho závodě i subkontrafagot laděný do B. Dopusud se vyráběly především dřevěné kontrafagoty se slabě otevřenou koncovou trubicí. Červený jej vyrobil kovový, přičemž při jeho stavbě částečně vycházel ze svého osvědčeného kontrafagotu Es. Subkontrafagot opatřil čtrnácti klapkami, jeho tónový rozsah se pohyboval od šestkrát čárkovaného basového B do B v osnově.¹⁷

Posledním jeho tvůrčím počinem se stalo sestrojení armádních pozounů, k čemuž jej přiměly konstrukční nedostatky v této době hojně rozšířených dvoudílných

¹¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 378 - 379.

¹² ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 14; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 19 - 20.

¹³ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 19 - 20.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 90 – Patent na vynález harcovky, kart. č. I; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 313.

¹⁵ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 14 – 15.

¹⁶ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 17/258 – das Jaegerhorn.

¹⁷ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 15 - 16; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 20; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 313; *Václav Frant. Červený*, In: *Kronika práce*, díl II., Praha, s. 319.

ventilových pozounů, které se nehodily pro jízdní vojenskou hudbu, či jednoduchých, jež sice měly zvukovku otočenou nahoru, ale jejich tónové znění nedosahovalo potřebných kvalit.¹⁸ Nejdříve postavil baspozoun posazený do F, jeho tónový rozsah se nacházel od basového B pod osnovou do tenorového C v osnově. Následně sestrojil i armádní pozouny v polohách - altové Es, tenorové B a kontrabasové B. Tvar nových Červeného pozounů přitom vycházel z úzké a vysoké tubové formy, jejich roztrub byl vyveden horizontálně vpravo vedle hráče. Vedle toho upravil menzuru těchto nástrojů tak, že kónicky se rozšiřující část tubusu začínala již v poslední třetině před roztrubem. Tím docílil, že se jejich zvuk lépe pojil se zpěvorohy.¹⁹ Délka nového nástroje byla značně zkrácena oproti rozměrům dosud užívaných pozounů, což jistě přispělo k zlepšení manipulace s nástrojem. Nové výrobky si nechal patentovat a byly zaregistrovány dne 26. února 1867 v c. k. patentním archivu pod číslem 17/150.²⁰ V. F. Červený zaslal jeden z prvních basových armádních pozounů rakouskému panovníkovi Františku Josefovi I., který jej za jeho dokonalost vyznamenal zlatou medailí za vědu a umění „*Viribus unitis*“.²¹

Vybaven dostatečným počtem nových výrobků mohl V. F. Červený sestavit velmi zajímavou a neotřelou kolekci, čítající 27 nástrojů, pro pařížskou světovou výstavu „*Exposition Universelle*“.²² S ohledem na důležitost, kterou přikládal této akci, odjel osobně dohlédnout na ustavení své expozice. Zároveň na základě návrhu c. k. ústředního komitétu pro pařížskou výstavu jej c. k. ministerstvo obchodu jmenovalo delegátem pro oblast dechových nástrojů, což mimo jiné zahrnovalo činnost

¹⁸ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 17/150 – die Armeeposaune.

¹⁹ KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 3, s. 74 - 75; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: Hudební nástroje, roč. XXIX, 1992, č.4, s. 201; Muzeum české hudby v Praze, sign. 863 E – Armádní pozoun in Es.

²⁰ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 17/150 – Armeeposaunen; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 89 – Patent na vynález armádního pozounu, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 18 - 19.

²¹ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 17/150 – Armeeposaunen; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 89 – Patent na vynález armádního pozounu, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 18 - 19.

²² *Bericht über die Welt – Ausstellung zu Paris im Jahre 1867*. Wien 1869, erster Band, s. 33; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 17; HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 45. Výstava se konala od 1. 4. do 31. 10. 1867.

prostředníka mezi rakouskými výrobci dechových nástrojů a hodnotící porotou.²³

Během května přijel Červený nakrátko zpět do Čech, aby mohl i tuzemské zákazníky seznámit s nově zdokonalenými pozouny. Za tímto účelem uspořádal dne 6. 6. 1867 na Střeleckém ostrově v Praze hudební slavnost spojenou s prezentací svých pozounů, na kterou pozval odbornou i laickou veřejnost. V jejím průběhu se za pomoci názorných ukázek na hru na nové pozouny snažil přesvědčit publikum o výhodách svých nových ventilových pozounů oproti dosud užívaným. O uvedeném podniku informovaly i Národní listy, které hodnotily její výsledek, jako: „...vítězství Červeného na domácí půdě.“²⁴

Později odjel V. F. Červený opět do Paříže a netrpělivě očekával ukončení výstavy spojené s vyhodnocením vystavovatelů v oboru dechových hudebních nástrojů. Dle rozhodnutí hodnotící komise pro desátou skupinu – hudební nástroje získal V. F. Červený stříbrnou medaili, oproti tomu jeho hlavní konkurent A. Sax zlatou medaili.²⁵

S tak značným časovým odstupem je velmi obtížné zpětné hodnocení obou konkurentů. Na protěžované postavení A. Saxe ve Francii, jako výhradního dodavatele dechových nástrojů pro francouzskou armádu, jsem již upozornil v souvislosti s Pařížskou výstavou v roce 1855.²⁶ Při posuzování role a významu obou světově uznávaných nástrojařských mistrů je namístě zmínit i některé podrobnosti týkající se konstrukčních záležitostí jejich výrobků, neboť již koncem poloviny 19. století se začaly ve stavbě žesťových nástrojů rozlišovat dvě odlišné koncepce - tzv. škola rakouská a francouzská škola. K rakouské škole náleželi nástrojaři v Rakousku a většina německých výrobců, podle francouzské školy stavěli nástroje kromě mistrů francouzských i nástrojaři z Belgie, Anglie a částečně i Rusové. Hlavním představitelem tzv. francouzské školy se stal právě Adolphe Sax, který stavěl úzeji menzurové ná-

²³ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 21. V této souvislosti není ani bez zajímavosti skutečnost, že dle státních statistik v roce 1865 existovalo v rakouském mocnářství již 519 výrobců dechových a smyčcových hudebních nástrojů. Viz *Internationale Ausstellung zu Paris 1867. Katalog der österreichischen Abtheilung*, Wien 1867, s. VI, 40 - 41.

²⁴ Soukromý archiv S. Červené, Novinové výstřižky – Národní listy 1867.

²⁵ *Studien über Betheiligung Deutsch - Oesterreichs an der Weltausstellung in Paris 1867*, Wien 1867, s. 9; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 2/2/24, kart. č. 150; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 23 – 24.

²⁶ *Bericht über die Welt – Ausstellung zu Paris im Jahre 1867*, Wien 1869, erster Band, s. 29; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 23 – 24; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, 1967, roč. IV, č. 3, s. 74.

stroje s jasným, až břeskným tónem, dobře se ozývající ve výškách. Užíval převážně pístové strojivo, vkládané zhruba do poloviny tubusu. Naproti tomu škola rakouská, jejímž hlavním zástupcem se stal Václav František Červený, pracovala s tubusem co nejširší menzury a tím na délku o něco kratším. Tón se vyznačoval ve středních polohách zpěvností, měkkostí, v hloubkách byl jadrný. Strojivo se používalo nejdříve tzv. „vídeňské“, později zpravidla „zákrůžkové“, vsazované blíže k nátrubku.²⁷ Na světových a jiných mezinárodních výstavách se tak po celou druhou polovinu 19. století střetávaly nástroje vyrobené dle obou nástrojařských koncepcí.

Zajímavé a přínosné pro posouzení úrovně Červeného nástrojů je zmínit se i o soutěži vojenských hudeb v Paříži, již se zúčastnily také vojenské hudební sbory z Rakouska a německých knížectví vybavené nástroji firmy V. F. Červený, zatímco nástroje francouzských kapel pocházely z dílny A. Saxe.²⁸ O celé soutěži informoval francouzský tisk: „*Mezinárodní soutěž odhalila relativní méněcennost našich vojenských hudeb. Jest důležité pátrati, jaké jsou toho příčiny.*

Před nějakým časem prohlásil skromný pan Sax, že bez jeho proslavených nástrojů není pro vojenské hudby žádné záchrany. Vojenské hudební kapely francouzské armády, tak psal tisíckrát, jsou nejlepší v Evropě, od té doby, co používají mých výborných nástrojů.

Přesto však nadšeně aplaudovalo 21. července ve výstavním paláci za bouřlivých výkřiků opakovat, bravo 25 000 posluchačů obdivuhodným cizím vojenským sborům, které byly naprosto bez vynálezů pana H. Ad. Saxe. Obecenstvo, umělci, jichž bylo na tisíce, i sám císař byli při produkci v Tuilleriích frappováni mohutností rakouských a pruských hudebních sborů, zvláštní krásou jejich tónů, krátce jejich zřejmou nadřazeností. ...titíž umělci, dříve předmět sarkasmů a ironie p. Saxe, jakož i jejich nástroje byly všeobecně prohlášeny za lepší.²⁹

Nepochybné kvality Červeného výrobků také dokládá oficiální výstavní zpráva: „*V čele rakouských výrobců dechových nástrojů stál V. F. Červený z Hradce Králové.*

²⁷ KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 73; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 199. Jako výraz zásluh V. F. Červeného o vývoj zesťových nástrojů se nazývá také školou česko – rakouskou.

²⁸ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 30.

²⁹ *Tamtéž*, s. 35 - 36; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 23 - 24.

O jeho dřívějších, vícekrát probíraných a odměněných výkonech nemusíme zde již mluvit.

Jako novinku však nutno vyzvednouti jeho armádní pozouny. Tento pro vojenskou hudbu vysoce důležitý nástroj, který užívané pozouny, jak co do způsobu hry, tak i co do tónu předčí, zní od vysokého Es až kontra B lehce a impozantně silně. Výborný jest rovněž Červeného nový myslivecký roh, opatřený třemi cylindry a měničem tónu do Es, vyniká jako sólový altový nástroj měkkostí a pružností tónu, jest velmi půvabně stavěn, nebezpečný sok křídlovky. Konečně získal velkou pochvalu Červeného subkontrafagot B se čtrnácti klapkami, který zatroubí třicetičtyřstopové B velké pedálové oktávy, tedy hlouběji nežli varhany.

Za své výrobky a nejnovější vynálezy dostal však V. F. Červený pouze stříbrnou medaili, kdežto jeho soupeři H. A. Saxovi přirklá jury nejvyšší cenu.³⁰

V. F. Červený získal alespoň zlatou čestnou medaili od pařížské Národní akademie pro průmysl, obchod a národní hospodářství.³¹ Po skončení výstavy jej navíc rakouský panovník František Josef I. za jeho tvořivou práci a vzornou prezentaci Rakouska - Uherska vyznamenal rytířským křížem Františka Josefa I.³²

Kladná odezva odborné veřejnosti a zákazníků na nové výrobky hradecké firmy nenechala na sebe dlouho čekat, což nejlépe dokumentuje řada spěšných objednávek, především na armádní pozouny, a následná celá řada pochvalných osvědčení od odběratelů na dodané Červeného hudební nástroje. Nejvíce rostl počet nově sjednaných objednávek pro rakousko - uherskou armádu, neboť na základě rozhodnutí c. k. ministerstva pro vojenské záležitosti se přistoupilo k povinnému zařazení Červeného pozounů do výzbroje dělostřeleckých jednotek. Rovněž po nich sílila poptávka u ruských vojenských jednotek, neboť během let 1868 - 1869 přibyli hradecké

---

³⁰ *Bericht über die Welt – Ausstellung zu Paris im Jahre 1867.* Wien 1869, erster Band, s. 33; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 22. Z ostatních rakouských producentů dechových nástrojů zpráva hodnotí pozitivně výrobky vídeňské firmy von F. Bock, brněnského závodu Tomschik a pardubického podniku Farsky. Viz *Bericht über die Welt – Ausstellung zu Paris im Jahre 1867.* Wien 1869, erster Band, s. 33. Ze světových výrobců kromě zmiňovaného A. Saxe poutala pozornost továrna Gautrot, jejíž roční výrobní kapacita činila až 47 000 nástrojů. Dále i podnik F. Bessona, bývalého dodavatele hudebních nástrojů pro francouzskou armádu, jež měla výrobní prostory jak v Londýně, tak i v Paříži. Viz *Bericht über die Welt – Ausstellung zu Paris im Jahre 1867*, Wien 1869, erster Band, s. 31.

³¹ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 24; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 25 - 26.

³² Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, Kabinettsarchiv, Kabinettskanzlei, Kurrentbilletto, Bill. 180c ex 1867; Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, Ordenskanzleien, Kanzlei des Franz Joseph – Ordens Nr. 518/1867; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 25.

firmě noví odběratelé, a to především z jižnějších a východnějších ruských oblastí. Z hradecké dílny odešly například objednané výrobky pro carské ruské gardové pluky hulánů a husarů ve Varšavě, 10. pluk hulánů v Oděse, 14. kavkazskou granátnickou divizi a 15., 16., 19. pěší kavkazské divize, dělostřelecký a granátnický myslivecký pluk. Firma navíc v těchto letech dodala své nástroje 2. knížecímu rumunskému jízdnímu pluku, 2. a 3. královskému španělskému námořnímu pluku, 3. královskému portugalskému pěšímu pluku i paraquajskému loďstvu. Prostřednictvím španělského kapelníka u námořní hudby E. Arrana, který s hradeckou firmou spolupracoval, se Červeného výrobky dostaly i na exotickou Kubu.³³

Přes značné exportní zaměření firmy V. F. Červený, které se na začátku druhé poloviny 60. let pohybovalo v rozpětí od 50 až 70% roční výrobní produkce, se firma snažila nezanedbávat ani tuzemské odběratele. S ohledem na nekonání reprezentativních průmyslových výstav v Čechách, když odhlédneme od konání regionálních hospodářsko – průmyslových výstav, se V. F. Červený snažil napomáhat šíření věhlasu svých výrobků zejména placenou reklamou v denním tisku, která přinášela informace o jeho nástrojích a jejich oceněních na prestižních světových výstavách. V roce 1868 nechal například otisknout v tisku inzerci s následujícím zněním: „*V. F. Červeným v Hradci Králové nově vynalezené hudební nástroje a tříletým c. k. privilejem opatřené došly již pro zvláštní krásu tónu při nejlehčím ozvání u výšce a hloubce a pro úplně čisté ladění nejskvělejšího uznání u c.k. rakouských, k. bavorských a pruských pluků, jsouce i v samém konservatorium zavedeny, totiž: a/ harcovka (Jägerhorn) do F se zvukovdkou do Es, hodí se za 1./ pro všechny velké hudby a orchestry, 2./ co výtečný nástroj místo trub hudbám venkovským, pro něž se i v levné ceně zhotovují, 3./ rovné stavby bez mašiny co signálka pro všechny c.k. priv. ostrostřelecké i pro hasičské sbory, jsouc po tříměsíční zkoušce vysokým c. k. ministerstvem vojenství za tak skvělou uznána, že se na místě dosavadních signálek v celé c. k. armádě zavádí.*

b/ armádní pozouny pro alt, tenor, bas, a kontrabas, jež v nadobyčejné lehkosti a čistém ladění s největší mohutností se ozývají a pro všechny hudby a orchestry příhodné jsou.“³⁴

Z účetního materiálu je velmi dobře patrné, že i v druhé polovině 60. let 19. století ve spektru odběratelů nástrojů od firmy V. F. Červený jasně převažovaly vo-

³³ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 24, 27 - 28.

³⁴ Soukromý archiv S. Červené, Novinové výstřižky – 1868.

jenské kapely, a to jak zahraniční, tak tuzemské. Tento trend měl navíc vzestupnou tendenci. Drobní hudebníci zaujímali v tomto spektru spíše jen okrajové pozice. Tato situace vyplývala ze značné lukrativnosti a perspektivnosti vojenských zakázek.

II. 5. *Expanze výrobků na ruský trh a bezprostřední vliv hospodářské krize na výrobu ve firmě (1869 – 1877)*

Na konci 60. let v důsledku značného rozmachu výroby žesťových hudebních nástrojů zejména v západní Evropě a s ohledem na rozdělení tamních trhů začaly přední světové firmy hledat nová perspektivní odbytiště pro export svých výrobků. Na tyto okolnosti musel reagovat i V. F. Červený novou obchodní strategií. S ohledem na relativně výhodnou polohu pro export nástrojů do Ruska se rozhodl expandovat tímto směrem. Jak vyplývá z firemního statistického materiálu, již v letech 1869 - 1871 patřil ruský trh k důležitým odbytištím pro Červeného nástroje. Jeho výrobky v některých východních a jihovýchodních oblastech narážely na relativně malou konkurenci tuzemských či zahraničních producentů. Zcela odlišná situace byla však v severní evropské části Ruska, zejména v petrohradské oblasti, která se vyznačovala značnou přesyceností a konkurencí na trhu s hudebními nástroji. Přesto se zde hradeckému závodu podařilo prozatím alespoň omezit dominantní postavení francouzských výrobců. K šíření dobré pověsti Červeného výrobků mezi ruskými odběrateli napomáhaly na začátku 70. let zejména jeho speciálně upravené signálky pro carskou jízdu, které sklízely značné obchodní úspěchy.¹

S ohledem na výše uvedené indicie připravoval V. F. Červený na začátku 70. let rozsáhlejší expanzi svých nových výrobků na ruský trh. K jejich kladnému přijetí u zákazníků mělo vydatnou měrou napomoci upravení nástrojů speciálně pro ruský trh a následná jejich prezentace na chystané velkolepé moskevské výstavě.

Počátek roku 1872 se proto v hradecké firmě nesl ve znamení příprav kolekce 30 nástrojů pro Polytechnickou výstavu v Moskvě. Nástroje musely být již během května dodělané a odeslány. Do celého procesu příprav na moskevskou výstavu se již zapojili i synové Jaroslav a Stanislav.² V. F. Červený se především zaměřil na vylepšení dosavadních ruských signálních rožků pro pěchotu. Jejich zdokonalení spočívalo v úpravě jejich kónusu, Červený je navíc opatřil svými zvukovodkami a tím docílil odstranění používání násadců, které se doposud musely nastrkávat u nát-

¹ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26.

² ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26 – 27; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 450 - 452.

rubku.³ Po dokončení všech úprav se nová polnice vyznačovala zpevněným a nosným tónem.⁴

K usnadnění propagace svých produktů na blížící se výstavě nechali Červení navíc vytisknout v Praze u J. S. Skrejšovského rusky a německy psanou publikaci v českém překladu znějící: „*Kovové hudební nástroje V. F. Červeného*“, která seznamovala čtenáře s jejich výrobky, dosaženými úspěchy i historií závodu.⁵ Za zmínku stojí i skutečnost, že jak otec, tak i jeho synové se naučili před svým odjezdem do Moskvy základy ruského jazyka pro snadnější komunikaci s místními obchodníky.⁶

Červeného impozantní firemní expozici dominovaly speciálně pro ruský trh upravené signálky - ruské rožky, jež se později po schválení komisí dostaly do povinné výbavy ruské armády. Výstavní kolekce dále obsahovala nástroje Červeného vlastní konstrukce, představené na dřívějších světových výstavách, v Rusku však méně známé. Za účelem prezentace firemní expozice na výstavě vyslal otec nejdříve do Moskvy syna Jaroslava, který zde měl získat své první zkušenosti z mezinárodní výstavní akce. Později sem dorazil i další syn Otakar.⁷ Sám V. F. Červený přicestoval až na slavnostní zakončení výstavy, spojené s předáváním cen. Hodnotící komise složená z rady carské společnosti přírodních věd při moskevské univerzitě ocenila jeho exponáty zlatou medailí.⁸ Ruské úřady jej navíc pověřily vypracováním návrhu na reorganizaci ruských vojenských hudeb.⁹ Tato nabídka měla pro případnou další exportní exploataci firmy V. F. Červený na ruském trhu zcela zásadní význam, neboť její případná realizace by umožnila zavedení vybraných Červeného nástrojů do povinné výbavy ruských vojenských kapel, což by v konečném důsledku zajišťovalo trvalý odbyt nástrojů hradecké firmy u ruských vojenských kapel.

³ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26. Jejich zdokonalení spočívalo v úpravě jejich kónusu, přičemž vycházel z poměru k délce měničové trubice.

⁴ Nové signální rožky si brzy získaly velkou popularitu, což dokládají četná pochvalná uznání a doporučení pro jejich používání v carské armádě vystavené carským komitétem pro výzbroj vojska. Viz ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26.

⁵ ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 43.

⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 455.

⁷ *Tamtéž*, s. 454.

⁸ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 26 - 27; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 454; *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung*, Wien 1878, s. 69; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 445.

Vlastní vyjednávání s úřady svěřil V. F. Červený svému synu Otakarovi, který tehdy stále ještě pobýval v Rusku a uměl velmi dobře rusky. Jeho prostřednictvím firma předala dne 2. 10. 1872 ruskému vojenskému ministerstvu návrh na celkovou reorganizaci vojenských hudebních kapel. Předložený projekt obsahoval návrh na systematické zavedení nových nástrojů a tím i nové sestavení hudebníků. Jelikož se jednalo o dosti razantní zásah do dosavadní organizace vojenských hudebních těles v Rusku, odpovědná místa si prozatím ponechala čas na důkladné posouzení a zvážení předloženého návrhu.¹⁰

I přes prozatímní neschválení výše uvedené reorganizace byl rok 1872 po obchodní stránce velmi úspěšný. O neobyčejně bohaté obchodní výměně s Ruskem svědčí nejen záznamy v zachované účetní knize z těchto let, ale i řada zaslaných osvědčení o výborné kvalitě dodaných nástrojů od kapelníků ruských pluků.¹¹ Na začátku 70. let 19. století se odbyt Červeného výrobků nadále zvyšoval, a to nejen díky ruskému trhu. Po prusko – francouzské válce se významným odbytištěm pro Červeného nástroje stala i císařská německá armáda. Hradecký závod obdržel velkou zakázku od německé administrativy na kompletní dodávku hudebních nástrojů pro 66 vojenských sborů. Od založení firmy se jednalo o největší přidělenou zakázku.¹² Hradecká firma tak například dodala své výrobky následujícím jednotkám – královskému pruskému 1., 3. granátnickému a 3. pěšímu gardovému pluku, pěším plukům číslo 22., 34., 43., 51., 52., 55., 58., 62., 63., 79., 81., 86. a 94., 2. mysliveckému a 2. zákopnickému praporu, 9. dragounskému a 11. husarskému pluku, dále pevnostním dělostřeleckým plukům č. 2. a 9., královským bavorským mysliveckým praporům 2., 3., 9., velkovévodským bádenským plukům tělesných granátníků č. 1., 2., a 3. pěšímu pluku, velkovévodskému hesenskému pěšímu pluku č. 2 a královskému saskému pluku fyzilírů č. 108.¹³

Dle úředních rakouských statistik ze začátku 70. let 19. století patřila firma V. F. Červený k největším výrobcům dechových hudebních nástrojů v mocnářství, při-

¹⁰ *Notice sur les progrès réalisés dans la fabrication des instruments de cuivre par la maison V. F. Červený & fils fournisseurs de la cour a Königgrätz (Bohême) et á Kief (Russie)*, Praha 1889, E. Grégr, s. 19; SCHÁNILEC, J.: *Za slávou*, Praha 1961, Svět Sovětů, s. 173.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, karton č. 2, inv. č. 106 – Osvědčení od kapelníků ruských pluků; Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3.

¹² Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, Cabalka, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 44.

¹³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, kn. č. 1 – Hlavní kniha; ČERVENÝ, V. F.: *Die Metall – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 24 – 25.

čemž v mocnářství tehdy existovalo již 520 „*hotovitelů smyčcových a foukacích nástrojů*“.¹⁴ Hlavní střediska se nacházela ve Vídni, Praze, Kraslicích a Hradci Králové, proto také v místopisných a statistických publikacích věnovaných průmyslu nacházíme při zmínce o Hradci Králové zprávu o zdejší „*proslulé továrně na dechové nástroje*“.¹⁵ Dle analýzy vyhotovené G. Dullatem mělo pracovat v první polovině 70. let v hradecké továrně již 65 zaměstnanců a její výrobní kapacita se měla pohybovat okolo 3000 nástrojů za rok.¹⁶ Ovšem tyto údaje se jeví jako nadsazené a dosti nereálné s ohledem na prostorovou a výrobní situaci firmy V. F. Červený. Nicméně v rakouském mocnářství skutečně patřila firma V. F. Červený v těchto letech k největším výrobcům dechových nástrojů, neboť i v tomto průmyslovém odvětví, podobně jako v mnoha jiných, existovalo mnoho malých rukodělných dílen s počtem zaměstnanců nepřevyšujících pět osob.

Odhlédneme-li od kvality výrobků firmy V. F. Červený a zaměříme-li se čistě na roční objem výroby, pak při porovnávání s vyhlášenými zahraničními firmami dojdeme k závěru, že hradecký závod patřil s počtem svých zaměstnanců pohybujícím se kolem 50 osob a výrobní kapacitou maximálně okolo 1000 nástrojů za rok k menším světovým producentům dechových nástrojů. Uvedené parametry týkající se výrobní kapacity však přesto zajišťovaly firmě V. F. Červený přední místo mezi rakousko – uherskými producenty dechových nástrojů.

Své zcela výsadní postavení v Rakousko – Uhersku i v okolních oblastech si chtěla hradecká firma nadále udržet. Proto v roce 1873 věnoval V. F. Červený velké úsilí přípravě na „*domácí*“ světovou výstavu ve Vídni. Jelikož ji pokládal za prestižní akci, s přípravnými pracemi započal již v předešlém roce. Při nich mu vydatně vypomáhali synové Jaroslav a Stanislav. Jako „*domácí*“ vystavovatel se chtěl pochlubit novinkami.¹⁷ Proto ještě před zahájením výstavy zkonstruoval primovku v F a Es.¹⁸ Fundamentál nového výrobku posadil do altové polohy, tedy o oktávu výš než měl lesní roh, což umožnilo, aby primovka nahrazovala při hře vysoké tónové polohy

¹⁴ KRÍŽEK, V.: *Statistika císařství Rakouského čili říše Rakousko – uherské*, Praha 1872, P. L. Kober, s. 153.

¹⁵ *Taméž*, s. 168, 170.

¹⁶ DULLAT, G.: *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*, Nauheim 1992, Selbsterlag, s. 8. Dle mnou provedeného výzkumu se jedná o nadnesené údaje. V jeho práci není uveden konkrétní zdroj, odkud čerpal tyto informace.

¹⁷ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 27; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 482.

¹⁸ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 24/28 – das Primhorn.

lesního rohu. Tónový rozsah se pohyboval od čtyřikrát čárkovaného C pod osnovou do G nad osnovou. Tubus byl dlouhý pouze 2100 mm. Dne 3. ledna 1874 byl nový výrobek zaregistrován v c. k. patentním archivu pod číslem 24/28.¹⁹

Dále přichystal nový subkontrabas F a Es. Konstrukčně byl řešen formou tuby se třemi ventily, nebo ve vinutém tvaru kolem těla, při hře vydával měkký kontrabasový tón.²⁰

Svoji tvůrčí invenci zaměřil také na dosud vyráběné cylindrové strojivo v ležící formě. V předchozích letech 1846 a 1850 vyhotovil na něm pouze dílčí úpravy a až v roce 1873 se mu podařilo zhotovit dostatečně kvalitní válcové (valivé) strojivo, které mohl použít na svých nástrojích.²¹ Hlavní vylepšení tkvělo v následujícím - cylindry přivádějící vzduch umístil do vodorovné polohy, oproti předcházející svislé poloze, což umožnilo snadnější chod strojiva a lepší pružnost klapek. Zdířky zákružek válcového strojiva byly na jednom konci celistvé a v nich se pohybovaly ve vodorovné pozici střídky, kterým v jejich pohybu napomáhala poloha válců. Nové zlepšení zamezovalo obroušení hýbajících se střidek, a tudíž narušení jejich pravidelného pohybu způsobujícího otvírání nebo zavírání vnitřních otvorů trubic.²²

Posledním jeho tvůrčím počinem se stala imitace tureckých činelů a čínských tamtamů. Hlavní úskalí při výrobě tureckých činelů spočívalo v zjištění jejich materiálového složení a správného vzájemného poměru používaných látek. Užitím nových slitin se podařilo věrně napodobit originální zvuk těchto exotických nástrojů.²³

Připravovaná vídeňská výstava se měla stát výstavní skříní Rakousko - Uher-ska pro okolní svět. Václavu F. Červenému jako jednomu z nejvýznamnějších výrobců žesťových nástrojů a uznávanému odborníkovi ve svém oboru bylo nabídnuto

¹⁹ Tamtéž; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 91 – Patent na vynález prímhornu, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 27; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

²⁰ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 28.

²¹ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 24/78 – die verbesserte Walzenmaschine.

²² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 92 – Patenty na vynález válcového strojiva a jeho zdokonalení, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 29; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 201. Patentování nového výrobku proběhlo ve Vídni až 3. 1. 1874. Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 24/78 – Walzen - Maschine; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 92 – Patenty na vynález válcového strojiva a jeho zdokonalení, kart. č. 1.

²³ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 29.

místo člena v hodnotící komisi pro 15. skupinu – hudební nástroje, což samozřejmě přijal. V. F. Červený byl následně zvolen předsedou III. sekce mající na starost zkoušení a hodnocení „*dechových, tlukacích nástrojů a zvonů*“.²⁴

Výstava byla sice zahájena již v květnu, ale ambiciózní a velkolepé rámcové plány týkající se jednak vystavovaných expozic i doprovodných akcí se nepodařilo realizovat, neboť nedlouho po jejím zahájení vypukla v Rakousku - Uhersku hospodářská krize, jež poznamenala její další průběh, výstava však pokračovala dále.²⁵ Jako na mnohých předchozích soutěžích, tak i zde V. F. Červený před členy poroty hrál na nástroje různých firem, čímž umožnil objektivní a znalecké posouzení jejich kvalit. Expozice jeho firmy však v zájmu zachování objektivity nemohla být hodnocena. Pro Červeného však samo jmenování za člena jury znamenalo dostatečný výraz uznání a respektu k jeho práci a dosaženým výsledkům.²⁶

Rozmanitá expozice hradeckého závodu se nacházela v pavilonu zvaném Rotunda. Jeho kolekce se skládala z 80 hudebních nástrojů, přičemž V. F. Červený zde představil výše zmíněné novinky i jím dříve zdokonalené nástroje.²⁷ Samotné výstavy se zúčastnil kromě V. F. Červeného i jeho syn Jaroslav, který tím získal další cenné zkušenosti.²⁸

Přestože kolekce nástrojů hradeckého závodu nemohla být hodnocena, poutala značnou pozornost návštěvníků. Pochvalnou zprávu o jeho výrobcích najdeme v oficiální zprávě německého komisaře: „*V první řadě stojí V. F. Červený z Hradce Králové, který již r. 1862 na londýnské výstavě svoji zdatnost a charakterní stanovisko zaujal a tím Německu a Rakousku před jury, oproti Francii a Anglii, největší a nejúčinnější služby prokázal.*

*Většina vynálezů v oboru dechových nástrojů patří do poslední epochy a zvláště jmenovaný Červený vynalezl nejlepší zařízení pro kovové dechové nástroje.*²⁹ V této zprávě dále stojí: „*Červený svou změnou ve stavbě nástrojů jako například trumpet pro orchestr, vynálezem altovky a armádních pozounů v celém kvintetu, zřízením tenorového a basového rohu, barytonu, křídlovek od nejvyššího F až k baso-*

²⁴ Tamtéž, s. 30.

²⁵ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 52 – 62. Výstava se konala od 1. 5. do 31. 10. 1873.

²⁶ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 30 - 31.

²⁷ Tamtéž, s. 30; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

²⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 483.

²⁹ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, Prag 1883, s. 31.

vým křídlovkám ve všech tónových polohách, kornetu, vynálezem oktavinu (vysoká oktáva B křídlovky) a kontrabasů, dále zřízením basů vůbec provedl reformu kovových nástrojů dechových a jejich strojívo přivedl k velké dokonalosti.

Nové vynálezy (u jiných výrobců) nebyly zaznamenány a co se týče nových zařízení u kovových nástrojů dechových, to již Červený v dřívějších letech předvedl a Francouzi napodobili.³⁰

Konečné hodnocení v závěrečné zprávě tedy znělo: „Juror V. F. Červený, továrník hudebních nástrojů v Hradci Králové dostal se touto funkcí mimo soutěž. Jury vyslovila politování, že z tohoto důvodu nemohla jeho exponátům přiřknouti zasloužené nejvyšší vyznamenání.“³¹ Ocenění se alespoň dostalo jeho třem mistrům, kteří spolupracovali na přípravě kolekce, a proto následně získali medaile pro spolupracovníky.³²

Před závěrem výstavy uspořádal navíc V. F. Červený pro členy jury a hudební odborníky přednášku o svých nástrojích a novinkách, jež se setkala s velkým zájmem a kladnou odezvou u početného publika.³³

Po skončení celé akce se V. F. Červenému dostávalo formou děkovných dopisů uznání od osob nejpřednějších a nejpovolanějších. V této souvislosti obdržel nejvyšší císařské uznání za spolupůsobení při organizaci tohoto podniku od rakousko-uherského panovníka Františka Josefa I.³⁴ Oficiální rakouský zpravodaj prof. Dr. Ed. Hanslick mu zaslal psaní s tímto výstižným textem: „Mnohokrátě děkuji za Vaše cenná sdělení, necht' najdete uspokojení ze své neúnavné práce ve velkých a slavných úspěších, které Vaše umění a Váš vynalézavý duch všude slaví.“³⁵

O významném postavení V. F. Červeného jak mezi výstavními porotci, tak i vystavovateli svědčí zasláné vřelé poděkování od generálního komisaře výstavy svobodného pána Wilhema von Schwarz-Senborna ze dne 30. 8. 1873: „S potěšením rozpomněl jsem se na Vaše mně známé zásluhy, jež jste si získal na dřívějších světo-

³⁰ Tamtéž, s. 32.

³¹ Tamtéž, s. 33.

³² Tamtéž, s. 31.

³³ V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314; ČERVENÝ, J.: Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen, s. 30 - 31.

³⁴ ČERVENÝ, J.: Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen, s. 34; Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung, Wien 1878, s. 69; V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

³⁵ ČERVENÝ, J.: Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen, s. 33.

*vých výstavách o vystavovatele hudebních nástrojů nejrozličnějších zemí, a nepochyboval jsem ani chvíli, že také na této světové výstavě ve vlastní vlasti uplatníte své bohaté znalosti a zkušenosti ve svém oboru jako juror ke cti a chvále veškerenstva.*³⁶

Na druhé straně Červeného účast nebyla celou českou veřejností přijímána vždy s pochopením a uznáním. Nesmíme zapomínat na vyhrocené vztahy mezi českou politickou reprezentací a vídeňskou vládou. Někteří čeští političtí vůdcové proto hlásali bojkot vídeňské výstavy ze strany českých průmyslníků i návštěvníků, načež nalezneme v soudobém tisku i negativní hodnocení Červeného účasti.³⁷ Na jeho obhajobu dlužno podotknout, že se snažil především zviditelnit svoji firmu a zajistit dostatek zakázek, přitom však dbal na zdůraznění svého češství a původu z Čech, o čemž nejlépe svědčí následující indicie. Speciálně pro tuto akci si nechal vyrobit velký firemní nápis, který byl napsán česky a rusky, navíc jej ozdobil impozantním českým lvem. Tím se snažil v národnostně pohnuté době veřejně demonstrovat historickou svébytnost Čech a svoji slovanskou náklonnost k Rusku. S německým nápisem se v jeho expozici vůbec nesetkáme. Tím se markantně lišil od ostatních zde vystavujících firem z Čech majících české majitele. Zároveň své ryze slovanské příjmení dával veřejnosti na odív a nikdy se jej nesnažil poněmčit, i když pro úřady bylo dosti složité a špatně vyslovitelné, a u řady německých úředníků pejorativně vyvolávalo zdání neserióznosti a nedůvěryhodnosti.³⁸

Přes zmiňovanou společenskou agitaci v průběhu výstavy navštívila jeho expozici celá řada významných osobností českého politického i kulturního života. Do Vídně zavítal mimo jiné i jeho přítel Jan Neruda, který jej neopomněl navštívit. Výsledkem pak byl fejeton otištěný v Národních listech – „...jako by českým kůlem v cizím mase stojí zde zas Červený z Hradce Králové. Nadělal jim už starostí. Mít ho chtěli ovšem za každou cenu a byla velká radost, když se přihlásil. Ale také by byli rádi, aby alespoň nikoho z „(nej)milejších“ nezastínil. Chtěli mu dát místo dobré, přec ale nenápadné. Než však Červený napsal své určité: pod Rotundu na místo hlavní nebo nikam.

A přispíšili si s odpovědí, že tedy pod Rotundu. Stojí tam v celé své slávě, široce a pevně. Uspořádal si vše jednoduše, ale prakticky a elegantně, na důkaz, že na

³⁶ *Tamtéž*, s. 33.

³⁷ *Světová výstava vídeňská r. 1873*, In: *Průmyslník*, roč. V, 1873, č. 4 - 5, s. 81 - 82.

³⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 482.

světových výstavách je dávno již doma. Krásné již zevnějškem svým „zvučící“ zboží a nad ním celá řada velkých medailí z Londýna, Paříže, Moskvy, Lisabonu atd. Avšak – již zase malér pro Vídeňáky. Červený dal nad to vše svou firmu, ale jen česky a rusky. Hubují, posmívají se, nadávají, ale co platno, naproti Červenému nevystačí pouhým „ein tschechischer Instrumentmacher“, mimovolně jim vyklouznou výrazy jako „výtečný“, „světoznámý“ atp...³⁹

Po obchodní stránce byla vídeňská výstava pro firmu rovněž velmi úspěšná a dala podnět k uzavření nových obchodních kontraktů, což v nastalém období hospodářské krize se jeví jako nemalé pozitivum. Právě během svého zdejšího pobytu se V. F. Červený osobně setkal s profesorem petrohradské hudební konzervatoře a zároveň zástupcem ruské vlády H. Larochem, s nímž diskutoval o jím již dříve navržené reorganizaci ruských vojenských kapel. Pro Červeného se jednalo nejen o prestižní záležitost, ale i o stále více se rýsující reálnou možnost na uzavření velmi lukrativních obchodních smluv.⁴⁰ Proto po provedení některých korektur předložil V. F. Červený dne 24. dubna 1874 nejvyšším carským úředníkům nový návrh na reorganizaci vojenských hudebních sborů tzv. ideální sestavu plukovní hudby o 35 hráčích. Po projednání a konzultacích s ruskými hudebními odborníky vyšla směrnice upravující nové sestavení ruských pěších vojenských kapel.⁴¹ Pro Červeného bylo směřodaté, že dle zveřejněného nařízení měla být každá kapela povinně vybavená minimálně 35 předepsanými dechovými nástroji, z nichž tři byly Červeného patentované vynálezy. Konkrétně se jednalo pro každou kapelu o tři kontrabasy B, tři obligátní altovky Es a dva baroxytony B.⁴² Což znamenalo pro Červeného podnik zajištění odbytu pro začnou část své výrobní produkce.⁴³

Vzápětí nechalo vedení firmy vytisknout propagační materiály, v nichž specifikovalo nové obsazení kapel a zároveň udávalo i rozpočet na zařízení takového

³⁹ Tamtéž, Novinové výstřižky – Národní listy 1873.

⁴⁰ *Notice sur les progrès réalisés dans la fabrication des instruments de cuivre par la maison V. F. Červený & fils fournisseurs de la cour a Königgrätz (Bohême) et á Kief (Russie)*, s. 19; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 43.

⁴¹ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 59 - Korespondence s V. Machinem, kart. č. 1; inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2.

⁴² SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; *Notice sur les progrès réalisés dans la fabrication des instruments de cuivre par la maison V. F. Červený & fils fournisseurs de la cour a Königgrätz (Bohême) et á Kief (Russie)*, s. 19; MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 44.

⁴³ SOkA Hradec Králové, inv. č. 106 – Osvědčení od kapelníků ruských pluků, kart. č. 2; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 111.

kompletní hudby. Červeného firma jej nabízela za 2 297 rublů, což nebyla nijak vysoká částka, když uvážíme, že výroba v hradecké firmě měla sice tovární charakter, ale více než polovina úkonů byla závislá na specializovaných ručních operacích.⁴⁴

Obchodní postavení firmy V. F. Červený na ruském trhu navíc ještě více zesílilo po vydání oběžníku Hlavním komitétem pro výzbroj vojsk v Petrohradě ze dne 25. ledna 1875 č. 24, jenž nařizoval povinné zavedení Červeného vylepšených signálek se zvukovodkami do výzbroje carské armády.⁴⁵

V souvislosti s prováděnou reorganizací ruských vojenských hudeb a s dodávkami nástrojů je namísto zdůraznit velmi výrazný vliv V. F. Červeného na příklon většiny ruských hudebníků, ale i zdejších výrobců k nástrojům rakousko-české stavby. V důsledku toho došlo k omezení odbytu nástrojů stavěných ve stylu francouzské školy v Rusku. S ohledem na omezenou výrobní kapacitu Červeného továrny je nutné upozornit i na skutečnost, že nevyráběla veškeré žesťové dechové nástroje potřebné pro kompletní vybavení nově reorganizovaných kapel. Proto se zde otevírala značná odbytová možnost pro další firmy. Tuto obchodní šanci využila i řada dílen z Čech, jež svůj výrobní program úzce specializovaly na dodávky nástrojů pouze pro ruský trh.⁴⁶

Přes výše zmíněné skutečnosti se export firmy V. F. Červený v polovině 70. let v žádném případě neomezil pouze na ruský trh. V roce 1874 si například bulharská intendatura objednala v hradecké továrně nástroje pro 26 vojenských pluků.⁴⁷ Z neúplných výrobních statistik dále vyplývá, že v polovině sedmdesátých let se další klíčoví odběratelé nacházeli (pomineme-li celé území rakousko – uherského mocnářství a Ruska) v Německu, Holandsku, na Balkáně a okrajově i ve Španělsku. Hradecká firma dodávala své výrobky i do velmi exotických míst, například v roce 1873 do Peru.⁴⁸

Podstatné změny v exportu se udály až v osmdesátých let v souvislosti s vyšší celní ochranou a protežováním domácích výrobců jednotlivými evropskými státy. Co

⁴⁴ KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, sv. XXXIII, 1979, č. 1, s. 9.

⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2.

⁴⁶ Srovnej KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, sv. XXXIII, 1979, č. 1, s. 1 – 69.

⁴⁷ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, Cabalka, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 49.

⁴⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 117 – Index hlavní knihy, kart. č. 3; inv. č. 107 – Salač František – kapelník Černomořského pěšího pluku, kart. č. 2.

se týká spektra zákazníků, v těchto letech jasně dominují zakázky pro vojenské kapely.⁴⁹

Hospodářství většiny evropských států poznamenala v polovině sedmdesátých let světová hospodářská krize, která bezprostředně ovlivnila chod řady firem, v Rakousko-Uhersku mimo jiné zapříčinila krach řady akciových podniků. Následující léta se poté nesla ve znamení hospodářské recese. Přes neutěšenou hospodářskou situaci, a to nejen v Čechách, která se bezprostředně dotkla i Červeného firmy, se jí však podařilo přestát krizové roky 1874 a 1875 se ziskem, a to především díky již dříve sjednaným vojenským zakázkám. Z dochovaných pramenů máme kusé statistické údaje o výrobě a provozu. V roce 1875 firma vyvezla do Ruska své výrobky v hodnotě 56 000 rublů. Udržovala obchodní kontakty 98 německými a 60 ruskými vojenskými hudbami. Počet zaměstnanců v závodě se pohyboval mezi 50 – 60, a to v závislosti na nových zakázkách.⁵⁰

Dostatek velkých a lukrativních zakázek umožňoval další rozrůstání podniků a investice do jeho vybavení. V. F. Červený, vědom si potřeby provedení modernizace výroby, jež by vedla ke zvýšení výrobní kapacity, zvažoval vystavění zcela nové moderní dílny. Tento jeho záměr však narážel na složitou situaci s pozemky v stále existující hradecké pevnosti, obklopené masivními hradbami. Navíc pro případnou výstavbu na přilehlých pozemcích v okolí města platila přísná regulativa. Proto přes dlouhé váhání se V. F. Červený nakonec přiklonil k ne zcela k systémovému řešení, avšak za daných okolností k jedinému možnému. Rozhodl se rozšířit a modernizovat stávající výrobní prostory. Nejdříve na dvoře a části zahrady náležející k domu čp. 120 nechal v roce 1874 vystavět další dílnu. Na základě stavebního povolení ze dne 20. července 1874 uděleného Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové svěřil V. F. Červený realizaci tohoto projektu hradeckému staviteli A. Dobrkovskému. Její kolaudace se uskutečnila již v říjnu 1874, celkové stavební náklady činily 5 031 zl.⁵¹ V roce 1876 dále přistoupil ke zřízení vlastní slévárny, v níž se odlévaly některé komponenty hudebních nástrojů, což částečně nahradilo nákup podobných součástí od jiných firem. Závod dále využíval slévárnu i pro výrobu zvonů.⁵²

⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 106 – 108 – Osvědčení o kvalitě hudebních nástrojů, karton č.1.

⁵⁰ *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abteilung*, Wien 1878, s. 69.

⁵¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 112 – Zřizování továrních dílen, kart. č. 2.

⁵² Tamtéž.

Při výše uvedených stavebních úpravách byl v roce 1876 zakoupen do závodu i nový Hoffmeistrův parní stroj o výkonu 6 HP (koňských sil), který poháněl pomocí transmise dílenské soustruhy.⁵³ Tím došlo k podstatnému usnadnění práce dělníků a zvýšení produktivity jejich práce. Přetrvávající nedostatek zejména skladových prostor vedení řešilo pronájemem přízemí v domě čp. 219 pro skladištní účely.⁵⁴

Na narůstající nové požadavky a úkoly spojené s vedením firmy reagoval V. F. Červený změnami v její organizační struktuře. V roce 1876 přijal své dva syny - Jaroslava a Stanislava - za oficiální společníky své firmy. Dne 7. ledna 1876 vyhotovil pověřený úředník u c. k. krajského soudu následující zápis do firemního rejstříku: „K žádosti Václ. Frant. Červeného a synu jeho Jaroslava Červeného a Stanislava Červeného zaznamenává se k závodu : c.kr. vysádní továrny hudebních nástrojů v Hradci Králové ve veřejné dne 3 ledna 1876 zřízené společnosti firma: „V. F. Červený & synové kterou pouze p.p. Václ. František Červený a Jaroslav Červený znamenají budou, do registru těchto firem společenských...“⁵⁵ Tím došlo po právní stránce k podstatné změně v postavení obou Červeného synů a jejich pravomocí ve vedení firmy. Nyní mohli jako spolumajitelé závodu spolurozhodovat o všech důležitých otázkách týkajících se chodu firmy i jejího dalšího rozvoje s tím dodatkem, že záležitosti firmy v statutárně-právních otázkách přináleželo navenek zastupovat výhradně jen Václavu F. Červeného a synovi Jaroslavovi. Oficiální název firmy se změnil na „V. F. Červený a synové“.

Přes přijetí synů za společníky firmy zůstala však dominantní role V. F. Červeného při řízení podniku zachovaná. To je dobře patrné i z obchodní strategie hradeckého podniku, která nezaznamenala výraznějších změn. Opět byla věnována velká pozornost inovaci nástrojů a jejich následné prezentaci na prestižních mezinárodních výstavách.

Již během roku 1876 vynaložil V. F. Červený společně se svými syny velké úsilí na přípravu expozice na světovou výstavu „Centennial Exposition“ ve Filadelfii.⁵⁶ Ještě před výstavou stihl V. F. Červený představit své nové nástroje - kornety. Nejdříve vyvinul zdokonalený sopránový kornet s vylepšenou mechanikou. Nový

⁵³ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/28), kart. č. 1548.

⁵⁴ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 116.

⁵⁵ SOA Zámorsk, Krajský soud, kn. č. 873 - Obchodní rejstřík, sign. - Sp. I/126 - zápisy z let 1876 - 1912.

⁵⁶ HALADA, J. - HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 63. Výstava se konala se od 10. 5. do 10. 10. 1876.

výrobek opatřil strojivem se širší menzurou trubic a ozvučným trychtýřem, který ponechal dle možnosti dlouhý. Tato konstrukce umožnila, aby nástroj velmi citlivě reagoval i na nepatrné fouknutí a vydával při hře jasný a měkce vnikavý tón. Jeho tvar upravil do kulaté formy.⁵⁷ Velmi uspokojujivé vlastnosti kornetu jej následně vedly k vytvoření kvarteta kornetů, skládajících ze dvou sopránových kornetů v B, z altového kornetu v Es a tenorového kornetu v B. Nově sestrojený komorní kvartet se vyznačoval elegantním a lahodným zvukem.⁵⁸ Osvědčení číslo 27/56 o patentování kornetů bylo vydáno až dne 19. 1. 1877.⁵⁹

V roce 1876 zaslali z hradeckého závodu na filadelfskou výstavu kolekci čítající 100 dechových a bicích nástrojů. Pozornost budily především výše uvedené nové kornety a basová sokolovka.⁶⁰ Na závěr výstavy udělila porota jeho expozici nejvyšší cenu, a to bronzovou medaili s diplomem. Její přidělení zdůvodnila následujícími argumenty: „*Poněvadž se všechny vystavené nástroje vyznamenávaly nedostižitelnou výtečností v sestrojení, výbornou prací, velkolepým zvukem a rezonancí, tak i jako neobyčejně lehkým a čistým ozváním, uznány za nástroje prvotřídní v každém ohledu.*“⁶¹ Ve srovnání s ostatními mezinárodními výstavami, jichž se hradecká firma zúčastnila, nebyla však kritéria pro získání nejvyššího výstavního ocenění nikterak vysoká, proto také poměrně velká část účastníků získala toto nejvyšší ocenění.⁶² Ve stejném roce navíc V. F. Červený obdržel od společnosti „*Circolo promotore*“ v Ne-

⁵⁷ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 27/56 – Cornet - Instrumente; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 93 – Patent na vynález kornetu, kart. č. 1.

⁵⁸ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 34 - 35; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 3, s. 75. Později rozmnožil ještě řadu kornetů – o Es sopranino, B baryton, Es bas, B kontrabas. Prominentním členem rodiny byl tzv. barytonový bas s fundamentálem F1, zvaným Unicum, na němž bylo možno zahrát chromatickou škálu přes čtyři oktávy rozsahu, zahrnujícího jak basovou, tak barytonovou polohu.

⁵⁹ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 27/56 – Cornet - Instrumente; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 93 – Patent na vynález kornetu, kart. č. 1. Toto osvědčení přiznávalo V. F. Červenému privilegium na jeho výrobu v Rakousku na pět let s možností prodloužení této doby. Po neblahých zkušenostech s paděláním většiny svých výrobků přistoupil i k jeho patentní ochraně v Německu, Rusku i Americe na dobu 15 let.

⁶⁰ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 37 - 38; V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314.

⁶¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 38.

⁶² *Výstava ve Filadelfii*, In: Listy průmyslové, roč. III, č. 5, s. 58 – 59; HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 66 – 67.

apoli zlatou pamětní medaili za obeslání tamější výstavy.⁶³ Červeného nové kornety se těšily velké pozornosti nejen na výstavách, ale i po jejich skončení poutaly svými tónovými vlastnostmi značnou pozornost hudebníků, a to zejména v Rusku a Prusku.

Z důvodu posílení svého obchodního postavení na ruském trhu podnikl V. F. Červený v roce 1876 opět cestu do Petrohradu. Při této příležitosti věnoval 16. (28.) března 1876 ruskému následníku trůnu velkoknížeti Alexandru Alexandroviči svůj kvartet kornetů a chytře jej požádal, aby jej mohl pojmenovat „*Kvartetem následníka careviče Alexandra Alexandroviče*“, což carevič s povděkem kvitoval a pro Červeného nové výrobky to znamenalo získání garance carské rodiny za jejich kvalitu. O přednostech představených kornetů se následník vyjádřil s patričním uznáním a osobně si u V. F. Červeného objednal zkonstruování kontrabasového kornetu B. Načež Červený přistoupil k jeho sestrojení.⁶⁴ Dne 12. (24.) května 1876 při druhé soukromé audienci u ruského následníka trůnu představil V. F. Červený svůj výsledný nový kontrabasový kornet B s tónovým rozpětím od čtyřikrát čárkovaného basového F pod osnovou do F v osnově.⁶⁵ Projevoval se velmi silným basem, přičemž jeho tvar byl uzpůsoben k snadnějšímu ovládnutí a jeho hmotnost byla ve srovnání s jinými basovými nástroji podstatně nižší.⁶⁶ Ocenění z ruské strany se brzy dostavilo. Car Alexandr II. na základě svého rozhodnutí ze dne 12. srpna 1876 udělil Václavu F. Červenému velkou zlatou medaili řádu svaté Anny na stuze II. stupně „*za neutuchající činnost ve výrobě hudebních nástrojů, kterou dovedl do možné dokonalosti*“.⁶⁷ V. F. Červený toto vyznamenání a přízeň carské rodiny následně umně využil při propagaci svých výrobků v Rusku.

⁶³ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 52-53; *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung*, Wien 1878, s. 69.

⁶⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; ČAS, F.: *Václav Fr. Červený*, In: Slovan, roč. VIII, 1890, č. 25, 20. 6., nestránkováno.

⁶⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Firemní prospekty, kart. č. 2.

⁶⁶ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 36 - 37; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 75; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330. Později sestrojil i sopránový kornet Es, barytonový C, basový kornet F a Es.

⁶⁷ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 36 - 37; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Firemní prospekty, kart. č. 2; *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung*, Wien 1878, s. 69; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330.

Zvýšený zájem V. F. Červeného o velký ruský trh je dobře patrný i z dochované obchodní korespondence z druhé poloviny 70. let, z níž se dovídáme, že se V. F. Červený snažil i prostřednictvím Ruského velvyslanectví ve Vídni působit na ruské ministerstvo války při udělování dalších velkých zakázek na vybavení vojenských hudebních sborů ve prospěch své firmy.⁶⁸ Přes výše uvedené stále větší exportní zaměření firmy V. F. Červený a synové na východní trhy se vedení snažilo zachovat si své odběratele i v západní Evropě, což se dařilo právě prostřednictvím unikátních výrobků. Například s nebývale vřelým přijetím se setkal kvartet kornetů i u pruského dvora, německý císař a pruský král Vilém I. udělil za něj V. F. Červenému rytířský kříž Řádu pruské koruny 4. třídy.⁶⁹

Pochvalná uznání od panovníků, odběratelů i ocenění z mezinárodních akcí motivovala V. F. Červeného k dalším inovacím. Tím, že svěřil svým synům rozhodovací pravomoci při řízení a vedení firmy, získal více času pro vlastní vývojovou činnost, což se velmi markantně projevilo v letech 1876-1878, kdy V. F. Červený představil nové spektrum výrobků určených pro vybavení kostelů a jiných duchovních zařízení. Mezi nejznámější patřily votivní tympány. Jejich zvláštnost spočívala ve tvaru jejich kotlů, které nebyly kotlovitého tvaru, nýbrž ve formě useknutého kuželu s užší stranou dospod. Nestály na 3 nohách, jako doposud, nýbrž visely v kostře opatřené nohami, což umožňovalo jejich dokonalé rozechvění a zároveň i rychlé přeladování. Patentní osvědčení číslo 26/1185 na votivní tympány bylo vydáno dne 7. 12. 1876.⁷⁰

Dalšími výrobky určenými především pro tuto oblast byly zvonkové akordeony pro sakristie a oltáře.⁷¹ Konstrukční základ akordeonu pro sakristie tvořila konzola trojúhelníkovitého tvaru z kovaného nebo litého železa, provedená v gotickém slohu, na níž umístil 5 až 8 zvonků do pyramidového tvaru, sladěných do uměleckého souzvuku. Do pohybu se uváděly zatažením za visící táhlo, jež pomocí kladívko-

⁶⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 50 – Ruské velvyslanectví ve Vídni, kart. č. 1.

⁶⁹ Tamtéž, inv. č. 114 – Firemní prospekty, kart. č. 2; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 36; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

⁷⁰ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 26/1185 – Votiv - Kirchen – Timpani; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 94 – Patenty na vynález a zlepšení votivních kostelních kotlů, kart. č. 1; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330.

⁷¹ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 27/798 – Glocken-Accordions.

vé mechaniky rozeznělo současně všechny zvonky.⁷² Pro duchovní obřady navíc sestrojil zvonkový akordeon oltářní. Na dřevěné držadlo připevnil do pyramidy narovnané 3 zvonky laděné do akordu.⁷³ Výhradní patent č. 27/798 na jejich výrobu obdržel 17. září 1877.⁷⁴

Posledně jmenované nástroje našly uplatnění především v duchovních stánkách. Firma například věnovala na památku zachránění císaře Františka Josefa I. votivnímu chrámu ve Vídni sakristijní akordeon, 2 oltářní zvonkové akordeony, votivní tympány.⁷⁵ Akordeony nacházely navíc uplatnění i v běžném praktickém životě, například v hotelích a na nádražích.

Rovněž v letech 1877 - 1878 se V. F. Červený věnoval především vývoji dalších nástrojů, synové Stanislav a Jaroslav mu při tom byli nápomocni, ale jejich hlavní úkol spočíval v zajištění řádného chodu továrny a vyřizování obchodních kontraktů. Nejdříve V. F. Červený představil nový triangl. Postavil jej ze silné ocelové tyče ohnuté do tvaru rovnostranného trojúhelníka bez základny. K jeho rozeznění se používalo dřevěné kladívko měkce potažené nebo ocelové tyčinky, v závislosti na požadavcích na tónové ozvěny. Jeden z prvních trianglů pak zaslal E. Straussovi, hudebnímu řediteli vídeňských dvorních plesů.⁷⁶

Dalším jeho tvůrčím počinem v roce 1877 se stala jím postavená požární signálka. Konstrukčně se jednalo o velký roh opatřený kovovým jazýčkem. Jeho stavba umožňovala snadné troubení i laickým osobám, jak je patrné již z názvu, byla určena pro ohlašování požáru, proto vydávala dalekonosný a silný tón.⁷⁷

V roce 1878 přišel V. F. Červený s novým systémem polohy strojiva, jež umožňovalo lehčí a čistější ozvání tónu, neboť až doposud, zejména u křídlovek, docházelo při dlouho trvajícím troubení ve všech trubicích strojiva k hromadění vo-

⁷² Tamtéž; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 95 – Patent na vynález zvonkového akordeonu ze dne 17. září 1877, kart. č. 1.

⁷³ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 27/798 – Glocken-Accordion; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 95 – Patent na vynález zvonkového akordionu ze dne 17. září 1877, kart. č. 1.

⁷⁴ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 27/798 – Glocken-Accordion.

⁷⁵ V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330.

⁷⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 40; *Notice sur les progrès réalisés dans la fabrication des instruments de cuivre par la maison V. F. Červený & fils fournisseurs de la cour a Königgrätz (Bohême) et á Kief (Russie)*, s. 23.

⁷⁷ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 41.

dy. Po tomto zlepšení se voda shromažďovala na jediném místě a za pomoci klapkového mechanismu se mohla pohodlně odstranit. Patent č. 29/438 na jeho výhradní výrobu mu byl udělen až 11. března 1879.⁷⁸

Plody svého několikaletého tvůrčího úsilí chtěl V. F. Červený představit široké veřejnosti nejdříve na mezinárodní výstavě v Rotterdamu a později na světové výstavě v Paříži. V dílně proto zavládlo horečnaté pracovní tempo související s přípravou expozice pro rotterdamskou výstavu. Jednalo se sice nikoliv o světovou výstavu, ale o mezinárodní s hojnou účastí nejpřednějších výrobců dechových nástrojů.⁷⁹ S expozicí do Rotterdamu odjel Jaroslav a kolekce nástrojů z hradeckého závodu zde získala výstavní ocenění a uznání z odborných kruhů.⁸⁰

Po skončení rotterdamské výstavy započaly v závodě přípravy na novou prestižnější akci, neboť již v květnu 1878 měla být slavnostně otevřena světová výstava „*Exposition Universelle*“ v Paříži.⁸¹ V továrně se rozběhly přípravné práce na speciální sadě 60 nástrojů určených pro Paříž, a to i bez nároku na získání výstavního ocenění.⁸² K tomu počínu Červené přiměla žádost oficiálního rakouského komisaře pro pařížskou výstavu o prezentaci jejich nástrojů v Paříži mimo oficiální soutěžní hodnocení. Zdůvodnil to cílem umožnit vyniknout novým vystavovatelům z Rakousko – Uherska v oboru hudebních nástrojů.⁸³ Za svůj vstřícný postoj později obdržel V. F. Červený od rakousko–uherského panovníka Františka Josefa I. děkovný dopis s výrazem uznání jeho práci a dosavadním úspěchům.⁸⁴

---

⁷⁸ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 29/438 – Verbesserungen an dem Walzenmechanismus durch Vereinfachung des Klappenwerkes; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 92 – Patenty na vynález válcového strojíva a jeho zdokonalení, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 40.

⁷⁹ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 54.

⁸⁰ KODYM, F. V.: *V. F. Červený a závod jeho v Hradci Králové*, In: *Ratibor 1892*, roč. IX, č. 3, s. 209; *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abteilung*, Wien 1878, s. 69.

⁸¹ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 73. Výstava se konala od 1. 5. – 31. 10. 1878.

⁸² ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 41.

⁸³ *Officielle Publicationen betreffend die internationale Ausstellung von Gegenständen der Kunst, Industrie und Urproduktion 1878 in Paris*, Heft I., Wien 1878, s. 14; *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abteilung*, Wien 1878, s. 69.

⁸⁴ ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 41; *V. F. Červený*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 330; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – *Firemní ceníky*, kart. č. 2.

Během vlastní výstavy budily Červeného výrobky značnou pozornost návštěvníků i hudebních odborníků. V úředních zprávách pak nacházíme slova uznání nad jeho nástroji.⁸⁵

---

⁸⁵ UHLAND, W. H.: *Illustrierter Katalog der pariser Weltausstellung von 1878*. Leipzig 1880, zweiter Theil, s. 120.

II. 6. Výrobní spektrum a modernizace výrobních postupů

(1878 – 1886)

Přes značný rozmach celního ochranářství v jednotlivých evropských státech se dařilo firmě V. F. Červený a synové na konci 70. let 19. století až 70 % své výrobní produkce uplatňovat za hranicemi Rakousko – Uherska. Například v roce 1878 sklízela Červeného firma impozantní obchodní úspěchy zejména na německém a ruském trhu. Zásobovala svými výrobky 78 německých pluků. Pouze za 12 měsíců v letech 1878 - 1879 vyvezl Červeného závod do Ruska 1641 nástrojů v celkové hodnotě 99 128 rublů. Navíc během posledních osmi let kompletně vybavil svými nástroji 89 ruských kapel, přičemž pro každý hudební sbor bylo třeba od 35 do 60 nástrojů.¹

S velkými zakázkami pro carskou armádu zahájili Červení i velkolepou reklamní kampaň. Každý expedovaný kompletní soubor nástrojů byl vypravován tak, že ke každému nástroji byl přibalen i malý finanční obnos pro jednotlivé hudebníky: „*aby nástroj nehanili a dobře se jim foukalo*“. Dále se hudebníkům rozdával i cigaretový papír s logem hradecké firmy.² Svě výsostné obchodní postavení v Rusku navíc podporovali cílenou propagací. Jednalo se například o zasilání reklamních letáků ruským plukům a kapelníkům: „*Vaše Prevoschoditelstvo!*

Dovolujeme si Vám oznámit, že jeho Císařská Výsost car Alexandr Nikolajevič udělil šéfovi naší firmy za práci a snahu zlatou medajli nazvanou „za userdie“ na Anenské stuze.

Císař německý a král pruský Vilém I. udělil pak Václavu Červenému za vynález kvartetu kornetů rytířský kříž řádu pruské koruny.

Rakouský příslušník, Čech V. F. Červený věnoval z částky, kterou obdržel za objednané nástroje 1.732 rublů 31 kopejek raněným a nemocným vojínům ruské armády. Pro tyto zásluhy byl V. F. Červenému ustanovením z 10. 7. t.r. udělen znak Červeného kříže.

Bude nám ctí nabídnouti Vašemu Prevoschoditelstvu nástroje jaké jsme vyrobili ruským armádním sborům v poslední době v počtu 2,037 kovových i dřevěných nástrojů za částku celkem 123,464 rublů 40 kopejek, což je důkazem jejich

¹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; Tamtéž, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; V. F. Červený, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 42 a 43, s. 331.

² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – ŠÁMAL, K.: Úvod k soukromé kronice o rodu Červených a Šámalu, kart. č. 1.

nástrojů za částku celkem 123,464 rublů 40 kopejek, což je důkazem jejich dobré kvality. Výsledky naší firmy na všech světových výstavách dokazují, že naše továrna je jednou z prvních v Evropě."³

Velké zakázky pro ruský trh však v sobě zahrnovaly i nejedno úskalí pro královéhradeckou firmu. Velmi palčivým problémem se jevil častý nedostatek volných finančních prostředků na pokrytí provozních nákladů při přijetí několika velkých zakázek. Příčin nalezneme hned několik, ale za nejvýznamnější je třeba považovat odběratelovo placení až po převzetí celé kompletní zakázky, což vedlo k vyčerpání značné části finančních aktiv. Navíc je nutné vzít v patrnost, že hlavními odběrateli byly především vojenské kapely, jejichž výdaje podléhaly zdlouhavému úřednímu vyřizování a tím se proplácení pohledávek značně protahovalo. Oproti tomu přijetí nové velké zakázky vyžadovalo okamžité značné finanční výdaje na úhradu nákupu nezbytného materiálu a jiných provozních položek. S ohledem na skutečnost, že v průběhu předešlých let většinu svého zisku a finančních rezerv V. F. Červený spolu se syny znovu reinvestovali do rozvoje továrny, především do přestavby dílen, nákupu nových moderních strojů a zařízení, docházelo na konci 70. let k občasným finančním těžkostem. Dle neúplných archivních pramenů využívali Červení v takovýchto případech finančních služeb hradecké záložny či Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové. S ohledem na značnou konzervativnost V. F. Červeného v otázce vypůjčování peněz žádali o poskytnutí úvěru královéhradecké peněžní ústavy pouze sporadicky a snažili se většinu provozních nákladů uhradit z vlastních zdrojů.⁴

Přes značné exportní zaměření hradecké firmy se vedení podniku snažilo nezanedbávat ani tuzemské odběratele, o čem svědčí dochovaný obsáhlý firemní prospekt i s ceníkem, který pravděpodobně sestavili Stanislav a Jaroslav Červení a nechali jej během roku 1878 vytisknout u pražského nakladatelství J. R. Vilímek. Na základě informací z něho čerpaných se dovídáme o veškerých nástrojích a službách

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 556.

⁴ V roce 1880 měl V. F. Červený část úspor uložených v Záložním úvěrním ústavu v Hradci Králové, pročež se účastnil i valných hromad akcionářů tohoto finančního ústavu. Viz SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign Sp I (44) – Záložní úvěrní ústav, kart. č. 1929; SOkA Hradec Králové, Občanská záložna Hradec Králové; Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojářů Červených a Šamalů*, rukopis, s. 55 - 56.

poskytovaných hradeckým závodem na konci 70. let.⁵

Firma zcela logicky nabízela především všechny své dosud vynalezené nebo zlepšené nástroje. Většina nástrojů byla vyráběna jak v levnějším „vojenském“ provedení, tak i v dražším „koncertním“. Rozdíl byl zejména v povrchové úpravě, drobných zlepšeních a v množství péče, již se nástroji v továrně dostalo. Další nabízenou skupinu tvořily zdokonalená strojíva pro dechové nástroje a drobné součástky, které zahrnovaly nátrubky, šrouby do strojiv apod.⁶

Zadavatelé některých zakázek na vybavení větších hudebních těles často požadovali zajištění kompletního vybavení pro celou kapelu, tedy i obstarání nástrojů, které firma V. F. Červený a synové sama nevyrobila. Proto se vedení po důkladné sondáži rozhodlo spolupracovat s vybranými výrobci, produkujícími jiné nástroje. Z tohoto důvodu část prospektu byla věnovaná i nástrojům nevyroběným přímo v hradecké firmě, ale jí pouze prodávanými. Jednalo se jak o dechové nástroje - klarinety, flétny, fagoty, hoboje v různých provedeních, smyčcové - různé typy houslí, basy, čela, violy, strunové - harfy, citery i kytary. Zájemcům o klávesové nástroje firma dále zprostředkovaně nabízela široký sortiment pian, pianin i harmonií.⁷ V katalogu najdeme i zmínku o nabízených harmonikách, flašinetech a různých hracích mechanismech. Sortiment nabízeného zboží se jeví jako velmi široký a firma se snažila uspokojit zákazníka s jakýmkoliv přáním, jež se týkalo i pouze okrajově klasických hudebních nástrojů, o čemž svědčí i firmou propagované vábiče na lesní zvěř určené pro myslivce. K tomuto účelu také zřídili v Hradci Králové prodejní sklad s velkým sortimentem výše uvedeného zboží i s jejich náhradními díly.⁸ Dokonalý servis zákazníkům dále nabízel i možnost zakoupení notových skladeb pro jednotlivé nástroje. Za pozornost stojí i následující služby „...jsme i hotovi rady udíletí pro všeliké *arrangementy hudebních sborů a zprostředkovávati instrumentování skladeb u mistrů uznaných a proslulých. Místa kapelnická opatřujeme zdatným a spolehlivým umělcům bezzištně.*“⁹

⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 557.

⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 651.

⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 564. Z torzovitého materiálu se nepodařilo objasnit, zda existovala bližší obchodní spolupráce mezi firmou V. F. Červený a synové a hradeckými výrobci klávesových nástrojů – jmenovitě s firmou A. Petrof.

⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojojis, s. 563 - 564.

⁹ Tamtéž; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 564.

Ze zde popsaného výčtu nabízených nástrojů i poskytovaných kompletních služeb je velmi dobře patrné, jak velkou škálu zákazníků se hradecká firma snažila svými službami oslovit a dle svých nejlepších možností uspokojit k jejich naprosté spokojenosti. S ohledem na preciznost a důkladnost V. F. Červeného a jeho synů lze předpokládat velmi slušnou kvalitu u všech prodávaných výrobků pod značkou hradecké firmy.¹⁰

K uplatňování této propracované tuzemské obchodní strategie přiměly Červené částečně i vnější faktory, neboť - jak vyplývá z úředních statistik - pouze v samotné rakousko-uherské monarchii existovala v tomto oboru již značná konkurence. Nebývalý rozmach tohoto průmyslového odvětví byl především umožněn nárůstem poptávky po dechových nástrojích u vojenských hudeb, divadelních a koncertních orchestrů, jejichž společenský význam v těchto letech kulminoval.¹¹ Nejvýznamnější centra výroby kovových dechových nástrojů v Rakousku se přitom stále nacházela ve Vídni, Praze a v Hradci Králové. Zvláštní postavení pak přináleželo oblastí západních Čech se středisky v Kraslicích a Lubech, kde se vyráběly oproti jiným výrobním místům velmi levné nástroje, většina z nich se vyvážela do zahraničí, ale značná jejich část se uplatnila i na domácím trhu.¹² Krasličtí výrobci však oproti jiným producentům stavěli své nástroje jak podle rakousko-české, tak i podle francouzské školy, což rozšiřovalo spektrum potencionálních odběratelů a usnadňovalo vývoz do frankofonních oblastí. Naproti tomu firma V. F. Červený vyráběla své nástroje striktně dle rakousko-české školy. Díky své vypracovanosti a dokonalému provedení byly však ve srovnání s tuzemskou i zahraniční konkurencí dražší. Řada „běžných“ odběratelů však dokonalé provedení a tónové vlastnosti Červeného nástrojů tolik nepreferovala a dávala při nákupu spíše přednost levnějším kraslickým nástrojům.

Právě značná domácí i světová konkurence přiměla Červené ke snaze snížit výrobní náklady, což by se následně promítlo i do nižších cen jejich hudebních nástrojů. Prostředkem k dosažení těchto vytčených cílů se měla stát co největší možná racionalizace výroby a její modernizace. Přitom je však nezbytné mít na paměti skutečnost, že v hradecké firmě měla výroba sice tovární charakter, při níž se využívala

---

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ *Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung*, Wien 1878, s.67 – 68.

¹² *Tamtéž*, s. 67 – 68. Ministerstvo obchodu navíc navíc v Kraslicích a Schönbachu financovalo hudební školy.

parní energie, ale více než polovina úkonů byla i nadále závislá na specializovaných ručních operacích.

Z roku 1878 pochází obsáhlý článek o výrobě kovových hudebních nástrojů v Hradci Králové, který na požádání redakce časopisu „Listy průmyslové“ sestavil osobně V. F. Červený. V tomtéž roce došlo k jeho zveřejnění ve výše uvedeném časopise.¹³ Odcituji zde některé vybrané pasáže pro ozřejmení výrobního postupu v Červeného továrně. Na jejím pozadí se také dovídáme o podrobném organizačním uspořádání a dělbě práce v jejich závodech, které se ustálily po několika letech jeho hektického rozvoje. Přes drobné změny se tento výrobní postup a rozdělení pracovních úkonů zachovaly až do počátku 20. století v nezměněné podobě. „*Sestrojování stříhu na korpusy (nejtlustší část nástrojů na jejich konci) či otvory a druhé díly nástrojů náleží k nejtěžšímu dílu nástrojařství. Záležíť na něm vše; jest to umění, které spočívá na výpočtech akustických a technických a přec se nesmí přehlednouti dychací ústrojí hudebníka, aby stroj hotový nejen čistě ladil a co možná v největším objemu dostatečně zvuku a žádoucí barvy zvukové vydával, ale i hudce přespříliš nenamáhal.*

Sestrojený vzor neb model položí se na uhlazenou mosaz, která se volí co do síly pro užší stroje jako trouby, kornety, korny atd. slabší a pro stroje širších rozměrů jako basy a kontrabasy silnější.

Položený vzor pro otvor ku př. basu označí se na podloženém kovu přísně dle modelu ocelovou špičkou a vystříhne se velmi pozorně, určitě po naznačené čárce.

Nastřihané takto korpusy dostane dělník „korpusář“ k dalšímu zpracování. Dělník spiluje kraje obou stran korpusu, které po ohnutí mají k sobě býti připojeny a nastřihá na jedné straně příhodnými nůžkami množství kratičkových, malých zoubků... Na to se rozvedou zoubky mírným ohnutím střídavě vždy jednoho na jednu, druhého na druhou stranu (podobně jako u pily, u níž se však jen špičky zubů rozvádějí), železným tříhraným škrabákem (Schaber), mezi ně vloží se opilovaná strana a na železné tyči se spojené takto místo malým železným kladívkem tak sklepá, aby se konce zoubků do druhé strany mosaze pevně zarazily a strany se od sebe více roztoupiti nemohly. Takovým způsobem spojují se všechny širší trubice a díly pro hudební stroje kovové.

Úzké trubice, potřebné k sestavení stroje (mašiny) ve smyslu užším nastřihají se z mosaze zároveň při stříhání korpusů. Jsou to rovnoběžná pásma, jichž šířku

¹³ O vyrábění hudebních nástrojů kovových, In: Listy průmyslové, 1878, roč. IV, č. 3, s. 25 - 26; č. 4, s. 40 - 42; č. 5, s. 54 - 55; č. 6, s. 64 - 65; č. 8, s. 91 - 92; č. 9, s. 101 - 102.

ustanovuje velikost a rozměr žádoucího nástroje. Nastříhaná pásma se po délce v polovici na železné tyči ohnou (aniž by se jako dřívě zoubky do jednoho stříhaly) k sobě v trubici nepravidelnou, již vidíme na obr. 3. Aby se její okraje při spájení pružností mosaze nerozstoupily, musí se dřívě v hranici řeřavého dřevěného uhlí vypáliti až do červena, čímž mosaz na pružnosti své tratí.

Při vypalování trubic se kraje trochu rozejdou a musí se znova lépe k sobě seříditi, aby těsně k sobě přiléhaly. Nato se škrabákem oba kraje v čáře vyčistí a pájkou, smíšenou s vodou a čistou blednou (Borax) na kašičku v tenkém proužku naloží; pájka se pak nechá zvolna usušiti...¹⁴ Letování děje se buď v hranici žhavého, dřevěného uhlí neb ve zvláštní peci železné, která se kokem vytápí, aby se drahého dřevěného uhlí ušetřilo.

...Vrátíme se opět k dalšímu spracování sletovaných otvorů.

Tyto vypiluje korpusář nejprve na vrchu i uvnitř na rozteklé pájce, aby vyčnívající růžky některých zoubků odstranil, zkulatí je pak dle možnosti dřevěným kladivem na železné tyči a překlepe pájené zoubky železným kladivem tak, aby spojené místo nebylo ani silnější ani slabší míst ostatních... Okulacené korpusy podobají se dosud chodidlu u boty (viz. obr. 3. v čísle minulém), a proto je musí korpusář na železné kovadlině tvaru rohatinového dřevěným kladivem k jedné straně v půlkruh tak vykouti, aby se výstupek na jedné straně na celý otvor rozdělil a nabyt tím tvaru pravidelné nálevky. Mezi prací i po jejím ukončení musí se otvor ve žhavém uhlí do červena vypáliti, aby mosaz změkla a nechala se znova pohodlně spracovati.

Při vypalování jest nutno hleděti k tomu, aby se mosaz nepřepálila do běla, ana by později snadno mohla pukati... Otvor se pak roztahuje spěrákem (Druckstahl) na venek potud, až nabude pravidelného tvaru, mezi kterouž prací se dřevěným kladivem překlepává a vyppaluje. Překlepávání toto děje se za tou příčinou, aby mosaz svou pružnost ztratila, tedy se nepřičíla a v ohni puknouti nemohla. Tvar otvoru určuje věnec mosazný neb pakfonový, který se přidělává proto, aby se docílilo větší trvanlivosti i tvaru ozdobného.

Když jest korpus přispůsoben k věnci, překlepe a vypálí se do tmavočervena, načež se očistí v leptadle (Beize), složeném z kyseliny sírové, vodou rozředěné. Potom se přitlačí na železnou formu v soustruhu, čímž nejen dokonalého nabude tvaru,

¹⁴ O vyrábění hudebních nástrojů kovových. In: Listy průmyslové, 1878, roč. IV, č. 3, s. 25 - 26.

nýbrž zároveň ztvrdne; okraj nepravidelný se škrabákem tak daleko odkrojí, aby věnec kraj korpusu úplně přikryl.

Věnec přistřižený ve tvaru pravidelného kruhu přitlačí soustružník na dřevěnou matici a vytlačiv kolečkem na jeho okraj nějakou ozdobu, odvede jej.

Na věnce takto vyrobené vyrazí korpusář na kovadlině, pokryté cínovým plátem, firmu a po vypálení očistí je leptáním a vodou...¹⁵

Vrátíme se nyní k trubařům (Bankarbeiter). Tito kladou trubice k letování přichystané po dvou do ohně a v hranici neb peci je volně protahují, při čemž je kov pájkou roztékající pevně spojí.

Spojené trubice navlíká trubař na tyče železné a kulatí je dřevěným plochým kladivem spilovav dříve nadbytek rozteklé pájky na švu trubice i mimo něj. Aby nabyly pravého průměru, protahují se trubice potom prázdné na protahovadle (Zugbank) uždlem (Locheisen, Zugeisen).

...Aby se mohly trubice, otvory a jiné díly nástrojů ohýbati a celý stroj v příhodný tvar upravit, vypalují se v dřevěném uhlí do tmavočervena, prolévají se řídkou hlinkovou vodou, kteráž zůstává po sobě slabý povlak na plechu a naplňují se měkkým roztaveným olovem (Weichblei)... Když olovo do částí nalité vychladlo, ohýbá tyto trubař přísně dle výkresu v ruce, silnější v dřevěné úžlabině, ve stole k tomu účelu zřízené a nejsilnější až do 25 cm. v průměru na stroji ohybacím, dle naší soustavy, kterýž jest na obraze přítomném vypočten.

Nyní se k patřičnému urovnání zevnějšku trubice opíjí a položí na velký železný plech, který jest tak zahnut, aby olovo neutíkalo, když se taví. Olovo vyhřívá se od obou konců otevřené trubice ve žhavém dřevěném uhlí. Roura musí míti po ukončení práce pěknou barvu citronovou, nanejvýše našedlou, t.j. mosaz nesmí býti vypálena, aby nepřišla o pružnost, již nabyla klepáním.

Olovo vytékající na konci plechu chytá se do přichystaných kulatých lžic neb do kotlíku.¹⁶

Když díly nástrojů po vyhřátí schladly, překlepají se konce na železné tyči kladivem dřevěným a zkulatí se na čisto kladivem železným. Aby se olovené slupky a hlína z vnitřku odstranila, prošťourávají se železným kartáčem a oblými želičkami. Když se byly díly i otvory škrabákem čistě srovnaly, aby se rýhy po pilování ztratily, sesazují se díly k otvoru, pakfonovými kroužky se opírají a cínem spájí.

¹⁵ O vyrábění hudebních nástrojů kovových, In: Listy průmyslové, 1878, roč. IV, č. 4, s. 40 – 42.

¹⁶ Tamtéž, č. 5, s. 54 – 55.

Dříve, dokud se shotovovaly nástroje bez strojiva a klappek, mohl se stroj již nato laditi (štemovati) a leštiti, a stačili nejvýše tři dělníci k shotovení celého nástroje úplně. Dnes tomu jest však jinak. K snižování tonů užívá se při nástrojích strojiva (mašiny), jímž se dá celá chromatická stupnice či škála sehrati.¹⁷

.....Hotové strojivo posléze trubař připájí k nástroji cínem buď přímo aneb pomocí plechových příček. U menších nástrojů, jako jsou kornety, zpěvorohy (Flügelhorn) a trouby, shotovuje se strojivo napřed a k otvoru ještě rovnému nasazené co do ladění se zkouší.

Ladění strojů obstarává ředitel závodu, ustanovuje potřebné opravy na otvoru choulostivých strojů a odevzdá dle kresby k ohybání a shotovení. Nástroj musí býti již na počátku dle vypočteného vzoru v hlavní trubici dobře střížen, jinak by při hotovém stroji veškeré ladění bylo marné.

Leštění strojů obstarává leštič, který stroj nejprve tlučenou pemzou ohladí a na to vídeňským vápnem a stearinovým olejem pomocí sukna leští.

Vyčištěný stroj přijme nasazovač ke konečnému čistému vytření strojiva a sesazení téhož, aby se vše lehce a rychle točilo, a odevzdá jej zpět leštičovi k očištění.

Stroji chybí nyní pouze nátrubek (Mundstück), který se uleje a jejíž soustružník dle udání vysoustruhuje, vyvrtá a vyleští.

Úplně dohotovený stroj se znova ladí. Není-li však v hlavní trubici své dokonale sestrojen, nedocílí se škály čisté a jest pak jeden a týž snížec jednou vysoko podruhé nízko a někdy se ani řádně neozve...¹⁸

Ve srovnání zejména s předními francouzskými výrobci se v hradecké firmě v takové míře neuplatnila detailnější dělba práce. Mám především na mysli větší specializaci francouzského dělníka na pouze omezenější počet výrobních úkonů na jednom nástroji. To však úzce souviselo s větším počtem zaměstnanců v zahraničních firmách, který se pohyboval kolem 250, naproti tomu v hradecké firmě pracovalo na konci 70. let 50 – 60 zaměstnanců. Rovněž míra využití technických novinek usnadňujících práci dělníkům při výrobě zaostávala za předními francouzskými závody. Přesto můžeme konstatovat, že s ohledem na roční výrobní kapacitu firmy V. F. Červený a synové, která se pohybovala okolo 1600 nástrojů, se jednalo ve srovnání se světovou konkurencí o menší firmu s adekvátně rozvinutou dělbou práce i stupněm využití technických novinek.

¹⁷ *Tamtéž*, č. 6, s. 64.

¹⁸ *Tamtéž*, č. 8, s. 91.

Přesto, že již v 80. letech 19. století nedocházelo k takovému extenzivnímu rozmachu poptávky po dechových žesťových nástrojích jako v 50. a 60. letech 19. století, stávající poptávka umožňovala zajištění odbytu pro výrobky většiny zavedených evropských firem v tomto oboru. Navíc řada menších a nevýznamných evropských nástrojařských firem v období hospodářské recese zanikla. Jak vyplývá ze statistických materiálů, Červeného továrna si i na začátku 80. let udržovala výsostné postavení mezi výrobci plechových dechových nástrojů, a to jak v Rakousko-Uhersku, tak i v zahraničí.¹⁹ V. F. Červený a jeho synové proto mohli s uspokojením sledovat neutuchající zájem o jejich výroby v západní Evropě i v Rusku.

Majitelům firmy, zejména však V. F. Červenému, jako uznávanému průmyslníkovi a odborníkovi ve svém oboru, se navíc dostávalo při rozmanitých příležitostech veřejných uznání a poct. Dne 9. dubna 1879 přijal rakousko-uherský panovník František Josef I. V. F. Červeného v soukromé audienci, při níž mu vyjádřil uznání za dosažené výsledky na mezinárodním poli ve výrobě dechových hudebních nástrojů a poděkoval za věnování několika proslulých hudebních nástrojů pro vídeňský votivní chrám. Panovník rovněž projevil zájem blíže poznat další Červeného vynálezy a pracovní postup při jejich výrobě. Proto si jej V. F. Červený dovolil pozvat na osobní návštěvu rodinné továrny.²⁰

Příležitost se k tomu naskytla již následující rok. V červnu roku 1880 se velkou společenskou událostí a poctou pro všechny zaměstnance firmy V. F. Červený a synové stala osobní návštěva rakousko-uherského panovníka Františka Josefa I. v jejich továrně, naplánovaná na 9. června 1880. Před tímto významným dnem nechali u Červených slavnostně vyzdobit celý dům, na kterém vlály prapory a všemu dominoval velký nápis „*Kde císař a král – průmyslu zdar*“.²¹ Podrobný průběh panovníkovy návštěvy v Červeného továrně zaznamenal na přání V. F. Červeného pro další generace jeho přítel K. Stefan. „*O 2 ½ hodině spoleďne poctil J. Veličenství tovarnu p. V. F. Červeného a synů nejvyšší svou návštěvou, provázen panem c.k. místodržitel-*

¹⁹ Řivnáčův průvodce po Království Českém, díl I., Praha 1882, F. Řivnáč, s. XXVI, 453.

²⁰ STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, Praha 1881, E. Grégr, s. 7; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 42.

²¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 589; STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, s. 9 - 10. Viz obrazová příloha č. 14.

lem baronem Weberem, c. k. dvorním radou baronem Malovcem, oběma generálními adjutanty a dvěma c. k. štábními důstojníky i purkmistrem...

S dvěma syny po boku, jižto společně s otcem závod řídí, vyslovil krátce jazykem českým přednosta továrny blahý pocit z vyznamenání, jehož nejvyšší návštěvou dostalo se průmyslu českému, závodu řečníkově a rodině jeho zvláště...“

Rakousko–uherský panovník se během své návštěvy podrobně seznámil s výrobním postupem v hradecké továrně i s některými proslulými výrobky. Poté se majitel závodu i jeho synové rozloučili s mocnářem: „U vrat domu vyslovil pan Červený se svými syny nejdobrotivějšímu panovníku nejponiženější, nejvřelejší dík za nezapomenutelné vyznamenání, jehož nejmilostivěji dostalo se domu Červených a průmyslu českému, načež Jeho Veličenství nejblahosklonněji odvětití ráčil: „Těší mne, že máte tak pěkný a velkolepý závod, jsem velmi spokojen a děkuji Vám.“²²

Během roku 1880 se vedení závodu dočkalo i dalšího uznání, a to tentokrát ze soutěže vojenských hudeb konaných při výstavě „Exposition national“ v Bruselu.²³ Ve velké konkurenci národních kapel zde zvítězila c. k. rakouská hudební kapela pěšího pluku číslo 36, jejímž dodavatelem dechových nástrojů byla právě hradecká firma.²⁴

Hradecký podnik na začátku 80. let značný podíl svých výrobků uplatňoval především na perspektivním ruském trhu. Jak je zřejmé z kusých firemních statistik závod v letech 1878 – 1881 dodal do Ruska celkově 3 061 hudebních nástrojů, za což obdržel 183 931 rublů. Z tohoto údaje dále vyplývá, že více než 50 % z celkové roční výrobní produkce hradeckého podniku směřovalo v těchto letech na ruský trh. Narůstající vývoz do Ruska však značně komplikovaly detailní celní prohlídky, při nichž carští úředníci narušovali důkladné balení nástrojů proti otřesům, následkem čehož často docházelo při dalším transportu k poškození hudebních nástrojů. Ruští zákazníci se poté obraceli se stížnostmi na hradeckou firmu. Proto V. F. Červený prostřednictvím ruského velvyslanectví ve Vídni žádal ruské ministerstvo financí,

²² STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, s. 12 – 23.

²³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 647; HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 260.

²⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 133 – novinové výstřižky – Erben H.: *Jak ta česká muzika v rakouském vojenském hábitu v Bruselu roku 1880 vyhrála*; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 43.

aby při kontrolách na hranicích ruští celníci nevyndávali zboží z původního balení, čemuž však ruská strana nevyhověla.²⁵

Dalším významným exportním územím zůstávalo německé císařství, kde firma zásobovala svými nástroji 98 plukovních vojenských hudeb.²⁶ Na začátku 80. let v souvislosti s narůstající celní ochranou zejména v západní Evropě se firma snažila více pronikat i na Balkán a zajistit si zde lukrativní zakázky na vybavení vojenských kapel. Při získávání významných zakázek vedení podniku i zde využívalo „osvědčené metody“. Firma například dedikovala bulharskému princovi některé své nástroje, následně pak obdržela zakázku na dodávku trumpet pro bulharská vojenská hudební tělesa. S jejich kvalitou byla nejvyšší místa zcela spokojena a V. F. Červený obdržel jako výraz uznání od tajemníka bulharského prince zlatou jehlicí.²⁷ Později navíc obdržel za své nástroje dodané bulharským vojenským hudebám knížecí bulharskou medaili „za vědu a umění.“²⁸ Podnik exportoval rovněž své výrobky rumunským sborům. Dne 8. října 1880 udělil rumunský král Karel jako výraz uznání za dokonalou kvalitu dodaných nástrojů V. F. Červenému královskou rumunskou medaili „*Bene merenti*“ I. třídy.²⁹

Dostatek zakázek a ekonomický profit podniku v první polovině 80. let umožňoval vedení závodu i nadále při vhodných příležitostech obdarovávat hudebními nástroji kulturní instituce a spolky. Například Zemský výbor Království českého si objednal pro hudební sbor zemského divadla v Praze u Červeného firmy několik nástrojů. Hradecká továrna je však věnovala bez nároku na odměnu, za což Červení obdrželi poděkování od zemského maršálka.³⁰ Tyto veřejné dary sloužily k šíření dobrého jména firmy a staly se v průběhu let nezbytnou součástí obchodní strategie jejich firmy.

Odbytové úspěchy, které firma zaznamenávala jak v tuzemsku, tak zejména v zahraničí úzce souvisely s jedinečností řady jejich nástrojů. V. F. Červený, dobře si vědom této přednosti oproti světové konkurenci, proto v letech 1881 - 1884 znovu

²⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. XI/31/152, kart. č. 230.

²⁶ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; Tamtéž, inv. č. 114 – Firemní prospekty, kart. č. 2.

²⁷ Tamtéž, inv. č. 58 - Korespondence s A. Mengezem, kart. č. 1.

²⁸ Tamtéž, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886; *Životopis V. F. Červeného*, Praha 1892, J. Otta, s. 6; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 113.

²⁹ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, 114 – Firemní prospekty, kart. č. 2; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886.

³⁰ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 52 – Korespondence se Zemským výborem království Českého, kart. č. 1.

intenzivně pracoval spolu se syny Stanislavem a Jaroslavem na dalších technických zdokonaleních dechových nástrojů. Nejdříve vylepšili dosavadní votivní kostelní tympány, především zdokonalili systém jejich přeladování, čehož dosáhli tím, že dosavadní počet ladících šroubů zmenšili na pouhé čtyři. Zlepšili i jejich nosné konstrukce za pomoci spojovací nohy.³¹ Patentní osvědčení č. 32/249 na zlepšené votivní tympány bylo vydáno ve Vídni 24. ledna 1882.³²

V roce 1882 v Červeného dílně vznikl dechový barytonový nástroj zvaný císařský baryton (v Rusku carský baryton) posazený v B nebo C.³³ Jeho stavba se vyznačovala plně kónickou konstrukcí, měl čtyři ventily postupně zasazené do kónické zvukonosné trubice. Podstatným způsobem se proto lišil od dosud vyráběných dechových nástrojů, jež měly jak cylindrickou, tak i kónickou část trubic či ventilů. Carský baryton zněl ve velkém rozsahu od basového B pod osnovou k tenorovému B v osnově. Díky svým tónovým vlastnostem získal uplatnění jak ve vojenských, tak i salónních hudbách.³⁴ Úřední patentování carského barytonu proběhlo dne 31. 10. 1882 ve Vídni.³⁵

V roce 1883 v dílně vznikl nový nástroj zvaný císařský bas.³⁶ Jednalo se o hluboký nástroj, laděný do B, sestrojený ve formě tuby s čistě kónickou konstrukcí. Patent číslo 34/647 na jeho výhradní výrobu získala firma 1. května 1884.³⁷ Dále postavil i císařský tenor.³⁸

³¹ SOKA Hradec Kálové, Rodina Červených, inv. č. 94 – Patenty na vynález a zlepšení votivních kostelních kotlů, kart. č. 1.

³² Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 32/249 – Verbesserungen an den Votiv - Kirchen - Timpanis.

³³ Tamtéž, Nummer von Patent – 32/2072 – das Kaiserbaryton; PAPE, W.: *Instrumentenhandbuch Streich-, Zupf-, Blas- und Schlaginstrumente in Tabellenform*, Köln 1976, Hans Gerig, s. 143; ČÍŽEK, B.: *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha 2002, Aventinum, s. 171.

³⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 96 - Patent na vynález barytonu, kart. č. 1; ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabrikfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, s. 43 - 44; ČÍŽEK, B.: *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 201; Muzeum české hudby v Praze, sign. 988 E – Baryton.

³⁵ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 32/2072 – Kaiser Baryton; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 96 – Patent císaře Františka Josefa I. na vynález barytonu, kart. č. 1.

³⁶ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 34/647 – der Kaiserbass; BAINES, A.: *Musical Instruments through the ages*, New York 1982, Penguin Books, s. 314; *Die Elbe ein Lebenslauf*, Berlin 1992, Nicolas, s. 171; PAPE, W.: *Instrumentenhandbuch Streich-, Zupf-, Blas- und Schlaginstrumente in Tabellenform*, Köln 1976, Hans Gerig, s. 149.

³⁷ Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog, Nummer von Patent – 34/647 – Kaiserbass; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 97 - Patent na vynález kaiserbassy, kart. č. 1.

³⁸ ČÍŽEK, B.: *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha 2002, Aventinum, s. 179. Postavil jej pravděpodobně v letech 1884 – 1885. Jednalo se o nástroj s velmi širokou menzurou. V Německu znám pod názvem „Tenorbass“ nebo „Primbass“.

Nakonec v roce 1884 V. F. Červený za pomoci obou synů sestavil kvartet lesních rohů. Jak je patrné již z názvu, skládal se ze čtyř nástrojů – primovky v Es, z lesního rohu B alto a ze dvou lesních rohů v F se zvukovodkami přeladujícími do Es. Celý kvartet se vyznačoval shodným průběhem rozšířené menzury, takže jeho zvuk byl jednolitý. Jelikož jej prezentoval v období schůzky tří císařů v Kroměříži, dostalo se mu označení „*mírový kvartet*“.³⁹ V dílně vznikl i nový sopránový rúžek posazený do B, sloužící jako doplněk mírového kvarteta koren.⁴⁰

Neutuchající tvůrčí práce V. F. Červeného a obchodní úspěchy jeho firmy budily zájem široké české veřejnosti. Proto v roce 1882 u příležitosti čtyřicetiletého jubilea trvání hradeckého závodu se v mnoha českých periodikách objevily články oslavující tvůrčího ducha zakladatele firmy V. F. Červeného. Například Národní listy otiskly v květnu 1882 obsáhlý článek o V. F. Červeném.⁴¹ „*Jubileum slaviti bude 10. května t. r. slovutný český průmyslník pan Václav Červený, majitel továrny patent. hudebních nástrojů v Hradci Králové a chef na všech světových výstavách vyznamenané firmy V. F. Červený & synové. V ten den slaví padesátileté jubileum své činnosti na poli průmyslu, skvělými výsledky doprovázené, dále 40ti letou památku jakožto reformátor soustavy hudebních nástrojů dechových z kovu shotovených. Od prvé světové výstavy londýnské, kdy se dostalo prvním vídeňským firmám pouze pochvalného uznání, pozvedl Červený odvětví průmyslu svého k nejvyšší dokonalosti jen vlastní pílí a neúnavnou vytrvalostí. Vynálezy jeho, jichž čítá 24, jsou zavedeny ve všech vojenských hudbách a zásobuje firma Červeného a synů v cizině vojenské sbory ruské, bulharské, hollandské, španělské, švédské, švýcarské, portugalské, rumunské a německé hudebními nástroji. Jediné Rusko zakoupilo u Červených v posledním dvouletí pro vojsko své více než 6. 000 kusů, nepočítaje v to zakázky ze Sibíře, z Poamuří až k Blagověščenku a z Turkestanu. Čína, jakož i Honolulu na ostrovích sandvišských, Severní Amerika i španělské loďstvo na Kubě a námořnictvo paraguayské v Jižní Americe dobře znají, ... Červený vždy věrně se hlásí k národu svému a dosáhl za své zásluhy o zvelebení průmyslu českého trojího vyznamenání rakouského a byl*

³⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2; Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 59; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 110 – 115; KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 75.

⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

⁴¹ Tamtéž, inv. č. 68 - Blahopřání od nástrojařského dělnictva svému řediteli k 50. výročí zahájení průmyslové činnosti, kart. č. 5.

dále též ruským, pruským, portugalským, saským, rumunským a bulharským panovníkem vyznamenán. Na výstavách v Novém Yorku, Mnichově, Paříži, Londýně, Oportu, Štětíně, Moskvě, ve Vídni a Filadelfii vydobyl sobě Červený jména světového a vyznamenán nejvyššími cenami...⁴²

Díky jedinečné invenci V. F. Červeného se v hradecké továrně vyráběly nejen velmi kvalitní, ale zejména originální nástroje. Rodinná firma Červených se tak těšila výjimečnému postavení mezi rakouskými výrobci dechových nástrojů, proto také bylo dne 26. prosince 1884 rozhodnuto o propůjčení užívání titulu c. k. dvorní dodavatel V. F. Červenému, potažmo jeho firmě. Jednalo se sice spíše jen o prestižní ocenění, na druhé straně napomohlo firmě při získávání dalších státních zakázek pro vybavení c. k. vojenských kapel.⁴³

Přes absenci účetního materiálu z poloviny 80. let se alespoň za pomoci sekundárních pramenů dozvídáme některé údaje o firmě. Červení například zaplatili za rok 1884 daň z příjmů ve výši 129 zl. 33 kr., s přírážkami celkově 217 zl. 92 kr. Pro srovnání a začlenění do struktury hradeckých podnikatelů uvedu příklady o placení daně z příjmů jinými živnostníky. Lékárník V. Collino platil 57 zl., kupec A. Komárek 21 zl., notář F. Batěk 67 zl. 5 kr., ale naproti tomu královéhradecká obchodní banka Záložní úvěrní ústav 1814 zl. 11 kr.⁴⁴ Jak je patrné z těchto indicií, patřila továrna Červených na místní poměry k větším podnikatelským subjektům, avšak ve srovnání s podniky a dílnami v jiných regionech ji musíme zařadit spíše do menších a středních závodů.

Rentabilita výroby v hradeckého podniku umožňovala majitelům závodu zajistit důstojné finanční a sociální podmínky pro své zaměstnance. Podrobné údaje o týdenním platu Červeného dělníků se nedochovaly, přesto z nepřímých údajů víme, že zejména kvalifikovaní dělníci byli za svoji práci velmi dobře honorováni. Přitom zcela nadstandardně byli odměňováni zkušení nástrojařští mistři, bez jejichž zkuše-

⁴² *Jubileum*, In: Národní listy, roč. XXII., 1882, č. 119, 1. 5.

⁴³ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Hofarchiv, Obersthofmeisteramt, Rubrik 12/40 ex 1884; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 78 – Udělení titulu c. k. dvorní dodavatel, kart. č. 1.

⁴⁴ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 2329 – Kontovní kniha daně z příjmů. Při placení daně z příjmů Červenými je výnos z pronájmu hostince placen zvlášť.

ností by se výroba neobešla. Navíc na základě rozhodnutí majitelů závodu došlo dne 20. října 1883 ke zřízení vlastní závodní nemocenské pokladny, kam dle stanov přispívali přesně určeným dílem jak majitelé závodu, tak i všichni zaměstnanci.⁴⁵

---

⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 11/28/84, kart. č. 229.

II. 7. Změny v exportní strategii v důsledku zvýšeného celního ochranářství (1887 – 1896)

S ohledem na přibývajícím věku a zdravotní problémy zakladatele podniku V. F. Červeného došlo v roce 1887 v rodinné firmě k podstatným personálním a organizačním změnám. Dne 24. června 1887 byl ve firemním rejstříku proveden tento zápis: „Poznamenává a zapisuje se při firmě: „V. F. Červený a synové.“ že Václav František Červený otec, zustane sice společníkem, ale znamenati nebude firmu; kdežto: Stanislav Červený bude znamenati firmu společně s bratrem Jaroslavem Červeným a neb jeden z nich s bratrem Bohumilem Červeným, jemuž společníci Václav Fr. Červený, Jaroslav Červený a Stanislav Červený prokuru udělují.

*Firmu razítkem vytištěnou a neb kymkoliv napsanou budou tedy podpisovati: J. Červený a S. Červený, a neb jeden z obou a pp. B. Červený.*¹

Rozhodující slovo při řízení podniku tak připadlo na Jaroslava a Stanislava Červené. Otec zůstal nadále společníkem a svoji aktivitu upíral spíše na vývoj nových nástrojů, přesto si ale stále uchoval výrazný vliv na rozhodování o klíčových otázkách ve firmě. Bohumil Červený byl přijat do rodinného podniku a zodpovídal za vedení firemní prokury.

Nové vedení muselo brzy reagovat na nastalé změny v exportních podmínkách do Ruska, jež si vyžadovaly přijetí adekvátních systémových opatření. Po válce rusko – turecké dodal hradecký závod ruským vojenským sborům značný počet nových nástrojů. Postavení Červeného výrobků na ruském trhu se díky jejich přednostem zdálo dominantní a neotřesitelné. Domácí ruští výrobci vědomi si však své malé konkurenceschopnosti v porovnání se zahraničními producenty sepsali rezoluci, v níž požadovali ochranu domácího průmyslu před importem zahraničních výrobků. Následkem tohoto se výrazně zvýšila cla a ministerstvo vojenství vydalo oběžník, v němž nařizovalo, aby při zadávání zakázek pro vojsko byl brán především zřetel na domácí výrobce.²

Hradecký podnik si nemohl dovolit ztratit tak důležité odbytiště, které absorbovalo až 60 % jeho roční výrobní produkce. Proto se Červení rozhodli založit v roce

¹ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 – 1912).

² Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114.

1887 v Kyjevě pobočný závod, jehož vedení se ujal Otakar Červený, který se trvale usadil v Kyjevě.³ Díky svému několikaletému působení v Rusku na postu ředitele cukrovaru velmi dobře znal nejen ruský jazyk, ale především zdejší specifické poměry a mentalitu obyvatelstva, což výraznou měrou přispělo k pozdějším obchodním úspěchům kyjevské filiálky na ruském trhu.

Do kyjevské filiálky putovaly z Hradce Králové jednotlivé části nástrojů, které se zde sestavovaly. Pobočka sloužila zároveň jako velký mezisklad pro distribuci Červeného výrobků po celém Rusku.⁴

Obchodní pozice hradecké firmy se začala komplikovat i na německém trhu, kde se rovněž domácí výrobci bouřili proti masivnímu dovozu nejen Červeného výrobků do Německa, zejména se jim jednalo o opanování lukrativních zakázek pro německé vojenské sbory. Proto využili jako záminku pro oslabení Červeného pozic v Německu jeho „*protiněmecké smýšlení*“. Konkrétně se jednalo o V. F. Červeným vrácený německy psaný dopis Obchodní živnostenské komory v Liberci, o čemž ihned informoval „*Reichenberger Zeitung*“ a následně zprávu převzaly říšskoněmecké noviny, a tak zavdaly podnět k vytvoření cílené kampaně zaměřené na oslabení jeho zdejších obchodních pozic.⁵

Celní ochranářství a podpora domácího průmyslu i v ostatních evropských zemích znesnadňovaly vývoz a odbyt Červeného výrobků v zahraničí. Vedení závodu se proto snažilo řešit tuto tristní situaci hledáním nových odbytišť a v tradičních odbytových oblastech zřizováním sítě skladů a výhradních zastupitelstev, které měly usnadnit obchodní styk se zákazníky a napomoci zvýšení odbytu. Jednalo se například o založení výhradních zastupitelstev v Americe, Turecku, Švédsku, Rumunsku a Švýcarsku.⁶ V. F. Červený však nesouhlasil s dodávkami nástrojů do „běžné“ sítě obchodů v zahraničí z důvodu údajné nedostatečné a „*neodborné*“ péče o nástroje. Chtěl i nadále zachovat exkluzivitu prodeje svých nástrojů, což na druhé straně znesnadňovalo jejich masové rozšíření. V. F. Červený včas nereflektoval pozvolna se

---

³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12 (v oddíle věnovanému roku 1930); *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114. Někteří autoři udávají mylně vznik filiálky již dříve.

⁴ Statistický a účetní materiál mapující provoz v kyjevské filiálce byl zcela zničen v revolučních letech 1917 -1919. Pouze kusé údaje o jejím fungování nalezneme v osobním fondu Otakar Červený uložený VHA v Praze.

⁵ *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114.

⁶ *Tamtéž*.

měnící trend v odbytu nástrojů, jím prosazovaná distribuce nástrojů byla stále spíše uzpůsobena vojenským dodávkám, nikoliv však potřebám „civilních“ odběratelů, jejichž podíl na odbytu tohoto zboží stoupal.

Dle rozhodnutí vedení královéhradecké firmy měl být export stimulován širokou reklamní kampaní a prezentací výrobků nejen na světových výstavách. Přes personální změny ve vedení firmy tak díky stálému výraznému vlivu V. F. Červeného kontinuálně pokračovala sice dříve úspěšná obchodní strategie firmy spojená s prezentací výrobků na mezinárodních výstavách, ale v nově měnících se společensko-sociálních poměrech ne již plně dostačující. Na druhé straně jeho synové preferovali opuštění některých západních trhů a s tím související rezignaci na prezentaci výrobků na světových výstavách, která si vyžadovala nemalých finančních nákladů. Spíše prosazovali orientaci výroby na ruský trh.

V. F. Červený se však zasadil o zachování rozmanitosti ve spektru zahraničních odběratelů pro případ nenadálých politicko-společenských změn v některém z exportních regionů. Druhá polovina 80. let 19. století se proto i nadále nesla v duchu široké prezentace Červeného výrobků na mezinárodních výstavách. V roce 1888 se Červení rozhodli obeslat dvě mezinárodní výstavy, a to v Barceloně a Římě. S ohledem na velkou vzdálenost mezi Hradcem Králové a Barcelonou odjel na výstavu již pouze Jaroslav Červený. V. F. Červený sice obdržel žádost od arcivévody Karla Ludvíka o přijetí postu výstavního hodnotitele, což však odmítl, a proto tento úkol připadl na jeho syna Jaroslava. Přestože se firma neucházela o cenu, porota udělila Červeného nástrojům za jejich preciznost a dokonalou stavbu nejvyšší ocenění – „zlatou korunní medaili“.⁷

V létě téhož roku pak Jaroslav Červený s kolekcí nástrojů navštívil ještě výstavu ve Vatikánu, kde velký zájem vzbudil především akordeon, za který obdržel stříbrnou medaili. Firma navíc při této příležitosti darovala kapli zasvěcené sv. Václavu a Janu Nepomuckému při české koleji v Římě akordeon k zákristii o šesti zvoncích a dva zvonky oltářní, za což byl udělen V. F. Červenému papežský řád „*pro ecclesia et pontifice*“.⁸

⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 114 – Propagační materiál, kart. č. 2; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 113.

⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 717; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

Hlavní prezentační akcí pro Červeného nástroje se však měla stát světová výstava „*Exposition Universelle*“ v Paříži. Proto na začátku roku 1889 vrcholily v hradecké továrně horečnaté přípravy.⁹ V. F. Červený díky zkušenostem z předchozích výstav byl jmenován do Ústředního sboru pro obeslání a návštěvu světové výstavy v Paříži 1889.¹⁰ Závod zaslal na výstavu bohatou kolekci hudebních nástrojů stylově vystavených ve skleněné maketě Národního divadla, z níž bylo jasně patrné národní citění a oslava české práce. Porota ohodnotila expozici hradecké firmy zlatou medailí.¹¹ V Paříži nebyly Červeného výrobky zastoupeny pouze firemní expozicí, ale i prostřednictvím sokolských trubačů z Hradce Králové, kteří se zúčastnili tělocvičných závodů.¹²

Úspěchy Červeného nástrojů na výstavách měly vliv na dobrou odbytovou situaci a vzestupnou výrobní tendenci v hradeckém závodě. Výrobní statistiky jsou z druhé poloviny 80. let velmi kusé, přesto umožňují stanovit roční objem výroby na 2000 až 2200 kusů nástrojů. Zlepšení odbytu navíc napomohly v roce 1887 nově sestrojené miniaturní kornety - tzv. kapesní a basová sokolovka F.¹³ Ze statistického šetření provedeného c. k. okresním hejtmanstvím v Hradci Králové, za účelem zjištění počtu zaměstnanců v jednotlivých podnicích i stavu nemocenských pokladen, v únoru roku 1889 vyplývá, že firma V. F. Červený a synové k 3. 2. 1889 zaměstnávala 56 dělníků a nemocenská pokladna disponovala obnosem 1043 zl. 86 kr.¹⁴ Přičemž majitelé závodu zaplatili za rok 1888 daň z příjmů ve výši 116 zl. Pro srovnání s ostatními královéhradeckými podnikatelskými subjekty uvedu několik příkladů – A. Lhota, hotovitel harmonií 39 zl. 67 kr., F. Batěk, notář 67 zl., 50 kr., V. Collino, lékárník 43 zl. 67 kr., L. Pospíšil knihtiskař 8 zl. 92 kr., naproti tomu Záložní úvěrní ústav 1233 zl. 27 kr., Právovární měšťanstvo 1381 zl. 99 kr.¹⁵

⁹ HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 82. Výstava se konala od 6. 5. – 31. 10. 1889.

¹⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 699, 705 - 706.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886.

¹² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 720; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, Hradec Králové, 1912, s. 41.

¹³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 11/28/84, kart. č. 229. Pro srovnání v dotazníku dále uvedeno – firma A. Petrof – 67 zaměstnanců, cukrovar Předměřice 240. Dospělý dělník v okrese v roce 1888 pobíral v průměru denní mzdu 50 – 60 kr., d. ženy 40 – 50 kr., mladiství dělník 30 – 35 kr. Srovnej DULLAT, G.: *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*, Nauheim 1992, Selbstverlag, s. 8. G. Dullat ve své práci mylně uvádí, že již okolo roku 1890 pracovalo v Červeného hradecké továrně 120 zaměstnanců.

¹⁵ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 2329 – Kontovní kniha daně z příjmů. Při placení daně z příjmů Červenými výnos z pronájmu hostince placen zvlášť.

S ohledem na přibývajícím věku a zdravotní problémy se V. F. Červený na začátku 90. let již pouze velmi omezeně účastnil prezentace firmy na veřejných podnicích. Proto Jaroslav Červený, aby mohl vystupovat jako dvorní dodavatel, požádal o přiznání tohoto titulu. Dne 20. ledna 1890 pak bylo jeho osobě propůjčeno užívání titulu c. k. dvorní dodavatel.¹⁶ V. F. Červený však stále ještě docházel do továrny, kde za pomoci zkušených mistrů a synů pracoval na zdokonalení nástrojů či přípravě nástrojů pro výstavy. Pro doplnění spektra nabízených výrobků zkonstruoval V. F. Červený v roce 1889 lesní růžek laděný do A a poštovku.¹⁷

Během následujícího roku 1890 se zapojil do probíhajících příprav skvostné kolekce nástrojů určených pro Jubilejní zemskou výstavu v Praze, neboť V. F. Červený a synové chtěli předvést české veřejnosti velkolepou expozici svých výrobků, doposud většinou uceleně prezentovaných pouze na mezinárodních podnicích. Pro tyto účely použili osvědčenou skleněnou maketu Národního divadla opatřenou znaky českých zemí, do nichž umístili své nástroje.¹⁸

Když se v květnu roku 1891 uskutečnilo slavnostní zahájení Jubilejní zemské výstavy, mezi vystavovateli nechyběla ani firma V. F. Červený a synové. Jejich firemní expozice čítala úctyhodných 160 výrobků. V. F. Červený osobně, přes zdravotní problémy, navštívil výstaviště v doprovodu svých synů, kteří se střídali u firemní expozice. Jak vyplývá ze soupisu vystavovatelů v oboru dechových nástrojů, existoval jenom v Čechách velký počet firem zabývajících se tímto oborem, přesto hradecké firmě přináleželo nejpřednější místo: „*Největší a nejbohatší sbírkou různých nástrojův hudebních předčil na výstavě jubilejní V. Fr. Červený a synové z Hradce Králové, jež vystavil nástroje své ve zvláštní vitrině u prostřed paláce průmyslového; skvostnou úpravou a svým uspořádáním, sbírka ta téměř oslňovala, získavši původci svému uznání jednosvorné a všeobecné.*“¹⁹

Dne 26. 9. 1891 si prohlédl výstavní expozici firmy V. F. Červený a synové v Praze i František Josef I., který zavítal na výstaviště: „...v sobotu při první návštěvě své na výstavě císař pán blížil ku skříni firmy V. F. Červený a synové v Hradci Králové byl osloven p. Václavem Červeným: „*Vaše Veličenstvo - avšak císař pán, sotva-*

¹⁶ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Hofarchiv, Obersthofmeisteramt, Rubrik 12/54 ex 1890.

¹⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

¹⁸ *Sto let práce. Zpráva o Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891*, díl III., Praha 1985, s. 509; KLECANDA, J.: *Devatenácté století slovem i obrazem*, díl II., sv. II., Praha, J. R. Vilímek, s. 790; *Jubilejní výstava zemská Království Českého v Praze 1891*, Praha 1894, F. Šimáček, s. 548 – 549. Viz přílohy - vyobrazení expozice firmy V. F. Červený a synové na Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891.

¹⁹ *Sto let práce. Zpráva o Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891*, díl III., Praha 1985, s. 509.

že slova tato pronešena byla, přerušil mluvícího slovy : „Těší mne, že vidím opět starého známého,“ načež se pan Červený opět slova ujal a poděkovav za milostivou návštěvu...Spolu prosím, aby V. V. ráčilo věnovati bližší pozornost výrobkům námi vystaveným.“ Císař se slovem „Milerád“ přikročil blíže ku skříni a prohlédnuv ji chválil slovy „ Vše krásné,“ ...²⁰

Díky obdržným mezinárodním cenám a uznáním nikdo nezpochybňoval prvenství firmy V. F. Červený a synové mezi tuzemskými výrobci dechových nástrojů, načež také vystavovala mimo soutěž a spokojila se pouze s odborným uznáním kvality jejich výrobků, což dokládají četné zprávy, posudky a ohlas v dobovém tisku: „Leč chvála naše byla by lichou, kdyby zásluhy pánů Červených nebyly již mnohokráte a to povolanějšími po zásluze oceněny a zejména na všech světových výstavách odměněny prvními cenami. Kdyby byli páni Červení chtěli vystavovat na různých zemských a okresních a t. p. výstavách, museli by míti dnes ještě jeden zvláštní pavilon na svoje medaile.“²¹ Na druhé straně při posuzování obchodního postavení královéhradecké firmy na tuzemském trhu je nutno uvést, že její výrobky byly oproti domácím konkurenci, především kraslické, dražší v průměru o 20 %, což znesnadňovalo odbyť jejich nástrojů především v tuzemsku.

Nemalý podíl na úspěších, které dosahovaly kvalitní nástroje vycházející z hradecké firmy, měli nepochybně i dlouholetí zaměstnanci jejich firmy. Červení se proto snažili jim vytvořit dobré podmínky pro jejich práci. Z roku 1891 pochází první dochovaný pracovní řád firmy V. F. Červený a synové.²² Pozastavím se zde a upozorním na některé důležité pasáže ozřejmující pracovní–právní vztah mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem. V závodě pracovaly tyto profese – mistři, soustružníci, mechanici, nástrojáři, korpusáři, slévači, rytci, zámečníci, leštiči, nádeníci a učňové. Pracovní doba byla 10 hodin, začínalo se v 7 hodin ráno, od 12 hodin do 13. hodiny panoval v podniku polední klid, s prací se následně končilo v 6 hodin večer. V neděli se prováděly v podniku pouze práce související údržbou a úklidem strojů a dílen.

²⁰ SOKA Hradec Králové, Sbírká novinových výstřížků, rok 1891, *Jeho Veličenstvo u vitriny firmy V. F. Červený a synové.*

²¹ SOKA Hradec Králové, Sbírká novinových výstřížků, rok 1891, *Pavilon firmy V. F. Červený i synové.*

²² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 109 – Pracovní řád, kart. č. 2; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. XI/31/193, kart. č. 269.

Učňům a dělníkům mladším 18 let se poskytovaly úlevy v souvislosti s návštěvou průmyslových škol či živnostenských večerních a nedělních škol. Mzda se vyplácela každou sobotu odpoledne.

K podpoře nemocných fungovala tovární nemocenská pokladna, do níž přispívali dle stanov jak majitelé firmy, tak i všichni zaměstnanci. Vedení navíc rozhodlo o úrazovém pojištění svých dělníků u Úrazové pojišťovny pro království České v Praze. Do podniku mimo to pravidelně docházel hradecký lékař Dr. Spitzner.²³ Hlavní nebezpečí úrazu vznikalo při neodborné manipulaci s parním strojem, či napínáním řemene vedoucího z parního stroje na transmisi. Nebezpečí popálení hrozilo v oddělení, kde se lilo olovo do hliněných forem. Jak ale vyplývá z hlášení o pracovních úrazech u c. k. okresního hejtmánství v Hradci Králové, docházelo ve firmě V. F. Červený a synové k minimu závažných nehod.²⁴ Z pravidelných kontrol provedených živnostenskými inspektory je dále patrné, že vedení závodu přísně dbalo na dodržování bezpečnosti práce a v případě vzniklé pracovní neschopnosti se o své zaměstnance řádně postaralo. Od vzniku podniku se v závodě nestávkovalo.²⁵

Nejen o uspokojivé ekonomické situaci podniku, ale i vzájemně velmi dobrém vztahu mezi zaměstnavateli a zaměstnanci vypovídá následující příklad. Na 1. května 1890, který byl poprvé slaven jako Svátek práce, naplánovali majitelé závodu V. F. Červený a synové, že se nebude v jejich továrně pracovat. Avšak zaměstnanci požádali vedení, aby se řádně pracovalo a majitelům dali slib, že se tento den zdrží jakýchkoli demonstrací, jak v továrních prostorách, tak na veřejnosti.²⁶ Červení následně nechali v novinách zveřejnit své prohlášení: „*Našemu počestnému dělnictvu!*

K výslovnému přání všeho našeho dělnictva nepoužijeme dne 1. května ku čištění místností továrních a jsme srozuměni s Vámi aby se v ten den pracovalo. K Vašemu spisu podanému odpovídáme tím, že dne 2. května t. r. věnujeme r. č. zl. 300 k založení pensijního fondu pro dělnictvo továrny V. F. Červený a synové v Hradci Králové...²⁷ Majitelé se rozhodli k zlepšení sociálního postavení dělníků založit penzijní fond pro své dělníky. Jak bylo již výše uvedeno, v továrně již od roku 1883

²³ Tamtéž.

²⁴ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 11/28/457, sign. 11/28/473, kart. č. 268.

²⁵ *Vorlage-, allgemeiner Bericht und Bericht über den IX. Aufsichtsbezirk (Amtssitz: Reichenberg) aus dem Berichte der k. k. Gewerbe – Inspectoren über ihre Amtsthätigkeit im Jahre 1892, Wien 1893, s. 56.*

²⁶ *K prvnímu květnu*, In: Slovan, roč. VIII, 1890, č. 18, 3. 5., nestránkováno.

²⁷ Tamtéž.

existovala vlastní nemocenská pokladna, do továrny navíc pravidelně docházel lékař Augustin Spitzner. Při týdenní pracovní neschopnosti činila podpora 6 zl.²⁸

O stabilním prostředí ve firmě V. F. Červený a synové i velmi dobrém „zacházení“ se zaměstnanci ze strany zaměstnavatelů svědčí i jejich velmi malá fluktuační. Například v říjnu 1891 se v závodě konaly oslavy 40-letého působení mistra Františka Oehma v zdejší firmě, za což na přimluvu majitele V. F. Červeného obdržel od Františka Josefa I. stříbrný záslužný kříž s korunou.²⁹

Uvedené indicie o specifickém postavení dělníků v Červeného továrně však částečně vyplývají i z pragmatických pohnutek zaměstnavatelů, neboť zaškolování nových zaměstnanců na vybrané odborné posty bylo značně finančně a časově náročné, tudíž pro Červené nevýhodné.

Na začátku 90. let 19. století zaznamenala řada průmyslových odvětví nový rozmach související s obdobím hospodářské konjunktury i se zaváděním nových progresivních výrobních metod. Firma V. F. Červený a synové díky vojenským zakázkám měla zajištěný stabilní odbyt svých výrobků. V první polovině 90. let již její chod plně řídili Jaroslav a Stanislav Červení, otec Václav F. Červený docházel do továrny pouze nepravidelně, dle momentálního zdravotního stavu.

Hlavní úskalí, se kterými se vedení podniku muselo vypořádat, spočívala v přetrvávajícím nedostatku výrobních prostor i nepostačující výrobní kapacitě jejich továrny, která činila maximálně 2500 kusů nástrojů za rok. Jaroslav a Stanislav Červení proto zvažovali různé varianty dalšího možného rozšíření firmy. Problém však spočíval v nedostatku vhodných prostor pro další zástavbu u domu č. p. 120. Dopusud situaci částečně řešilo pronajímání prostor v sousedním domě čp. 119, což však bylo značně krátkodobé řešení.³⁰

K razantnímu řešení tohoto problému na začátku devadesátých let vybízely velmi příhodné vnější okolnosti, neboť se rýsovala velmi reálná šance na zakoupení vhodných pozemků na předměstí Hradce Králové s ohledem na ukončení majetkoprávního vyrovnání mezi městem a vojskem v otázce hradebních pozemků. Na předměstí tak mohla vyrůst nová moderní továrna, což by si sice vyžádalo značné prvotní finanční náklady, ale zcela zásadním způsobem by to napomohlo

²⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 733; *K prvnímu květnu*, In: Slovan, roč. VIII., 1890, č. 18, 3. 5., nestránkováno.

²⁹ SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřižků, rok 1891, *Vyznamenání*.

³⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 119, kart. č. 3.

k modernizaci výroby a ke zvýšení její efektivity. V konečném důsledku by tento zásadní krok přispěl ke zlevnění výroby a zvýšení konkurenceschopnosti Červeného výrobků. Tento záměr však Červeného synové nerealizovali, místo toho si oba synové v druhé polovině 90. let postavili soukromé vily na odkoupených pozemcích od města.

Stanovisko V. F. Červeného k tomuto palčivému problému neznáme, s ohledem na jeho značně pokročilý věk a vážné zdravotní problémy se můžeme domnívat, že toto závažné rozhodnutí plně přenechal v kompetenci svých synů.

Stávající vedení musilo řešit i otázku plynulých dodávek kvalitního plechu na výrobu nástrojů, neboť představoval jeden z nezbytných předpokladů pro vyrobení dobrého nástroje. Hradecká firma již několik let odebírala plech výhradně z rakouské slévárny a plechárny v Oedu. Avšak v posledních letech docházelo k častým výpadkům v dodávkách, proto Červení přistoupili k navázání nových obchodních vazeb s jinými subdodavateli.³¹

V „marketingové“ oblasti se synové za otcova dohledu věnovali prezentaci nástrojů na mezinárodních akcích. Například v roce 1891 Jaroslav Červený absolvoval cestu do bulharského Plovdivu na Zemskou hospodářsko-průmyslovou výstavu. Firma zde prezentovala své výrobky především z důvodu posílení svého postavení na tamním trhu.³²

Červení se i přes značné exportní zaměření výroby, které se v první polovině 90. let stále pohybovalo od 50 do 70 % roční výrobní produkce, snažili rozšířit spektrum tuzemských odběratelů, o něž jejich firma velmi urputně soupeřila především s německými závody ze západních Čech, jež vyráběly sice méně kvalitní, ale levnější hudební nástroje. Obchodní strategie kraslických dílen byla založena na masové produkci levných dechových nástrojů, dodávaných nikoliv pouze do úzce specializovaných obchodů s nástroji, ale do běžných „venkovských koloniálů“, tím se však dostávaly blíže k zákazníkovi.³³

Obchodní strategie firmy V. F. Červený a synové v tomto směru stagnovala, vedení spoléhalo na vyhlášenost a preciznost svých nástrojů, nikoliv na vybudování

³¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 769 - 770.

³² *Tamtéž*, s. 773; SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. XI/31/49, kart. č. 230. Již v roce 1880 odebralo bulharské královské ministerstvo obrany zakázku v hodnotě 27,4 zl.

³³ Koncem 19. století pracovalo v Kraslicích již 11 továren na výrobu dechových nástrojů, které zaměstnávaly cca 300 dělníků a kolem 500 lidí bylo zapojeno do domácí výroby. Ve městě působilo rovněž 16 obchodníků s hudebními nástroji.

vlastní obchodní sítě či dodávky nástrojů do „běžných“ obchodů. O značné obchodní řevnivosti, vystupňované navíc v 90. letech 19. století nacionálními náladami z obou stran, výmluvně vypovídá následující dopis:

„22. března 1891

Právě se dočítám v časopisu „Slovan“ že Váš hudební spolek „Hlahol“ jehož ráčíte být předsedou hodlá zakoupiti nějaké hudební nástroje v Schönbachu v uzavřeném území. Jsem přesvědčen že nemusím Vám vysvětlovati že německá práce ubírá českému dělníku výživu a prosím proto uctivě abyste svým vlivem ráčil zameziti by nástroje pro Vaši jednotu nebyly zakoupeny od německé firmy nýbrž v závodu českém třeba ne v našem... Stanislav Červený”.³⁴

Relativně malý podíl odbytu na tuzemském trhu prozatím suploval export do zahraničí, zejména do Ruska.

Na rok 1892 připadlo 50. výročí zdárného trvání Červeného firmy. V závodě se proto konaly oslavy tohoto jubilea. V denním tisku se objevila celá řada oslavných článků o zakladateli a dosažených úspěších. Pro nás jsou však nejpodstatnější zde zmiňované údaje o odbytu a vývozu nástrojů. Hradecký závod, pomíneme-li celé území Rakousko–Uherska, expodoval v první polovině 90. let 19. století své výrobky především do Ruska, Německa, Bulharska, Rumunska, Holandska, Švýcarska, Švédska, Španělska a Portugalska. Přitom zcela specifické postavení zaujímal právě ruský trh, kde hradecký podnik jen za poslední dva roky prodal 6000 kusů nástrojů. O významu tohoto trhu svědčí mimo jiné i velmi úspěšné fungování zdejší filiálky pod vedením Otakara Červeného.³⁵

Zdárnému odbytu ve vzdálenějších oblastech napomáhala vybudovaná vlastní síť obchodních zastupitelstev. Konkrétně se jednalo o zastupitelstva v Barceloně s rozsahem pro celé Španělsko, pro Jižní Ameriku v Buenos Aires a pro Spojené státy americké a Kanadu v Ohiu. K dalšímu posílení odbytu Červeného výrobků zejména v Severní a v Jižní Americe měla napomoci velkolepá prezentace nástrojů na chystané chicagské světové výstavě. Plánovaná expanze na americký kontinent měla částečně suplovat klesající odbyt v západní Evropě.

Před vlastním obeláním chicagské výstavy V. F. Červený spolu se syny pracoval na novém zdokonalení pochodových bubnů. Na veřejnosti poté prezentovali

³⁴ SOKA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové, Firemní tiskopisy.

³⁵ KODYM, F. V.: V. F. Červený a závod jeho v Hradci Králové, In: Ratibor 1892, roč. IX, č. 3, s. 209.

zdokonalený výrobek - bubny z alumina (hliníku). Použití hliníku na konstrukci bubny značně snížilo jejich váhu, čímž se mohly v pěších vojenských kapelách používat i bubny větších rozměrů.³⁶ Po prošetření všech náležitostí došlo k jeho zanesení do patentního registru v roce 1893 pod číslem 43/4943.³⁷

V zimě roku 1893 v Červeného dílně již finišovaly závěrečné práce na kolekci 60 nástrojů připravovaných pro chicagskou světovou výstavu „Columbian World Fair“, mezi nimiž nechyběl ani nový výrobek.³⁸ Zásilku s nástroji odeslali z Hradce Králové již v březnu. O vlastní velkolepé expozici hradeckého podniku na světové výstavě velmi obšírně informoval ve své zprávě tajemník Obchodně – živnostenské komory v Plzni Dr. K. Vogl, jenž se jí osobně zúčastnil: „*V rakouském oddělení poutala k sobě největší pozornost výstava hudebních nástrojů firmy V. F. Červený a synové, c. a k. dvorní továrny na hudební nástroje ve Hradci Králové a Kyjevě; bylať také nejlepší expozicí svého druhu na celé chicagské výstavě.*

Ve veliké skříni, okrášlené znaky země, kam firma ta své fabrikáty vyváží, byly tu zejména vyloženy: Turecký buben o 90 cm. průměru, vážící 6 a 3/4 kg., ku jehož výrobě užito bylo alumina a který tou dobou jest jednou z nejnovějších vymožeností firmy...Dále byly tu vystaveny; 2 císařské tuby; 1 do Es a 1 contra B, vyznamenávající se neobyčejně měkkým a plným zvukem basovým; triumfní kornety, které přesností tonu a lehkostí ozevu předstihují francouzské kornety pistonové; pro vývoz do Ruska vypracovaná carská sopránovka v jemné, vkusné úpravě; kornety sopránové, altové, tenorové, barytonové, basové a kontarbasové, jaké zavedeny jsou zejména u jízdních hudebních sborů ruského dělostřelectva a kozáků a z nichž vhodnými kombinacemi sestaviti lze kvarteto, napodobující zpěv pěveckého kvarteta mužského. Mimo to byla zde ještě celá řada jiných hudebních nástrojů dechových a tlukacích, které vedle vnitřní hudební hodnoty vyznamenávaly se vesměs elegantním provedením, úhledným tvarem a vkusným vyzdobením. Jako při všech dřívějších výstavách vzbuzovaly hudební nástroje firmy V. F. Červený i v Chicagu podiv odborníků a byla také mezinárodní výstavní porotou chicagskou při konání zkoušek s těmito nástroji vyslovena firmě té ta největší pochvala.“³⁹

³⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 99 - Patent na bubny z alumina, kart. č. 1.

³⁷ Tamtéž, inv. č. 98 - Patent na nové sestavení bubnů, kart. č. 1.

³⁸ V. F. Červený & Sons, In: Musical instruments at the World's Columbian Exposition. Chicago 1895, s. 213 – 215; HALADA, J. – HLAVAČKA, M.: *Světové výstavy*, s. 91. Výstava se konala od 1. 5. – 30. 10. 1893.

³⁹ VOGEL, K.: *Zpráva o světové výstavě v Chicagu 1893, Plzeň 1894*, s. 80.

V uvedené zprávě se objevuje zmínka i o ostatních výrobcích dechových nástrojů z rakousko–uherského mocnářství: „...*Dále umístěny byly v rakouském oddělení této skupiny neméně než 3 souborné výstavy, totiž společenstva vyrabitelů dechových a smyčcových nástrojů hudebních a harmonik ve Vídni a společenstev vyrabitelů hudebních nástrojů v Kraslicích a Schönbachu u Chebu. Exposice ty uspokojovaly však málo. Zejména domnívala se obě posléze uvedená společenstva, že láci svých výrobků dodělají se úspěchu. Leč spekulace ta byla pro Ameriku, která vyrábí velmi dobré nástroje hudební a výstavu v této skupině také bohatě obeslala, naprosto pochybnou.*“⁴⁰

Výrobky hradecké firmy obdržely na světové výstavě nejvyšší ocenění, jež potvrzovalo přední postavení Červeného výrobku mezi světovými výrobci.⁴¹ Navíc tato světová výstava se setkala s nebyvalým zájmem u obchodníků i široké veřejnosti, k čemuž přispělo její konání při příležitosti stoletého výročí vyhlášení nezávislosti Spojených států amerických. Obchodnímu agentovi zastupujícímu firmu Červených se během jejího konání podařilo uzavřít několik významnějších kontraktů na dodávky Červeného nástrojů pro zdejší hudební tělesa.

V souvislosti s dosaženým úspěchem na této výstavě musím zmínit i další okolnost, související s konkurenčním bojem o zákazníky na tuzemském i zahraničním trhu. Jako již v předešlých letech využívala firma pro reklamní účely pochvalná uznání a ocenění z mezinárodních soutěží, které nechala tisknout na firemní hlavičkový papír, ceníky či prospekty. Po obdržení oficiální zprávy firma V. F. Červený a synové obratem rozšiřovala prospekty informující zákazníky o úspěchu na chicagské výstavě. Reklamní letáky obsahovaly ovšem i pasáže informující o druhořadém postavení ostatních výrobců, zejména německých ze západních Čech. Tyto dotčené firmy se cítily uvedeným textem poškozeny. Proto se obrátily na Obchodně – živnostenskou komoru v Chebu, která postoupila celou kauzu c. k. ministerstvu obchodu do Vídně. Přípisem c. k. okresního hejtmanství byla následně firma V. F. Červený a synové vyzvána k vypuštění výše uvedeného posledního problematického odstavce.⁴²

Ne vždy však měli Jaroslav a Stanislav Červení šťastnou ruku při výběru

⁴⁰ *Tamtéž*, s. 80; *Officieller Bericht der k. k. österr. Central – Commission für die Weltausstellung in Chicago im Jahre 1893*, Wien 1894, 27 – 28; srovnej *V. F. Cervený & Sons*, In: *Musical instruments at the World's Columbian Exposition, Chicago 1895*, s. 213 – 215.

⁴¹ *Officieller Bericht der k. k. österr. Central – Commission für die Weltausstellung in Chicago im Jahre 1893*, Wien 1894, s. 27 – 28; *Skvělé uznání české práce*, In: *Ratibor*, roč. XI, 1894, č. 26, s. 344.

⁴² SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 11/31/24, kart. č. 422.

účasti na prezentačních akcích. Během roku 1894 obdrželo vedení podniku pozvání na obeslání mezinárodní výstavy v Káhiře, která se měla konat v prosinci téhož roku. Zprávy o přípravách se objevovaly i v tisku a vše vzbuzovalo plnou důvěru. Proto aniž by kontaktovali příslušnou Obchodní živnostenskou komoru v Liberci s dotazem na serióznost chystané káhirské výstavy, rozhodli se využít služeb oficiálního výstavního agenta pro zastupování své firmy. Z Hradce Králové tak byla odeslána zásilka s nástroji i požadovaný peněžní obnos. Již v prosinci 1894 se ukázalo, že celý připravovaný podnik byl pouze záminkou na vylákání peněz od evropských obchodníků. Firmě tak vznikly nemalé výdaje spojené s účastí na tomto „prestižním“ podniku.⁴³

Přes tento incident se v následujících letech 1894 – 1896 prozatím ještě nezměnila obchodní strategie firmy postavená na účasti na mezinárodních výstavních akcích, i když V. F. Červený již navštěvoval dílnu pouze sporadicky. Závod díky inovacím výrobků z předešlých let prozatím nezaznamenal problémy s odbytem. Červeného synové se ale v důsledku značného tlaku konkurence snažili o zlepšení služeb pro své zákazníky. Proto například v roce 1895, po zřízení ústřední telefonní stanice v Hradci Králové, se rozhodli pro zavedení telefonního připojení do čp. 120., od čehož si slibovali urychlení obchodních transakcí. Realizace tohoto záměru se uskutečnila již v tomto roce a firma V. F. Červený a synové se zařadila mezi první soukromé majitele telefonního připojení v Hradci Králové.⁴⁴

O zesíleném boji o tuzemské zákazníky mezi hradeckým závodem a ostatními výrobci svědčí větší důraz Červených na prezentaci výrobků na domácích výstavách oproti předchozím letům, kdy se soustředili pouze na obeslání mezinárodních výstav. V roce 1894 vedení rozhodlo o obeslání Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové. S ohledem na své úspěchy dosažené na prestižních akcích se jí firma zúčastnila pouze mimo soutěž jako čestný vystavovatel.⁴⁵ Místní tisk věnoval Červeného výstavní expozici značnou pozornost: „Byla zde zastoupena pověstí světové požívající domácí naše firma V. F. Červený a synové, která vystavovala skvělou kolekci hudebních nástrojů, jimiž se účastnila svě-

⁴³ Tamtéž, sign.č. 11/31/10, kart. č. 316.

⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřížků, krabice s výstřížky z roku 1895; *Telefon v Hradci Králové*, In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 45, s. 604; srovnej HOZÁK, J.: *Telegraf a telefon*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 32 – 43.

⁴⁵ *Katalog Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové*, Praha 1894, s. 190; *Výstava v Hradci Král. r. 1894*, In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 8, s. 91.

tové výstavy v Chicagu, kdež přidělena ji byla cena vítězná. Byla obklopena stále zástupy obdivovatelů."⁴⁶ Po skončení výstavy obdrželi tři dlouholetí zaměstnanci firmy V. F. Červený a synové – Josef Dědek, Karel Kotek a František Hůla od výstavního výboru pamětní medaile pro spolupracovníky.⁴⁷

Následující roky však ukázaly, že podniknuté kroky Červených k většímu podchyčení domácích odběratelů nebyly dostatečné a že nezachytili měnící se trend ve spektru odběratelů ani nové požadavky trhu.

Po smrti zakladatele a dosavadního společníka firmy V. F. Červeného dne 19. ledna 1896 došlo 13. března tohoto roku ve firemním rejstříku k výmazu jeho osoby jako veřejného společníka firmy. Název firmy zůstal nezměněn.⁴⁸

Na konci roku 1896 založili Červeného synové na památku otce a především již dříve zesnulé své matky nadaci Josefy Červené, určenou pro vdovy po nástrojářích firmy V. F. Červený synové.⁴⁹

---

⁴⁶ *Procházka výstavou*, In: *Ratibor*, roč. XI, 1894, č. 36, s. 488.

⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 383, kart. č. 332.

⁴⁸ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 – 1912).

⁴⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, krabice č. 38 – Nadace.

II. 8. Snahy o překonání výrobní a odbytové krize

(1897 – 1917)

Jak vyplývá z firemního rejstříku po smrti V. F. Červeného rodinnou továrnu spoluvlastnili Jaroslav a Stanislav Červení. Stanislavu Červenému nově připadlo jako veřejnému společníku firmy i její veřejné zastupování, což do roku 1896 přináleželo pouze V. F. Červenému a Jaroslavu Červenému. S ohledem na nové skutečnosti požádal Stanislav Červený c. k. nejvyšší hofmistrovský úřad ve Vídni o přiznání titulu c. k. dvorního dodavatele i pro svoji osobu, čemuž v roce 1897 vyhověl.¹ Bohumil Červený nadále zastával pouze post prokuristy a Otakar Červený působil v Rusku jako ředitel kyjevské filiálky.²

Právě Červeného synové byli na konci 19. století postaveni před závažný úkol přizpůsobit výrobu v jejich továrně adekvátně k měnícím se poměrům a trendům v oblasti výroby a odbytu dechových hudebních nástrojů, neboť na přelomu 19. a 20. století se velmi citelně začala projevovat klesající poptávka po dechových hudebních nástrojích. Tento jev se projevoval již v předchozích letech, ale v tomto období již zcela markantně. Úzce souvisel s končícím obdobím, v němž docházelo k značnému nárůstu nových hudebních těles jak civilních, tak vojenských. Pouhé dodávky jednotlivých hudebních nástrojů nemohly zajistit odbyt pro stávající velké množství výrobců dechových nástrojů, proto v tomto období došlo ke stagnaci výrob v mnoha nástrojařských závodech a k zostření konkurenčního boje mezi výrobci o evropské trhy.

Na tyto nové skutečnosti museli reagovat právě Červeného synové a přijmout adekvátní opatření, aby zabezpečili zdárný chod rodinného podniku. Firma Červených i nadále velmi těžila z lukrativních dodávek pro vojenské kapely. Na začátku druhé poloviny 90. let 19. století proto můžeme prozatím hovořit o zcela stabilním prostředí v jejich firmě. O dobrém odbytu svědčí výkazy o placených daních, majitelé například zaplatili za rok 1897 daň z příjmů ve výši 149 zl. 34 kr. Pro srovnání uvedu průřez spektrem královéhradeckých podnikatelů a jejich daňových odvodů – A. Lhota, továrna na piana 36 zl., R. Pajkr a spol., výroba pian 11 zl. 9 kr., J. Russ,

¹ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 – 1912; SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 11/31/24, kart. č. 422.

² SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 – 1912).

fotograf 6 zl. 97 kr., J. Pilnáček, mydlář 40 zl. 20 kr., Právovární měšťanstvo 2956 zl.³

Přes prozatím relativně dobré odbytové podmínky, plynoucí především z dlouhodobých vojenských kontraktů, se však v letech 1897 – 1911 podstatným způsobem změnila obchodní strategie firmy V. F. Červený a synové, reagující tak na výše zmíněné nové okolnosti. Červení se účastnili se svými výrobky již jen omezeně prestižních světových a mezinárodních výstav, své nástroje zasílali pouze na omezený okruh soutěží.⁴ Například v roce 1896 prezentovali své výrobky pouze na výstavě v Nižním Novgorodě a následující rok v Kyjevě.⁵ S tímto jevem úzce souviselo opuštění některých předešlých odbytových oblastí a trhů. Z torzovitých statistik o exportu je zřejmé, že hlavními odbytišti, na které se nový management zaměřil, bylo území celého Rakousko – Uherska, Ruska, oblast Balkánu a v omezené míře i Německo.⁶

Uvedené změny je možno vysvětlit několika klíčovými důvody. Firma vyráběla i nadále velmi kvalitní nástroje, avšak již neuváděla na trh převratné novinky či zlepšení v oboru, což jí ubíralo předešlé výhody a přednosti v porovnání s konkurenčními firmami. V konečném výsledku to hradeckou firmu zařazovalo v mezinárodním měřítku do stejné linie s mnoha jinými předními výrobci dechových nástrojů. Omezení vývozu Červeného nástrojů bylo dále způsobeno značným rozmachem výroby dechových hudebních nástrojů v jednotlivých evropských státech, podporovaného navíc výraznou celní ochranou, a dále postupně klesajícím trendem v poptávce po dechových nástrojích. Navíc Červeného výrobky zůstávaly stále drahé, proto ztrácely pro potencionální zahraniční odběratele „*přitažlivost*“. Červeného synové se proto rozhodli rezignovat na některé přesycené západní trhy, kde jejich výrobky byly vytlačovány zejména francouzskými výrobky. Jaroslav a Stanislav Červený postavili svou novou obchodní strategii na upevnění obchodního postavení v tuzemsku, Rusku a na Balkáně. V omezené míře se snažili exportovat i na území Německého císařství, Holandska, Belgie a Itálie. O sledované obchodní politice vy-

³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 2333 – Kontovní kniha daně z příjmů.

⁴ Srovnej MALKOWSKY, G.: *Die Pariser Weltausstellung in Wort und Bild*, Berlin 1900, Kirchhoff & Co., s. 151 - 155.

⁵ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3.

⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 111 – Evidence vyrobených nástrojů, kart. č. 2, Muzeum východních Čech; *Weltausstellung Paris 1900, Katalog der oesterreichischen Abtheilung*, Wien 1900, Heft 1, s. 117 - 118.

povídá i rozložení obchodních zastupitelstev. V roce 1902 měla hradecká firma po-
bočný závod v Kyjevě, pod vedením Otakara Červeného, v ostatních státech je za-
stupovali vybraní obchodníci a firmy. Oblast Severní Ameriky a Kanady pokrýval
chicagský obchodník L. Viták, pro Skandinávii byl určen F. E. Schneider sídlící v
Stockholmu, pro Turecko Walther Berghaus v Cařihradu, pro Rumunsko Jean Feder
v Bukurešti a pro Švýcarsko firma Bratři Hugové & Co. v Curychu.

Červení si sice uvědomovali důležitost vývoje a inovace výrobků pro lepší
uplatnění na trhu, ale realizace neustálého zdokonalování nástrojů se stala problema-
tickou. Důvodem byla časová náročnost i již tehdy značná dokonalost používaných
dechových nástrojů. Navíc, jak jsem již popsal v předešlých kapitolách, na vývoji
nových výrobků měl v letech 1842 - 1894 hlavní zásluhu V. F. Červený, i když mu
později vydatně vypomáhali jak synové Stanislav a Jaroslav, tak i zkušení firemní
mistrři. Důsledek se projevil již záhy, neboť firma v rozmezí let 1892 – 1908 vyráběla
povětšinou již dříve patentované a nyní osvědčené nástroje. Pouze od roku 1898 Ja-
roslav a Stanislav Červení pracovali na výrobě hudebních nástrojů speciálně urče-
ných pro c. k. zemskou obranu. Za základ si vzali původní polnici zkonstruovanou
jejich otcem v roce 1867 laděnou do F, kterou opatřili strojivem. Jednalo se o nástroj
se zvláštním nasazovacím strojivem speciálně sestrojeným pro c. k. zeměbrancecké
vojenské hudby. Následně je vyráběli v altovém Es a tenorovém B.⁷

Relativně stálý odbyt výrobků hradeckého podniku tak zajišťovaly i na začát-
ku 20. století především dodávky pro armádní kapely jak v Rusku, na Balkáně, tak v
Rakousko - Uhersku. Hradecká firma přitom těžila z dříve vylepšených nástrojů pro
vojenské hudby a vybudovaného „dobrého jména“. Při získávání vojenských zaká-
zek napomáhala i skutečnost, že jejich továrna byla vnímána nejvyššími vládními
kruhy, a to nejen rakouskými, jako prestižní závod, což potvrzovalo i přiznání titulů
c. k. dvorních dodavatelů pro majitele závodu. Proto například při oficiálních návště-
vách významných osobností monarchie v Hradci Králové na jejich programu nechy-
běla prohlídka této světoznámé továrny. V 90. letech ji mimo jiné navštívil c. k. mís-
todržitel v Praze Karel Coudenhove.⁸

⁷ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č.
858, CABALKA, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 62;
Zemské obraně rakouské, In: Světozor, 1908, č. 47, s. 1127.

⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s.
436.

Tomuto fenoménu napomáhala i řada dřívějších ocenění ze světových výstav a veřejných poct pro majitele firmy. Navíc dne 7. listopadu 1901 propůjčil bulharský kníže Ferdinand I. firmě V. F. Červený a synové titul dvorního dodavatele, což zlepšilo její postavení na tamním trhu při získávání státních zakázek. V následujících letech firma získala titul dvorního dodavatele i od srbského krále a egyptského místokrále.⁹

Přes velmi dobré postavení firmy V. F. Červený a synové na ruském trhu však královéhradecká firma prozatím od cara tento titul nezískala a musela se zde potýkat s nemalými překážkami a narůstající konkurencí, neboť zájem zahraničních výrobců o rozsáhlý ruský trh neustále stoupal a Červeného nástroje přes svoji osvědčenost u ruských odběratelů byly nuceny čelit značným tlakům konkurence. Především v Petrohradě měla celá řada předních evropských firem své obchodní zastoupení. Dle korespondence Otakara Červeného s Jaroslavem Červeným významného konkurenta představoval například velkoobchod s hudebními nástroji Julius Heinrich Zimmermann v Petrohradě. Přesto - jak je patrné z obchodní korespondence - zájem z Ruska o Červeného hudební nástroje nestagnoval.¹⁰ Z důvodu upevnění svých obchodních pozic v Rusku zaslali Červení v roce 1906, a to i přes značné omezení prezentace nástrojů na mezinárodních výstavách, své výrobky na první všeruskou výstavu hudebních nástrojů „*Hudební svět*“ do Petrohradu, kde získaly velkou zlatou medaili.¹¹

Značné úskalí při exportu do Ruska však spočívalo v přetrvávajícím problematickém počínání ruských úřadů. Nemalé škody a ztráty firmě způsobovaly zejména celní kontroly na hranicích, při nichž nástroje či jejich části důkladně zabalené v papírových obalech musely být rozbaleny, ale zpětně již nebyly důkladně obaleny a při následné další dlouhé a náročné cestě se často poškodily.¹² Tím závod utrpěl nejen materiální škody, ale navíc mohla být poškozena i jeho pověst u zákazníků. Proto se v roce 1907 obrátil Jaroslav Červený prostřednictvím ruského velvyslanectví ve Vídni k ruskému carskému dvoru s žádostí o propůjčení titulu dvorního dodavatele.

⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 79 – Udělení titulu dvorního dodavatele bulharské královské rodiny, fascikl č. 1; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 725/1901, kart. č. 328.

¹⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343.

¹¹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 1, kart. č. 1; *Sešmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114; *Česko - slovenský hudební slovník*, sv. I., Praha 1963, Státní hudební vydavatelství, s. 202.

¹² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 77 – Ruské velvyslanectví ve Vídni, kar. č. 1.

vatele, což by do značné míry vylepšilo postavení jejich závodu na tamním trhu.¹³ Až dne 6. prosince 1908 vydala kancelář Ministerstva Imperátorského dvora v Petrohradě rozhodnutí o udělení titulu „*Dodavatel dvora Jeho Imerátorského Veličenstva*“ Otakaru Červenému, coby zástupci firmy V. F. Červený v Rusku.¹⁴ Tento titul potvrdil výsostné postavení firmy V. F. Červený a synové v Rusku.

Stále klesající export Červeného výrobků do západní Evropy přiměl Červené k změně obchodní strategie pro tuzemsko. V této souvislosti nemohu nezmínit velmi důležitou informaci z roku 1907 ozřejmující situaci právě na tuzemském trhu. V úředních dopisech si firma stěžovala na neustále stoupající počet tuzemských výrobců dechových nástrojů především v oblasti Krušnohoří a tím i značnou přesycenost domácího trhu těmito výrobky.¹⁵

S ohledem na uvedená fakta se změnil přístup Červených k prezentaci výrobků v tuzemsku. Jak jsem zdůraznil v předešlých kapitolách, továrna V. F. Červený a synové se v údobí let 1861 – 1893 účastnila až na některé výjimky většinou pouze prestižích mezinárodních výstav v zahraničí, tuzemských pouze mimo soutěž jako čestný host. Tato firemní filozofie bere na začátku 20. století za své a její výrobky najdeme i na běžných tuzemských regionálních a okresních výstavách, což mělo napomoci k zvýšení tuzemského odbytu.¹⁶ Červení však stále nepřistoupili k realizaci potřebnějších kroků při prosazování na tuzemském trhu. Mám na mysli zejména vybudování sítě vlastních prodejen či distribuci jejich nástrojů do cizích prodejen, což by výrazným způsobem usnadnilo jejich cestu k potencionálním „civilním“ zákazníkům. A tak zákazník, který si chtěl koupit nástroj od Červených, musel vážit cestu do Hradce Králové, nebo si jej složitě objednávat. Při zohlednění skutečnosti, že se navíc nástroje Červených pohybovaly ve vyšší cenové hladině v porovnání s domácí konkurencí, je tedy nabíledni, že k masovému rozšíření jejich nástrojů nemohlo dojít. Na druhé straně je potřeba vyzvednout dokonalé provedení a kvalitu Červeného výrobků, což však ocenili především špičkoví hudebníci.

¹³ Tamtéž.

¹⁴ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 1, kart. č. 1.

¹⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 77 – Ruské velvyslanectví ve Vídni, kart. č. 1, KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie, sv. XXXIII, 1979, č. 1, s. 4. Obchodní úspěchy kraslických firem lze zdůvodnit především tím, že díky masové tovární výrobě byly schopny dodávat levné dechové nástroje střední jakostní třídy. Díky svému zaměření na export mohly pružně reagovat na přání zákazníků různými úpravami v detailu i v celkové stavbě nástroje. Navíc byly ochotny dodávat nátrubkové nástroje jak podle francouzského, tak podle rakousko - českého způsobu stavby.

¹⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 84 – Okresní výstava, fascikl č. 1.

Statistiky o vyrobených nástrojích z konce 19. století a začátku 20. století jsou velmi kusé, přesto můžeme konstatovat, že roční výrobní produkce továrny Červených oscilovala mezi 2000 a 2500 kusů nástrojů. Z nepřímých poznatků můžeme usuzovat na stabilní chod podniku a dokonce i na mírný vzestup. Počet stálých zaměstnanců starších 24 let ve firmě V. F. Červený a synové činil v roce 1900, dle šetření provedeného Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, 57 osob.¹⁷ V letech 1901 - 1902 vypracovalo c. k. okresní hejtmanství v Hradci Králové několik dalších hlášení o firmě V. F. Červený a synové pro c. k. místodržitelství v Praze. V nich nalezneme následující indicie, v továrně bylo zaměstnáno 80 – 90 „dobře placených“ zaměstnanců a roční obchodní obrat činil 300 000 K. Většina výrobků nacházela odbyt v zahraničí, a to zejména v Rusku, Americe, „Orientu“ a dále ve všech evropských státech.¹⁸

Jak dále vyplývá z hlášení živnostenských inspektorů, závod nepropouštěl žádné zaměstnance, naopak při větších zakázkách nabíral nové pomocné síly. S ohledem na požadovanou značnou kvalifikaci svých dělníků a potřebnou následnou praxi se vedení podniku snažilo předejít případným odchodům. O stabilním prostředí ve firmě svědčí i skutečnost, že řada jejich dlouholetých pracovníků zde pracovala již od vyučení. Někteří z nich byli také na návrh majitelů továrny vyznamenáni za své zásluhy o rozvoj firmy. Například v roce 1898 obdrželi u příležitosti císařského jubilea nástrojář A. Procházka a V. Špaček od Františka Josefa I. záslužný stříbrný kříž s korunou.¹⁹ Později v roce 1905 získali další tři dlouholetí zaměstnanci firmy V. F. Červený a synové – Josef Dědek, Karel Kotek a František Hůla rovněž stříbrné záslužné kříže s korunou Františka Josefa I.²⁰

Vybraní zkušení tovární mistři zodpovídali za jednotlivé výrobní úseky a celkový výrobní proces měl na starost Stanislav Červený. Jaroslav Červený obstarával obchodní a finanční záležitosti podniku. Situace ve vedení podniku se však v roce 1907 značně zkomplikovala poté, co Stanislav Červený těžce onemocněl a byl trvale upoután na lůžko. Veškeré řízení podniku tudíž připadlo pouze na Jaroslava Červeného, i když ve firemním rejstříku zůstal jako spoluvlastník nadále

¹⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 1557 (sign.3/1/2), kart. č. 372.

¹⁸ Tamtéž, pres. 725/1901, kart. č. 328; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329.

¹⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 204 (v oddíle věnovanému roku 1898).

²⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 383, kart. č. 332.

uveden i Stanislav Červený. Současně s vyřizováním běžných provozně-ekonomických záležitostí firmy byl Jaroslav Červený nucen nově uspořádat i organizačně - právní záležitosti ve firmě, a to v souvislosti s úmrtím jeho mladšího bratra Bohumila Červeného, který doposud obstarával firemní prokuru. Proto dne 18. srpna 1909 proběhl ve firemním rejstříku výmaz vykonávání jeho prokury.²¹

Pro posílení odbytu a zejména s ohledem na získání nových lukrativních dodávek pro c. k. rakouské vojenské kapely pracoval Jaroslav Červený spolu s nejzkušenějšími mistry ve druhé polovině prvního desetiletí 20. století, a to i přes značné pracovní vytížení, na speciální úpravě nástrojů pro rakousko-uherskou armádu. V roce 1908 představil veřejnosti nové zmenšené basové výrobky – tlumokové (tornistrové) basy, které se v případě potřeby nechaly uložit do vojákovy tlumoku. Doposud se i u vojenských hudeb používaly pouze rozměrné basové nástroje rovné či položené přes rámě. Jejich rozměry a s tím související značná váha znesnadňovaly používání těchto nástrojů v terénu. Proto Jaroslav Červený přistoupil k sestrojení nových basových nástrojů co nejmenších rozměrů (celková délka 51 cm), přičemž však dbal na zachování vydatného basového zvuku. Nové tornistrové basy byly laděny do Es (2 ½ kg) a kontra B (3 ¼ kg).²² 27. dubna 1908 byly předvedeny Františku Josefu I. a po několika důkladných veřejných zkouškách došlo k jejich zařazení do povinné výbavy c. k. zeměbraneckých oddílů. Jaroslav Červený byl za svůj vynález následně vyznamenán rytířským křížem řádu Františka Josefa I.²³

Dle následně nově vydaného nařízení byli u každé setniny k hudbě určeni čtyři trubači, kteří hráli v kvartetu. Když se spojila čtyři taková kvarteta, utvořila šestnáctičlennou praporečnou hudbu, z nichž osm užívalo vojenských polnic F, nastrčením příslušného strojiva se měnily na stroje altové laděné do Es či tenorové do B. Pro zpěv se užívaly čtyři tornistrové kornety a pro bas výše uvedené tlumokové basy, a to dva do Es a dva do B.²⁴

Právě pomocí výše zmíněného nového spektra výrobků se Jaroslav Červený snažil oživit odbyt. Výhodou navíc bylo, že hlavním odběratelem se stala c. k. armá-

²¹ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 – 1912).

²² Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; *Zemské obraně rakouské*, In: Světozor, 1908, č. 47, s. 1127; viz obrazová příloha č. 54.

²³ Tamtéž, Literární archiv č. 5886; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114.

²⁴ Podnikový archiv firmy Amati – Denak v Hradci Králové, V. F. Červený a synové, neinventarizováno, kart. č. 1, 2 - Firemní prospekty; *Zemské obraně rakouské*, In: Světozor, 1908, č. 47, s. 1127.

da, což sebou přinášelo zajištění trvalého odbytu. Například již v roce 1909 hradecký závod vybavil těmito polnicemi 61 praporů.²⁵ V souvislosti s přijetím nových zakázek pro c. k. vojsko došlo k dočasnému nárůstu počtu pracovních sil v hradecké továrně. Dle šetření provedeného c. k. okresním hejtmanským v Hradci Králové pracovalo v roce 1908 v závodě V. F. Červený a synové již 100 zaměstnanců. V tomto údaji je zahrnuto veškeré osazenstvo dílny včetně učedníků a dočasných pomocných dělníků.²⁶ Z důvodu rozšiřující se výroby si Jaroslav Červený pronajal nové prostory v přízemí sousedního domu čp. 119 na Kavčím plácku, kam umístil dílnu pro políry. Tyto prostory pak závod využíval 2 roky.²⁷

Na konci prvního desetiletí 20. století se tak výroba v hradecké továrně zaměřila především na dodávky nástrojů pro c. k. rakousko-uherské vojenské kapely, domobranecké oddíly a dále zejména na export nástrojů do Ruska a na Balkán. Tomu odpovídalo i značné omezení prezentace Červeného výrobků na výstavách v západní Evropě, vedení závodu se však snažilo propagovat své výrobky na východních trzích v souladu s vytyčenou novou obchodní strategií. Proto například v letech 1908 -1909 část dělníků zaměstnávala příprava reprezentativní kolekce nástrojů pro průmyslovou výstavu v Čenstochové, kde získala v roce 1909 od poroty nejvyšší ocenění.²⁸

Situace v řízení rodinného podniku Červených se na konci prvního desetiletí 20. století značně zkomplikovala, neboť závažná choroba trvale upoutala Stanislava Červeného na lůžko a tím znemožnila jeho jakoukoliv činnost ve firmě. Dne 22. ledna 1911 tento dosavadní spolumajitel firmy V. F. Červený a synové předčasně zemřel.²⁹ Dle firemního rejstříku se jediným majitelem podniku stal Jaroslav Červený, prokuru převzal Julius Russ.³⁰ Z dochovaných písemností však vyplývá, že sice dle uvedeného rejstříku byl oficiálně pouze jediným vlastníkem podniku, ale zároveň existovaly smlouvy a dohody o tichém společnictví se zbylými příslušníky rodiny

²⁵ *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114; *Česko - slovenský hudební slovník*, sv. I., Praha 1963, Státní hudební vydavatelství, s. 201 - 202.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 114/1908, kart. č. 335. Tento údaj se zdá nadnesený i přes možné započítání krátkodobě zaměstnaných pomocných sil.

²⁷ Tamtéž, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/125), kart. č. 154. Někteří autoři píšící o V. F. Červeném mylně umísťují jeho dílnu do domu čp. 119, to bylo pravděpodobně zapříčiněno pronajímáním prostor v tomto domě. Pan vládní rada Červinka po svém onemocnění sice nabízel panu J. Červenému dům č. p. 119 ke koupi, což on ale z důvodů finančních odmítl.

²⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 114.

²⁹ *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 115.

³⁰ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. Sp I/126 - Firemní rejstřík (zápisy z let 1876 - 1912), sign. AII/123 - Firemní rejstřík (zápis z roku 1913).

Červených. Jednalo se například o Marii Židovou, sestru Jaroslava Červeného, JUDr. Jiřího Červeného – synovce a jiné.³¹ Tato ujednání však s sebou přinášela řadu negativ, neboť při řešení zásadních otázek musel brát Jaroslav Červený ohled na mínění ostatních spoluvlastníků a jejich zájmy. Uvedené skutečnosti tak svazovaly a zpomalovaly rozhodovací pravomoci Jaroslava Červeného, který obstarával díky svým dlouholetým zkušenostem a praxi většinu úkonů spojených s řízením a organizací chodu firmy.

Podnik Červených přesto v letech 1912 – 1914 prosperoval. V roce 1913 provedlo c. k. okresní hejtmanství v Hradci Králové statistické šetření o počtech zaměstnanců v jednotlivých továrnách. Přitom zjistilo, že ve firmě V. F. Červený a synové tehdy pracovalo 61 stálých zaměstnanců a roční výrobní produkce továrny činila cca 2200 nástrojů.³² Jak navíc vyplývá ze soupisu c. k. dvorních a komorních dodavatelů v hradeckém okrese vyhotoveného v říjnu 1913, firma nadále mohla disponovat tímto titulem.³³

Stálý odbyt zajišťovaly zejména dříve uzavřené kontrakty na dodávky polnic pro c. k. armádu. Aby se ještě zvýšily dodávky pro rakouský erár, představil Jaroslav Červený v roce 1913 nově upravený bombardon, kontrabas a kaiserbass ve formě zvané „*Laokoon - Façon*“. Jejich konstrukce vycházela plně z potřeb vojenských kapel. Například takto pozměněný bombardon byl za pomoci popruhů umístěn na prsou hudebníka a nikoliv obtočen kolem těla, jak se běžně užívalo. Veškerá tíha nástroje se tak rozložila na obě hudebníkova ramena, čímž se docílilo jeho větší rovnováhy (stability), zejména při pochodu. Díky upevnění nástroje na prsou se zamezilo jeho nežádoucímu prokluzování a zároveň hudebníkova záda zůstala volná pro potřebný vojenský tlumok. Bombardon – Laokoon se vyráběl v F nebo Es, kontrabas – Laokoon v B a kaiserbass – Laokoon rovněž v B.³⁴

V tomto roce navíc ještě doplnil zeměbranecké hudby o další tlumokové nástroje. Představil tornistrový pozoun do tenorového B, euphonion B a tornistrový basový zpěvoroh B. Po důkladném přezkoušení je c. k. ministerstvo domobrany za-

³¹ Tamtéž, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1917 – 1949), podrobné spisy se sign. CI/122, karton č. 2077; Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 71; *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 115.

³² SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 376, kart. č. 342.

³³ Tamtéž, sign. 15/2/34, kart. č. 581.

³⁴ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5887, viz obrazová příloha č. 55.

řadilo do povinné výbavy zeměbranceckých vojenských hudebních sborů.³⁵ Za pomoci nového spektra nástrojů se výroba ve firmě Červených v letech 1913 -1914 výrazně profilovala na dodávky uvedených nástrojů pro c. k. zeměbrancecké oddíly.

Přes výše zmíněné údaje o nových zakázkách pro rakouské armádní a domobrancecké oddíly zůstalo další hlavní odbytovou oblastí před vypuknutím Velké války i nadále Rusko. Jak je patrné z podrobných podnikových statistik, koncem července 1913 se nacházely v továrních skladištích nástroje určené pro ruský trh v celkové hodnotě 57 581 K.³⁶

O prosperitě výroby ve firmě V. F. Červený a synové a stoupající poptávce po jejich nástrojích svědčí i skutečnost, že se Jaroslav Červený rozhodl investovat do modernizace stávajícího strojního zařízení s vidinou zvýšení objemu výroby i s ohledem na brzkou návratnost zmíněné investice. Proto si také dovolil vzít úvěr od Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové. V rámci prováděné modernizace byl v červnu 1914 dosavadní Hoffmeisterův parní stroj o výkonu 6 HP nahrazen elektrickým motorem o výkonu 8 HP. Nový motor poháněl za pomoci transmise zavěšené na stropě 4 soustruhy, 2 leštící stroje a brus, přičemž vlastní výrobní prostory zůstaly i nadále rozděleny do třech hlavních sektorů.³⁷ V prvním se vyráběly jednotlivé díly hudebních nástrojů dle přesných nákresů - ohýbání, sesazování, pájení za pomoci koksových pecí, v druhé dílně roztruby (korpusy), mechaniky, nátrubky, závity, dále zde dělníci prováděli konečné sesazování, rytí a zdobení nástrojů, elektrické niklování. Posledním samostatným výrobním úsekem byla slévárna.³⁸

Nadějně vyhlídky na uzavření nových lukrativních zakázek a brzké zaplacení úvěru zhatilo vypuknutí Velké války. Již její začátek znamenal pro firmu V. F. Červený a synové velké komplikace. V omezeném rozsahu továrna pracovala pouze krátce a již v srpnu 1914 v ní byla výroba zcela zastavena a všech 64 zaměstnanců propuštěno. Z podrobné zprávy je dobře patrné složení zaměstnanců podniku - 53 dělníků, 6 úředníků, 4 sluhové a 1 učeň.³⁹

³⁵ *Sedmdesát let vytrvalé práce*, In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 115; DULLAT, G.: *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*, Nauheim 1992, Selbstverlag, s. 7.

³⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 111 – Evidence vyrobených nástrojů, kart. č. 2 – cena uvedena bez daně; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 8676.

³⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/28), kart. č. 1548.

³⁸ SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřížků, krabice s výstřížky z roku 1902, *J. E. místodržitel král. Českého Karel hrabě Coudenhove*.

³⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 15/1/67, kart. č. 564.

Při šetření o situaci v jednotlivých průmyslových závodech prováděném Obchodní, živnostenskou a průmyslovou ústřednou českých interesentů komorního obvodu libereckého v Hradci Králové uvedl Jaroslav Červený jako hlavní příčiny úplného pozastavení výroby následující skutečnosti: „*Nedostatek objednávek, následkem omezení provozu na drahách, není možno dodávati a finanční tíseň, zvýšená 9 1/2 % úrokem našeho vyčerpaného úvěru.*“⁴⁰

Vyhlášení válečného vztahu mezi Rakousko – Uherskem a Ruskem znamenalo navíc pro firmu V. F. Červený a synové konec lukrativních obchodních kontaktů s ruskými partnery. V Kyjevě měli sice i nadále pobočku, kterou řídil Otakar Červený, ale ta byla závislá na dodávkách jednotlivých komponentů nástrojů z hradecké továrny. Díky skladovým zásobám mohl Otakar Červený sice obchodovat, ale pouze s omezeným sortimentem výrobků.

Závažným problémem, který vyvstal v souvislosti s nastalým válečným stavem, se stala peněžitá úhrada z ruské strany za odebrané dodávky nástrojů pro ruské vojenské kapely. Nejednalo se pouze o proplacení zboží za poslední měsíce, ale s ohledem na složitost a spletitost ruské byrokratické mašinerie řádově o období jednoho roku nazpět. Patovou situaci nepomohly vyřešit ani časté intervence Otakara Červeného u ruských úředních míst.⁴¹

Výrobu v hradeckém podniku pomohla alespoň částečně znovu nastartovat v dubnu roku 1915 urgentní zakázka na výrobu 250 kusů nástrojů pro zeměbrance oddíly. Jaroslav Červený tudíž znovu zaměstnal 35 bývalých dělníků, jejichž počty mezitím prořídly vzhledem k povinným odvodům. Z důvodu nedostatku kvalifikovaných dělníků a brzkého termínu na odevzdání výrobků požádal c. k. okresní hejtmantství o prodloužení pracovní doby, čemuž bylo obratem vyhověno. Z důvodu naléhavých státních zájmů tak museli všichni zaměstnanci továrny ve všedních dnech odpracovat k zákonné jedenáctihodinové pracovní době i dvouhodinové přesčasy a o nedělích pracovat od 6 do 12 hod.⁴²

Udělování případných dalších státních zakázek firmě V. F. Červený a synové, které by jí zajistily odbyt alespoň pro omezenou výrobu, značně komplikoval vzrůs-

---

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Tamtéž, pres. 813/1914, kart. č. 343. Za svého působení v Rusku se Otakar Červenému od roku 1887 podařilo prodat 23 316 dechových nástrojů a 600 bubnů. V letech 1887–1907 přes šedesát českých kapelníků vstoupilo jeho zásluhou do ruské vojenské hudební služby. Viz SCHÁNILEC, J.: *Za slávou*, s. 173.

⁴² SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/79), kart. č. 1548.

tající německý nacionalismus v průběhu války. Navíc hradeckou firmu v očích vojenské byrokracie, rozhodující o přidělování zakázek a surovin, zdiskreditovalo „*vlastizrádné*“ počínání Otakara Červeného v Rusku. Proto lukrativní vojenské zakázky získávaly především vídeňské a kraslické firmy, které vlastnili „*rakouští Němci*“.

Jaroslav Červený se snažil dle omezených možností o přizpůsobení tovární výroby aktuální poptávce a potřebám. Závod ve svých prospektech nově nabízel výrobu speciálních trubek a signálek se zvláštní výzdobou určených jako praktické pamětní dary jednotlivých měst pro vojenské jednotky z daných lokalit odcházejících na bojiště či pro „*statečně*“ bojující na frontě. V roce 1916 na objednávku obecních zastupitelstev v Hradci Králové a v Karlíně závod vyrobil stříbrné pamětní signálky pro tamější c. k. pěší pluky.⁴³

V letech 1916 – 1917 firma znovu propustila své zaměstnance pro nedostatek zakázek. V statistickém soupisu závodů v Hradci Králové pracujících s více než 20 dělníky, vyhotoveném c. k. okresním hejtmanstvím v Hradci Králové v listopadu 1917, firma V. F. Červený a synové chybí, tudíž je možno usuzovat na úplné zastavení či značné omezení výroby v této továrně.⁴⁴ Firma trpěla nejen omezeními v exportu, dopravě, nedostatkem surovin, ale i značnou finanční tísní, jež se Jaroslav Červený snažil řešit zapůjčením peněz od finančních institucí či jednotlivců. Z dochovaných torzovitých zpráv je zřejmé, že na pokrytí provozních nákladů firmy použil nového úvěru ze Záložního úvěrního ústavu, dále v letech 1916 – 1917 významně finančně přispěla i „*zámožná*“ Věra Křivánková z Prahy.⁴⁵

K vystupňování finanční tísně firmy přispěla i angažovanost Jaroslava Červeného jako předsedy správní rady na sanaci Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové. Jaroslav Červený od počátku krize usiloval o jeho záchranu a postupné vyrovnání dluhů vzniklých věřitelům tohoto ústavu. Proto inicioval mimo jiné i vytvoření garančního fondu, do kterého přispěli všichni dosavadní členové správní rady – „...*pan Jaroslav Červený K 115.000. - tím způsobem, že podmínečně postoupí svoje obchodní podíly firmy V. F. Červený & synové tím způsobem, že za cenu tohoto podílu podepíše akcept jednak jménem firmy, jednak osobně...*“

⁴³ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 76 – Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1.

⁴⁴ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 15/1/874, kart. č. 573.

⁴⁵ Tamtéž, sign. 15/1/67, kart. č. 564; Tamtéž, pres. 813/1914, kart. č. 343.

Výše uvedené kroky Jaroslava Červeného vedly k prohloubení finanční nesolventnosti rodinného podniku a vytvoření závislosti na Záložním úvěrním ústavu v Hradci Králové.⁴⁶

---

⁴⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2733 – Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové, kart. č. 1540.

II. 9. Akcionování rodinné firmy

(1917 – 1928)

Válečná léta znamenala pro řadu průmyslových odvětví nevyrábějících pro vojenské účely značný útlum, způsobený především nedostatkem surovin, odvodem kvalifikovaných pracovních sil, omezeními v dopravě a exportu. S těmito problémy se musela vyrovnat i firma V. F. Červený a synové. Její situace byla o to složitější, že v předvečer Velké války vyvážela do Ruska až 60% své výrobní produkce. Ztrátu tohoto významného trhu nemohly nahradit omezené dodávky polnic pro c. k. rakouskou armádu či domobranu. Jak jsem již zmínil v předcházející kapitole, firma měla navíc v Rusku značně množství nezaplacených finančních pohledávek, tudíž se potýkala s nedostatkem volných finančních prostředků.

Značně tíživou finanční situaci firmy se rozhodl Jaroslav Červený řešit akcionováním rodinného podniku. Dne 3. prosince 1917 byly do firemního rejstříku zaneseny následující podstatné změny - název firmy se změnil na: „*V. F. Červený & synové společnost s. r. o.*“, předmět podnikání zněl: „*a) Živnostensky provozovati výrobu hudebních nástrojů, zejména dechových, smyčcových, strunových a bicích., b) prodej a nákup jich, c) nabývání a zřizování, event. najímání nových závodů na výrobu hudebních nástrojů, zejména nabytí závodu, provozovaného doposud pod firmou V. F. Červený a synové v Hradci Králové.*“¹ Kmenový kapitál společnosti činil 266 000 K.

Zde si dovoluji se pozastavit a upozornit na některé směrodatné údaje. Do kmenového kapitálu vložil největší obnos, čítající 120 000 K, Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové, přičemž jak vyplývá z torzovitého účetního materiálu, měla firma V. F. Červený u Záložního úvěrního ústavu Hradec Králové nezaplacený úvěr, jehož splácení značně zatěžovalo firemní rozpočet. Po provedení akcionování podniku došlo k převodu finančních pohledávek banky u Červeného firmy na její akcie. Důležité je uvážit, nakolik se při „*nákupu*“ těchto podnikových akcií projeví vzájemné vazby mezi Jaroslavem Červeným a ostatními členy správní rady tohoto hradeckého peněžního ústavu, nebo zda se jednalo ze strany managementu banky pouze o promyšlenou obchodní transakci. Při zvažování uvedených okolností musíme mít na

¹ SOA Zámorsk, fond – Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1917 – 1949), podrobné spisy se sign. CI/122, karton č. 2077.

zřeteli několikaleté působení Jaroslava Červeného ve správní radě banky a při její sanaci.²

Jaroslav Červený investoval do firemních akcií 40 000 K, Julius Russ 19 000 K, v dalších případech se jednalo o menší sumy peněz. Ze soupisu akcionářů je patrné, že se jednalo většinou o příbuzné (dříve tiché společníky) či zaměstnance. Například tehdy začínající advokátní koncipient JUDr. Jiří Červený si zakoupil podíly za 9 500 K.³ Díky značné rozdrobenosti malých akcionářů získal hradecký peněžní ústav rozhodující balík akcií a tudíž i rozhodující podíl na řízení podniku. Post jednatelů vykonávali Jaroslav Červený, Alois Beran – nástrojař v Hradci Králové a Václav Libáňský – prokurista Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové.⁴

Dočasné zlepšení finanční situace podniku prostřednictvím jeho akcionování však zdaleka nevyřešilo všechny problémy, s nimiž se musel vyrovnávat. Jak vyplývá z výroční zprávy Záložního úvěrního ústavu za rok 1917, závod V. F. Červený a synové nadále trpěl nedostatkem potřebných surovin, o jejichž přesném rozdělování rozhodovaly státní úřady, a omezeními v dopravě a exportu.⁵ Přesto díky poskytnutým finančním prostředkům ze strany Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové se alespoň podařilo odvrátit finanční úpadek firmy, hrozící z důvodu dřívější neschopnosti splácet poskytnuté finanční úvěry a úroky z nich.

Ani po ukončení války nedošlo však k rychlému oživení výroby a rok 1918 neznamenal pro firmu V. F. Červený a synové podstatné zlepšení výrobní a odbytové situace. Podnik spíše stále pouze přežíval, než se rozvíjel. Hlavní příčiny můžeme spatřovat ve vnějších faktorech, a to především ve vyčerpanosti poválečných hospodářství a jejich kolapsu v jednotlivých státech, kam před válkou vyvážel královéhradecký závod své zboží. Podstatným jevem, který dále zapříčinil pouze pomalé ožívání výroby, byla přetrvávající absence velkého ruského trhu, jenž v některých předválečných letech absorboval až 70 % tovární produkce.⁶ Tamější tovární filiálka v Kyjevě již neexistovala a Otakar Červený spolu s manželkou Marií přicestovali v

² Tamtéž, Firemní rejstřík – Záložní úvěrní ústav Hradec Králové.

³ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1917 – 1949), podrobné spisy se sign. CI/122, karton č. 2077.

⁴ Tamtéž.

⁵ *Credit-Vorschuss-Anstalt in Königgrätz – XXXXIX. Geschäfts – Bericht für das Jahr 1917*, Königgrätz 1918, nestránkováno.

⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 111 – Evidence vyrobených nástrojů, kart. č. 2.

roce 1921 zpět do Československé republiky. Vidina na oživení obchodní výměny se díky vnitropolitickým problémům Ruska zdála nereálná.

Firma utrpěla i škody na tuzemském trhu, například pronajímala maďarskému 39. pluku dislokovanému v Hradci Králové hudební nástroje, po jehož nuceném odsunu v roce 1918 zůstaly firmě u něho nezaplacené pohledávky.⁷

V souvislosti s utrpěnými ztrátami v Rusku i na tuzemském trhu není z dochovaných pramenů patrné, jestli firma zažádala o poskytnutí zvýhodněného úvěru pro válkou poškozené živnostníky.⁸

Ve výroční zprávě Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové za rok 1918 nalezneme i zmínku o hospodaření společnosti V. F. Červený a synové s.r.o. „...byla ve své výrobě silně obmezena, jsouc i z politických příčin pomijena větším přídělem kovů, ač jak domácí tak cizozemská poptávka byla trvale značnou. Docílila tudíž jen normální sůročení společenského kapitálu, obnášejícího K 266. 000. Situace zlepšila se podstatně za naší republiky, neboť firma obdržela jak příděl, tak vojenské dodávky.“⁹

O nepříliš konsolidované situaci v samotném podniku vypovídá i následující událost. V roce 1919 dosavadní disponent stejnojmenné firmy Václav Červený (syn Bohumila Červeného) zažádal na Okresní správě politické v Hradci Králové o vydání vlastního živnostenského oprávnění k výrobě dechových nástrojů v čp. 550 v Hradci Králové. Dne 12. 3. 1920 je skutečně obdržel. Mladý Václav do uvedeného data pracoval ve firmě V. F. Červený a synové a podrobně znal problematiku nástrojařství. Jaroslav Červený s ním úzce spolupracoval a předával mu své zkušenosti, neboť zamýšlel převést řízení části provozních záležitostí na svého synovce. Z archivních pramenů není patrný přesný důvod odchodu perspektivního Václava Červeného, přesto se však můžeme domnívat, že jej při jeho rozhodování mohly výrazně ovlivnit přetrvávající hospodářské problémy závodu. Firma V. F. Červený a synové zareagovala na tuto nepříjemnou událost veřejným distancováním od samostatné podnikatelské činnosti Václava Červeného.¹⁰

⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní národní výbor Hradec Králové, inv. č. 95 - Žádosti a požadavky jednotlivých firem a živnostníků, kart. č. 4.

⁸ Dle podmínek ustanovených podle zákona o úvěru pro živnostníky válkou poškozené ze dne 23. května 1919, č. 276 Sbírky zákonů a nařízení.

⁹ 50. Výroční zpráva za rok 1918 Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové, Hradec Králové 1918, nestránkováno.

¹⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2497 - Rejstřík řemeslných živností, kart. č. 1290; tamtéž, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/449), kart. č. 1548.

Odbytová situace podniku se během roku 1919 alespoň nakrátko zlepšila po obdržení několika zakázek pro hudební tělesa nově budované československé armády i po získání nových objednávek ze zahraničí. Ve zprávě Záložního úvěrního ústavu Hradec Králové za rok 1919 se proto objevuje následující informace o Červeného společnosti: „...zahájila po převratu opětne styky s cizinou a těšila se hojným objednávkám svých vyhlášených nástrojů z různých států, jakož i rozšířila podstatně svůj obchod s dálným východem. V důsledku toho zlepšila zúročení společenského kapitálu na 8% oproti loňským 6%.“¹¹

Díky intervencím u vládních úředníků získala firma od Ministerstva národní obrany v Praze i v letech 1920 - 1921 několik dalších lukrativních zakázek pro nově budovanou československou armádu. Například kompletně vybavila svými nástroji 6. hanácký pluk.¹² Objevily se i první větší zakázky z ciziny, a to především z Polska, Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, Bulharska, Rumunska a Německa. Jednalo se však o menší zakázky s krátkou dodací lhůtou, proto firma zaměstnává v této době již jen 40 stálých zaměstnanců, a v případě větší urgentní zakázky nabírala pomocné síly, nebo Jaroslav Červený zažádal Živnostenský inspektorát v Hradci Králové o povolení prodloužení zákonné osmihodinové doby o dvě a více hodin pro své kvalifikované zaměstnance.¹³

Závod však v těchto letech potřeboval nutně provést investice do výroby, které měl pokrýt další úvěr. Po vyjednávání vedených Jaroslavem Červeným jej nakonec poskytla Obchodní banka v Hradci Králové.¹⁴ Finanční prostředky byly poté použity na modernizaci výrobního postupu. Především se jednalo o nákup elektrického ventilátoru, jehož hlavní účel spočíval ve vhánění zhuštěného vzduchu pod výheň, která se využívala pro spojování jednotlivých částí hudebních nástrojů. Za pomoci ventilátoru se tak docílilo urychlení procesu letování. Realizace tohoto záměru přispěla k zrychlení a zefektivnění výroby při stávajícím počtu zaměstnanců.¹⁵

Vedení podniku muselo řešit nejen složitou finanční situaci, ale i reagovat na měnící se makroekonomické a mikroekonomické ukazatele. Jak vyplývá

---

¹¹ 51. Výroční zpráva za rok 1919 Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové, Hradec Králové 1920, nestránkováno.

¹² Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J.V.: *Historie českých hudebních nástrojů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 72.

¹³ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 15/Č/476, 15/Č/568, 15/Č/660, kart. č. 618.

¹⁴ V roce 1920 se přejmenoval dosavadní Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové na Obchodní banku.

¹⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/125), kart. č. 1548.

z dochovaných firemních ceníků, vedení firmy přistoupilo na začátku 20. let s ohledem ke značnému nárůstu cen vstupních surovin i v souvislosti se stoupající cenou odborné lidské práce k úměrnému zvýšení cen svých výrobků.¹⁶ Přes snahy vedení o zachování cen výrobků na dosavadní úrovni byl tento trend dále neudržitelný. Po zdražení Červeného výrobků se jejich cenová hladina ještě více zvýšila, a to zejména ve srovnání s levnými výrobky z Kraslicka. Tento jev dále značně komplikoval masový odbyt Červeného nástrojů v tuzemsku, neboť vyšší kvalitu Červeného nástrojů před cenovou výhodností zejména kraslických nástrojů upřednostnilo malé spektrum odběratelů. Navíc ostatní výrobci dechových nástrojů dodávali své nástroje do běžné sítě obchodů.¹⁷ Ovšem vedení firmy V. F. Červený a synové se tomuto trendu neustále bránilo s poukazem na neporovnatelnost svých nástrojů s konkurencí a „nedůstojnost“ takovéto formy prodeje. Na druhé straně nepřistoupilo k vybudování vlastní sítě prodejen v tuzemsku, což by přiblížilo jejich nástroje potenciálním zákazníkům.

S ohledem na politicko – společenské změny v tuzemsku vypracovalo vedení podniku alespoň na začátku 20. let novou koncepci reklamy a propagace se značným nacionálním podtextem, s níž se snažilo o nové oslovení „českých“ zákazníků na tuzemském trhu a vyhranění se vůči německé konkurenci, k čemuž mistrně využívalo mimo jiné i některých indicií vážících se k pohnutým životním osudům O. Červeného – „...nevyrábíme nástroje tuctové nebo jarmareční, které mnozí kupují ne proto, že jsou dokonalé, ale proto, že jsou levnější. Pouze dokonalý, třeba drahý nástroj jest laciný a proto nesoutěžíme s firmami německými z tak zvaného „Deutschböhmen“, které o národu vědí jen tehda, mohou-li vydělati a při tom doma všemi prostředky k našemu porobení pracují, když našimi penězi se obohacili.

Prosíme tedy, abyste v případě potřeby obrátili se na nás jako na závod slovenský, který vládou rakouskou byl pronásledován a jejíž vedoucí Kijevské filiálky na Rusi zakládal naše slavné legie a poskytl našemu presidentu při jeho návštěvě v Kijevě po tři neděle úkrytu před bolševiky. Prosíme, abyste v případě potřeby obrá-

---

¹⁶ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2. Pro srovnání – mosaz v roce 1914 za 1 kg. 2 K, roku 1919 – 12,5 Kč, pakfong 2 K – 15,22 Kč, cín 1,6 K – 54 Kč.

¹⁷ Po první světové válce, která měla negativní dopad též na výrobce v Kraslicích, se však jejich výroba díky poptávce záhy opět zvýšila.

tili se na náš závod, jsouce pamětlivi Kolárova: „Hajme vlastních, nechme cizích statků, i nám dal Bůh um i ramena.“¹⁸

Díky tuzemským státním zakázkám i objednávkám zejména z balkánských států a Polska výroba v hradeckém závodě zaznamenala vzestupnou tendenci. Zlepšující se odbyt Červeného nástrojů reflektovala i výroční zpráva Obchodní banky v Hradci Králové za rok 1920, kde nalézáme následující zmínku o hospodaření závodu V. F. Červený a synové, spol. s.r.o. : „...zvýšila potěšitelně export svých výrobků a následkem toho obchodní obrat. Zvýšila proto zúročení společenského kapitálu na 9% oproti 8% roku předchozího.“¹⁹ Závod za rok 1920 zaplatil na daních a dávkách úhrnem 45 875 Kč a svým zaměstnancům vyplatil celkem 532 159,10 Kč.²⁰ O dočasném relativně stabilním prostředí ve firmě V. F. Červený a synové s.r.o. svědčí i skutečnost, že v roce 1921 se ustálil počet stálých zaměstnanců na 45. Při mimořádných a spěšných zakázkách však stoupl až na 50.²¹

Na valné hromadě, která se uskutečnila 24. června 1921, se akcionáři dohodli na zvýšení kmenového kapitálu ze stávajících 266 000 na 350 000 korun. Při upisování nových akcií zakoupila Obchodní banka v Hradci Králové akcie za 47 000 korun, pan Alois Beran, mistr nástrojařský v Hradci Králové, za 10 500 korun, ostatní za menší částky.²² Ze soupisu akcionářů můžeme dále vysledovat pozvolna měnící se vlastnické poměry ve společnosti. Již v roce 1920 prodali své akcie JUDr. Jiří Červený a Marie Židová roz. Červená, volné akcie povětšinou skupili stávající zaměstnanci továrny. Rovněž i nově upisované akcie v roce 1921 v hojném počtu nakoupili po menších částech zaměstnanci. Naopak podíl Jaroslava Červeného zůstal nezměněn. Došlo tedy k odlivu akcií firmy V. F. Červený a synové z vlastnictví potomků V. F. Červeného do rukou hradecké banky a firemních dělníků.²³ Přes uvedené okolnosti zůstal Jaroslav Červený ředitelem podniku a dále rozhodoval především o technických věcech související s vlastní výrobou.

Slibně se rozvíjející výrobu i zlepšující se finanční situaci podniku negativně ovlivnilo rozhodnutí ministerstva financí o zpětném zdanění všech typů podniků.

¹⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.

¹⁹ Výroční zpráva Obchodní banky v Hradci Králové za rok 1920, Hradec Králové 1921, nestránkováno.

²⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu (sign. 15/Č/125), kart. č. 1548.

²¹ Tamtéž.

²² SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1917 – 1949), podrobné spisy se sign. CI/122, karton č. 2077.

²³ Tamtéž.

Hradecká nástrojárna měla za léta 1917 – 1918 a 1920 – 1921 předepsáno dodatečně zaplatit na daních 140 000 Kč. S ohledem na nezaplacené pohledávky v bývalém carském Rusku jí byly tyto daně sníženy o 60 000 Kč, přesto značně zatížily firemní rozpočet, jelikož firma musela v této době splácet bankovní úvěr ve výši 290 000 Kč.²⁴ Tyto výdaje značně vyčerpaly provozní kapitál podniku a omezily tím jeho investiční možnosti. Informace ve výroční zprávě Obchodní banky za rok 1921 velmi výstižně popisují hospodářské problémy firmy V. F. Červený a synové: „...byla s to udržeti svůj starý export vzdor nepříznivým poměrům valutovým a odbytovým. Zrušení výhod daňových, jež podobné společnosti oproti akciovým před válkou požívaly, má podstatný vliv na rentabilitu i této společnosti.“²⁵

Ekonomickou situaci podniku zhoršovaly i další makroekonomické faktory. Export do zahraničí zejména komplikovala státní deflační politika, která sice vedla ke zhodnocení československé koruny, zároveň však způsobila, že československé zboží se stalo na světových trzích drahé, a export proto dočasně klesl. U Červeného výrobků byl tento jev navíc ještě markantnější, neboť jeho nástroje byly již před Velkou válkou dražší oproti zahraniční konkurenci. Tím byl hradecký podnik nucen snižovat výrobní náklady, mzdy i cenovou hladinu svých výrobků. Zhodnocení koruny vedlo i k relativnímu zdražení úvěrů, což způsobilo, že se mnoho průmyslových podniků dostalo do závislosti na bankách, zejména pak ty, které měly velké úvěry. Toto konstatování plně platí i v případě hradeckého závodu.²⁶

Vedení firmy V. F. Červený a synové, s. r. o. se tedy muselo vyrovnat s novými finančními a odbytovými potížemi. Dle hlášení živnostenského inspektora došlo dokonce v květnu roku 1922 k zastavení veškeré výroby v závodě a propuštění 46 zaměstnanců. Za hlavní příčiny tohoto neutěšeného stavu označil management následující faktory: „Úplné vyčerpání vlastního provozovacího kapitálu i úvěru u Obchodní banky, stagnace v odbytu hotových výrobků, jichž má fa. za 460 000 K na skladě, nemožnost konkurence s výrobky německými o 50 % levnějšími, a vysoké daně...“²⁷ Ve zprávě se dále hovoří o újmě, kterou firma utrpěla následkem bolševické

²⁴ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č. 858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojářů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 73.

²⁵ *Výroční zpráva Obchodní banky v Hradci Králové za rok 1921*, Hradec Králové 1922, nestránkováno.

²⁶ LACINA, V. - PÁTEK, J.: *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti, Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, sv. III., Praha 1995, Karolinum, s. 19.

²⁷ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign.č. 15/Č/270, kart. č. 618.

ho převratu. Ztráta je vyčíslena na 2 milióny Kč. Dle názoru Okresní správy politické v Hradci Králové by bylo možno výrobu obnovit za předpokladu, kdyby závod obdržel větší zakázku od Ministerstva národní obrany v Praze na dechové nástroje pro vojenské hudby, a dále při snížení daňového zatížení.²⁸

Jak vyplývá z kusých pramenů společnost V. F. Červený a synové skutečně obdržela v následujících letech několik zakázek od Ministerstva národní obrany na vybavení vojenských kapel, ale jednalo se pouze o dosti omezené objednávky, které nemohly zacelit ztrátu zahraničních trhů.²⁹ O přetrvávající nestabilitě prostředí ve firmě svědčí i skutečnost, že část bývalých zaměstnanců firmy V. F. Červený a synové, s. r. o. vytvořila samostatné družstvo s názvem První výrobní a prodejní družstvo hudebních nástrojů, s. r. o. v Hradci Králové. Jeho zapsání do rejstříku živnostenských a hospodářských společenstev při Obchodním soudu v Hradci Králové proběhlo 23. srpna 1922.³⁰ Zabývalo se rovněž výrobou a prodejem dechových nástrojů. Tím došlo nejen k vzniku nové konkurence v samotném královéhradeckém regionu, ale i k odlivu kvalifikovaných pracovních sil z firmy V. F. Červený a synové.

Na konci roku 1922 firma znovu zaměstnala 22 dělníků. Značné obtíže s odbytem se firma snažila řešit větším prosazením na mezinárodním poli a hledáním nových odbytišť pro své výrobky, k čemuž měla napomoci „znovuobjevená“ prezentace na mezinárodních výstavách. Proto například v roce 1922 zaslala své výrobky na veletrh do Terstu a následně na výstavu do Kovna. Vedení se snažilo navázat i na přerušenu tradici v obesílání světových výstav, proto i přes značné náklady závod obeslal světovou výstavu v brazilském Rio de Janeiru.³¹

Přes kladnou odezvu na Červeného výrobky v zahraničí výrobní program nezaznamenal výraznější vzestup, což bylo zejména způsobeno vyšší cenovou hladinou jejich výrobků a značnou přesyceností trhu. Královéhradecká firma sice získávala zakázky ze zahraničí, ale již nikoliv jako v předchozích letech ucelené velké objednávky pro vojenská hudební tělesa. Tuto skutečnost velmi dobře indikuje její stagnu-

---

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Tamtéž, sign. 15/Č/568, 15/Č/660, kart. č. 618.

³⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, kn. č. 744 – Rejstřík živnostenských a hospodářských společenstev zapsaných u obchodního soudu; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 233 – Pamětní kniha (1922 – 1924), s. 181 – 182 (v oddíle věnovanému roku 1922).

³¹ TOBIÁŠ, J. Dr.: *Hradecký průmysl*, In: Osvěta lidu městu Hradec Králové k 28. říjnu 1922, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 54 - 55.

jící roční výrobní produkce, která v polovině 20. let činila pouze 1000 nástrojů.³² S ohledem na nestálé poměry v odbytu se počet stálých zaměstnanců již pohyboval pouze kolem dvaceti, v případě získání větší spěšné zakázky došlo k jeho nárůstu o pomocné síly.

Přes hospodářskou nestabilitu podniku se vedení snažilo vytvořit pro zbylé zaměstnance alespoň relativně dobré sociální prostředí. V listopadu roku 1924 vydala firma nový pracovní řád pro své zaměstnance. Za povšimnutí stojí následující údaje: v závodě byly zaměstnány následující profese – korusáři, ponkaři, futýrkáři, soustružníci, mechanici, zámečníci, leštiči, sluhové a učňové. Pracovní doba byla v pondělí a v pátek od 8 do 12 hod., pak následovala hodinová přestávka a dále se pak pokračovalo od 13 hod. do 17 hod.. Od úterý až do čtvrtka se pracovalo již od 7 hod., v sobotu pouze od 8 do 12 hod.. Mzda byla zaměstnancům vyplácena každý týden v sobotu. Veškeré osazenstvo závodu bylo zaregistrováno u Okresní nemocenské pokladny v Hradci Králové a pro případ úrazu navíc pojištěno u Úrazové pojišťovny dělnické pro Čechy v Praze.³³

S ohledem na přetrvávající složitou ekonomickou situaci podniku i ve druhé polovině 20. let a naléhavou potřebu jeho odborného vedení, jež by progresivně reagovalo na nové hospodářské poměry a na nové požadavky trhu s hudebními nástroji, začal stávající management hradeckého podniku zvažovat nejlepší východiska ze stávající nedobré ekonomické situace.

Při posuzování možných alternativ dalšího rozvoje královéhradecké společnosti ve dvacátých letech 20. století měl zejména Jaroslav Červený na zřeteli značnou konkurenci v oboru žesťových nástrojů. Jak udávají sumární statistiky, v celém Československu se v roce 1928 výrobou kovových hudebních nástrojů zabývalo celkem 130 podniků, které zaměstnávaly cca 4000 dělníků, přičemž hlavní středisko se

---

³² V novinových člancích a literatuře jsem objevil zprávy udávající, že se od založení dílny v roce 1842 do roku 1922 mělo ve firmě V. F. Červený a synové celkově vyrobit 79 600 hudebních nástrojů. Z uvedeného údaje vyplývá, že za dobu existence této dílny se v ní v průměru ročně vyprodukovalo okolo 1 000 hudebních nástrojů. Tento údaj je však zavádějící, neboť víme, že v prvních letech její existence se v ní vyrobilo pouze několik set nástrojů oproti 80. a 90. letům 19. století, kdy její roční objem výroby dosahoval až 2500 nástrojů. Viz TOBIÁŠ, J.: *Hradecký průmysl*, In: Osvěta lidu městu Hradec Králové k 28. říjnu 1922, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 55; TICHÝ, F.: *Velký Hradec Králové - úplný průvodce městem*, Hradec Králové 1923, Vokolek a Nemeškal, s. 100.

³³ Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2753 - Záležitosti jednotlivých živností a průmyslu, kart. č. 1548.

nacházelo v Kraslicích, kde se výrobou hudebních nástrojů zabývalo 59 firem.³⁴ Ob-
jem výroby hudebních nástrojů v českých zemích navíc vzrůstal od poloviny 19. sto-
letí takovou měrou, že již všichni výrobci byli nuceni hledat odbytiště na zahranič-
ních trzích. To nejlépe dokládá následující údaj z konce dvacátých let 20. století, kdy
se dle statistik dokonce vyváželo až 96 % zde vyrobených hudebních nástrojů.³⁵
V letech 1928 – 1930 byla Československá republika dokonce pátým největším vý-
vozcem tohoto zboží, hned po Německu, USA, Anglii a Francii.³⁶

Jaroslav Červený, obeznámen s tristní situací na tuzemském i zahraničním tr-
hu, začal hledat strategického partnera, se kterým by firma mohla úzce spolupraco-
vat. Jeho volba padla na pražskou firmu Karla Šámala, s níž hradecký závod již
v předcházejících letech udržoval obchodní kontakty. Na základě zmocnění ostatních
akcionářů vstoupil Jaroslav Červený se zmíněným majitelem pražského závodu na
hudební nástroje v jednání o užší obchodní spolupráci.³⁷ Jeho výsledkem se nejdříve
stala vzájemná úzká výrobní spolupráce a kooperace při odbytu výrobků.

V polovině 20. let prozatím nedošlo k zásadním změnám ve vedení firmy V.
F. Červený a synové. Pouze dne 28. listopadu 1925 akcionáři společnosti rozhodli o
udělení kolektivní prokury účetnímu ve firmě panu Františku Kolínskému.³⁸ Akciový
kapitál společnosti činil 350 000 Kč a za hlavní společníky byli ještě stále uvedeni
Jaroslav Červený, Alois Beran a Václav Libáňský.³⁹

V podrobném soupisu akcionářů firmy V. F. Červený a synové, vyhotoveném
k 31. prosinci 1927, jsou již patrné podstatné změny v majitelích akcií ve srovnání s
předešlými roky. Jaroslav Červený převedl své akcie na svoji dceru Mílu Červenou v
celkové hodnotě 45 000 korun, Karel Šámal k tomuto datu již ve firmě vlastnil akcie
v hodnotě 20 000 korun, největší balík akcií však nadále držela filiálka České prů-
myslové banky v Hradci Králové v hodnotě 168 500.⁴⁰ Přesto je vzrůstající vliv K.

---

³⁴ *Adresář republiky Československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství*, Praha 1928, s. XV. -
XVI. K největším kraslickým producentům patřily továrny Bohland & Fuchs, Huller & Co., A. K.
Hüttl, Julius Keilwerth, Karl Püchner, Adolf Rölz, Ant. Kohlert a další.

³⁵ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, díl II., Praha 2002, Libri, s. 47.

³⁶ KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: Sborník Národního muzea v Praze, řada A –
Historie, sv. XXXIII., 1979, č.1, s. 2.

³⁷ Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce, inv. č.
858, CABALKA, J. V.: *Historie českých hudebních nástrojařů Červených a Šámalů*, rukopis, s. 74.

³⁸ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zázpisy z let 1917 –
1949), podrobné spisy se sign. CI/122, karton č. 2077.

³⁹ *Industrie – Compass 1925/26 - Českoslovaekai*, Band II., Praha 1925, s. 861.

⁴⁰ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zázpisy z let 1917 –
1949), podrobné spisy se sign. C I/122, karton č. 2077.

Šámala ve firmě V. F. Červený a synové možno zejména vysledovat v pronikání nových progresivních metod do obchodní strategie firmy. Především management přistoupil ke zřizování tolik potřebné sítě firemních obchodů, přičemž částečně využíval obchodů pražského závodu, a to nejen v tuzemsku, ale i v sousedních státech. Znovu oživil tolik potřebnou veřejnou prezentaci firmy na mezinárodní scéně. V roce 1927 závod například zaslal své výrobky na mezinárodní výstavu do Ženevy, kde získaly nejvyšší ocenění.⁴¹ Výrobní program hradeckého závodu se zaměřil na omezenější spektrum nástrojů v souladu s obchodními ujednáními s firmou K. Šámala o výrobní kooperaci. Jak vyplývá z dochovaných statistik, ve druhé polovině 20. let v závodě V. F. Červený a synové s. r. o. pracovalo pouze 20 – 25 stálých zaměstnanců.⁴²

V letech 1927 – 1928 se již Jaroslav Červený s ohledem na zhoršující se zdravotní stav účastnil jen sporadicky řízení firmy a naopak rozhodující pravomoci přecházely na Karla Šámala. K završení těchto postupných změn došlo dne 5. října 1928, kdy se uskutečnila valná hromada, na níž došlo ke schválení podstatných personálních změn v této společnosti.

Z důvodu vážné nemoci Jaroslav Červený abdikoval na post jednatele. Nově byl k dřívějšímu jednateři Václavu Libáňskému, řediteli filiálky České průmyslové banky v Hradci Králové, zvolen Karel Šámala – majitel závodu na výrobu hudebních nástrojů v Praze II, Školská ulice 7. Akcionáři odsouhlasili rozšíření předmětu podnikání společnosti o důležitý bod d) „*zřizovati prodejny neb výrobní nebo je kupovati a vésti je buď pod svojí nebo cizí firmou a to jak v tuzemsku tak i v cizozemsku.*“⁴³ Zároveň proběhl převod veškerých akcií v částce 168 500 Kč z vlastnictví filiálky České průmyslové banky v Hradci Králové do držení Karla Šámala. Po přičtení již dříve zakoupených akcií celkově disponoval s akciemi v hodnotě 191 500 Kč, což při celkové hodnotě kmenového jmění 350 000 Kč zajišťovalo K. Šámalovi majoritní podíl akcií ve firmě V. F. Červený a synové a rozhodující podíl na jejím řízení.

Po zvážení všech výše zmíněných vnějších i vnitřních faktorů se Jaroslavem Červeným navrhovaná a akcionáři schválená kooperace s pražským podnikem K.

⁴¹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 – Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 341 (v oddíle věnovaném roku 1929).

⁴² *Zpráva k výroční konferenci skupin Svazu kovodělníků v čsl. republice soustředěných v obvodním výboru kovodělníků v Hradci Králové za rok 1929*, Hradec Králové 1930, J. Oma, nestránkováno.

⁴³ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign. C I/122 – Firemní rejstřík (zápisy z let 1917 – 1949), podrobné spisy se sign. CI/122 - , karton č. 2077.

Šámala jeví jako logické vyústění nastalých změn a pravděpodobně jediný možný způsob zachování výroby v královéhradeckém podniku.⁴⁴

---

⁴⁴ Zlepšující se hospodářské výsledky firmy V. F. Červený a synové v druhé polovině 20. let negativně ovlivnilo vypuknutí hospodářské krize. Závod v pozdějších letech fungoval již pouze omezeně s počtem zaměstnanců okolo 25. V roce 1948 došlo k znárodnění akciové společnosti V. F. Červený a synové. Proběhlo její začlenění do státního podniku Amati Kraslice. Nástroje se však i nadále vyráběly ve starých prostorách domu č. p. 120 až do roku 1973, kdy se výroba přestěhovala do nového objektu na Pouchov v Hradci Králové, kde sídlí dodnes.

V roce 1990 proběhla privatizace státního podniku Amati a v říjnu roku 1993 byla založena společnost s ručením omezeným Amati – Denak. Tato společnost má svůj pobočný závod v Hradci Králové, jehož výrobní program se i nadále soustřeďuje na cylindrové nástroje s širokou menzurou v intencích toho nejlepšího, co po sobě zanechal V. F. Červený.

III. Společenské aktivity V. F. Červeného a jeho synů

III. 1. Vstup do společensko - kulturního dění v Hradci Králové (1842 – 1847)

Čtyřicátá léta 19. století se nesla ve znamení doznívajícího metternichovského absolutismu, do společenského dění ve větších městech stále více proudily nové podněty a impulsy k zábavě a vzdělání. Velkou pozornost obyvatelstva však budilo i zavádění nových technických novinek do běžného života. Jednalo se například o výstavbu železnic, používání telegrafu či zavádění parních strojů do továren. Do Hradce Králové pronikaly tyto podněty se zpožděním v důsledku specifických podmínek v tomto městě.¹

Při snaze o pochopení společensko – kulturního klimatu v Hradci Králové musíme brát zřetel na místní specifika spojená s úlohou Hradce Králové jako důležitého vojensko - strategického opěrného bodu severovýchodních Čech. S touto skutečností úzce souvisely zesílené germanizační tlaky na veškeré místní civilní obyvatelstvo, umocněné přítomností početné vojenské posádky a úřednictva. Český živel byl navíc významně oslaben dřívějším vystěhováním značné části obyvatel z původních předměstí z důvodu stavby pevnostního opevnění do okolních osad. Zbylí občané města se museli podřídit každodennímu vojenskému režimu, zvyklostem i zesílenému policejnímu dozoru a cenzuře.²

Do těchto stísněných poměrů se přistěhoval mladý V. F. Červený, který se trvale usadil v Hradci Králové v roce 1842 v domě č. p. 26, kde si pronajal čtyři místnosti.³

Otevření vlastní dílny jej v prvních letech plně zaměstnávalo, a proto zpočátku pouze jen letmo poznával své sousedy. Navíc přes dostatek své práce strávil letní

---

¹ ŘÍHA, O.: *Hospodářský a sociálně – politický vývoj Československa 1790 – 1945*, Praha 1946, Práce, s. 32; LNĚNIČKOVÁ, J.: *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*, Praha 1999, Libri, s. 239-243; HLAVÁČKA, M.: *Zrod moderní dopravní a komunikační sítě v českých zemích*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 24 – 31.

² MIKULKA, J.: *Dějiny Hradce Králové do roku 1850, II./2*, Nadace Historica, Hradec Králové, s. 261 – 272, 282; PEŠEK, J. Dr.: *Královéhradecká vlastenecká družina*, Praha 1910, s. 31.

³ SOkA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 139 – Historie jednotlivých domů; kart. č. 6; V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 38 a 39, s.297 – 298; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 43.

měsíce roku 1842 ještě u svých rodičů v Břežanech, kde se snažil jim vypomoci se sezónními zemědělskými pracemi, neboť starší Václavův bratr Jan odešel po své svatbě hospodařit na jiný grunt v Břežanech a jejich hospodářství měl převzít mladší syn Josef.⁴

Při svém zdejším pobytu poznal svoji budoucí ženu Josefu Šípkovou. Žila v Hodově, kde její rodiče vlastnili mlýn čp. 3. Na místní venkovské poměry pocházela z velmi dobře sociálně situované rodiny.⁵ Jejich mlýn dobře prosperoval, proto také obdržela kromě výbavy i věno čítající 1 200 zl.⁶

Před chystanou svatbou musel V. F. Červený zajistit prostornější byt, jelikož ze čtyř pronajatých místností v domě č. p. 26 využíval pro osobní potřebu pouze jeden skromný pokojík. V roce 1843 si proto pronajal od pekaře V. Trnky v prvním patře domu č. p. 120 na Kavčím plácku byt, nacházející se pouze nedaleko od jeho dílny.⁷

Svatba Václava Františka Červeného s Josefou Angelinou Šípkovou se konala 19. 6. 1843 ve farním kostele v Tuklatech. Vlastní obřad vedl děkan Jan Finger a za svědky jim šli Franz Boháček z Hodova a Josef Hladík z Tuklat.⁸

Po příjezdu do Hradce Králové a zařazení domácnosti se hlavní náplní novomanželky Josefy Červené se stala péče o domácnost. Navíc zpočátku ještě pomáhala svému muži s vyřizováním obchodní korespondence.⁹

V. F. Červený brzy seznámil manželku s městem a se svými přáteli. Bydlel zde sice krátce a i přes pracovní vytížení již blíže poznal několik významných hradeckých občanů, jež spojovalo národní cítění a snaha o pozvednutí zdejšího českého živlu.¹⁰ V prvních letech svého pobytu se především stýkal s věhlasným knihkupcem Janem Hostivitem Pospíšilem, u něhož si často kupoval knihy. J. H. Pospíšil patřil k nejvýraznějším osobnostem národně emancipačního hnutí českého etnika na Hradecku, kolem něhož se zcela logicky formovala vlastenecká družina, s jejímiž členy se Červený postupně seznámil a zapojil se do jejich aktivit.

⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 46, 47, 49.

⁵ SOA Zámorsk, Sbirka matrik Hradec Králové, sign. 51 – 16, fol. 450.

⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 54.

⁷ *Tamtéž*, s. 51, 57.

⁸ SOA Praha, Římsko – katolický farní úřad Tuklaty, inv. č. 8 – Tripartitní matrika pro Tlustovousy a Hodov (1826 – 1869), folio 46.

⁹ MUSILOVÁ, D.: *Ženy a podnikání*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 196 – 197.

¹⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 84.

V první polovině čtyřicátých let 19. století se pravidelně střetávali v domě u Pospíšilů, kde se konala sezení či rozpravy na různá témata, popřípadě veřejná předčítání. Mimo jiné zde také poznal i Václava Klimenta Klicperu, který však již v roce 1846 odešel z Hradce Králové do Prahy.¹¹

V. F. Červený velmi dbal na svoji informovanost, a to nejen v záležitostech jeho se bezprostředně dotýkajících, proto pravidelně odebíral ve čtyřicátých letech Pražské noviny a jejich beletristickou přílohu Českou Včelu. Dále si své vědomosti a znalosti dle časových možností doplňoval četbou knih, zakoupených v Pospíšilově knihkupectví.¹²

Ve svém vlasteneckém smýšlení našel V. F. Červený u své manželky nejen pochopení, ale i vydatnou podporu, neboť i ona pocházela z většinového českého prostředí. Přestože jejich rodina patřila k venkovské „*honoraci*“, hovořilo se u nich česky.¹³ Za výrazný počáteční projev Červeného vlasteneckého smýšlení můžeme považovat i ryze česky psaný velký firemní nápis s jeho jménem, neponěmčeným, který si nechal připevnit nad vchod do své dílny.¹⁴ Při uvážení všech dobových okolností a specifik v samotném Hradci Králové se tento počín V. F. Červeného nejeví jako samozřejmost, zejména s ohledem na možné poškození slibně se rozvíjejících obchodních vazeb s vojenskou posádkou. „...*Němčina byla v podmínkách padesátých let vždy předpokladem sociálního vzestupu, a to nejen po linii státního aparátu a ve státních službách, ale v rostoucím měřítku rovněž v rozvíjející se sféře kapitalistického podnikání. Proto mohl zůstat pan Jan Měšťan doma a pro služebnictvo panem Měšťanem, ale pro veřejnost byl hoteliérem, obchodníkem atd. Johannem Mieschtianem a neopomínal to důsledně připomínat v úřední korespondenci i v reklamě na vývěsním štítě svého podniku...*“¹⁵

Veřejné aktivity načas u Červených ustoupily do pozadí, neboť v roce 1844 čekala Josefa Červená prvního potomka. Dne 5. listopadu 1844 se narodil syn, které-

¹¹ *Tamtéž*, s. 49, 57, 84 – 85; MIKULKA, J.: *Dějiny Hradce Králové do roku 1850*, II/2, s. 272 – 275, 280; PEŠEK, J.: *Královéhradecká vlastenecká družina*, s. 31; srovnej RAK, J.: *Formy „vlastenecké komunikace“*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 78 – 89.

¹² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 84 – 85, 110; SEKERA, M.: *Aspekty čtení periodického tisku v procesu politické mobilizace české společnosti*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 121 – 144.

¹³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 53 - 54, 75.

¹⁴ Srovnej RAK, J.: *Formy „vlastenecké komunikace“*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 77.

¹⁵ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 129 - 130.

ho 9. listopadu kaplan Josef Podhajský pokřtil na Jana Rudolfa.¹⁶ U Červených však již v následujícím roce nastaly nové starosti a povinnosti s chystaným novým přírůstkem do rodiny. Dne 30. prosince 1845 Josefa porodila za asistence porodní báby Terezie Riedlové první dceru, kterou při křtu 1. ledna 1846 pokřtil kaplan Josef Podhajský na Annu Alžbětu, a následující rok dne 8. května 1847 dalšího syna, který byl 15. května 1847 pokřtěn na Rudolfa Stanislava.¹⁷ Rodina Červených tak měla již pět členů, přičemž výchova dětí spočívala především na bedrech Josefy, které v domácnosti vypomáhala služebná.¹⁸

Otec, jak bylo zcela obvyklé a v souladu s tehdejšími rozděleními rodinných úloh, se věnoval dětem v jejich útlém věku pouze sporadicky. Z dílny se vracel pozdě, a proto pouze o nedělích mohl věnovat více času své rodině. Za pěkného počasí chodívali na procházky a příležitostně i na městské slavnosti, při nichž obzvláště rádi naslouchali hře zdejších vojenských kapel. Dostí jednotvárný společenský život v Hradci Králové dále ožíval při četných náboženských svátcích či návštěvách kočovných divadelních společností a potulných varietních „umělců“.¹⁹ Na sousedské návštěvy chodila rodina Červených nejčastěji k Pospíšilům, kde vedl V. F. Červený spolu Janem Hostivítem Pospíšilem rozpravy o politicko – společenských tématech. Často se do jejich učených debat zapojil i V. K. Klicpera.²⁰

V létě 1847 vážně onemocněl Václavův otec Jan Červený, který dle matričních záznamů zemřel 9. září 1847 ve věku 66 let.²¹ Rodinné hospodářství v Břežanech převzal nejmladší syn Josef. Ještě než otec skonal, byl V. F. Červený svými rodiči požádán o dohled nad svým mladším, bouřlivým bratrem Františkem Červeným.²² V. F. Červený tedy po domluvě s rodiči natrvalo přijal bratra Františka do své dílny, a tím do hradecké domácnosti Červených přibyl další člen.²³

---

¹⁶ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 116 – Opisy farních matrik, kart. č. 38. Jako místo narození uvedeno č. p. 120.

¹⁷ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 117 – Opisy farních matrik, kart. č. 39; SOA Zámorský, Sběrka matrik Hradec Králové, sign. 51 – 16, fol. 450. Jako místo narození uvedeno dům č. p. 119 v Hradci Králové.

¹⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 120; MUSILOVÁ, D.: *Ženy a podnikání*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, PdF UHK, s. 196 – 197.

¹⁹ Srovnej ŠTAIF, J.: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830 - 1851*, Praha 2005, Dokořán, s. 88 – 89.

²⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 104 – 106, 110.

²¹ SOA Praha, Římsko – katolický farní úřad Tuklaty, inv. č. 7 – Tripartitní matrika pro Břežany II. (1826 – 1870), folio 253.

²² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 119.

²³ *Tamtéž*, s. 121.

Přes každodenní firemní a rodinné starosti se V. F. Červený i nadále stýkal s hradeckými vlastenci. Je také jako první seznamuje se svým záměrem vytvořit přehledné české názvosloví pro hudební nástroje a jejich součástky, neboť při častém jednání s úřady i při každodenním styku s českými zákazníky a hudebníky si uvědomoval naléhavou potřebu jejich užívání. Německý jazyk obsahoval adekvátní výrazy pro dané technické nástroje a jejich součástky, avšak český jazyk pro některé nástroje, nástrojařské zařízení a mechanismy české termíny neměl. Proto čeští nástrojaři a odborníci používali nepřesná česká označení, nebo přejatá germanismy. Tento jev podporovala i skutečnost, že písemný styk s vyššími státními úřady probíhal ve čtyřicátých letech pouze v německém jazyce. V. F. Červený se rozhodl sepsat knihu věnovanou nástrojařské terminologii. V roce 1847 jí nechal vytisknout u Jana Hostivíta Pospíšila pod názvem *„Hudební názvosloví čili pojmenování žesťových (plechových) hudebních nástrojů a některých dílů jejich, které k docílení stejného pojmenování sestavil a laskavým odběratelům jakož váženému obecnstvu ve vší šetrnost obětuje Václav Frant. Červený.“*²⁴ Jak vyplývá již z vlastního názvu díla, byla určena nejen hudebníkům a nástrojařům, ale i širší laické veřejnosti.

Kniha byla členěna na dvě základní části. První stručně ožřejmovala názvy a funkce hudebních nástrojů. Pro lepší pochopení Červeného snah o poskytnutí systematického výčtu používaných žesťových nástrojů s jejich přesným označením odcituji některé pojmy: *„Posthorn - Poštovka, poněvadž jen u pošty v užívání jest. Nástroj ten jest zaokrouhlený. Jsouť pak také nástroje toho zvuku, jenže rovných trubic a sice: Trompetin – Trombka a Trompete – Tromba. Tak již od starodávna nástroj ten se nazýval, pročez jméno to jemu i teď ještě ponechati slušno. Jsouť pak tromby buď zvuku vyššího Tenor oder Tieftrompete – tenorová trouba – buď zvuku nižšího Bass Trompete – basová tromba. Feldtrompete – Polnice proto tak zvaná, že se až dotud u vojsťě v poli užívá. Pistyon – Diskantovka jméno obdržela, poněvadž v hudbě k provedení nejužšího zpěvu slouží. Takové jsou do vysokého E, Es, D, C i B. Waldhorn – Korna, nikoli lesní roh nebo snad lesnice. Lesní roh je doslovní překlad německého Waldhorn a lesnice jest dle slova polnice utvořena. Kornon sluje nástroj ten u všech v hudebním světě proslulých národů. Že však slovo „cornu“ v německém jazyku slově Horn, povstal přidáním slova Wald název Waldhorn, ačkoli, jak nížeji*

²⁴ *Tamtéž*, s. 115, 116. Originál uložen v Národní knihovně v Praze v oddělení starých tisků.

vysvětleno bude, jiný nástroj při honu v lese užíván byl. My tedy doslovně nepřekládejme „Waldhorn“ jako lesní roh, nýbrž hledme si názvu Korna...“²⁵

Druhá část knihy je věnována názvosloví jednotlivých dílů a komponentů hudebních nástrojů „Mundstück – Nátrubek, poněvadž na troubu se nastrkuje jakýž název věc lépe značící jest než ústník neb dokonce výtrubek. Züstöckl oder Aufsatzel – Snížka, poněvadž k snížení tonu slouží. Hauptstöckl – Hlavní snížka. Aufsatzbogen – Kotouč a ne Krumpoch. Röhre – Zvukod. Zvukovodem se míní celé trubicové ústrojí, kterým se zvuk od nátrubku až do otvoru zvukovodného vede...“²⁶ Uvedl jsem pouze úzký výběr pojmů, protože se jedná o jeho prvotní práci. V dalších letech problematiku hudebního názvosloví ještě podrobněji rozpracoval a zabýval se i detailněji stavbou a funkcí hudebních nástrojů.²⁷

Přesto, že se Červeného snaha vytvořit odborné názvosloví pro oblast dechových nástrojů nemůže ani v nejmenším porovnávat například s rozsáhlou jazykovědnou činností obrozence J. Jungmanna a jeho pokračovatelů, jistě stojí za pozornost a dokládá Červeného národní cítění a jeho snahu dále pozvednout úroveň českého jazyka.²⁸

---

²⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 116.

²⁶ *Tamtéž*, s. 119.

²⁷ *Tamtéž*; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 27 – Pojednání o historii trouby, polnice a nátrubku, kart. č. 1.

²⁸ Hradečtí národní buditelé nepracovali jen na poli české literatury, někteří měli i určité badatelské zájmy. V plánech Palackého na vydání české encyklopedie figurovali jako možní autoři jednotlivých hesel např. Klicpera, Ziegler, prof. Chmela, učitel Šádek a jiní.

III. 2. Občanské aktivity v revolučních letech 1848 - 1849

Na jaře 1848 poznamenala politické a společenské dění v západní a střední Evropě vlna národního hnutí. Tento fenomén se nevyhnul ani Rakousku, kde se hlavním cílem národních snah stalo odstranění nenáviděného absolutismu, personifikovaného v osobě K. V. N. Meternicha, a nastolení konstituce.

V. F. Červený se i přes dostatek vlastních profesních starostí na jaře 1848 velmi zajímal o společenské dění. Díky pravidelné četbě tisku a kontaktům s pražskými přáteli se poměrně dobře orientoval v nastalých změnách.¹ Politickou problematiku nejčastěji probíral po večerech se svým mladším bratrem Františkem. Z let 1847 – 1849 se dochovala pouze torza písemností, z nichž se dá velmi omezeně usuzovat o jeho konkrétních politických názorech a smýšlení. Přesto můžeme alespoň konstatovat, že se jeho názory nejvíce blížily ke konzervativnější Palackého koncepci austroslavismu. Oproti tomu František Červený prosazoval stanoviska nejradikálnějších politických skupin, které si kladly mimo jiné i za cíl uskutečnění razantních politicko – sociálních reforem.²

Během května a června se politická situace v Praze dále vyhrotila a František Červený pocíťoval naléhavou potřebu osobně se zúčastnit těchto převratných událostí. Proto i bez souhlasu svého staršího bratra opustil v červnu dílnu a odjel do Prahy za svými přáteli. Společně se poté zapojili do červnového povstání.

Po jeho potlačení se mu jen se štěstím podařilo uniknout z obležené Prahy, kde bylo mezitím vyhlášeno stanné právo.³ Spoluúčast Františka Červeného na červnových událostech v Praze však neunikla pozornosti policie, jež na něho vydala zatykač. 17. června přijel František Červený tajně do Hradce Králové ke svému bratru Václavovi.⁴ Po zvážení všech okolností a bezprostředních rizik se František rozhodl odejít za hranice mocnářství. V. F. Červený poskytl bratrovi finanční prostředky na

---

¹ Srovnej HAVRÁNEK, J.: *Předpoklady působení české kultury v Čechách v 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 112; SEKERA, M.: *Aspekty čtení periodického tisku v procesu politické mobilizace české společnosti*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 126 – 132.

² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 122; srovnej LOEWENSTEIN, B.: *Hnutí měšťanstva a národní orientace v polovině 19. století*, In: *ČČH*, roč. 88, 1990, č. 4, s. 499 – 513.

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 124, 130.

⁴ *Tamtéž*, s. 130, 133.

vycestování a skromné začátky v cizině. Ještě v roce 1848 tedy odešel František Červený do Hamburku a odtud poté odjel do Ameriky.⁵

Jak bylo již naznačeno v souvislosti s politickým smýšlením V. F. Červeného, podporoval a ztotožňoval se s politickým programem českých liberálů vedených Františkem Palackým, kteří se stavěli proti pouličním bouřím a demonstracím, jež by mohly narušit chystané svolání a následné jednání ústavodárného říšského sněmu, na jehož půdě mělo být dosaženo přiznání českých státoprávních požadavků. Stoupenci tohoto názorového proudu proto požadovali zachování veřejného klidu a pořádku, na což měly dohlížet občanské národní gardy.⁶ V kontextu těchto dobových souvislostí musíme chápat i Červeného výzvu k obyvatelům, zveřejněnou 7. listopadu 1848 v časopise *Polabský Slovan*, ve které se obracel na spoluobčany: „...o přispění mosaží, cínem, mědí, nebo olovem, případně finanční pomocí pro lepší vyzbrojení pražské národní gardy.“⁷ Shromaždištěm uvedené pomoci se staly prostory jeho dílny č. p. 120. Sám přispěl materiálem určeným pro výrobu žesťových nástrojů. Výtěžek akce byl posléze zaslán do Prahy.

O přímé osobní účasti V. F. Červeného v hradecké Národní gardě se nedochovaly žádné bližší písemné zprávy, pouze je zaznamenáno předání jeho kordu do c. k. vojenského skladiště, kam museli členové gardy po jejím zrušení roku 1850 odevzdat svoji výzbroj.⁸

V. F. Červený se snažil v těchto hektických měsících především přispět k oživení společenského dění v Hradci Králové. Během roku 1848 začal vydávat jeho přítel Jan Hostivít Pospíšil noviny s názvem „*Polabský Slovan*“ a Červený je nejen finančně podporoval, ale i do nich sám přispíval.⁹

V Hradci Králové došlo i k založení jazykově utrakvistické čtenářské besedy zvané též „*Cassino*“, kde se začali scházet obyvatelé města za účelem vzdělávání, veřejných diskusí a zábav. V jeho výboru zasedal mimo jiné také J. H. Pospíšil a V. F. Červený se stal jejím aktivním členem. Velkým přínosem zmiňované instituce se

⁵ *Tamtéž*, s. 134 - 135, 141; *Vojtěch Náprstek*, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 34 a 35, s. 269 - 270.

⁶ SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, Praha 1870, J. S. Skrejšovský, s. 178; ŠTAIF, J.: *Revoluční léta 1848 - 1849 a české země*, Praha 1990, Historický ústav ČSAV, s. 81; URBAN, O.: *Česká společnost 1848 - 1918*, s. 50.

⁷ Soukromý archiv S. Červené, sbírka novinových výstřížků - *Polabský Slovan* 1848.

⁸ SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 20 - Národní garda, kart. 1; SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 192.

⁹ PEŠEK, J.: *Královéhradecká vlastenecká družina*, s. 32.

stalo odebrání značného množství tiskovin, a to nejen české provenience, což V. F. Červený využíval pro získávání rozličných informací.¹⁰

Hradecké obyvatelstvo jinak prožívalo „*měsíce svobody*“ způsobem, který byl úměrný soudobému politickému vývoji i místním podmínkám. Jeho pozornost dále upoutávaly jevy dosud ve veřejném životě neobvyklé. Jednalo se například o volby do českého sněmu, kam byl za hradecký okrsek zvolen V. K. Klicpera, dále volby do říšského sněmu, v němž okres zastupoval Jiří Reichert z Plačic. Průběh sněmovních zasedání navíc mohli obyvatelé sledovat v tisku.

Rok 1848, bohatý na převratné politicko – společenské změny, přinesl rodině Červených i neradostné události. Dne 25. července 1848 se Josefě narodil již třetí syn, který dostal při křtu 28. července jméno Otakar Karel.¹¹ Malý Otakar však již 25. října 1848 zemřel na celkovou slabost a nedonošenost.¹²

Konec roku 1848 prožila rodina Červených již v relativním poklidu a očekávání dalších ústavních změn v Rakousku. Václav také netrpělivě čekal na první písemnou zprávu od svého bratra Františka.

První dopis přišel až na začátku roku 1849, líčil v něm své zážitky z plavby přes oceán a počáteční postřehy z New Yorku, kde přistál. Rovněž upozorňoval bratra Václava a jeho přátele na nelehké poměry, jež panovaly v Americe: „*Těm, kteří-by se do Ameriky odstěhovat chtěli, řekněte, že nezrazuji nikoho, ale k tomu radit že, jaktě živ nebudu, lečby zde již byl usazený.*“¹³ Václav F. Červený po konzultaci s redaktory z Polabského Slovana nechal v uvedeném periodiku otisknout některé vybrané pasáže z Františkových dopisů. Díky těmto nezkrasleným a objektivním zprávám se potencionální zájemci o vystěhování do Ameriky dovídali o překážkách a nesnázích, které na ně v „*zaslíbené*“ zemi čekaly.¹⁴ V následných dopisech se František Červený mimo jiné zmiňoval i o svém příteli Vojtovi Náprstkovi: „*Divíte se, že Vojta N. není zde jmenován. Jel jinou lodí, ale je již také v Americe. Poněvadž neumí žádné řemeslo, žil tu na dluh, až mu našli místo, dělá lepenkové škatulky. A má dva a půl dolaru...*“¹⁵

¹⁰ SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradec-ka, s. 1090, kart. č. 4; PEŠEK, J. Dr.: *Královéhradecká vlastenecká družina*, s. 32 - 33.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 117 – Opisy farních matrik – narozených 1848, kart. č. 39. Narozen v domě č. p. 119.

¹² Tamtéž. Pochován byl 26. října kaplanem Josefem Podhajským.

¹³ ČERVENÝ, F.: *Dopisy*, In: Polabský Slovan, 1849, č. 27, s. 108.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 33 - Korespondence František Červený, kart. č. 1.

¹⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 149.

Počátkem roku 1849 se mezi vlasteneckými kruhy v Hradci Králové začalo jednat o založení zdejší pobočky „Slovanské lípy“. Místní úřady však tento spolek nepovažovaly za vítaný, a proto jejich organizační úsilí naráželo na různé překážky. O ustavení tohoto spolku se horlivě zasazoval mimo jiné také F. C. Kampelík. Při svých veřejných agitacích na Hradecku v roce 1849 osobně poznal V. F. Červeného, který se rovněž podílel na založení zdejší odbočky Slovanů.¹⁶

Činnost a nezanedbatelný význam V. F. Červeného na společenské dění v Hradci Králové zapůsobily již tehdy na F. C. Kampelíka natolik, že jej zmiňuje i ve svém článku o národnostně–společenském klimatu v Hradci Králové. Odcituji zde část uvedené stati zveřejněné v Polabském Slovanu: „...*Dříve než se s nadějným Hradcem rozloučím, mezi tamním průmyslnictvem p. Václ. Červeného co výtečného mistra i zhotovitele hudebních plechových nástrojů chvalně v tom ohledu podotknouti musím, že co horlivý národovec o to pevně se zasazuje, aby vše, co z jeho dílny do světa vyjde, bylo výborné a co nejvíce dokonalé. Jeho nástroje hudební, co do čistoty práce, jistoty tónu a jeho jasnosti jsou znamenité a ve veliké a daleké pověsti. On českým průmyslníkům dělá čest, protože skutečně k tomu promyšlí, aby co Čechovi vyjde z ruky, bylo dokonalé, slíčné, a dle příjemné oblíby. Přemnozí naši řemeslníci jsou tak nedbalí a beze vší ctižádosti v ohledu tom, jen když jim to od ruky odpadne, ať je to ouhledné nebo nemotorné, dobré nebo špatné, jenom když oni peníze v kapse mají, o další pověst a čest se nestarají; protož nás také cizé a lepší výrobky zavalují a na zebrotu naše řemeslníky nedbale uvádějí... Vynalezení a užívání nadzminěného hudebního nástroje k oslavě jména a umělství slovanského posloužití má. Žádati jest, aby p. V. Červený na cestě nastoupené pokračoval dále, a u Slovanů náležité uznalosti a odměny dosáhnul...*“¹⁷

Obsah a poslání tohoto článku musíme především chápat v kontextu tehdejších dobových poměrů panujících v Hradci Králové. Jak jsem již dříve popsal v souvislosti s Červeného příchodem do Hradce, byl zde vyvíjen silný germanizační tlak na české obyvatelstvo. Proto se čeští vlastenci snažili, podobně jako již v předchozích letech, tak i v období 1848 – 1849, povzbudit a dodat potřebnou hrdost zdejšímu českému živlu. Hlavní záměr předních hradeckých obrozenců výstižně charakterizoval právě F. C. Kampelík, který pocházel z východních Čech a velmi dobře

¹⁶ ŠRŮTEK, J.: *Novoroční svatvečer v měšťanské besedě Královéhradecké*, In: Polabský Slovan, č. 2, 1849, 5. 1., s. 6.

¹⁷ KAMPELÍK, F. C.: *Z Králové Dvoru*, In: Polabský Slovan, 1849, č. 23, s. 90 - 91.

znal zdejší poměry. Proto v roce 1849 napsal článek, v němž mimo jiné uvádí: „...A tak se tou pevnou nadějí kojím, že Králové Hradec z té německé civilisace rozkříčené se vytrhna, ku svému národu českému se povinně navrátí, aby na východních Čechách slávonosný příklad okolním městům dal, národnost slovanskou a její přirozená práva náležitě bráně...“¹⁸

Při posuzování vlivu a významu osobnosti V. F. Červeného v revolučních letech 1848 – 1849 musíme mít na paměti, že byl především začínajícím podnikatelem s výrazným sklonem k podpoře vlasteneckých aktivit. To nemá snížit jeho přínos pro národně - emancipační hnutí, ale pouze přesně ozřejmit a vymezit Červeného nemalou „dějinnou roli“ v uvedených letech. Již tehdy si totiž přední čeští národní buditelé nejen v Hradci Králové uvědomovali význam a důležitost existence zdravého českého řemeslnictva a průmyslu pro formující se českou občanskou společnost. Proto řada článků i v tak převratných letech 1848 – 1849 byla věnována této problematice. Velmi výstižně se jeví článek hradeckého obrozence J. Šrůtka uveřejněný v roce 1849: „**Stav našeho řemeslnictva.** Skorem všechny naše společenské poměry proměnily se během posledních roků v nový tvar, a i takové poměry, které až posud nezměnitelnými se zdály býti, jižžij u vrat blízkého převratu stojí. Tak se děje i s našim řemeslnictvem; a ačkoli posud zevnitřní formy a nákresy cechovního pořádku dílem a místy se zachovaly... Řemeslnictvo vystoupilo ze své dílny (Werkstätte) a rodiny u veřejnost a všeobecnost; nejen snahou našich zdokonalitelů průmyslu, ale samo sebou, a událostmi našeho vlastního života vnutilo sobě potřebu, obecnější a veřejnější stanovisko před občanstvem co jednotlivou lidskou společností sobě zjednati, význam svého zaměstnání výše ceniti, a obzvláště o oprávnění na dostatečné živobytí se zasediti.

Stavu řemeslnickému vzešla nová hvězda proměny ze dvou stran. Předně ze stanoviska politického pozorujeme, že jakož jedenkaždý občan, tak i řemeslník proudem veřejnosti a nynějších bouřlivých dob na veliký osud státu oužeji upoután jest, že není pouhým hmotným nástrojem, jenž sám sebou pohybovati může a na pobídnutí jiných čekati musí, nýbrž že sám na zákonodárství spolu pracovati, návrhy k zlepšení svého a jiných stavů a obcí podávati může a smí; i že otevřeno mu jest pole povšechného vzdělání a zdokonalení všech záležitostí jeho. Za druhé ze stanoviska průmyslného vidíme, že podnikání učených mužů v tom ohledu daleko zasáhá, tak že život bez

---

¹⁸Tamtéž, s. 90.

*průmyslu za našeho věku ani mysliti nelze. Průmysl, který celými národy pohybuje a jejich nejhlavnější výživou jest, kleslíc všem nejkratší cestu k sjednocení a k sbratření, průmysl stal se novou pohybní silou všech národů; ontě podporuje jejich nejdůležitější tělesné zájemnosti, k patřičnému cíli je vedouc...*¹⁹

Z citované stati vyplývají úkoly a poslání českých průmyslníků, které měli plnit v probíhající národně emancipačním procesu. Právě V. F. Červený, známý po profesní stránce díky své preciznosti a invenci nejen v hradeckém regionu, navíc výrazně angažovaný ve společensko – politickém dění, měl napomoci k realizaci těchto záměrů a stát se vzorem hodným následování. Uvedené okolnosti pak měly v obecnějším měřítku napomoci procesu formování českého průmyslového živlu, který se měl stát plně konkurenceschopný německému a zároveň se více prosadit i za hranicemi rakouské monarchie.

Tato „*historická úloha*“ českých průmyslníků nepozbyla své platnosti ani po březnu roku 1849, kdy došlo k rozehnutí ústavodárného kroměřížského sněmu a vydání centralistické oktrojované říšské ústavy. Rozpuštění kroměřížského sněmu a vyhlášení nové konstituce bylo v Hradci „*oslavováno*“ nařízenými zvláštními bohoslužbami, jichž se však zúčastnilo jen málo zdejších měšťanů, neboť ti se znepokojením sledovali politický vývoj v Rakousku. Mimo to je však v tomto roce bezprostředně sužovalo nebezpečí cholery, jež sem byla zavlečena, ale naštěstí se masově nerozšířila a její následky nebyly tudíž pro město tak drastické. O nebezpečí a možných důsledcích cholery informoval V. F. Červený i čtenáře Národních novin. Ve svém článku se podrobně zmiňoval i o příznacích této obávané nemoci a léčebných metodách. Zákeřná nemoc nepostihla žádného člena jeho rodiny.²⁰

---

¹⁹ ŠRŮTEK, J: *Stav našeho řemeslnictva*. In: Polabský Slovan, č. 18, 1849, 11. 2., str. 70 - 71.

²⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 159, 162, 166; SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 193.

III. 3. Útlum veřejné činnosti v období neoabsolutismu (1850 – 1859)

Politické a společenské dění na začátku padesátých let 19. století v habsburské monarchii výraznou měrou ovlivnil pozvolný přechod od ústavního systému k absolutismu. K završení této změny došlo vydáním silvestrovských patentů 31. prosince 1851, které položily formální základ tzv. bachova absolutismu.¹ Nově přijímaná omezení a restriktce vnímali u Červených pouze omezeně, neboť na začátku roku 1850 v rodině očekávali narození dalšího potomka. Dne 14. ledna 1850 se narodil chlapec, jemuž dali při křtu 19. ledna jméno Otakar Karel.² Tím bylo alespoň částečně zaceleno předčasné úmrtí předešlého syna Otakara z roku 1848.

Dětem se otec věnoval pouze po večerech a o nedělích, a proto i nadále hlavní břímě výchovy a péče o děti spočívalo na Josefě. Většinu dne trávil V. F. Červený ve své dílně a zbylý čas věnoval veřejným aktivitám. Z významných jeho společenských počinů z roku 1850 stojí za pozornost jeho spoluúčast na činnosti Jednoty ku zvelebení hudby v Čechách se sídlem v Praze. Na její půdě usiloval o zřízení hudebního učiliště, kde by se vyučovalo hře na dechové nástroje. Červený následně věnoval novému ústavu několik dechových hudebních nástrojů vyrobených v jeho firmě.³

V Hradci Králové se nadále aktivně účastnil dění v Měšťanské besedě, kde mimo jiné uspořádal několik přednášek tématicky zaměřených na historii hudebních nástrojů a na své poznatky ze zahraničních cest.⁴

V. F. Červený, dostatečně seznámen s problémy řady hradeckých živnostníků, se rovněž snažil nejen svými přednáškami v Měšťanské besedě, ale i konkrétními radami napomoci ke zlepšení jejich situace. Jeden z hlavních problémů spatřoval v zajištění odbytu pro jejich výrobky i mimo omezenou lokalitu hradeckého regionu.⁵ Chtěl je povzbudit svým příkladem, a proto například pro hradecké spoluobčany, především však pro živnostníky, vystavil v sále Besedy svoji kolekci hudebních nástrojů určenou pro dva pluky španělských dělostřelců. Tím názorně demonstroval

¹ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 90 - 91.

² SOKA Hradec Králové, Děkanický a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 117 – Opisy farních matrik, kart. č. 39.

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 165; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 80, fascikl č. 1.

⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 167.

⁵ URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 37 – 38.

možnosti českých výrobců a zároveň je i seznamoval s požadavky zahraničních odběratelů. Vybrané dobrovolné vstupné poté věnoval ve prospěch nemocnice v Karlových Varech.⁶

Jinak byl společenský život v královéhradecké pevnosti v první polovině padesátých let 19. století dosti jednotvárný a odvíjel se do značné míry od církevních svátků. Ve městě navíc trval od května 1849 „stav obležení“, který byl zrušen až 1. září 1853.⁷ Určité oživení tak přinášely do monotónního života v pevnosti pouze vojenské přehlídky, návštěvy kočovných divadel a artistů. Červený spolu s manželkou ve volných chvílích velmi rádi navštěvovali divadlo, zvláště když do Hradce zavítala jejich oblíbená Prokopova herecká společnost.⁸

V. F. Červený, na svou dobu relativně vzdělaný a ve svém oboru vyhlášený mistr, se přes různá omezení snažil stýkat se vzdělanými lidmi a diskutovat s nimi o společenských otázkách. K tomuto účelu sloužila především výše zmíněná Měšťanská beseda. Červený však zároveň zval o nedělích do své domácnosti své dobré přátele a jejich známé. Z toho postupně vznikla pravidelná neformální „nedělní sezení“. Během roku 1851 takto například navázal přátelství s nově se přistěhovavším učitelem Kristiánem Stefanem. Počátečním pojícím článkem mezi oběma muži se stalo jejich vlastenecké smýšlení a chuť zapojit se do společenského dění v Hradci Králové. Jak uvedu podrobněji v následujících kapitolách, toto oboustranně vřelé přátelství vydrželo až do smrti K. Stefana.⁹

V letech 1849 – 1854 udržoval V. F. Červený navíc poměrně čilou korespondenci se svým bratrem Františkem Červeným, který - jak jsem již dříve uvedl - žil v New Yorku. Ani zde František nezůstal politicky a společensky nečinný, spolu se svým přítelem Vojtou Náprstkem se aktivně podíleli na činnosti řady českých spolků. Václav F. Červený se prostřednictvím bratrových dopisů dovídal o různých zajímavostech a novinkách, zároveň zasílal do Ameriky na bratrovo přání noviny a různé tiskoviny, které získal od pražských přátel, a informoval je o politických a společenských událostech v Rakousku. „Zdejší Česká společnost tě žádá, bys byl tak laskav, a

⁶ V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 149; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 198.

⁷ SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 195.

⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 185; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, Hradec Králové 1918, Bratři Peřinové, s. 12; ČERNÝ, F.: *Diváci českého divadla v 19. století*, In: Umění a veřejnost v 19. století, Plzeň 1998, Albis international, s. 45 – 47.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 197.

se poptal skrze toho Slovana (Noviny České). Pakli ale Havlíček ještě nic neposlal, tak buď tak dobrý a pošli nám, zase takové nedočkavé řádky, neb je všechny Češi zde obdivujou, že tak moc svobodně vychazet smněji.“¹⁰

V letech 1852 – 1854 však mezi oběma bratry narůstala vzájemná nevraživost a podezřívavost způsobená vzájemnými neshodami v obchodní oblasti, pramenící ale i ze značně rozdílných povah obou bratrů. Josefa Červená se snažila oba usmířovat, což se zpočátku částečně dařilo, ale v roce 1854 se staly rozpory natolik vážnými, že došlo k přerušení vzájemné korespondence.¹¹

Společenské aktivity a kontakty V. F. Červeného v první polovině padesátých let neušly pozornosti státních úřadů, což potvrzují mimo jiné i záznamy na jeho osobu. Pro dokreslení občanského profilu V. F. Červeného ze začátku padesátých let si dovolím použít úřední záznamy z těchto let. Dne 3. května 1852 vydal královéhradecký magistrát V. F. Červenému domovský list. V poznámkách o jeho osobě zde nacházíme následující údaje: „*měšř'an a výrobce hudebních nástrojů, 32 let, ženatý, mluví německy a česky, zvláštní znamení – knír*“.¹²

Soukromý život u Červených v těchto letech výraznou měrou ovlivňovala tehdy zcela běžná vysoká natalita. S ohledem na značnou mortalitu dětí v útlém věku se rodiče snažili mít více potomků, kteří by se o ně ve stáří postarali.¹³ Výjimkou v tomto ohledu nebyla ani rodina Červených. Dne 24. 5. 1851 se Červeným narodil další syn, kterého 28. 5. 1851 kaplan J. Podhajský pokřtil na Jaroslava Oldřicha.¹⁴ Tím přibyl nový člen do rodiny, zároveň i nové starosti a povinnosti. Naproti tomu nejstaršímu synovi Janovi bylo již 9 let, a proto rodiče začali uvažovat o jeho dalších životních perspektivách. Otec chtěl, aby Jan pokračoval v jeho díle, ale věděl z vlastních zkušeností, jak je důležitá nejen odborná připravenost, ale i získání obecnějších vědomostí. Proto rozhodl, že nejstarší syn nejdříve vystuduje gymnázium a v době prázdnin a volna bude poznávat práci v dílně.

¹⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. – 33, Korespondence František Červený, kart. č. 1.

¹¹ Tamtéž.

¹² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 471 – Vydané domovské listy 1850 – 1854.

¹³ MAUR, E.: *Smrt ve světle demografické statistiky*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 245 – 254.

¹⁴ SOA Zámorsk, Sběrka matrik Hradec Králové, sign. 51 – 17, fol. 123. Uvedeno jeho narození v domě č. p. 119.

Dne 5. února 1853 se v rodině Červených opět narodil další syn, který byl pokřtěn na Bohumila Emila.¹⁵ V tomto roce se do Hradce Králové navíc přistěhovala Josefinina sestra Kristina, jež se provdala za kupce Dvořáčka, který vlastnil obchod „U Mouřenina“ v č. p. 157 na Velkém náměstí.¹⁶ Kristina občas vypomáhala Josefě s výchovou dětí a s vedením domácnosti. Zároveň tím přibyla Josefě v Hradci *spřízněná duše*, ke které mohla zajít na kus řeči a svěřit se v nelehkých životních situacích, neboť V. F. Červený stále velmi mnoho času trávil mimo rodinu, a to nejen v dílně, ale s ohledem na stav tehdejších dopravních prostředků na cestách a v zahraničí v souvislosti s osobní účastí na mezinárodních výstavách. Právě v srpnu 1854 při svém služebním pobytu v Mnichově obdržel od hradeckého přítele Kristiána Stefana telegrafickou zprávu o narození dalšího syna dne 29. srpna 1854.¹⁷ Červený se tedy urychleně navrátit domů, kde byl již netrpělivě očekáván. Poté dne 6. září 1854 pokřtil kaplan Václav Janura dalšího potomka na Stanislava Kristiána Václava.¹⁸

Druhá polovina 50. let 19. století byla poznamenána přetrvávající absencí masovějšího spolkového hnutí. S hradeckými přáteli se proto V. F. Červený scházel v Měšťanské besedě, nebo za ním přicházeli do jeho domu. Častým hostem u Červených byl zejména Kristián Stefan. Většinou se debata stočila na nejnovější politicko - společenské zprávy a témata. V. F. Červený se rovněž při různých příležitostech stýkal s V. K. Klicperou. Například v roce 1855 přijal Klicperovo pozvání na jeho letní byt do Vápenného Podola, kam sebou vzal i manželku Josefu. Povětšinu času zde poté trávil společnými rozmluvami s V. K. Klicperou o politických tématech související s probíhající krymskou válkou a také procházkami po okolí.¹⁹

Při různých příležitostech často zavítal i do Prahy. Tam však byla cesta poměrně zdlouhavá, jelikož se v první polovině padesátých let muselo jet nejdříve dostavníkem do Pardubic a až odtud vlakem do Prahy. V roce 1857 se situace změnila a obyvatelé Hradce Králové se dočkali dlouho očekávaného železničního spojení mezi

¹⁵Tamtéž, sign. 51 - 17, fol. 190. Pokřtil jej 7. února 1853 kaplan J. Podhajský, jeho narození uvedeno v domě č. p. 119.

¹⁶TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 5.

¹⁷SOA Zámorsk, Sbirka matrik Hradec Králové, sign. 51 - 17, fol. 245.

¹⁸Tamtéž, sign. 51-17, fol. 245. Uvedeno jeho narození již v domě č. p. 120.

¹⁹Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 213.

Hradcem Králové a Pardubicemi, což urychlilo a usnadnilo cestování.²⁰ Při svých pražských pobytech neopomenul V. F. Červený pravidelně navštěvovat své zdejší přátele, od nichž získával nejaktuálnější zprávy a novinky. V dřívějších letech byl především častým hostem u A. P. Trojana, který díky své aktivní činnosti v Jednotě pro povzbuzení průmyslu, ale i v jiných spolcích, poskytoval Červenému důležité informace a zasvěcené rady, týkající se nejen záležitostí související s rozvojem firmy, ale i spolkového života. Později se střídal s mladými a začínajícími literáty scházejícími se v hostinci U Halánků, mezi jinými s Vítězslavem Hálkem, Janem Nerudou, Vincencem Vávrou a Josefem Barákem. Při debatách se nejčastěji probíraly aktuální politicko–společenské otázky. Červený po svém návratu do Hradce Králové informoval při nedělních sezeních své zdejší přátele o novinkách a dění v Praze.²¹

Ve druhé polovině padesátých let se rodina Červených dále rozrostla o další členy. Dne 5. dubna 1856 se narodil syn Miloš Bohuslav.²² Nejstaršímu Janovi bylo již tehdy 12 let, a proto jej otec po konzultaci s Kristiánem Štefanem nechal zapsat ve školním roce 1855 – 1856 na vyhlášené hradecké gymnázium, kde již tehdy působila celá řada vlastenecky smýšlejících kantorů.²³ Během roku 1857 se Červeným naplnilo jejich očekávání a dne 1. 12. 1857 se jim narodil další zdravý syn, kterého nechali pokřtít 5. prosince na Václava Ivana.²⁴ S ohledem na početnost rodiny vypomáhala s domácími pracemi Josefě služebná, ale i přesto na ní zůstávalo mnoho povinností a starostí souvisejících se zajištěním chodu domácnosti a výchovou dětí. Proto starší děti musely vypomáhat s drobnějšími domácími pracemi a dospívající Jan v otcově dílně. V létě pak rodiče posílali své odrostlejší děti na prázdniny do Břežan.²⁵

Na konci zmiňovaného roku postihla rodinu Červených tragédie. Rozstonal se malý Miloš a i přes četné návštěvy hradeckého doktora Golla u Červených se jej ne-

²⁰ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III., s. 148; SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradecka, s. 1093, kart. č. 4; SOLAŘ, J. J.: Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého, s. 195.

²¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 231 - 232, 239. Po roce 1855 se však A. P. Trojan odstěhoval z Prahy do Rakovníka, a proto vzájemné návštěvy ustaly.

²² SOA Zámorsk, Sběrka matrik Hradec Králové, sign. 51 - 17, fol. 302. Byl pokřtěn 10. dubna kaplanem Janem Kleinem.

²³ SOKA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 26 - Hlavní katalog; *Památník Rašínova státního čl. gymnasia v Hradci Králové*, Hradec Králové 1936, J. Oma, s. 150. Jan Červený zde studoval v letech 1856 – 1860 I. – V. ročník.

²⁴ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 - 17, fol. 361.

²⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 236.

podářilo vyléčit. Dne 11. ledna 1858 předčasně zemřel na vodnatelnost.²⁶ Tato smutná událost ovlivnila chod domácnosti na několik dalších měsíců, kdy se stranili veškerého společenského dění. V. F. Červený se uzavřel ve své dílně, kde trávil většinu času. O jeho velmi tíživé situaci svědčí i skutečnost, že nepřijal první pozvání Vojty Náprstka k návštěvě při příležitosti jeho trvalého návratu zpět do Čech.²⁷ Teprve koncem května 1858 se Červený odhodlal k cestě do Prahy. Po vřelém přivítání došlo na podrobné zprávy o životě v Americe a osudech Františka Červeného. Setkal se i s ostatními pražskými přáteli, kteří chodili do hostince k Halánkům.²⁸

Zdálo se, že se rodinné poměry uklidnily, radost rodičům přinášel nejstarší syn Jan svými dobrými studijními výsledky na gymnáziu.²⁹ Zároveň již vydatně vypomáhal v dílně s lehčími pracemi, při nichž se projevovala jeho zručnost a nápaditost. Otec proto do něho vkládal velké naděje spojené s pokračováním podniku. Nejstarší dcera Anna navštěvovala nově zřízenou dívčí školu v domě chudých školních sester od Matky Boží a ve zbylém čase pomáhala s domácími pracemi.³⁰

V červenci 1858 se však náhle rozstonal nejmladší syn Václav a dne 22. července 1858 zemřel, dle úmrtního listu na ochrnutí plic.³¹ V rodině tak zavládl smutek a V. F. Červený se opět spíše stranil veřejného dění. Proto odmítl i Náprstkovo pozvání do Prahy na slavnostní odhalení pomníku J. J. V. Radeckého z Radče.³² Nezůstal však zcela pasivním k samotnému dění v Hradci Králové. Významnou společenskou událostí se pro královéhradecké občany stalo v tomto roce zrušení zdejšího pevnostního velitelství dne 20. července 1858. Vojenské orgány navíc nabídly městu převzetí hradeb i s příslušnými pozemky, ale správa obce v čele s purkmistrem I. J. Lhotským z obav před nákladným odstraňováním hradeb váhala, neboť s vlastním procesem jejího zrušení úzce souvisel výkup a následné nákladné bourání opevnění, které by bývalo muselo z větší části hradit město, což většina měšťanů odmítala.

²⁶ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 – 23, pag. 308/ fol. 155v. Pohřeb se konal 13. ledna za účasti kaplana Vincence Novotného. Srovnej MAUR, E.: *Smrt ve světle demografické statistiky*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 251 – 252.

²⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 245; *Vojtěch Náprstek*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 34 a 35, s. 269 – 270.

²⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 245, 247 – 248; *Vojtěch Náprstek*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 36 a 37, s. 281 – 283.

²⁹ SOKA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 26, 27 – Hlavní katalog.

³⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 252; SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 578 – 579.

³¹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 – 23, pag. 318/ fol. 160v. Pohřben byl kaplanem Josefem Lexou 24. července.

³² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 253; srovnej WITTLICH, P.: *Pomník a město*, In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, Národní galerie, s. 267 – 280.

Červený se přesto veřejně postavil za její likvidaci. Jednání se však zpomalila. Postupně se změnilo i mezinárodně – politické klima a tato otázka se stala neaktuální a rozhodnutí o zrušení pevnosti bylo odvoláno.³³

Již v následujícím roce 1859 se V. F. Červený plně zapojil do společenského dění. Ve volných chvílích navštěvoval své hradecké známé, s nimiž bedlivě sledoval vojenské neúspěchy rakouských armád v konfliktu se Sardinií a z toho plynoucí vnitropolitické důsledky pro Rakousko. Do Hradce Králové navíc často zavítali i jeho pražští přátelé, s nimiž trávil při debatách rovněž nemálo času. Jako velmi dobrý příklad mohu uvést právě v roce 1859 návštěvu zdejšího rodáka W. W. Tomka v Hradci Králové, který ve svých vzpomínkách uvádí i zmínku o Červeném: „*Dne 3. Srpna ráno jsme odjeli z Prahy, a byli jsme na poledne w Hradci Králowé. Hned odpoledne vykonali jsme vycházku na Kopeček we společnosti s finančním raddau Wolcem... a s panem Čerweným, powěstným již teház a zámožným hotowitelem hudebních strojů.*“³⁴

Z konkrétních společenských aktivit V. F. Červeného z konce padesátých let nelze nezmínit jeho značný podíl na uspořádání velkolepé slavnosti v Hradci Králové k uctění odkazu a významu obrozence Josefa Jungmanna. Jejím uspořádání však předcházelo konání „německých“ Schillerovských slavností ve zdejším městě, u příležitosti stoletého výročí narození tohoto básníka.

Od Červeného vyšla prvotní myšlenka na uspořádání „české národní“ slavnosti a následně se podílel na její realizaci.³⁵ Z jeho popudu byl sestaven organizační výbor, který rozeslal pozvání. Jedno zaslal V. F. Červený i Janu Nerudovi, který je následně předal redakci Pražských novin s tímto komentářem: „*Zasilám vám zajímavý list, jimž zvláštní výbor záležející v p. p. Václava Červeného, Jana Hostivíta Pospíšila, Čeňka Riedla a Ant. Tobiše ml. zve měšťanstvo královéhradecké k slavnému rekviem a k hudební a deklamatorní akademii k oslavení památky patriarchy literatury české, Josefa Jungmanna.*“³⁶

Vlastní průběh „národní“ slavnosti konané 16. listopadu 1859 se poté nesl výrazně ve vlasteneckém duchu a setkal se s kladnou odezvou u hradeckého obyva-

³³ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III., s. 149; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 252 – 253; SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 196 - 197; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*. Praha 1872, s. 37 – 38; JAKL, J.: *Hradec Králové*, Litomyšl 2005, Paseka, s. 13.

³⁴ TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl I., Praha 1904, str. 447.

³⁵ JIRÁSEK, A.: *Z mých pamětí*, díl I., Praha 1932, J. Otto, s. 330.

³⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 267.

telstva, které se jí na rozdíl od Schillerovských slavností zúčastnilo v hojném počtu.³⁷ Nesmíme zároveň zapomínat, že se konala ve velmi pohnuté době, neboť Rakousko utrpělo porážku ve válečném konfliktu se Sardinii a veřejnost právem očekávala reformu absolutistického mocnářství, která by reflektovala i národní požadavky Čechů.

O průběhu a přínosu pořádané akce informovaly i Pražské noviny v rozsáhlém článku, v jehož závěru stojí následující „...*Byl to, abych upřímně pověděl, večer, jakéhož jsme vždy sobě přáli a jednou se již dočkali. Díky panu Červenému, kterýž tu slavnost vzbudil!*“³⁸

I rodinný život u Červených znovu oživil, neboť dne 22. 10. 1859 se narodil opět další syn, kterému při křtu dali rodiče jméno Václav Karel Miloš, na památku obou předčasně zesnulých bratrů.³⁹ Nejstarší syn Jan na podzim roku 1859 začal navštěvovat již kvartu na zdejším gymnáziu. Dle zachovaných školních výkazů mu některé předměty začaly činit značné problémy, jednalo se především o latinu a řecký jazyk. Mladší syn Rudolf začal od minulého roku rovněž studovat na tomto gymnáziu.⁴⁰

---

³⁷ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 150; SOkA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradecka, s. 1092, kart. č. 4.

³⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 271; Soukromý archiv S. Červené, sbírka novinových výstřížků – Pražské noviny 1859.

³⁹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 – 17, fol. 420.

⁴⁰ SOkA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 29, 30 - Hlavní katalog, *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150. Rudolf Červený studoval na hradeckém gymnáziu v letech 1859 – 1866 I. až VIII. ročník.

III. 4. Spoluúčast na oživení spolkového a veřejného života v Hradci Králové (1860 - 1864)

Začátek 60. let 19. století se nesl v Rakousku ve znamení převratných společenských změn, které souvisely s nastoupeno cestou přechodu od absolutismu ke konstitučnímu zřízení. Prvním signálem k chystaným reformám se stalo již v roce 1859 propuštění ministra vnitra A. Bacha a v roce 1860 pokračovalo vydáním tzv. říjnového diplomu, jímž se císař slavnostně vzdal absolutismu, přiznával zákonodárskou moc zemským sněmům a říšské radě a zároveň vymezoval obecně jejich kompetence. Společenské poměry a každodenní život v „provinčních“ městech se však měnily pouze pozvolna.¹ V roce 1860 v Hradci Králové prozatím nic nenaznačovalo chystané změny, ba právě naopak. Do rodiny Červených přibyl další strážník a nocležník, nejednalo se však o nového potomka, jak by se dalo očekávat, nýbrž o Josefa Baráka, což vyvolalo mezi hradeckými měšťany velký zájem. J. Barák měl za svoji politickou činnost a názory zakázaný pobyt v Praze. Proto se obrátil na V. F. Červeného o poskytnutí pomoci. Následně zde našel nejen přístřeší, ale i nejnütnější prostředky pro obživu.²

J. Barák se brzy stal v Hradci Králové u vlastenecky smýšlejících obyvatel velmi oblíbeným a vyhledávaným společníkem, proto po večerech a o nedělích přicházeli k Červeným často hosté na kus řeči, povětšinou se živě diskutovalo o chystaných společenských změnách a reformě mocnářství. Při společných debatách J. Baráka, V. F. Červeného, L. Pospíšila a K. Stefana se zrodila myšlenka vydávat v Hradci Králové pokrokové listy „Orlice“.³

V důsledku zdlouhavého jednání s úřady se realizace projektu uskutečnila až v roce 1861. Mezitím na konci roku 1860 obdržel Josef Barák povolení k pobytu v Praze, kam následně odjel a stal se přispěvatelem nově vycházejícího deníku Čas.⁴

¹ URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 34 – 42.

² Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Barákem; BARÁK, J.: *Vzpomínky*, Praha 1904, s. 86 - 87; JANDÁSEK, L.: *Josef Barák*. Brno 1933, Moravský legionář, s. 17; JEDLIČKA, O.: *Josef Barák*, Roudnice 1883, s. 17.

³ SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradec-ka, s. 1092, kart. č. 4; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 279; MALINA, J. - LESÁK, V.: *Bibliografie novin a časopisů východních Čech z let 1650 - 1945*, Hradec Králové 1998, ÚHV PF VŠP, s. 44.

⁴ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 152; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 282; JEDLIČKA, O.: *Josef Barák*, s. 17 – 18.

O jejich nadále vřelém přátelském vztahu svědčí Barákův dopis zaslaný V. F. Červenému: „...*Pokud živ budu, nezapomenu nikdy, co jste Vy a rodina Vaše v nejsmutnější snad době pro mne učinili!*“⁵

Ani po odchodu J. Baráka nepřestal V. F. Červený organizovat a připravovat nové akce. Například v listopadu 1860 plánoval spolu s K. Stefanem zorganizování kursů ruského jazyka pro studující zdejšího gymnázia. Proto požádal o pomoc V. Hanku s obstaráním vhodných učebních pomůcek pro výuku, čemuž Hanka ochotně vyhověl.⁶

Díky svým veřejným aktivitám, ale i úspěchům v oblasti podnikání se Červeného jméno dostalo již na začátku šedesátých let do širšího povědomí české veřejnosti. Nermalou zásluhu na tom měly i oslavné články na jeho osobu. Tak například v roce 1860 v Poslu z Prahy, v němž vycházely životopisy předních českých průmyslníků a obchodníků, byl otištěn také obsáhlý životopisný článek o V. F. Červeném.⁷ V. F. Červený však rovněž sám publikoval. Jeho články byly v těchto letech především zaměřeny na oživení spolkového života, které dle Červeného mínění mělo významnou měrou napomoci k šíření vzdělání a „*zušlechtování*“ občanů. V celonárodním kontextu pak tyto aspekty urychlovaly probíhající proces formování české občanské společnosti.⁸

V šedesátých letech například v souvislosti s rozmachem spolkové činnosti napsal obsáhlý článek s názvem „*O hudbě*“. Věnoval jej problematice úrovně „*vesnických*“ hudebních těles a výchově mladých hudebníků v Čechách. „...*Často se nám Čechům veřejně a mnohem častěji po straně vytýkalo a vytýká, že hudba naše k úpadku se kloní a málem na pouhé šumaření již klesá. Ovšem není a za stávajících okolností nemůže býti u nás hudba na takovém stupni, na jakém by snad býti měla a mohla; ale na pouhé šumaření, jak nám nedávno v jistých hudebních listech vytýkáno bylo, to dosud nedošlo a bohda nikdy nedojde...a jak se dá vadám těmto alespoň částečně odpomoci a docílit, by hudba v Čechách se zlepšovala?*“

⁵ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Barákem.

⁶ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červeného – korespondence s V. Hankou.

⁷ V. F. Červený, *továrník hudebních plechových nástrojů*, In: Posel z Prahy, roč. IV, 1860, č. 4, s. 145 – 150; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: *Tvůrce dechové hudby*, s. 40.

⁸ FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 824.

At' se vybízejí obce, městečka a města každý rok důtklivými články v časopisech a kalendářích.

1./ aby obyvatelé z patera, šesterá neb z více venkovských obcí takových v jeden hudební spolek se seskupili;

2./ oučastníci spolku v každé obci at' mají učitele svého k tomu, aby nejméně 10 chlapců v hudbě vyučoval, ano i starší hochy neb i mladší sousedy, když by chuť měli; mohovitější nechť nejen učiteli za cvičení platí ale i potřebné nástroje si zjednávali; chudí chlapci však, jichž počtem nejméně třetina budiž, mějtež nástroje od spolku zapůjčené a učení zdarma;

3./ všichni učitelé at' sobě ze všech přistouplých vyberou a zvolí jednoho za vůdce hudby /kapelníka/: správce spolku a pokladníka at' si zvolí ze sousedů;

4./ hlavní vůdce hudby at' si zaopatří za částku peněz ze spolkové kasy muzikálie odkudkoli; dobře však učiní, když se obrátí na ústav pro zvelebení vojenské hudby v Praze...

5./ aby se brzo z počátku něco provozovati mohlo, nechť se pro vždy vyzvou a přijímají do spolku i zběhlí hudebníci bez platu za oudy;

6./ každého čtvrt roku nechť se střídavě v těch obcích za malé vstupné provozuje hudba /akademie/ těmito oudy ke společné zábavě, kteréžto peníze by zase do spolkové kasy přicházely...

A co by se stávalo z takových chlapců v hudbě vycvičených? Rozumí se samo sebou, že by mnozí z nich buď řemeslu, buď obchodu, buď v polním hospodářství se vycvičivše, za tímto svým hlavním povoláním kráčeli a jsouce později váženými v obci sousedy k dalšímu zvelebování hudby v Čechách působili. Jiní by snad podle povolání šli do školy varhanické, jiní zase do konservatoria, stávající se tak pro budoucnost podporou, rukojemstvím a základem vyvinování hudby v Čechách. Ještě jiní, majíce chuti k vojsku mohou se odebrati do výborného ústavu pro zvelebení vojenské hudby pod vedením pana direktora Pavlise v Praze...⁹ V. F. Červený se tak za pomoci široké veřejné agitace snažil o povznesení úrovně výuky nejmladších českých hudebníků a zároveň o vytvoření bohaté a kvalitní hráčské základny pro hudeb-

⁹ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 125 – Červený J.: Tvůrce dechové hudby, s. 78 - 82.

ní orchestry, neboť z osobní zkušenosti věděl, jak kvalitní čeští hudebníci přispívají k šíření povědomí a dobrého jména Čech po celém světě.¹⁰

Začátek nového roku 1861 přinesl pro českou vlasteneckou obec smutnou událost, neboť zemřel Václav Hanka. Do Hradce Králové se tato zpráva dostala obzvláště brzy. Červený blíže poznal Václava Hanka již během svých učňovských let strávených v Praze.¹¹ Dochovaná korespondence mezi oběma muži svědčí o jejich přátelském vztahu, založeném na vzájemném respektu. Červený se poměrně často obracel na V. Hanka v otázkách filologických, souvisejících s jeho zahraniční firemní korespondencí.¹² Proto také inicioval zorganizování veřejné smuteční vzpomínky na jeho osobu v Hradci Králové, s důrazem na Hankův přínos pro české národně - emancipační hnutí a na obranu rukopisů, jejichž odpůrci se v této době vypjatého nacionalismu nacházeli především v německém táboře.¹³

Nové překotné politické události však brzy přeměrovaly pozornost všech veřejně agilních občanů od této smutné události. Dne 26. února byla vyhlášena tzv. Schmerlingova ústava. Jednalo se o souhrn základních zákonů, které měly být realizační ústavní záměry vyhlášených v říjnovém diplomu. Zákon o říšském zastupitelstvu byl doplněn i pravidly pro volby do zemského sněmu a měl se stát platformou pro politické dění v Čechách.

Na začátku března se již konaly spěšné přípravy na volby do českého zemského sněmu dle nově schválených podmínek. V. F. Červený v této souvislosti obdržel, jako významný královéhradecký vlastenec, od F. Palackého a JUDr. F. L. Riegra žádost o poskytnutí pomoci při sestavování kandidátek za zdejší region pro vypsání volby do zemského sněmu. *„Bude to sněm veledůležitý, a třeba tudíž mezi námi úplného srozumění, aby se pracovalo silami sjednocenými, třeba aby se volilo dle jediných listin kandidátních, by se nám ku škodě naší hlasy neroztříštily.... Abyste se s jinými horlivějšími národovci neprodleně postarati ráčil o zřízení výboru volebního*

¹⁰ Kočovnou hudbou se však živilo nebo si přivydělávalo značné množství sociálně slabých obyvatel Čech, např. nechaničtí harfeníci. Viz. KLEŇHA, J.: *Harfenictví v Čechách. Historie vandrovnických muzikantů z Nechanic*, Praha 1998, Granit, s. 50 – 113.

¹¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 283.

¹² Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červeného – korespondence s V. Hankou. Jednalo se například o překlady dopisů pro nejvyšší carské úředníky.

¹³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 283 – 284. Obliba V. Hanky mezi zdejšími obyvatelstvem byla dána také jeho vřelým vztahem k Hradci Králové, kde studoval místní gymnázium. Srovnej RAK, J.: *Pohřeb jako národní manifestace*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 59.

pro město Vaše a pro okres venkovský.“¹⁴ Přesto, že Červený sám nekandidoval do zemského sněmu, podílel se na veřejné agitaci ve prospěch českých liberálů vedených F. Palackým. V dubnu poté s uspokojením sledoval zasedání nově zvoleného zemského sněmu i vytvoření tzv. národního bloku z řad zvolených českých liberálů.

V. F. Červený měl zájem aktivně zasahovat do dění v pevnostním městě, proto byl ochoten zapojit se do komunální politiky. V Hradci Králové se však začaly měnit společenské poměry projevovaly pozvolna.¹⁵ V březnu se konaly volby do královéhradeckého městského zastupitelstva. Červený byl zvolen až v doplňovacích volbách za odstoupivšího A. Tobiše.¹⁶ Přes svoji značnou pracovní vytíženost ve svém podniku začal vykonávat svoji novou funkci velmi aktivně a svědomitě. Z dochovaných zápisů z městského zastupitelstva se detailně dovídáme o Červeného iniciativách a postojích k projednávaným záležitostem. Od počátku jeho působení se i zde projevovaly velmi znatelně jeho charakteristické vlastnosti, a to zejména preciznost, vyžadovaná v jakékoliv činnosti, houževnatost a národní cítění, o čemž se můžeme přesvědčit na následujících příkladech již z tohoto roku.

V. F. Červený v rámci rozdělených kompetencí v zastupitelstvu dohlížel na hospodaření s městskými lesy. Tržby za prodané dříví tvořily jednu z podstatných příjmových položek městského rozpočtu. Červený při osobním šetření provedeném přímo v městském lese přišel na neoprávněné kácení, z čehož byla následně vyvozena razantní opatření.¹⁷

Výrazným projevem Červeného smýšlení v národnostní otázce se jeví jeho jasné stanovisko při projednávání otázky vyučovacího jazyka na c. k. nižší reálné škole v Hradci Králové, neboť v českém měšťanském politickém hnutí hrála jazyková otázka klíčovou roli, protože „symbolizovala národní a politickou spravedlivost“. ¹⁸ Tehdejší její ředitel F. Schoffer zastával dosavadní koncepci výuky v německém jazyce. Proti tomuto návrhu razantně vystoupil V. F. Červený s vlastním protinávrhem: „...Na reálné škole Králové-Hradecké buď vyučováno veš-

¹⁴ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s F. Palackým a F. L. Riegrem.

¹⁵ Srovnej URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 34 – 42, FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 797.

¹⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 226 – Pamětní kniha, s. 391 – 392.

¹⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 240 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1861 – 1862, s. 28 – 29.

¹⁸ HLAVÁČKA, M.: *Užívání jazyka v byrokratizované komunikaci v českých zemích a habsburské monarchii 1792 – 1914*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 97.

kerým předmětům po česku; jazyk ale německý buď uveden za předmět vyučování...“¹⁹ Jeho návrh však nezískal většinovou podporou zastupitelů, přesto se svého záměru nevzdal a podal veřejný protest, za který se postavilo svými podpisy 450 občanů. Rozhodnutí pak bylo postoupeno vyšším státním úřadům.²⁰

Přes Červeného zdrženlivost ve věcech týkajících se výdajových položek z městského rozpočtu neváhal většinou podpořit akce směřující k oživení spolkového života. Vyhlášeným místem zábavy a pobavení měšťanů bývala tehdy střelnice hradeckých ostrostřelců na Pražském Předměstí, kde se konaly veřejně přístupné soutěže a klání. Střelnice však vyhořela a ostrostřelecký sbor neměl dostatek vlastních finančních prostředků na její opravu. Díky Červeného osobní iniciativě a angažovanosti v otázce jejího znovupostavení se podařilo získat pro realizaci tohoto záměru většinovou podporu městských zastupitelů.²¹

Mimo práci ve statutárních orgánech města se i nadále stýkal s vlastenecky smýšlejícími obyvateli Hradce i okolních měst. Osobnost V. F. Červeného a jeho „společenskou roli“ ve zdejší městě na začátku šedesátých let velmi dobře zachycuje A. Jirásek, který zde tehdy studoval: „V městě působilo několik pokročilých a uvědomělých mužů, jmenovitě V. F. Červený, továrník, jehož dům byl ohniskem národního ruchu, také ještě za mé paměti. Vidím ho, statného muže, plavé, zaryšavělé brady, procházejícího se náměstím s Kristiánem Stefanem,.....vidím ho v černé čamare, s řádem na prsou...“²²

Společně s ostatními agilními spoluobčany plánovali osvětové a charitativní akce. Mezi největší a svým významem k nejdůležitějším nepochybně patřila na začátku šedesátých let velkolepá pěvecká a hudební akademie v Jaroměři. Podnětem k jejímu zorganizování se stalo řádění ničivých požárů v přilehlých obcích, při nichž jejich občané přišli o svůj majetek a následně se obraceli o pomoc k okolním mės-

¹⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 240 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1861 – 1862, s. 176b.

²⁰ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 226 – Pamětní kniha, s. 443 – 444; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 240 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 207 – 210.

²¹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III, s. 151 - 152; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 252 – 253, 294.

²² JIRÁSEK, A.: *Z mých pamětí*, díl I., Praha 1932, J. Otto, s. 347 – 348. Čamara – kabát, který symbolizoval českého vlastence. Srovnej ŠTĚPÁNOVÁ, I.: *Oděvní symbolika jako komunikační prostředek české vlastenecké společnosti*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 83 – 91.

tům. Na popud Červeného byl sestaven přípravný výbor, v němž také zasedal. Osobně měl na starost seznání pěveckých spolků a hudebních kapel.²³

Slavnosti konané 21. července 1861 se díky její veřejné prezentaci zúčastnilo na 5 000 lidí. Vlastní kulturní program se skládal z hudebních a tanečních vystoupení. Na závěr akademie promluvilo několik řečníků, mezi nimi nechyběl ani V. F. Červený se svým proslovem : „...*Zatím co vaše outrpné srdce nešťastným pomáhá, dlí v bídě rodina našeho nejvýše zasloužilého národovce, Josefa Kajetána Tyla, v Táboře/Bouřlivá Sláva!/ Známo vám, že tento šlechtný muž obětoval život svůj národu jako Havlíček. Prohlášena – li dcera Havlíčkova za dítko národa, či mají býti dítky našeho Tyla? Díme: též národa, neboť národ jest povinnen aspoň částečně a seč síly jsou, spláceti dluh rodině jeho. Bude Tyl bohda poslední oběť časů nepřiznivých, jichž bolestně připomínáme. Nejvyšší císařský diplom z 20. 10. 1860 nepřipustí zajisté by se vrátily. Na nás, přátelé a rodáci, tedy jest, abychom ve všech cnostech občanských a národních prospívali, aby řeč i písemnost naše ve škole i v ouřadech, v domácím i veřejném životě platnosti nabyly, jakáž jim podle přirozených práv a zjevných zákonů náleží!...*“²⁴

Jak již částečně vyplývá z citovaného úryvku, výtěžek z akademie díky Červeného iniciativě směřoval nejen na pomoc vyhořelým spoluobčanům, ale i pro nezaopatřenou Tylovu rodinu, jež se nacházela ve značně svízelné finanční situaci.²⁵

V. F. Červený navíc vydal vlastním nákladem knihu „*Pomněnka na Jaroměř dne 21. července 1861*“. Obsahovala podrobný program slavnosti, uvítací proslov a krátkou povídku, kterou napsal jeho hradecký přítel K. Stefan. Výtěžek z jejího prodeje poté směřoval rovněž na podporu Tylovy rodiny.²⁶ Celkový výnos nakonec činil více než 300 zl., V. F. Červený jako ustanovený správce uvedeného majetku zaslal však Tylově rodině ihned jen část vybraných peněz a zbylou uložil do později založené královéhradecké záložny pro případ horších a nepředvídaných události. Jak je dále zřejmé z dochované korespondence udržoval V. F. Červený i v pozdějších le-

²³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 290.

²⁴ *Tamtéž*, s. 291 – 292.

²⁵ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 724; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 291 – 292; SOKA Hradec Králové, sbírka novinových výstřižků – rok 1906, článek s názvem - *Josef Kajetán Tyl v Hradci Králové*.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 724; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s A. Turnovskou, J. L. Turnovským, S. Tylem, E. Tylovou; STEFAN, K.: *Pomněnka na Jaroměř dne 21. července 1861*, Hradec Králové 1861, L. Pospíšil, s. 63.

tech nepřetržitě kontakty s manželkou a dětmi J. K. Tyla a v případě naléhavé potřeby neváhal jim poskytnout i vlastní finanční prostředky.²⁷

Červený se podílel na pořádání řady dalších akcí. V tomto směru se pro něho velmi podnětným zdrojem nových nápadů a myšlenek stávaly četné návštěvy významných osobností tehdejšího společenského života v jeho příbytku. U Červených například na začátku šedesátých let pobývali při svých cestách po východních Čechách F. Palacký, J. Neruda, V. V. Tomek a mnoho jiných významných osobností tehdejšího společenského života. Prostřednictvím svých hostů se Červený dovídal o nejnovějších politických a společenských novinkách, jež poté předával dále.²⁸ Například dne 5. září 1862 navštívil historiograf František Palacký Hradec Králové. Ve městě probíhaly velkolepé přípravy: „*Dr. Fr. Palacký, c. k. říšský rada, miláček a pycha národa českého.....navštíví dnešního dne odpoledne Hradec Králové. By jsme slovného spoluměšťana našeho srdečně přivítal, podá mu dnešního večera zdejší spolek zpěvácký zastaveníčko a bude se k průvodu k domu p. Červeného, kde Palacký bytem bude, v obecním domě o 7. hod. večerní shromáždit.*“²⁹

Červeného dům se stal i místem konání řady důležitých jednání a rozprav. Jako demonstrativní příklad mohu uvést zde odehrávající se debaty o založení hradecké záložny. Je příznačné, že se touto tolik potřebnou a zároveň tak problematickou otázkou financování živnostníků zabývali právě oba již tehdy uznávaní královéhradečtí podnikatelé V. F. Červený a A. Komárek.

Již na začátku šedesátých let navázal V. F. Červený přátelství s hradeckým obchodníkem Antonínem Komárkem, který v průběhu svého dřívějšího několikaletého pobytu v Anglii poznal nové moderní a progresivní způsoby podnikání. Zároveň byl dobře obeznámen s fungováním finančních služeb jako jednoho ze základních pilířů zdravého hospodářství. Své poznatky a vědomosti chtěl částečně uplatnit i

---

²⁷ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s A. Turnovskou, J. L. Turnovským, S. Tylem, E. Tylovou; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 43 - Korespondence s M. Tylovou, inv. č. 44 - Korespondence s A. Turnovskou, inv. č. 45 - Korespondence s J. L. Turnovským, kart. č. 1; SOKA Hradec Králové, sbírka novinových výstřižků – rok 1906, článek s názvem - *Josef Kajetán Tyl v Hradci Králové*; KRATOCHVÍLOVÁ, V. : *Z korespondence Tylovy rodiny*, In: Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové, Jazyk-literatura – metodika, XVII, Praha 1973, s. 25 – 36.

²⁸ NOVÁČEK, V. J.: *Františka Palackého korespondence a zápisky*, Praha 1898, Česká akademie, s. 240; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 293; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Nerudou; TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl II., Praha 1905, s. 83 - „4. dubna 1864...vykonal jsem potřebnou chůzi na děkanství k zápisu, a pod večer navštívili jsme Červeného na jakési pozvání...“

²⁹ *Jak vítali historiografa Františka Palackého v Hradci Král. roku 1862*, In: Kraj Královéhradecký, roč. XXIX, 1938, č. 7, s. 4.

v Hradci Králové. Uvedené okolnosti vedly ke sblížení obou pokrokově smýšlejících mužů a poté vyústilo v založení zdejší záložny, neboť podobně jako ve většině českých měst a městeček se živnostníci v případech finanční nouze museli obracet na místní lichváře, poskytující finanční obnos za velmi vysoký úrok, což v řadě případů vedlo k ožebračení či zkrachování živnostníků.³⁰ Proto hlavním smyslem a posláním nové občanské záložny se mělo stát poskytování potřebných peněz za výhodnějších úvěrových podmínek.

Přípravy na zřízení hradecké záložny a diskuse o jejích stanovách probíhaly právě v Červeného domě. Na konci roku 1861 se uskutečnilo ustanovení zřizovacího komitétu záložny, do něhož byli oba iniciátoři této prospěšné myšlenky zvoleni. Po zdoluhavých jednáních s úřady se dne 3. 8. 1862 mohla uskutečnit ustanovující valná hromada, na níž byl V. F. Červený zvolen prvním jejím starostou. Červený navíc poskytl na přechodnou dobu pro potřeby záložny místnost ve svém domě, jež sloužila jako oficiální kancelář tohoto finančního ústavu.³¹

Rok 1862 přinesl další oživení společenského klimatu v pevnostním městě, k čemuž výraznou měrou přispěl rozvoj zdejšího spolkového života, na němž se výrazně podílel i V. F. Červený. Již dříve se seznámil s činností pražské hospodářské společnosti a pokládal její působení za značně přínosné a významné, proto se stal stoupencem myšlenky zřízení obdobného spolku i v Hradci Králové. Zapojil se tedy do práce zakládacího výboru Hospodářské jednoty kraje Královehradeckého.³²

Červenému jako aktivnímu členu měšťanské Besedy vadily společně sdílené prostory s důstojnickým cassinem, které se staly do jisté míry limitujícím prvkem v dalším rozvoji její činnosti. Proto navrhl přestěhování Besedy do jiných prostor, s ohledem na tuto skutečnost zakoupil na veřejné dražbě zájezdní hostinec „*U Zlaté podkovy*“ na Janském plácku. Tento záměr se však nakonec nerealizoval, a proto jej

³⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 273; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 11.

³¹ SOKA Hradec Králové, Záložna Hradec Králové, inv. č. 12 – Korespondence s peněžními ústavy, ostatní korespondence a spisy, kart. č. 1; SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 727 – 728; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, Hradec Králové, 1912, s. 5 - 6.

³² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 3 – Jmenování činným údem Hospodářské jednoty v Hradci Králové, fascikl č. 1; SOKA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové – Hospodářská jednota kraje Královehradeckého, kart. č. 1; SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královehradecka, s. 1090, kart. č. 4; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 300.

na vlastní náklady zrekonstruoval a pronajal.³³ Z důvodu značné časové vytíženosti se V. F. Červený nemohl osobně podílet na činnosti řady dalších hradeckých spolků, přesto se alespoň snažil je dle svých možností podporovat.³⁴

Mezi svými královéhradeckými spoluobčany se V. F. Červený již těšil značné autoritě a uznání, k čemuž přispělo odpovědné vykonávání svěřených úkolů jak na půdě městského zastupitelstva, tak v občanské záložně. Během roku 1863 se pravidelně účastnil schůzí městského zastupitelstva. Z dochovaných zápisů ze schůzí vyplývá, že se angažoval v řadě záležitostí. Za jednu z nejdůležitějších pokládám jeho iniciativu v otázce zřízení c. k. vyšších reálných škol v Hradci Králové, přičemž od počátku kladl důraz, aby byla na nově zřízeném ústavu vyučovacím jazykem čeština. Na schůzi zastupitelstva konané dne 19. prosince 1863 vystoupil s vlastním návrhem: „...věcem nechť se vyučuje jazykem mateřským, českým. Aby sbor obecních starších již dnes usnesl se na tom, že vyšší reálka hradecká, o níž porady počítí se mají, bude českou, k tomu prý pobízí také důvěra, kterouž vznikající ústav zdejší v celém vřkolu získati si má hned zpočátku...“³⁵ Jeho návrh byl přijat a následně jej zvolili do odboru pro zřízení reálky.³⁶

Značnou zásluhu na pozitivním přijímání jeho osoby ve veřejnosti měly i jím dosahované úspěchy v průmyslovém podnikání na mezinárodním poli. O tom svědčí velký ohlas, jež vzbudilo u místního obyvatelstva a členů městského zastupitelstva Červeného vyznamenání zlatou medailí královského řádu Albrechtova od saského krále Jana. Z dochovaných pramenů můžeme popsat slavnostní předání udělené pocty na schůzi městského zastupitelstva konané 29. ledna 1863. Starosta města H. Lhotský pronesl slavnostní řeč na počest vyznamenaného: „...s trunu královského vysloveno jest stkvělé uznání zásluh našeho proslaveného spoluobčana. A proto plesáme všichni, velectěný spoluobčane náš! plesá město, plesá sbor obecních starších, Vaši oslavu za svou vlastní pokládajíce, dobře sobě vědomi, že blaze městu, jehož občané prospěchu jiných tak vznešené a vytrvalé péče věnují.“³⁷

³³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 298; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 152. V. F. Červený plánoval vytvořit průchod z Jánského plácku na předměstí.

³⁴ SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 715 – 732.

³⁵ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 242 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 242.

³⁶ Tamtéž, s. 242b.

³⁷ Tamtéž, s. 24b - 25; srovnej SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 226 – Pamětní kniha, s. 486; SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 152 – 153.

Na druhé straně Červeného aktivity a jeho politické smýšlení pečlivě monitorovaly státní úřady. Z tohoto období se dochoval zajímavý posudek na občana V. F. Červeného, jehož vypracování si vyžádalo c. k. místodržitelství v Praze od zdejší politické správy. Červený je zde mimo jiné označen za vlastence a věrného stoupence Palackého federalistické koncepce. V hlášení je i zmínka o jeho spořádaném rodinném životě.³⁸

Do relativně poklidného života v pevnostním městě zasáhlo v roce 1863 vypuknutí polské povstání. Řada Červeného přátel odcházela pomoci polským vzbouřencům. Sám V. F. Červený sympatizoval s povstalci, a proto poskytl nemalé finanční prostředky na pomoc osiřelým polským rodinám.³⁹

V květnu 1863 se u nich zastavil cestou do Krakova Josef Barák. Nejstarší Červeného syn Jan pod vlivem aktuálních zpráv a bouřlivé atmosféry se rozhodl osobně se zúčastnit bojů na straně Poláků. Přes otcovo rozmlouvání odjel Jan Červený spolu s Josefem Barákem. Z důvodu častých kontrol a policejních hlídek na cestě vezl Jan krakovským zákazníkům hudební nástroje. Nedlouho po příjezdu do Krakova došlo k jeho zatčení a po výsledku k deportaci zpátky do Hradce Králové. O celé záležitosti byly následně informovány hradecké úřady.⁴⁰

V souvislosti s polským povstáním došlo na české politické scéně k roztržce uvnitř doposud jednotného českého politického tábora. Staročesi v čele s F. Palackým a F. L. Riegrem odmítali polské povstání s poukazem na to, že poškozuje „slovanskou věc“. Naopak mladočeši s povstáním sympatizovali a podporovali je. Z postojů V. F. Červeného právě v období polského povstání je dobře patrné jeho sympatizování s rodící se mladočeskou skupinou politiků.⁴¹

Řadu královéhradeckých občanů však více zajímalo dění ve městě samotném než ve vzdáleném Polsku. Na první pohled poklidné fungování a zasedání královéhradeckého zastupitelstva však sklízelo v první polovině šedesátých let 19. století často oprávněnou kritiku za svou provinciálnost a nedostatečnou podporu rozvoje města, coby moderního centra vzdělanosti a průmyslu.⁴² Jako velmi trefný se jeví článek uveřejněný v Hlasu pod označením dopis z Hradce Králové, na jehož napsání

³⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5886.

³⁹ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Barákem.

⁴⁰ Tamtéž; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 312 – 313; JEDLIČKA, O.: *Josef Barák*, s. 20 – 21.

⁴¹ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 178.

⁴² Srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 823 – 825.

se podílel V. F. Červený a Jan Neruda.⁴³ Příspěvek ironicky zachycuje panující poměry v zdejší městi. „*Má sice Hradec pravých a k tomu učinlivých přátel pokroku poskrovnu, naproti tomu ale bohu díky jsou tu takoví pánové jen dva tři, kteří by podobné kandidátní listiny schopni byli. Vy nazýváte hříchem voliti muže neschopné české řeči, ale při jednání o vyučovacím jazyku na místní reálce jste ani necekli. Na listině jsou lidé, kteří nemají potřebných schopností, ač jsou jinak neúhonní a poctiví.*

Školu řemeslnickou a nemocnici mohl Hradec už dávno míti, ale musely by přestat tisícové dary a zbytečně drahé stavby jiné, např. na Malém náměstí. Škola rolnická se snad pro město samo nehodí, ale určitě vyšší dívčí škola pro budoucí hospodyňky, aby věděly, kudy se jede do Malšovic a jak kopr roste.

Měřítkem budoucích výborů mají býti jejich dosavadní činy a ne plány do budoucna! Že tu není vyšší reálky, to je vaše vlastní vina a vaše plány na továrnu na prádlo – proč? Na švingulantství peníze nemáme! Továrny na prádla jinde třeba bohatnou, ale také bankrotují. Taková továrna by stála 400 až 500 tisíc zlatých a takových peněz lze jinak a lépe použítí. Kdo takovou továrnu zařídí, kdo ji povede? Pokud těchto lidí nemáte, je to jen špekulace a zkáza!

Pohřební spolek přece bylo lehké zříditi sami a to i bez obce. Proč už nečekáte, že bohatá obec hradecká, nebude-li z té přádelny nic, nevystaví aspoň železnou dráhu pro vás a přívržence vaše rovnou do nebe.

*Budoucně ale lépe uděláte, když takových volebních listin zanecháte, sic vám vaše zakuklení úplně strhneme! Věřte, že obecní volby nejsou masopust!*⁴⁴ Ve výše uvedeném článku jsou naznačeny a kritizovány některé palčivé problémy a nezdravé jevy negativně poznamenávající činnost městského zastupitelstva, kde velmi často nejen Červeného iniciativy a pokrokové myšlenky narážely na nepochopení a tvrdý odpor ostatních spíše konzervativních zastupitelů.⁴⁵

S ohledem na výše uvedené okolnosti navrhl V. F. Červený na schůzi zastupitelstva konané 30. ledna 1864 vypsání nových obecních voleb, což ve výboru hájil s odůvodněním, že obecní zákon z roku 1849, na jehož základě byli zastupitelé zvoleni, stanoví jejich funkční období přesně na 3 roky. To v praxi znamenalo složení mandátů již na konci března. Červený dále argumentoval: „... *V tomto úmyslu potvr-*

⁴³ Srovnej NENADÁL, R.: *Pohled na měšťáckou společnost u J. Nerudy a W. M. Thackerayho*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 354 – 357.

⁴⁴ Soukromý archiv S. Červené, novinové výstřižky - Hlas 22. 8. 1864.

⁴⁵ Srovnej URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 34 – 42.

zuje mne pomnění na obecnou důvěru, jejíž důležitost zřejmou se mi býti zdá. Volba dle zákona od voličů vykonaná přispívá k pořádku a důvěru rozmnožuje: já však nemaje přesvědčení, zdali ještě i pro dobu budoucí důvěry obyvatelstva požívám, nechci setrvati obecním starším bez volby déle, než O. Z. vyměřuje a svoluje. Konečně nezdá se mi zbytečno všimnouti si zpráv veřejných o mračnech na obzoru politickém: tu právě potřeba káže, aby ve prospěch obce a ku blahu celého státu nové volby dle obecního zákona nyní platného z důvěry obyvatelstva vyšly...“⁴⁶

Většina zastupitelů však prosazovala poodložení jejich konání až na říjen, což umožňovalo rozhodnutí c. k. místodržitelství v Praze ze dne 17. prosince 1863 č. 73 317 o obecních volbách. Červeného návrh ostatní zastupitelé přehlasovali, proto na schůzi 12. března znovu upozornil, že dne 31. března končí jejich funkční období, a rezignoval na svoji funkci.⁴⁷

V říjnu 1864 v nově vypsaných volbách V. F. Červený znovu kandidoval a byl opětně řádně zvolen.⁴⁸ Mimo působení v zastupitelstvu nadále předsedal v hradecké záložně a navíc byl zvolen i do výboru zdejší Spořitelny.⁴⁹

Během tohoto roku se V. F. Červenému naskytl možnost zúročit své bohaté zkušenosti ze světových výstav, jichž se účastnil sice jako vystavovatel, ale měl i možnost se blíže seznámit s organizací těchto velkolepých podniků. V Hradci Králové se totiž připravovalo konání hospodářské výstavy. Zpočátku výstavní výbor k zajištění zdárného průběhu akce ustanovil 12 pracovních odborů. Červený byl jmenován pouze do okrašlovacího odboru. Brzy se však projevila nepraktičnost zmíněného rozdělení a nezkušenost s přípravou takovéto akce. Proto se přistoupilo k utvoření užšího výstavního výboru, který měl dále koordinovat přípravné práce. Mezi jeho členy byl vybrán i Červený. Mohl tak plně uplatnit své zkušenosti a přispět ke zdaru celé akce, slavnostně zahájené 17. října 1864. V zájmu objektivnosti musím dodat, že na konečném úspěchu výstavy mělo zásluhu více významných

⁴⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 242 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 269a – 269b.

⁴⁷ Tamtéž, s. 305; CENGR, F.: *Na hradecké radnici před 75 lety*, In: Osvěta lidu, roč. XLIV, 1941, č. 2, s. 2.

⁴⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 242 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 453.

⁴⁹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 726; *Dvacátá jubilejní zpráva spořitelny Kralohradecké*, Hradec Králové 1889, L. Pospíšil, neustránkováno.

osobností a faktorů. Nemohu zde opomenou zdůraznit záslužnou činnost F. C. Kampelíka, coby jednatele celé výstavy.⁵⁰

Na vlastní výstavě se zejména prezentovaly průmyslové, zemědělské výrobky a produkty hradeckých živnostníků. Mezi expozicemi se našlo místo i pro nové technické novinky určené pro domácnosti, například nejstarší Červeného dcera Anna během konání výstavy šila na novém šicím stroji, patřícím jejich rodině.⁵¹

Působení V. F. Červeného se v první polovině šedesátých let neomezilo pouze na činnost v královéhradeckém regionu. Díky kontaktům s pražskými přáteli se V. F. Červený snažil zasahovat i do dění celonárodního. Například v roce 1863 napomáhal svými radami a zkušenostmi Vojtovi Náprstkovi při zakládání Průmyslového muzea v Praze. Jak dále vyplývá z korespondence s Josefem Barákem, inicioval V. F. Červený v roce 1864 na půdě Jednoty ku povzbuzení průmyslu v Čechách projednání otázky uspořádání reprezentativní zemské výstavy v Praze, k čemuž se snažil získat masivní podporu jejích členů.⁵²

Nesmím opomenout zmínit i Červeného neutuchající práci na českém hudebním názvosloví a terminologii. V 60. letech pracoval na své publikaci „*O rozličnosti plechových nástrojů hudebních, jich pojmenování a tonu či zvuku.*“⁵³ O svých pohnutkách k této práci se zmiňuje v úvodu. „*Nemožno upírati, že v poslední době, jmenovitě od roku 1848 mnohem více v naší milé mateřtině, řeči to české, o školách, o obchodu, průmyslu a hospodářství se píše, než o hudebních nástrojích, kde právě poslední desetiletí mnoho oprav a zlepšení, ba i mnoho vynálezů jmenovitě v Rakouském mocnářství se stalo.*“

---

⁵⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 6 – Poděkování Hospodářské jednoty v Hradci Králové za pomoc při zřizování výstavy, fascikl č. 1; SOKA Hradec Králové, Václav Deyl, inv. č. 37 – Obrázky z dějin Hradce Králové a Královéhradecka, s. 1120 - 1122, kart. č. 4; SOKA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové, Hospodářsko jednota kraje Královéhradeckého, kart. č. 1; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 325 – 326; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s Dr. F. C. Kampelíkem.

⁵¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 326.

⁵² Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Barákem; KLECANDA, J.: *Devatenácté století slovem i obrazem*, díl II., sv. II., Praha, J. R. Vilímek, s. 788; *Sto let Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách 1833 – 1933*, Praha 1934, s. 350. V. F. Červený byl navíc v tomto roce zvolen za „*úda dopisujícího*“ Muzea království českého; viz SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 5 – Zvolení do sboru Muzea království Českého v Praze jako úda dopisujícího, fascikl č. 1.

⁵³ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5643.

...Podal jsem úvod nevyhnutelně potřebný a maje jen lásku k vlasti a jejímu národu hudebnímu na zřeteli, který by mé síly upotřebiti mohl, počínám nástroji válcovitými...“⁵⁴

Vlastní rodinný život u Červených plynul v první polovině šedesátých let bez větších změn. Během roku 1860 ukončil nejstarší syn Jan pátý ročník na hradeckém gymnáziu a dále již ve studiu nepokračoval, neboť začal pracovat v otcově dílně.⁵⁵ Rudolf nadále navštěvoval klasické gymnázium, mladší synové Otakar a Jaroslav začali studovat na hradecké nižší reálce. Ostatní synové prozatím chodili do královéhradecké hlavní školy.⁵⁶

Do rodiny přibyli i další členové, dne 7. července 1861 se jim narodila druhá dcera, která byla pokřtěna na Marii Zdeňku Ludmilu.⁵⁷ Na konci roku 1863 očekávala rodina Červených dalšího potomka. 10. března 1864 za asistence porodní báby Anny Kroupové předčasně porodila Josefa Červená již třetí dceru, kterou 12. března kaplan Josef Lexa pokřtil na Angelinu.⁵⁸ Dcera byla však velmi slabá a její matka častými porody velmi vyčerpaná, načež k ní musel být přivolán lékař, který doporučil rodiče naprostý klid a v následujících letech již žádné další těhotenství.⁵⁹

Nepochybným ulehčením se pro Josefu Červenou stalo postupné osamostatňování nejstarších dětí. Jan pracoval již v otcově podniku, mladší syn Rudolf studoval na hradeckém gymnáziu. Z jeho dochovaných vysvědčení je však zřejmé, že nepatřil svými školními výsledky k nejlepším žákům a svému otci nečinil velké potěšení. Na královéhradeckém klasickém gymnáziu od roku 1863 začal studovat rovněž Bohumil Červený.⁶⁰ Syn Otakar ukončil již v roce 1863 své studium na nižší reálce a o rok mladší bratr Jaroslav v roce 1864.⁶¹ Mladší Stanislav chodil prozatím ještě na královéhradeckou hlavní školu.⁶²

V předešlých letech jsem se zmiňoval pouze o veřejně–společenských aktivitách V. F. Červeného, případně jeho manželky Josefy. Jak ale jejich děti dorůstaly,

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, Hradec Králové 1936, J. Oma, s. 150.

⁵⁶ SOkA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 27 – Třídní katalog.

⁵⁷ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 118 – Opisy farních matrik, kart. č. 40. Pokřtil ji 9. 7. sám hradecký děkan Jan Pažout.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 319.

⁶⁰ SOkA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 34 – Hlavní katalog; *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150. Bohumil Červený zde studoval v letech 1864 – 1867, I. – IV. ročník.

⁶¹ SOkA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 27 – Třídní katalog.

⁶² Tamtéž, kn. č. 28 - Kniha zkušebních protokolů.

tak se po vzoru svého otce zapojovaly do veřejného dění. Dle dochovaných zpráv víme, že dcera Anna Červená aktivně působila v hradeckém pěveckém spolku Slavjan. Rovněž se v něm angažoval i Jan Červený, který při různých veřejných slavnostech hrál na housle.⁶³

---

⁶³ SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 725.

III. 5. Angažovanost v komunální a zemské politice

(1865 – 1866)

Léta 1865 – 1866 byla v Čechách u vlastenecky smýšlejících vrstev obyvatelstva naplněna očekáváními přerodu rakouské monarchie ve federalistické soustátí. Nastoupenou reformní cestu potvrzovalo v červenci 1865 jmenování hraběte R. Belcrediho, dosavadního českého místodržícího a stoupence federalizačních snah, státním ministrem. V. F. Červený jako stoupenec Palackého federalistické koncepce monarchie s velkým zájmem sledoval a podporoval probíhající změny. Na druhé straně si uvědomoval hrozící nebezpečí pouhého dualismu, o čemž vášnivě debatoval se svými hradeckými přáteli.¹

Veřejně–společenská angažovanost Červeného se během roku 1865 dále stupňovala. Jako již v předešlých letech byl opětně zvolen za předsedu hradecké záložny. Jak vyplývá z dochovaných výročních zpráv, její členská základna a s tím související celkové jmění peněžního ústavu každým rokem značně narůstalo. Prostřednictvím výkonu své předsednické funkce detailně poznal problémy, s nimiž se ústav musel vyrovnávat a jež brzdily další jeho rozvoj. Proto společně s A. Komárkem inicioval sjezd zástupců českých a moravských záložen do Prahy; jeho výzvu následně otiskly Národní listy dne 3. 4. 1865. Z velmi torzovitě zachovaných zpráv víme, že dle Červeného názoru se mělo především jednat o „zřízení záloženské banky Českomoravské v Praze“, dále o otázkách týkajících se vedení povinných administrativ, stanovení norem pro poskytování úvěrů a daňové problematiky.²

Sjezd delegátů z jednotlivých záložen se skutečně sešel v září 1865 v Praze a hradecký ústav na něm mezi jinými zastupoval i V. F. Červený. První společné jednání bylo však pouze počátkem řady následujících schůzí, jejichž závěry vedly k přijetí řady konkrétních opatření, mimo jiné také k pozdějšímu založení první české obchodní banky.³

V. F. Červený nadále zasedal v městském zastupitelstvu, oproti předešlým rokům byl navíc zvolen do okresního zastupitelstva, kde se snažil prosazovat podob-

¹ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 192 - 193.

² *Pamětní listy na oslavu pětadvacetiletého trvání Záložny v Hradci Králové (1862 – 1887)*, Hradec Králové 1888, s. 8; VENCOVSKÝ, F. - JINDRA, Z. - NOVOTNÝ, J.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999, Bankovní institut, s. 107 - 110.

³ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové, 1862 – 1912*, s. 8 - 9; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 331.

né myšlenky, jako v již zmíněných schůzích obecního zastupitelstva, avšak s širší pravomocí.⁴

Oproti předešlým rokům navíc začal V. F. Červený nově působit v zastupitelských orgánech Obchodně – živnostenské komory v Liberci, kam byl zvolen za stav živnostenský. Přesto, že si od počátku uvědomoval nelehkost svého postavení, neboť liberecká komora byla v těchto letech jednoznačně doménou německých průmyslníků a obchodníků, snažil se na její půdě prosazovat návrhy směřující nejen k rozvoji průmyslu a obchodu v lokalitě severovýchodních Čech, ale i sfér s nimi úzce souvisejících a podporujících jejich rozvoj. Mám na mysli například problematiku průmyslových škol, kde se jednalo o získání podpory pro jejich zřízení, či konání veřejných výstav a mnoha jiných prospěšných aktivit.⁵

V. F. Červený byl proto zvolen do výstavního odboru Obchodně – živnostenské komory v Liberci, který měl organizovat přípravy na jednotlivé akce a poskytovat zájemcům z daného regionu bližší informace a případnou pomoc. Červený, jako muž vlastenecky smýšlející, mající vždy na mysli národní zájmy a veřejný prospěch, se snažil o povznesení úrovně českého průmyslu a živností. Jako jednu z cest k zlepšení stavu řady hospodářských odvětví viděl právě v účasti českých průmyslníků na světových výstavách, kde měli jedinečnou možnost poznat skutečnou světovou špičku v daném oboru a obohatit se o nové zkušenosti, které by po svém návratu mohli aplikovat ve výrobě. Červený rovněž propagoval myšlenku větší obchodní výměny se státy v západní Evropě. Proto například v roce 1865 nechal v tisku zveřejnit výzvu obracející se k potencionálním vystavovatelům na chystané světové výstavě v Paříži:

„Průmyslníkům, hospodářům a umělcům v Čechách. V Paříži bude r.1867 opět světová všeobecná výstava, při které průmyslníci, hospodáři a umělci blízkých i vzdálených krajův a zemí na odív stavíce vynálezy ducha, výrobu strojův a rukou, plodiny zemské... Dostaví se k zápasu tomu čilý Francouz, důvtipný Angličan, bádatel Němec, praktický Američan: proč by při něm scházeti měl pilný a nadaný Čech?

⁴ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 331 – 332; SOKA Hradec Králové, Okresní zastupitelstvo Hradec Králové, neinventarizováno, Zápisy ze schůzí zastupitelstva.

⁵ SOKA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové, Obchodně živnostenská komora Liberec, krabice č. 31; *Die Handels – und Gewerbekammer in Reichenberg 1851 – 1901*, Reichenberg 1902, s. 118; SOKA Liberec, Obchodně živnostenská komora Liberec, Knihy zápisů ze schůzí; VONDRAČEK, F.: *Pojednání o činnosti obchodní a živnostenské komory v Liberci oproti příslušníkům národnosti české ve světle pravdy*, Hořice 1904, J. Vilenbach, s. 12; JIRÁNEK, T.: *Projevy hospodářského nacionalismu v obchodních a živnostenských komorách v Českých zemích 1850 – 1918*, Pardubice 2004, Univerzita Pardubice, s. 60 – 62.

...Čechové! často s chloubou ukazujeme k předkům svým, kterak zmužile do boje táhli za krále a vlast života a statkův se odvažující a tím daleko za hranicemi slávy nabývající. Nuže neváhejme i vstoupiti na kolbiště míru a zápasiti výmysly a vítězkem rukou s národy o nás leckdy pochybujícími, aby doma i v cizině rovnala se okázalost bystrému umu a dělné dlaně proslulosti chrabrého ramene!

Rodáci! Zhusta zdobíme se věhlasem, osvětou, výskumy a všelikými občanskými cnostmi dědů svých, nuže přiložme ruce k dílu, aby zmnožila se skvělost minulosti přičiněním a zásluhami našimi, sice vyčerpáme pramen slávy z dávnověkosti k nám tekoucí, aniž bychom čeho příštím věkům zůstavili, v čem by se potomci naši zhlížeti, čím by se podněcovati a tužiti mohli!

Přátelé! Při všem veřejném počínání stavíme se pod národní prápor, jenž ne-se heslo „Pokrok!“ Kráčíme zajisté v šlépějích jeho v životě duševném i hmotném cítíce na sobě vánek doby novější a blaženější, avšak ukažme to světu řemeslem, orbou, zvěrochovem, uměním, aby probudili se dřímající, povzbudili se váhající a pře-svědčili se nevěřící!

Nemáme žel toho ve vlasti své tržby světové a výstavy domácí, aby docházeli k nám pro tvar cizinec, obdivoval se výrobě naší a hojným kupem odměňoval důmysl a pilnost naší. A přece dobýváno z lůna země naší pokladů bohatých, z půdy vyvozováno plodin vzácných, v továrnách a dílnách vyráběno předmětů dokonalých, dlátem a štětcecm vytvářeno děl vzorných...

Komu tedy záleží na slavném jméně vlasti, na domácím rozkvětu řemesel, hospodářství a umění vůbec a svých výrobků neb výtěžků zvlášť, nechat' přihlásí se u odboru pro pařížskou výstavu při obchodní a průmyslové komoře obvodu svého do 1. ledna 1866...“⁶

Červeného snaha směřovala k získání co největšího počtu zájemců z Čech pro účast na této chystané prestižní akci. Z osobní zkušenosti věděl, že případné ocenění není jediným pozitivem samotné účasti pro vystavovatele, nýbrž jedním z mnoha. Za velmi důležité zejména pokládal možnost účastníků seznámit se s výrobky konkurence, a tak nejlépe poznat přednosti a nedostatky své výroby. Dle jeho názoru měla právě účast českých průmyslníků na prestižních výstavách umožnit jejich větší rozhled v daném oboru a v konečném důsledku tak přispět k pozvednutí úrovně domácí-

⁶ Soukromý archiv S. Červené, novinové výstřižky – Tábor, 1865, roč. II, č. 27.

ho průmyslu jako nezbytného předpokladu komplexní emancipace českého národa v rámci rakouské monarchie.⁷

Přes dílčí úspěchy zůstala většina Červeného iniciativ předložených na půdě liberecké komory nerealizovaná. Problematické prosazování zájmů hradeckého regionu na půdě tohoto samosprávného orgánu vedlo u něho k postupnému uzrávání myšlenky na vytvoření samostatné obchodně – živnostenské komory se sídlem v Hradci Králové. Ovšem v tomto roce se jako zvolený člen zastupitelského orgánu liberecké komory ještě řádně podílel na její činnosti.⁸

Rok 1865 přinesl do spolkového života v Hradci Králové další významné oživení, zdroj nové zábavy a poučení. V uvedeném roce totiž proběhly v zdejším městě po vzoru Prahy přípravy k založení Sokola, kterému přináleželo zvláštní postavení mezi ostatními spolky a sdruženími: „...*Pěstování duchovní a tělesné kultury bylo chápáno vždy současně jako projev národně politický, jako výraz životaschopnosti a oprávněnosti existence české národní společnosti...*“⁹ V. F. Červený, který díky svým pražským přátelům získal již dříve podrobné informace o jeho činnosti, propagoval sokolské myšlenky mezi hradeckými spoluobčany a významně přispěl k ustavení Sokola v Hradci Králové.¹⁰ Při slavnostní volbě prvního předsedy dne 7. ledna 1866 byl zvolen V. F. Červený, a to nejen za své zásluhy o jeho založení, ale i jako významný a respektovaný hradecký vlastenec. Pod jeho vedením si nově ustanovený spolek brzy vydobyl veřejné uznání a respekt, členská základna se postupně rozrůstala.¹¹

Jinak dosti jednotvárný život v pevnostním městě oživovaly v polovině šedesátých let 19. století početné skupiny internovaných Poláků, jež sem byly deportovány již v průběhu roku 1864. Hradečtí občané se s nimi stýkali a snažili jim dle svých možností vypomoci. Stranou nezůstal ani Červený, který spolu s A. Komárkem po-

⁷ ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, s. 20 – 21.

⁸ *Die Handels – und Gewerbekammer in Reichenberg 1851 – 1901*, Reichenberg 1902, s. 118; SOKA Liberec, Obchodně živnostenská komora Liberec, Knihy zápisů.

⁹ URBAN, O.: *Česká společnost*, Praha 1982, s. 230.

¹⁰ Srovnej NOVOTNÝ, J.: *Sokol v životě národa*, In: Slovo k historii, Praha 1990, č. 25, Melantrich, s. 1 – 40.

¹¹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 728; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové 1865 – 1905*, Hradec Králové 1905, s. 8 – 9. Hradecký Sokol měl jako první i trubačský sbor, vybavený Červeného nástroji. Sbor se účastnil cvičení, zájezdů a v pozdějších letech i sokolských sletů. Viz TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 204.

mohl řadě Poláků uprchnout z Hradce Králové, na cestu je navíc vybavil doporučujícími dopisy pro své spolehlivé přátele, u nichž poté našli během své cesty pomoc.¹²

Obyvatele Hradce se nezabývali pouze místními problémy. Velký zájem hradecké veřejnosti vzbudilo vydání císařského manifestu v září 1865, jímž se pozastavovala platnost únorové ústavy. Řada občanů i předních českých politiků vnímala toto rozhodnutí jako první krok k možné federalizaci monarchie. S ohledem na plánované zásadní státoprávní změny se velké pozornosti obyvatelstva Hradecka těšily volby do zemského sněmu. V. F. Červený byl vybrán za jednoho z kandidátů pro tyto volby za okresy hradecký, jaroměřský a josefovský, které se uskutečnily v prosinci 1865. Bližší podrobnosti jeho účasti ve volbách podává dopis K. Sladkovského zasláný Červenému dne 30. 11. 1865: „...*Dr. Hauschild složil mandat, pročez Vás snažně žádám, abyste nám co možná nejdříve dal věděti, zdali, jak pevně doufáme a si přejeme, o uprázdněné místo poslance kandidovati hodláte, v kteréžto nádeji zároveň Vás žádám, abyste potřebné kroky v prospěch své kandidatury ihned učinil...*“¹³

Z dopisu je zřejmé, že jeho nominace byla spíše vyvolána zájmem mladočeských poslanců, než jeho osobní iniciativou. Díky své široké popularitě a věhlasu, jemuž se u veřejnosti těšil, jej Národní listy jasně favorizovaly před jeho protikandidátem: „...*Náhlovský se nemůže rovnat svému protikandidátu. Jeho jméno a pověst sahá dále, než volební okres jeho. Jestliť on muž důmyslu tak vzácného, že co průmyslník požívá nejlepší pověsti nejen mezi krajany svými zde v Čechách, ale i daleko za hranicemi vlasti naší. Vyznamenán bezmála na všech světových výstavách za výtečné výrobky své, přičinil se ze všech českých továrníků nejvíce, aby dobrého a čestného jména zjednal v cizině průmyslu českému. Neúnavně činný všude, kde se jedná o pokrok národní a zvelebení průmyslu domácího, byl od mnohých let nejen z předních zakladatelů všelikých spolků a živnostenských podniknutí, ale jest i dosud stále horlivým a obětavým jich podporovatelem. Pan Červený zjednal sobě tak hojných a vzácných zásluh o město a okolí, v němž žije, a o celý národ, že mu nakloněna býti musí mysl každého poctivého a upřímného národovce...*“¹⁴

Přes nadějně vyhlídky nakonec získal Červený pouze 207 hlasů oproti 235 hlasům svého protikandidáta. O příčinách neúspěchu může být spekulováno, avšak

---

¹² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 330; CÍSAŘ, O. – DOMEČKA, L.: *Polští povstalci v Hradci Králové v letech 1863 – 1865*, Hradec Králové, s. 9.

¹³ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s K. Sladkovským.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, sbírka novinových výstřižků - Národní listy 1865, prosinec.

skutečností jasně hovořící ve prospěch volebního rivala je Náhlovským systematicky vedená předvolební kampaň a výrazná podpora jeho osobnosti ze strany F. L. Rieg-
ra.¹⁵ Do zákulisí volebního boje a politických intrik nás zasvěcuje dopis V. Vávry
zaslaný Červenému po skončení předvolebního klání. „*Jedna – je věc jista, že Rieger
podporoval kandidaturu Náhlovského, ze všech sil, že v přípisu obecního zastupitel-
stva jaroměřského měl doklad, že Jaroměř hlasy svými rozhodující, Náhlovského
sobě přeje, kdežto Sladkovský nemohl se na podobné hlasy ani Královéhradeckých
voličů odvolati, poněvadž jste dle mé prosby neučinil, a páni Lorenc a Komárek o
podobnou agitaci se nepostarali.*

*...Kojíme se posud naději, že volba pro Vás příznivě dopadne pakliže nedo-
padne, je tomu vinna oposice Riegry - kterémuž arci po chuti je takový slepý posla-
nec, jakým bezpochyby bude váš soupeř.*

*Nám arci bude toho nejvíce želet, neb kdyby jste drahý příteli nebyl váhal,
kdyby jste na nic nebyl hleděl, co proti vám se kuje, byli bychom Vás dojisty uvítali
co statečného nového bojovníka za rázný pokrok a demokratické snahy naše.*¹⁶ Na
pozadí výše popsané volby je velmi dobře patrná značná řevnivost v dosud formálně
jednotné české národní straně.

Značnou časovou vytíženost V. F. Červeného během výše uvedeného roku
umocňuje i skutečnost, že strávil navíc mnoho času služebně na cestách. Společně s
nejstarším synem Janem navštívili Španělsko a Portugalsko. Při zpáteční zastávce
v Paříži ponechal zde Václav F. Červený svého nejstaršího syna Jana za účelem příu-
čení se novinek od francouzských nástrojařů a zdokonalení se ve francouzském jazy-
ce.¹⁷

Pro docílení celkového obrazu o událostech v Červeného rodině v tomto roce
stručně uvedu i životní osudy jeho nejbližších. Jako v předešlých letech starosti o
vedení domácnosti nesla na svých bedrech manželka Josefa, jež se již plně zotavila
z předešlých častých porodů. K zlepšení jejího zdravotního stavu přispěl i úbytek
starostí o odrostlejší děti. O nejstarším Janovi jsem se již zmínil v souvislosti
s vedením firmy, mladší Rudolf měl příští rok maturovat a s otcovým svolením se

---

¹⁵ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 341 – 342; *Volba poslance*, In: Hlas, roč. V, 1866, č. 1, s. 16. V. F. Červený získal o 35 hlasů méně než jeho protikandidát.

¹⁶ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou.

¹⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 334, 339 - 340; *V. F. Červený*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314. Jan Červený se za svého pařížského pobytu často stýkal se zdejší českou emigrantskou komunitou, mezi jinými také s J. V. Fričem.

rozhodl studovat v Praze medicínu, na klasickém gymnáziu dále studovali Bohumil i Stanislav.¹⁸ Z dochovaných třídních knih vyplývá, že svými studijními výsledky a prospěchem zdaleka nepatřili k nejlepším žákům, ba právě naopak. Stanislav dokonce již v I. ročníku ve školním roce 1864 – 1865 propadl z matematiky, zeměpisu a latinského jazyka a musel tudíž znovu opakovat první ročník.¹⁹ Z důvodu špatných studijních výsledků i ve školním roce 1866 ukončil Stanislav Červený své studium na klasickém hradeckém gymnáziu a přešel na hradeckou nižší reálku.²⁰

Pardubickou reálku zdárně ukončili Otakar a Jaroslav.²¹ Nejmladší syn Václav prozatím studoval na hradecké hlavní škole.²² Nejstarší dceři Anně bylo již 20 let, vypomáhala matce s domácími pracemi a s výchovou mladších sourozenců. Se svolením rodičů se aktivně zapojila do spolkového života v Hradci Králové. Díky svému hudebnímu nadání (velmi dobře hrála na klavír a zpívala) se stala aktivní členkou hudebního spolku Slavjan, s nímž se účastnila veřejných osvětových a dobročinných akcí. Zbylé dcery byly ještě v útlém věku.²³

Do rodiny Červených přibyl navíc v roce 1865 další člen, a to Anna Kovaříková. Jednalo se o osiřelou dceru nevlastní sestry Josefy Červené, kterou přijali do své domácnosti.²⁴

Nadcházející rok 1866 přinesl do života rodiny Červených řadu podstatných změn. Počátek roku však prozatím probíhal v poklidné atmosféře a zájem veřejnosti v Hradci Králové se upínal k právě konaným plesům. V lednu 1866 se vrátil ze svého pobytu v Paříži nejstarší syn Jan a společně s ostatními bratry se účastnil společenských zábav. V. F. Červený spolu se svojí chotí se pouze nepravdělně účastnil plesů, věnoval svůj volný čas spíše práci v městském a okresním zastupitelstvu, přičemž bedlivě sledoval aktuální politické dění. Jako stoupenec federalizace s uspokojením kvitoval snahy o reformu mocnářství, a proto na schůzi městského zastupitelstva

¹⁸ *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150. Stanislav studoval I. ročník klasického gymnázia v letech 1865 - 1866.

¹⁹ SOKA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 35, Hlavní katalog.

²⁰ SOKA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 29 – Třídní katalog; SOKA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 36 – Hlavní katalog; *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150.

²¹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; *Jaroslav Červený*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI., 1928, č. 72, s. 4 – 5.

²² SOKA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 28 - Kniha zkušebních protokolů.

²³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 336 – 337.

²⁴ *Tamtéž*, s. 343; SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 118 – Opisy farních matrik, kart. č. 40. Jednalo o osiřelou dceru po Františku Kovaříkovi, mlynáři v Hodově.

konané 30. ledna 1866 navrhl „...aby p. statnímu ministru hraběti Belcredimu za jeho snahy v upravení říše bylo uděleno čestné měšťanství král. věnného města Hradec Králové.“²⁵ Což ostatní členové zastupitelstva podpořili.

V. F. Červený byl i nadále činný zejména v komunální politice. V únoru vypracoval spolu s K. Stefanem a A. Komárkem návrh, aby město Hradec Králové zastupoval na zemském sněmu samostatný poslanec. Načež se ustavil 24. 2. 1866 zvláštní odbor s posláním vypracovat oficiální žádost pro zemský sněm, jemuž předsedal Červený.²⁶ V únoru se rovněž zasazoval o zahájení jednání s vojenskými úřady o zrušení pevnosti jako nutného předpokladu pro umožnění stavebního rozvoje města.²⁷ Podílel se rovněž na práci hradecké záložny, jež vzkvétala a dosahovala velmi dobrých hospodářských výsledků. Za svoji spoluúčasť na jejím formování a řízení obdržel v únoru spolu s Antonínem Komárkem čestný diplom.²⁸

Červenému se dostávalo i dalších veřejných poct, na schůzi městského zastupitelstva svolané na 29. května 1866 královéhradecký starosta K. Collino slavnostně předal Červenému rytířský kříž řádu Kristova od portugalského krále, který obdržel za své hudební nástroje představené na mezinárodní výstavě v portugalském Portu v loňském roce. Při této příležitosti pronesl hradecký starosta oslavnou řeč na spoluobčana V. F. Červeného.²⁹ Načež se Červený vyjádřil těmito slovy: „*Cílem mého života jest dokázat, že český duch a snaha rovnají se v resultátu živlu cizímu. To je moje národní hrdost!*“ Tato pronesená Červeného slova velmi dobře vystihují hlavní smysl jeho veřejného konání a snažení.³⁰

Červeného slibně se rozvíjející veřejné projekty a aktivity značně omezil blížící se válečný konflikt mezi Rakouskem a Pruskem. Již během jara roku 1866 se podstatným způsobem změnilo společenské klima uvnitř hradecké pevnosti. Nastalé změny souvisely s vyhrocením vzájemných vztahů mezi Rakouskem a Pruskem, kdy se obě strany již nezakrytě připravovaly na válečný konflikt. Každodenní život obča-

²⁵ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 245 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, nestránkováno - zápis ze schůze konané dne 30. ledna 1866.

²⁶ Tamtéž - zápis ze schůze konané dne 24. února 1866; SOkA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 14 – Městské zastupitelstvo, kart. č. 1.

²⁷ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 245 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, nestránkováno - zápis ze schůze konané dne 24. února 1866; SOkA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 104 – Vojenská posádka, vojenské záležitosti, pevnost, kart. č. 4.

²⁸ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 7 – Jmenování čestným členem, fascikl č. 1; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 344.

²⁹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 245 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, nestránkováno - zápis ze schůze konané dne 29. května 1866.

³⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 347.

nů začaly od května ovlivňovat vojensko-administrativní omezení a nařízení. Červený jako člen městského zastupitelstva byl zvolen do odboru pro řešení nastalých mimořádných poměrů ve městě. Měl především koordinovat civilní život ve zdejší pevnosti v případě válečného konfliktu.³¹

Na hradeckém gymnáziu se dne 11. 6. 1866 konaly spěšně maturity, jichž se zdárně zúčastnil i Rudolf Červený.³²

V červnu 1866 vyhlásilo Rakousko válku Prusku a rakouský císař František Josef I. se obrátil ke „svým národům“ ve svém válečném manifestu. Vojenský konflikt se tak stal nevyhnutelným. Válečnou realitu brzy poznali obyvatelé celých severovýchodních Čech, neboť rakouské velení zaujalo defenzivní vedení válečných akcí a na jeho rozkaz obsadilo rakouské vojsko pozice na západ od Hradce Králové s velitelským stanovištěm v Dubenci. Přenechalo tak strategickou iniciativu Prusům, kteří začali pronikat do severovýchodních Čech několika směry.

Mezitím bylo civilní obyvatelstvo města Hradec Králové vyzváno, aby opustilo pevnost, neboť hrozilo bezprostřední nebezpečí jejího obléhání. Většina civilistů uposlechla, avšak V. F. Červený spolu s manželkou a malým synem Václavem se rozhodli zůstat. Ostatní děti však poslali do relativního bezpečí k bratrovi Janovi do Břežan.³³ Dle úředního nařízení velitele pevnosti generála Weigla ze dne 4. května se musel každý ve městě zůstavší civilista prokázat dostatečnou zásobou potravin na tři měsíce. Proto Červený nakoupil velké množství zásob pro případ dlouhotrvajícího obléhání.³⁴

Na Václava Červeného, jako starostu zdejší Záložny, člena ředitelství Spořitelny a Okresního výboru v Hradci Králové případly navíc starosti se zabezpečením veškeré zbylé peněžní hotovosti, která nebyla odvezena do bezpečí a nacházela se jak v Záložně a Spořitelně, tak i v pokladně Okresního výboru. Po zvážení všech rizik odnesl v utajení veškeré peníze výše uvedených institucí do sklepa svého domu, kde

³¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 245 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, nestránkováno - zápis ze schůze konané dne 8. května 1866.

³² SOKA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 29, 30, 35, 36 - Hlavní katalog; *Památník Rašínova státního čl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150. Z dochovaných vysvědčení je však patrné, že Rudolf Červený svým prospěchem patřil spíše mezi slabší žáky.

³³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 357; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s K. Stefanem; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, Praha 1872, s. 46.

³⁴ SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 198 - 199; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 358; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, s.40, 46.

je vlastnoručně zazdil. Po skončení vojenského konfliktu příslušné peněžní obnosy přesně vrátil.³⁵

O rozhodující bitvě svedené mezi rakouskou a pruskou armádou v okolí Sadové dne 3. července se obyvatelé Hradce Králové dozvídali většinou pouze zprostředkovaně od ustupujících a raněných vojáků. Lidé uvnitř pevnosti měli mnoho starostí s raněnými vojáky, kteří se zde kvapně hromadili. Vojenské prostory určené pro nemocné brzy přestaly dostačovat, proto leželi všude na volných prostranstvích a v podloubích. Většina měšťanů se snažila všemožně pomoci dle svých možností, Josefa Červená společně s Marií Helwichovou vařily ze svých zásob pro raněné vojáky polévky, navíc ošetřovaly a pomáhaly nemocným.³⁶

Po prohrané bitvě ve městě a okolí panovala napjatá atmosféra vystupňovaná ostřelováním pevnosti pruskými děly. Situace se stabilizovala až po uzavření příměří mezi Rakouskem a Pruskem v Mikulově a konečného míru v Praze.³⁷

Rodiče netrpělivě vyčkávali zklidnění situace, aby mohli poslat pro své děti, což také během srpna učinili. Po zažehnutí přímého vojenského nebezpečí se v oblastech postižených přímými vojenskými srážkami začala objevovat nová hrozba, a to epidemie cholery. Tato nemoc se nevyhnula ani Hradci Králové a okolí, kde panovaly dosti neutěšené hygienické poměry. V stísněných prostorách hradecké pevnosti s nedostatkem nezávadné vody se nákaza rychle šířila. V Červeného dílně nejdříve onemocněl zaměstnanec Hastrlík. Z Červeného rodiny se postupně nakazily všechny děti kromě synů Otakara a Jaroslava. Nejdříve ulehly obě Anny - Červená i Kovaříková. Přes časté návštěvy lékaře se nakonec nepodařilo tři Červeného děti zachránit. Nejprve dne 10. října zemřely obě Anny a následujícího dne choleře podlehl i Jan. Navíc v inkriminovanou dobu se u nich zdržovala na návštěvě i švagrová Magdalena Pompéová, jež se rovněž nakazila a zemřela již 7. října.³⁸ Situace byla o to tragičtější, že již 10. května 1866 zemřela dvouletá Angelina Červená na ochrnutí

³⁵ *Ze Starého Hradce Králové*, In: Kraj Královéhradecký, roč. XIII., 1922, č. 32, s. 5 - 6; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 - 1912*, Hradec Králové, 1912, s. 10.

³⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. - *Rodinná kronika*, s. 359; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s K. Stefanem; SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 226; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, s. 41 - 42; BĚLINA, P. - FUČÍK, J.: *Válka 1866*, Praha 2005, Paseka, s. 446 - 448.

³⁷ SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, s. 288 - 238; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, s. 44 - 45; BĚLINA, P. - FUČÍK, J.: *Válka 1866*, s. 475 - 479.

³⁸ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 118 - Opisy farních matrik, kart. č. 40; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. - *Rodinná kronika*, s. 370 - 371.

mozkových blan.³⁹ V. V. Tomek ve svých pamětech k tomu poznamenává: „...*Tam w rodině Čerweného, hotowitele hudebních nástrojů, byli zemřeli jeden jeho syn, jedna dcera (welmi slušné děwče), synowkyně, šwakrowá jeho a pět z jeho towaryšů a učedlníků.*“⁴⁰

Zbylí členové rodiny nesli velmi bolestivě tragické oběti zákeřné epidemie.⁴¹ Pouze slabou útěchou jim mohla být obdržená četná soustrastná psaní a kondolence od řady přátel a známých. Rovněž soudobý tisk přinesl řadu článků o obětech z Čerweného rodiny, v nichž vyzvedává jejich bývalou činnost a pozitivní přínos pro své okolí. Utrpení a situaci v rodině velmi dobře vystihuje i článek zveřejněný v Národních listech: „...*Málo jest rodin, kterých cholera tak ukrutně se dotkla a jimž tak bolestných ran zasadila, jako rodina pana V. F. Čerweného. Ještě nepochoval milovanou dceru svou Annu a již utrpěl týž ctihodný muž ztrátu druhou, nad první snad žalostnější; nejstarší syn jeho skončil cholerou dne 11. t.m. ...Můželi při tak veliké ztrátě zarmouceným rodičům něco býti útěchou, nechť ji nalézají ve všeobecné soustrasti, kterou k nim veškeří obyvatelé zdejší chovají, jakož se osvědčilo při pohřbu dcery jejich Anny, anaž zároveň se svou sestřenicí Annou Kovaříkovou taktěž cholerou zemřelou, u všeobecném účastnictví do hrobu vložena byla.*“

Mimo tyto přetěžké oběti želi pan Červený též ztráty své švagrové, chvěje se starostí o život tří mladších dítek svých touže nemocí zachvácených, když už dvě téhož nebezpečí jedva byly vyvázly. Ale i v dílně své pohřešuje pan Červený tři správné a příčinlivé dělníky kromě jednoho učedníka, co zatím šest jiných pracovníků nemoci odolalo. Jak strašně zde cholera zuří, posoudit lze z toho, že za 6 dní přes 80 lidí a jedině na Malém náměstí přes 60 zemřelo.“⁴²

Ostatní děti se sice nakonec uzdravily, ale všichni želeli ztráty životů svých nejbližších. Do stísněné a ponuré atmosféry přijel dne 4. listopadu 1866 císař František Josef I., který při příležitosti své návštěvy vyznamenal za statečnost a obětavost řadu hradeckých občanů, mezi nimi nechyběla ani Josefa Červená. Císař ji udělil zlatý záslužný kříž s korunou za obětavé a nezištné ošetřování raněných rakouských

³⁹ SOKA Hradec Králové, Děkanický a vikariátní úřad Hradec Králové, inv. č. 118 – Opisy farních matrik, kart. č. 40. Pohřeb se konal 12. května 1866 a její tělesné ostatky byly uloženy v rodinné hrobce na Pouchově.

⁴⁰ TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl II., s. 131; STEFAN, K.: *Hradec nad Labem*, s. 46.

⁴¹ Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s K. Stefanem.

⁴² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 373; novinové výstřižky - Národní listy 1866.

vojáků.⁴³ Během svého zdejšího pobytu přijal císař k osobnímu slyšení V. F. Červeného, kterého spolu s katechetou B. Haklem delegoval výbor hradecké záložny pro přednesení žádosti o zproštění placení daní z důvodu utrpených značných škod.⁴⁴

V. F. Červený v důsledku popsaných tragických událostí následně rezignoval na post předsedy Záložny i Sokola a omezil své veřejné vystupování. Ze zápisů ze schůzí zastupitelstva z druhé poloviny roku 1866 je zřejmá jeho naprostá neúčast na nich.⁴⁵ Plně se upnul na práci ve své dílně a zbylý čas trávil v rodinném kruhu. S ohledem na ztrátu nejstaršího syna a vybraného nástupce v rodinném podniku musel Červený přistoupit k novému přerozdělení úloh a poslání svých synů. Markantně se to projevilo již na podzim, kdy se mladý Otakar Červený rozhodl dále studovat, a to i přes otcovu nevoli. Ten jej chtěl zaměstnat ve své firmě a připravovat mladého Otakara na její případné budoucí převzetí. Jeho přesvědčení a zanícení pro další studium velmi dobře vystihuje dopis zasláný otci.⁴⁶

„Nejdražší otče! Poněvadž Ti nemožno, abys na mne platil na studie, uchycuji se posledního prostředku a žádám Tebe, bys mne dovolil studovati dále, při čemž bych skoro úplně se zaopatřil, ač co se učitelů a školného platu týče. Prosím tedy otče neodepři mi poslední naději, nebudeš na mne nic více nedle Dáti než kdekoli jinde. Vyplnil bys moje přání, učinil bys mne úplně šťastným, do 10. října mám čas, pak by bylo pozdě; Bůh zaplať Ti Tvou štědrost a dobrotu, již prokážeš svému dítěti, aby bylo šťastným. Já pak Ti budu vděčným do své poslední chvíle. Tvůj upřímný syn Ottakar“⁴⁷

Po matčině přímlově dal otec nakonec Otakarovi svolení dále studovat. V říjnu 1866 pak mladý Otakar Červený úspěšně vykonal přijímací zkoušky na pražskou

⁴³ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, sign. 2/2/18, 2/2/22, kart. č. 150; *Životopis V. F. Červeného*, Praha 1892, J. Otta, s. 8.

⁴⁴ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 10.

⁴⁵ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 728; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 11; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty "Sokol" v Hradci Králové*, s. 9.

⁴⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 384; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence O. Červeného s J. V. Jahnem.

⁴⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 384.

polytechniku ke studiu oboru „*lučebního*.“⁴⁸ Otec si vybral jako možné pokračovatele a nástupce v rodinném podniku syny Jaroslava a Stanislava, na něž se logicky v následujících letech upnula jeho největší pozornost.

---

⁴⁸ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s V. Vávrou.

III. 6. Účast na politice tzv. pasivní rezistence (1867 – 1869)

Neúspěšná válka s Pruskem napomohla k provedení zcela zásadní reformy mocnářství. Místo však především českými poslanci prosazované federalizace monarchie došlo pouze k tzv. uherskému vyrovnání završenému pozdější korunovaci Františka Josefa I. uherským králem. Již v únoru 1867 státoprávně federalistická většina českého sněmu podala protest proti této chystané ústavní změně a dne 13. dubna na zasedání nově zvoleného českého sněmu, v němž však federalisté již ztratili většinu, přednesl F. L. Rieger jménem českých poslanců obsáhlý protest jako ohrazení proti výše uvedeným změnám a nové říšské radě, poté čeští poslanci odešli ze sněmovny, aniž by se však vzdali svých mandátů. Čeští politici vůdcové však nesložili „zbraně“ a v létě 1867 zorganizovali několik okázalých národních manifestací za české státoprávní požadavky. K nim mimo jiné přínáleželo i převezení českých korunovačních klenotů z Vídně do Prahy ve dnech 28. a 29. srpna.¹

V. F. Červený velmi bedlivě sledoval nastalé změny a během léta roku 1867 se znovu zapojil do veřejného dění. Mimo jiné veřejně agitoval mezi hradeckými spoluobčany za masovou účast na slavnosti pořádané v Praze na počest převezení korunovačních klenotů z Vídně do Prahy. Osobně se jí poté se skupinou spoluobčanů z Hradce zúčastnil.² Červený se vrátil zpět i do komunální politiky, neboť dne 9. září 1867 se ve městě konaly nové volby do obecního zastupitelstva, v nichž mu voliči dali opět svou důvěru.³

Rovněž rodinný život se u Červených pomalu vracel do normálních poměrů, přestože zůstávala tragická úmrtí stále ještě živá. Napětí v rodině pouze zvyšovaly velmi špatné studijní výsledky syna Bohumila na hradeckém gymnáziu. Bohumil propadl ve školním roce 1866-1867 z latinského a řeckého jazyka. Otec se proto rozhodl i přes jeho odpor místo dalšího studia poslat jej do učení na kupce. Bohumil se

---

¹ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 219 - 227.

² SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 131 – Slavnosti a významné návštěvy v Hradci Králové, kart. č. 5.

³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 244 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, nestránkováno - ze dne 9. září 1867.

tedy od srpna roku 1867 začal učit u svého strýce Dvořáčka, který vlastnil obchod „*U Mouřenína*“ v č. p. 157 v Hradci Králové.⁴

Na začátku nového roku 1868 společenské klima v národnostně českých oblastech ovlivňovalo přetrvávající zklamání nad nově přijatým státoprávním uspořádáním monarchie stvrzeným prosincovou ústavou, které nevycházelo vstříc požadavkům českých politických reprezentantů. Jako jeden z prostředků vyjádření nesouhlasu s vnitřními poměry v dualistickém mocnářství byly zvoleny tábory lidu. Dobovou atmosféru velmi dobře vykresluje daný úryvek: „*Několikatisícové shromáždění na Řípu vyvolalo lavinu. Nemínul týden, aby se na některém - zpravidla historicky památném místě - nekonalo podobné shromáždění, přihlašující se k řípské rezoluci či vyhlášující protest podobného obsahu. Rozrůstající se táborové hnutí.... dosáhlo brzy povážlivých rozměrů a vzhledem k tomu, že většina táborů nebyla úředně povolána, a přesto se konala, stávalo se aktivní rezistencí proti stávajícím zákonům. A jak se také ukázalo, bylo táborové hnutí jedním z rozhodujících politických faktorů horkého, i když jinak klimaticky chladného léta roku 1868.*“⁵

Po vzoru citovaného shromáždění na Řípu a pro podporu státoprávních požadavků se rozhodl Červený uspořádat podobnou akci i v hradeckém regionu. Na přípravě programu chystaného tábora se podílel přípravný výbor, v němž zasedali Josef Hloušek, Antonín Komárek a Jan Lorenc. Červený byl zvolen předsedou přípravného výboru a následně tedy požádal c. k. okresní úřad v Hradci Králové o úřední schválení jeho konání. Žádosti však nebylo vyhověno s následujícím odůvodněním „...*Žádosti ze dne 6. 6. 1868 vyhověti nelze an všeobecným pouze a neodůvodněným uvedením příčiny shromáždění ustanovení zákona o právu shromažďovacím žádost učiněno není.*“⁶

Pevně rozhodnut uspořádat tábor na Chlumu podal odvolání na c. k. místodržitelství v Praze, kde se osobní návštěvou snažil intervenovat za jeho povolení. Přesvědčen o získání konečného souhlasu nadřízených orgánů k uskutečnění zmiňovaného shromáždění veřejně agitoval mezi spoluobčany za jeho masovou účast. Za tímto účelem vydal i propagační leták s následujícím zněním: „*Důvěrníky devíti okresů ustanoveno, že se má dne 28. Června odbývati na pvrší Chlumském mezi*

⁴ SOkA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové, kn. č. 37 – Hlavní katalog; *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 5.

⁵ URBAN, O.: *Česká společnost*, s. 232.

⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 393.

starými, ze sedmileté války, a novými zákopy tábor lidu. Žádost k příslušnému sl. c. k. okresnímu úřadu v Hradci Králové zadána a odmítnuta, i podáno dne 11. t. m. sl. c. k. okresnímu úřadu a tímto veleslav. c. k. místopředsedství odvolání a dle ujišťování dobré vůle pana c. k. místopředsedského rady a krajského přednosty zde, pevně doufáme že Tábor lidu na 28. t. m. povolen bude.“⁷ Přes optimistické očekávání členů výborů c. k. místopředsedství v Praze požadované povolení nevydalo. Červený se tedy pokusil získat urychleně souhlas příslušného ministerstva ve Vídni, kam zaslal obšírný list objasňující pohnutky k jeho konání: „...Důvěrníci devatera okresů v severovýchod. Čechách usnesli se za tou příčinou, aby selský blahobyt jak v Čechách vůbec tak v krajině jejich zvlášť opět se povzněl, i aby o nejpilnějších denních otázkách projednali, na tom, že zřídí shromáždění lidu...“⁸

K oficiálnímu povolení však nedošlo, přesto se dne 28. června 1868 uskutečnil úředně nepovolený tábor lidu na Chlumu. Slavnost měla nebyvalý ohlas v celém regionu a zúčastnilo se jí přibližně 10 000 účastníků. V hojném počtu na Chlum dorazili i hradečtí Sokolové. Vlastní program se pak skládal z proslovů veřejně respektovaných mužů. Vedle podpory státoprávní politiky zde zazněly požadavky i na přijetí všeobecného volebního práva. Program byl doplněn o umělecká vystoupení.⁹ V. F. Červený, jako předseda organizačního výboru, zde pronesl řeč věnovanou palčivým politickým a národohospodářským otázkám, zejména však zaměřenou na problematické postavení českých živnostníků a průmyslníků v liberecké Obchodní a živnostenské komoře.¹⁰ Později při vyšetřování úředně nepovoleného shromáždění na Chlumu vyšetřovatelé prokázali Červeného podíl na jeho organizaci a musel zaplatit pokutu ve výši 100 zl.¹¹

V. F. Červený se v bouřlivém létě roku 1868 zapojil i do dalších veřejných akcí, jež demonstrovaly občanskou uvědomělost, vyspělost české společnosti a zároveň spoluvytvářely oporu pro oficiální českou politiku i její státoprávní požadavky. V červenci uspořádala skupina několika set Čechů demonstrativní pout' do Kostnice na místa posledního pobytu a smrti Jana Husa. Památné cesty se zúčastnil i Červený,

⁷ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 25 - Koncepty veřejných proslovů, kart. č. 1.

⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 29 – Korespondence s Ministerstvem vnitra ve Vídni, kart. č. 1.

⁹ SOKA Hradec Králové, Sbirka varií Hradec Králové, Tábory lidu, krabice č. 1.

¹⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 25 - Koncepty veřejných proslovů, kart. č. 1.

¹¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 398.

kteří nejdříve přicestoval do Prahy, a odtud pak společně s ostatními delegáty odjel vlakem. Před odjezdem přišel Červeného na nádraží pozdravit mezi jinými i jeho přítel Josef Barák. Celý průběh pouti se nesl v duchu oslavy Husovy osobnosti, avšak na pozadí státoprávně emancipačního hnutí českého národa.¹²

Během léta česká politická reprezentace přistoupila při prosazování svých požadavků k dalšímu opatření. 22. srpna 1868, v den zahájení zasedání českého zemského sněmu v Praze, odevzdala tříčlenná deputace jménem českých poslanců sněmovnímu prezidiu zvláštní státoprávní deklaraci v níž byla zdůrazněna státoprávnost a svébytnost českých zemí. Čeští poslanci se následně neúčastnili jednání zemského sněmu a přešli k politice tzv. pasivní rezistence. Většina české veřejnosti plně podporovala jejich jednání. V mnoha českých městech a městečkách podepisovali občané petice na jejich podporu. Hradec Králové nebyl v tomto směru výjimkou. Na petici zaslané z Hradecka nechyběl na předním místě podpis V. F. Červeného. Najdeme zde však i podpisy jeho synů Otakara a Jaroslava, kteří se po otcově vzoru začali angažovat ve věcech veřejných.¹³

Přesto, že se císař František Josef I. v polovině února 1869 v předlitavské ministerské radě vyslovil pro tzv. vyrovnání s Čechy, táborové hnutí nadále pokračovalo. V létě roku 1869 byl Červený díky svým zkušenostem s pořádáním setkání na Chlumu v předešlém roce přizván k přípravě podobného podniku, tentokrátě však na Kunětické hoře u Pardubic. Na slavnosti poté vystoupil Červený s veřejným proslavem věnovaným otázkám odborného školství a obecně významu vzdělání pro zdárný rozvoj české občanské společnosti. Otázkám školství a obecně vzdělání přikládal velký význam, a proto také po celou dobu svého veřejného působení se zasazoval o vznik a rozvoj především odborných škol.¹⁴

Červený nezanedbával ani spolkový život v samotném Hradci Králové, k jehož novému rozmachu došlo po vydání zákonů o spolkovém a spolčovacím právu. V roce 1868 se podílel mimo jiné na ustanovení Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové, jež si mimo jiné vytkla za cíl „...šířit a rozmnožovat vědomosti o věcech průmyslových a živnostenských...“¹⁵ Prostřednictvím svých kontaktů navázal Červený brzy přátelské vztahy s obdobnými spolky i v okolních městech, čímž se

---

¹² BARÁK, J.: *Vzpomínky Josefa Baráka*, Praha 1904, s. 126 – 127.

¹³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 400.

¹⁴ *Tamtéž*, s. 409.

¹⁵ TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, Hradec Králové 1929, F. Nemeškal, s. 5 - 6.

dále rozšířily možnosti spolupráce a vzájemného obohacování. Nezbytným předpokladem pro naplnění vytčených úkolů se stalo rovněž vybudování bohaté odborné knihovny, odkud mohli její členové čerpat nezbytné informace. Její základy byly položeny již v prvních letech existence, především díky darům jejich zakládajících členů.¹⁶

Výrazné vlastenecké sklony, ale i kladný vztah Červeného ke kultuře, a to především k divadlu, se projevovaly nejen finančními dary na výstavbu Národního divadla v Praze, jehož základní kameny byly položeny právě v květnu 1868. Červený navíc významně finančně podporoval hradecké divadelní ochotníky, na jejichž divadelní představení často s manželkou zavítali. V roce 1868 založili oficiální spolek s názvem Jednota divadelních ochotníků v Hradci Králové a na post čestného protektora byl jmenován právě V. F. Červený.¹⁷ Mezi ochotníky se navíc již tehdy angažovali Anna a Jaroslav Červení.¹⁸

Do společenského dění v Hradci Králové na konci šedesátých let se pouze okrajově zapojila s ohledem na své přetrvávající povinnosti v domácnosti i manželka Josefa Červená. V roce 1869 se například podílela na přípravě praporu pro hradecký Sokol. Právě ona měla nemalý podíl vyhotovení výšivek a ozdobných doplňků. Dne 22. 8. 1869 se uskutečnilo slavnostní svěcení praporu, při němž pronesla jako „*matka praporu*“ slavnostní řeč.¹⁹

Červeného starší synové se prozatím účastnili společenského dění spíše sporadicky, neboť jejich úsilí směřovalo k zajištění své profesní kariéry. Syn Rudolf studoval i nadále v Praze a domů přijížděl pouze nepravidelně. Přesto nezůstal zcela stranou, jeho jméno například nalezneme mezi členy Matice České.²⁰ Mladší syn Bohumil zdárně ukončil svá učednická léta u svého strýce Dvořáčka a se souhlasem rodičů začal studovat obchodní školu pana Antonína Skřivánka v Praze.²¹ Stanislav Červený v roce 1869 ukončil studium na hradecké nižší reálné škole.²²

¹⁶ *Tamtéž*, s. 5 - 8.

¹⁷ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 717; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 13; ČERNÝ, F.: *Idea národního divadla*, In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, Národní galerie, s. 17 – 25.

¹⁸ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 716 – 717; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 13.

¹⁹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 729; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 9.

²⁰ *Jména p. p. zakladatelův Matice České*, Praha 1874, J. Otto, s. 6.

²¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 408, 411 – 412.

²² SOKA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 31 – Třídní katalog.

Všichni studující synové dostávali od otce pouze skromné peněžní částky na pokrytí nejnnutnějších nákladů spojených se studiem a v případě mimořádného vydání museli otci předkládat zdůvodnění jejich potřebnosti. Tímto způsobem se otec snažil u svých synů vypěstovat šetrnost a spořivost, jež považoval za velmi důležité a nezbytné vlastnosti pro život. Synové byli proto často odkázáni na svůj přivýdělek během studia. Pro dokreslení sociálních poměrů a okolností, za nichž studovali, si dovolím citovat úryvek z Bohumilova dopisu své matce :

„Drahá maminko! Na koupení šálky a límců nesmím ani pomyslet. Zbylo mi konečně 5 kr., když jsem si jen nejpotřebnější koupil. Přijal jsem od tatínka 5 zl., od Tebe 50 kr. a vydal jsem: Za cestu do Prahy 2 zl. 40, za zavazadla 50 kr., 2 párky v Kolíně 16 kr., houska tamtéž 2 kr., magacinérovi 10 kr., nádeník (šelma) 60 kr., penál 12 kr., inkoust 9 kr., 2 knížky na krásopis 10 kr., ...celkem 5 zl.45 a hotových mám 5 kr.. Nyní, když dám 5 kr. za známku, nemám nic...“²³

Jak vyplývá z kontextu tohoto dopisu, jejich materiální podmínky pro studium byly skutečně velmi skromné, ač rodina netrpěla finanční nouzí. Při výchově synů se velmi markantně projevoval otcův asketický způsob života, který se jim snažil rovněž vštípit.

---

²³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 412 – 413.

III. 7. Veřejné a občanské aktivity v bouřlivé době jednání o rakousko-českém vyrovnání (1870 – 1873)

Začátek roku 1870 přinesl radostnou událost, Červeného přítel Josef Barák byl propuštěn z vězení, což s potěšením akceptovala vlastenecky smýšlející veřejnost, jež mu telegraficky nebo prostřednictvím osobních návštěv vyjadřovala svou náklonnost za jeho postoje a vnímala tento akt jako počátek dalších společenských změn. V. F. Červený rovněž zaslal Barákovi telegram s následujícím textem: „*Panu Josefu Barákovi! Pozdravujeme Tebe, mučedníku národa českého. Utrpení Tvoje oceňuje vlast zubožená.*“¹ Zároveň jej prostřednictvím svého syna Bohumila pozval na zotavenou do Hradce Králové.

V dubnu 1870, poté co byla jmenována nová úřednická vláda polského hraběte A. Poteckého s cílem najít vhodnou podobu vyrovnání s českou státoprávní opozicí, se začala rýsovat velmi reálná naděje na úspěch na poli českých státoprávních požadavků. V létě navíc panovala v celých Čechách napjatá atmosféra v souvislosti s válečným konfliktem mezi Pruskem a Francií. V Hradci Králové, jako stále důležitým vojenském opěrném bodě severovýchodních Čech, zavládla zvýšená bezpečnostní opatření. Česká veřejnost však s válkou především spojovala naděje na možné nové uspořádání monarchie, které by zohledňovalo české státoprávní požadavky. Snahu řešit tuto palčivou otázku potvrzoval v září 1870 vydaný císařský reskript, v němž panovník slíbil prozkoumat české stížnosti a potvrdil nedílnost a nezczitelnost Českého království.²

Přes dostatek vlastních starostí V. F. Červený aktivně sledoval a podporoval požadavky českých poslanců a později s uspokojením kvitoval zahájená jednání o připravovaném rakousko-českém vyrovnání. Prostřednictvím svého dlouholetého přítele, Kristiána Stefana, se dozvídal bližší podrobnosti o postupu vyjednávání a jeho výsledcích.³

V září 1870 královéhradečtí občané opět zvolili Červeného v obecních volbách do zastupitelstva a následně byl navržen i na post prvního radního, čehož se však zřekl: „*Před vykonáním volby a podáním lístků hlasovacích, žádal však pan V.*

¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 416.

² URBAN, O. : *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 244 - 247.

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 424.

F. Červený, by se jemu hlasů nedávalo, ano zaměstnání jeho přijmutí úřadu toho nepřipouští...“⁴ Na půdě místní samosprávy přesto i nadále zdárně prosazoval veřejně–prospěšné podniky směřující k dalšímu rozvoji města a regionu. Zasloužil se v těchto letech mimo jiné o zřízení městské plynárny a jeho rozvodu po městě, a to i přes výhrady části obyvatelstva způsobené obavou z možného nebezpečí výbuchu.⁵ Na půdě zastupitelstva rovněž dbal o podporu místních průmyslníků, jimž se snažil prostřednictvím přidělování obecních zakázek napomoci v jejich dalším rozvoji a expanzi „Naproti tomu uvádí však pan V. Červený, že se mu nejedná o částku 20 zl. nýbrž o to že se přihlížeti mělo k domácímu průmyslníku, jež chtěl i odbor návrhem svým, aby piano od p. Petrofa bylo ukoupeno, podporovat i žádá, aby se pro příště k tomu hledělo a usnesení šetřilo.“⁶

Z dalších veřejných aktivit vystupuje do popředí jeho záslužná činnost v Živnostensko – čtenářské jednotě, kde se snažil prostřednictvím svých osvětových přednášek a jiných aktivit rovněž napomoci zlepšení situace zdejšího živnostenského stavu, dosud stále svými poměry více připomínající cechovní výrobu.⁷ Zároveň zasedal i ve správním výboru královéhradecké Záložny, která se stala svými výhodnými úvěry pro podnikatele nepostradatelným pomocníkem v jejich činnosti.⁸

S ohledem na veřejné aktivity v Hradci Králové jezdil V. F. Červený na začátku sedmdesátých let do Prahy za svými přáteli již jen zřídka. Přesto alespoň prostřednictvím korespondence zůstával s nimi v kontaktu. Díky jejich výzvě se aktivně zapojil v Hradci Králové do veřejné agitace ve prospěch velmi potřebných dalších příspěvků pro výstavbu Národního divadla, které postupně ochabovaly. Při vhodných příležitostech nikdy neopomenul zdůraznit význam a přínos reprezentativního divadla pro posílení národního sebevědomí současné i budoucích generací.⁹ Prostřednictvím svých kontaktů s Vojtou Náprstkem se navíc angažoval ve výboru Průmyslnické matice v Praze.¹⁰

⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva (1870), s. 241.

⁵ Tamtéž, s. 373 - 375.

⁶ Tamtéž, s. 362 - 363.

⁷ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 733; TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, Hradec Králové 1929, F. Nemeškal, s. 7 - 9.

⁸ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 14. Volba se konala 20. února 1870.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 423.

¹⁰ *Matice průmyslnická*, In: *Průmyslník*, roč. V, 1873, č. 1, s. 31.

V. F. Červený se snažil upozorňovat a napravovat i záležitosti na první pohled malicherné a nepodstatné, které však z jeho pohledu zasahovaly do zákonných práv každého občana rakousko – uherské monarchie. V tomto ohledu se mi jako velmi výmluvná jeví níže uvedená Červeného stížnost, kterou nechal následně i zveřejnit: „*Veleslavné c. k. zemské poštovní ředitelství v Praze. Již r. 1863 v květnu žádal nížepsaný c. k. poštovní expedituru královéhradeckou, by mu dodavací listy na poštovní dobírku předkládány byly v řeči české a veleslavné zemské poštovní ředitelství dne 23. 6. 1863 německým výnosem č. 6. 429 ujistilo c. k. poštovních doběrných listů u místa vyššího patriční návrh učiní, by i textu českému vyhověno bylo. Však až do dneška marné čekání.*

Doběrní, stvrzující a vůbec všechny listiny pošty královéhradecké jsou dosud německé a nech se mi doručí peníze nebo balíky pod nápisem českým, pruským, vlašským, francouzským, anglickým, španělským neb portugalským, vždy vyplněna jest strana německá, tak jako by má továrna stála někde uprostřed Německa.

Na tom však není dosti. Noviny přinesly zprávu, že každý může sobě lístky korespondenční vlastním nákladem poříditi, jen budou – li tyto stejné velikosti c. k. lístků poštovních a opatřeny dvoukrejcarovou známkou.

Přihlížeje k této koncesi, jíž se českému obecnstvu co nejskrovněji dostává, zařídil jsem sobě vlastní korespondenční lístky, opatřiv je firmou, rozumí se českou, i draze dobytými vyznamenáními a medajlemi i známkou dvoukrejcarovou, doufaje tím uhospořádati státu za každý lístek jeden krejcar, sebe pak zároveň odporučiti.

A hle, lístky mé uznány byly za dopisy a pokutovány osmi krejcarý doplatného, proč – nevědí snad ani c.k. pošty samy, neb německé lístky vlastní došly již do Hradce z Vídně bez překážky. Z důvodu těchto dovoluji si tázati se veleslavného c. k. poštovního zemského ředitelstva:

1./ Proč nevydávají se všechny poštovní listiny, jak slíbeno, v řeči české?

2./ Proč pokutují se mé vlastní lístky korespondenční s firmou osmi krejcarý doplatného, na nichž jen zasloužená a těžce vydobytá vyznamenání uvedena jsou? Či má český průmyslník, jenž své výrobky do ciziny odbyl, takto býti pokutován, má český průmyslník, jenž cizí peníze do státu přináší, by z nich jen daně platiti mohl, podvoliti se samolibosti?

Stydí - li se některá pošta za podobná vyznamenání průmyslníka českého a chce jej potlačit, pak věziš veleslavné c. k. poštovní ředitelství, že dovedu 5 krejcarů na vlastní lístek dát a budu-li všade oslyšen, užiju lístků těch při každé příležitosti.

*Veleslavné c. k. poštovní zemské ředitelství je jistě také ústavověrné a zapo-
míná přece na § 19. této ústavy.*

*Žádám tedy veleslavné c. k. poštovní zemské ředitelství račiž naříditi, by mi
královéhradeckou c. k. poštou dodávány byly listiny pouze české a spolu sděleno mi
bylo, proč jsou pokutovány mé vlastní litografované korespondenční listky výše uve-
dené, bych v pádu odmítnutí mohl se k vysokému c. k. ministerstvu obchodu odvola-
ti.¹¹*

Odpověď patričního úřadu na Červeného ohrazení se bohužel v archivním
pramenech nedochovala. Bez ohledu na docílený výsledek je zřejmá jeho snaha brá-
nit občanská práva a svobody své i spoluobčanů. Protože nemohl ovlivnit nejvyšší
politická jednání a rozhodnutí, snažil se alespoň napravovat nezákonné překážky
omezující každodenní občanský život.

Rok 1871 se nesl ve znamení pokračujícího jednání o úpravě a nové kodifika-
ci státoprávního postavení Čech v rámci monarchie. V. F. Červený s velkou nadějí a
pohnutím sledoval nadějně pokroky ve vyjednávání. Jeho dlouholetý přítel a bývalý
poslanec zemského sněmu Kristián Stefan jej pravidelně a podrobně informoval o
státoprávních požadavcích a pokrocích v jednání. Během srpna bylo dosaženo před-
běžné dohody o podstatě českého vyrovnání, jehož hlavní zásady byly formulovány
v tzv. fundamentálních člancích. Dne 12. září vydal císař reskript, v němž slavnostně
vyslovil své odhodlání nechat se korunovat na českého krále a současně vyzval český
sněm, aby započal porady o tom, jak uspořádat české státoprávní poměry v souladu
se státoprávními poměry v celé říši. Červeného zájem a důraz, jaký přikládal této
dějinné události, je patrný z jeho emotivního vystoupení na schůzi městského zastu-
pitelstva konané dne 15. září 1871, kde se snažil svým vystoupením zdůraznit vý-
znam těchto připravovaných státoprávních změn ve prospěch historických práv, po-
tvrzených navíc chystanou slavnostní korunovací panovníka českým králem: „*Praví
napotom, že se stal jak známo, krok rozhodný v životě našem národním, jelikož po
22tileté době plné útrap, útisků, pokutování a trestů – král. reskriptem ze dne 14. t.
m. práva národu českého uznání došla, za kteroužto příčinou i za svou povinnost
pokládá by se králi za takéto - národu našemu prokázané dobrodinní třikráte „slá-
va“ provolalo.*“¹²

¹¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 427 – 428.

¹² SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246, Zápisy ze schůzi zastupitelstva
z roku 1871, s. 768.

Jak se později ukázalo, toto očekávání se bohužel nenaplnilo, neboť v říjnu 1871 vídeňská ministerská rada nedoporučila císaři Františku Josefu I. uvedené fundamentální články, jimiž se zakotvovalo státoprávní postavení Českého království v politickém systému habsburské říše, schválit. Panovník po určitém váhání se nakonec přiklonil na stranu odpůrců vyrovnání. Neúspěch pokusu o české vyrovnání znamenal pro českou společnost značné zklamání. Červeného optimismus a naděje tak vystřídala skepse a pesimismus ve vyhlídkách na brzké vyřešení tohoto problému.

Značné rozhořčení nad neúspěchem výše uvedených jednání vedly Červeného k většímu zaměření se na dění v samotném Hradci Králové. Město se začínalo postupně měnit z pevnostního města na kulturní a průmyslové centrum. V. F. Červený podporoval tento vývoj prostřednictvím postu v městském a v okresním zastupitelstvu. Na půdě obecního zastupitelstva inicioval zřízení vyšších reálných škol v Hradci Králové jako nezbytný předpoklad pro výchovu silného podnikatelského stavu. Inicioval i odstranění mohutných pevnostních bran, které dosud značně komplikovaly a zpomalovaly přístup do města. Stavebnímu rozvoji města však bránily i mohutné hradby obepínající dosud Hradec Králové, jejichž zbourání však podléhalo schválení c. k. armády, neboť stály na jeho pozemcích.¹³ Přes neustále probíhající jednání o vyřešení této palčivé otázky se prozatím nedařilo dobrat k uspokojivému výsledku pro obě strany.

S ohledem na značné profesní vytížení se V. F. Červený během roku 1871 tolik neangažoval ve spolkovém životě. Proto přesto, že jej dne 26. února 1871 zvolili členové na valné hromadě Sokola za svého starostu, tuto funkci nepřijal.¹⁴ Navíc již v lednu 1871 rezignoval na své předsednictví v Živnostensko – čtenářské jednotě.¹⁵

Nadále se však snažil napomáhat konání osvětových podniků. V roce 1871 například odsouhlasil žádost pražské umělecké Besedy o zapůjčení uměleckých starožitností za účelem uspořádání výstavy. „*Pan Červený poukazuje však k tomu, že jsou starožitnosti ty chloubou města a uschováním jich, že není ni jemu, ni obecen-*

---

¹³ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1871, s. 673 – 675, 680 - 692, 724 - 725, 776 – 777; kn. č. 226 – Pamětní kniha (1836 – 1870), s. 495, 499, 555 - 556.

¹⁴ TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 12.

¹⁵ TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, s. 8.

stvu poslouženo. Žádá pak by se ponechalo panu starostovi, které věci by se měly půjčit, nabízejí se, že se postará sám o to, aby nemohly vzít zkázu.“¹⁶

Na počátku nového roku 1872 stále přetrvávalo u většiny vlastenecky smýšlejících královéhradeckých obyvatel rozhořčení a zklamání nad nenaplněním českých státoprávních požadavků. Většina proto podporovala postoj českých liberálních poslanců, kteří 24. dubna, v den zahájení jednání českého sněmu, jej opustili a nastoupili vůči němu cestu totální pasivní rezistence. Přes politické neúspěchy českých politiků kulturní a společenský život v českých městech nestagnoval a nadále se rozvíjel. Ne jinak tomu bylo i v Hradci Králové. Během roku 1872 se uskutečnilo založení ryze českého spolku „Beseda“, na čemž se výrazně spolupodílel i V. F. Červený. Zapojil se rovněž do organizace celé řady drobnějších veřejně prospěšných akcí. Za zmínku stojí zajištění pomoci záplavami postiženým pražským oblastem, na nichž se podílela i jeho manželka Josefa Červená, která spoluzasedala v narychlo sestaveném organizačním komitétu, snažícím se o získání co největší finanční pomoci postiženým. Rodina Červených sama na charitativní akci finančně přispěla.¹⁷

Červeného pochopení pro věci osvětové a vzdělávací se projevovalo i v jeho dalších počinech. Hradecký přítel Kristián Stefan za Červeného podpory pracoval na stručné a přehledné publikaci o dějinách Hradce Králové. Své dílo dokončil v roce 1872 a bylo následně nákladem právě Červeného vytištěno v pražské tiskárně s příznačným názvem „Hradec nad Labem“.¹⁸ V. F. Červený byl i sám příležitostně literárně činný. V tomto roce například sepsal ze svých poznámek z pracovní cesty do Moskvy stručný cestopis s názvem „Politechnická výstava v Moskvě 1872“, který následně vycházel na pokračování v Hradečanu. Vylíčil zde nejen zážitky z vlastní výstavy, ale i své dojmy a pocity z ruských měst a vlastní cesty.¹⁹

Přes časté služební cesty a značné profesní vytížení se V. F. Červený snažil pravidelně účastnit schůzí zastupitelstva. Pracoval zde zejména aktivně v odboru pro zřízení všeobecné nemocnice, jemuž také předsedal. Výrazně se tudíž podílel na pří-

---

¹⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1871, s. 472.

¹⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 455; ZAJÍČEK, J.: *Třicet let Besedy Kralohradecké*, In: Ratibor, roč. XX, 1903, č. 7, s. 87 - 89.

¹⁸ Kniha uložena v knihovně SOKA Hradec Králové; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1872, s. 1088 - 1089; SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 16 – Instrukce a psaní městských knih, kart. 1. V knize najdeme i několik zmínek o rodině Červených, jelikož výklad o dění ve městě končí v knize až 70. léty 19. století. Kniha se prodávala za 25 krejcarů, na její distribuci se podíleli Červeného synové.

¹⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 462 - 474.

pravě jejich stanov.²⁰ Kontinuálně prosazoval, jako již v předešlém roce, svůj návrh na stavbu nové budovy pro hradeckou reálku, který však narážel na odpor značné části jeho členů.²¹ Červeného preciznost, důslednost a neústupnost v zásadních otázkách se dále uplatnily při vyjednávání se zástupci branných sil o zbourání hradeb a výkupu některých jejich pozemků pro město.²² Mimo tyto aktivity zasedal i ve výboru královéhradecké spořitelny.²³

Přes dobré rodinné zázemí a relativní zdraví všech členů trápily V. F. Červeného na začátku sedmdesátých let 19. století existenční starosti jeho nejstarších synů. Syn Otakar z důvodu nepřesvědčivých studijních výsledků zanechal studia na pražské polytechnice a začal nejdříve pracovat jako praktikant v cukrovaru v Pardubicích.²⁴ Po ukončení kampaně nastoupil v Pražské akciové strojárně Ruston et Co., která zařizovala nové cukrovary v Opatovicích, Úvalech aj.²⁵ V kampani 1870 – 1871 pracoval v cukrovaru ve Vysokém Mýtě, ale již v letech 1871 – 1872 přešel jako adjunkt do cukrovaru v Josefově.²⁶

Další syn Bohumil dokončil studia na obchodní škole a snažil se uchytit v Praze, což se mu sice podařilo, ale s velkým osobním vypětím a sebezapřením. Jeho nelehké a skromné začátky dobře nastiňuje dopis zasláný otci:²⁷ „*Drahý tatínku! Dnes přijal jsem místo do obchodu pana Jana Škauly a sice mám servírovat 3 měsíce bezplatně jen za stravu, prádlo a byt. Prosím tedy, byste mi zaslali prádlo šaty i boty. Boty mám doma dvoje s juchtovými holinkami, perka myslím že již za to nestojí. Prosím ale, byste mi vše brzo zaslali, mám na nohou chatrné boty...*“²⁸ Během roku změnil zaměstnavatele a krátce pracoval v obchodě J. W. Schulze v Praze. Na konci roku 1871 však u něho skončil a další místo nemohl najít.²⁹

---

²⁰ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 246, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1872, s. 1008 - 1009.

²¹ Tamtéž, s. 978 - 991.

²² Tamtéž, s. 960 - 961, 1102 - 1103.

²³ *Dvacátá jubilejní zpráva spořitelny Kralohradecké*, Hradec Králové 1889, L. Pospíšil, nestránkováno. Zasedal zde až do roku 1894.

²⁴ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka. č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 426 - 427.

²⁸ *Tamtéž*, s. 432.

²⁹ *Tamtéž*, s. 444.

Nejmladší syn Václav po absolvování Hlavní školy začal studovat na hradeckém klasickém gymnáziu.³⁰ Potěchu a radost mu alespoň činili ve firmě zapracovávající se synové Jaroslav a Stanislav.³¹

Naproti tomu syn Rudolf studoval již pátým rokem medicínu v Praze a otec netrpělivě očekával jeho promoci. Právě koncem roku 1872 se jejich vzájemný vztah vyhroutil. Rudolf od rodičů neustále požadoval další peníze a konec studia stále oddaloval, navíc se otec doslechl o údajných jeho častých návštěvách pražských hostinců. Vzájemná averze nakonec vyústila v ukončení veškerých styků.³² Velmi špatně nastalou situaci nesla pochopitelně matka, která chtěla alespoň vědět o synových dalších osudech a krocích. Proto mu zaslala tento prosebný dopis: „*Milý Rudolf! Piš, co myslíš dělat? Piš, máš-li jen za mák maličkého citu ke mne. Ani nemohu vypsat, co vystojím, celé noci nespím a pak ty hrozné myšlenky, co se s Tebou bude dít. Líbá Tě Tvá zarmoucená matka.*“³³

Rodiče alespoň potěšil na konci roku 1872 syn Bohumil, který si sice našel pouze pomocné místo u firmy Bendelmaier a Rašín, ale snažil se být alespoň finančně nezávislý. Přesto Bohumil pociťoval nelehkost své situace a její bezvýchodnost, a proto přes osobní hrdost v dopisech zaslanych otci jej žádal, aby se přimluvil u některého ze svých pražských přátel, např. Jana Otty, o „*slušné místo*“. V. F. Červený však synovým žádostem nevyhověl.³⁴ Bohumil se tak musel spolehnout pouze na své schopnosti a kladné hodnocení od předchozích zaměstnavatelů. Během roku 1872 s vidinou lepšího místa odešel z Prahy do Přibyslavi do firmy Böhm.³⁵

Rovněž Otakarova situace se nakrátko zlepšila, v letech 1872 – 1873 byl přijat na post adjunkta v lobkovickém cukrovaru v Křimicích u Plzně.³⁶ Brzy se osvědčil a vedení cukrovaru jeho odvedenou prací hodnotilo velmi pozitivně. Svůj zájem a dosavadní zkušenosti z cukrovarnictví prezentoval v odborných člancích. Dne 13. prosince 1872 si dokonce nechal patentovat své zdokonalení difúze.³⁷

³⁰ SOkA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové, kn. č. 30 – Třídní katalog; *Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové*, s. 150. Václav Červený zde studoval pouze v letech 1870 – 1871 I. a II. ročník.

³¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 445, 475.

³² *Tamtéž*, s. 448, 449, 458.

³³ *Tamtéž*, s. 449.

³⁴ *Tamtéž*, s. 449, 457.

³⁵ *Tamtéž*, s. 458.

³⁶ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3.

³⁷ *Nový vynález*, Národní listy, roč. XXII, 1882, č. 170, 22. 6.

I v novém roce 1873 život všech členů Červeného rodiny nadále znepříjemňoval prohlubující se konflikt mezi otcem a synem Rudolfem. Otec přes naléhání matky nechtěl synovi ustoupit, naopak vyvíjel na něj nátlak, aby sám Rudolf přijel do Hradce Králové. Prostřednictvím Bohumila se matka alespoň dovídala kusé informace o Rudolfově životě. Z ledna pochází i následující Bohumilův dopis zasláný matce: „Milovaná maminko! Po příjezdu svém do Přibislavi psal jsem ihned Rudolfovi, mysle, že snad mi písemně svěří, co vlastně myslí dělat, avšak odpovědi jsem neobdržel. Psal jsem tedy Rudolfově bytné paní Köhlerové, jež mi sděluje o Rudolfovi, jak následuje.

Pan Červený je příliš lhostejný, že si nemůže vysvětlit co myslí, když jsem mu to řekla (totiž výpověď a co se peřin týče), tak mě nedal žádnou odpověď, tak jsem se ho ptala: „Co tomu říkáte, pane Červený?“ A on řekl: „Když to bratr chce, tak je pošlete do Hradce“ a zas nic víc. Nevím nic důležitého než tolik, co jsem se dozvěděla od pana Wachsmanna, že bude dělat zkoušku jednu v březnu a druhou v květnu, jiného nevím nic, že pořádně žije a je doma pořád, jako když jste byl u nás, to se mi zdá, že se pilněji připravuje než dřív. To musím podotknout, že nemá žádného zdraví, celé noci kašle a špatně vypadá, proto je snad bez kuráže, snad si myslí, proč se mám namáhat, když nejsem zdrav.

Věř mi, maminko, je mi k pláči, když si pomyslím, co má z Rudolfa být, a ještě více to, jak je Ti to i tatínkovi bolestné...³⁸

Nejhůře rodinné rozpory a odloučení od svého syna nesla matka Josefa Červená. V. F. Červeného rovněž vyčerpávaly neuspořádané vztahy se synem Rudolfem, ale jako významný královéhradecký veřejný činovník se musel zaobírat i aktuálními veřejnými otázkami. V roce 1873 v Hradci Králové, jako i v jiných českých městech, nadále přetrvávalo rozčarování nad neutěšeným postavením českých zemí v dualistické monarchii. Veřejnost velmi nelibě nesla i nově schválená pravidla pro přímé volby do říšské rady a pozměněné rozdělení poslaneckých mandátů pro zástupce jednotlivých zemí. Tím se předlitavský parlament zbavil své dosavadní závislosti na zemských sněmech. V. F. Červený proto chtěl spolu se svými hradeckými přáteli zorganizovat veřejné shromáždění, na němž se mělo diskutovat o těchto palčivých otázkách. C. k. okresní hejtmanství v Hradci Králové však jeho konání nepovolilo.³⁹

³⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 476.

³⁹ *Tamtéž*, s. 447.

Nejen politické události bezprostředně ovlivňovaly život občanů v Hradci Králové. Výraznou měrou zasáhla do života občanů královéhradeckého regionu v květnu vypuknuvší světová hospodářská krize, neboť tento převážně zemědělský region se zaměřením na cukrovarnictví utrpěl značné škody v důsledku poklesu poptávky po cukru a redukci jeho výroby, to se v konečném důsledku projevilo ztrátou pracovních míst a vzrůstem nezaměstnanosti v regionu. V této souvislosti si pozornost zaslouží Červeného práce v hradecké záložně, která díky peněžním službám výrazně ovlivňovala hospodářský rozvoj a prosperitu hradeckých živnostníků. Přes vypuknutí hospodářské krize nezaznamenala její aktiva hrozivé ztráty, za což vděčila obezřetnému a rozvážnému řízení, na němž se významně podílel právě V. F. Červený.

Na půdě městského zastupitelstva v tomto roce - jako již poněkoličké - spolu s A. Komárkem inicioval realizaci výstavby nové budovy pro reálné školy, přičemž argumentoval nezbytností kvalitní výchovy dorostu. Jeho návrh byl sice nakonec schválen, ale uskutečnění tohoto projektu se neustále odkládalo.⁴⁰ Na schůzi zastupitelstva konané dne 31. ledna 1873 proto V. F. Červený znovu vystoupil s jeho obhajobou: „...poukazuje k tomu, že již kolikrát usneseno, že se má nová reálka stavět a pak-li by se usnesení ta zrušila, tož by byl nucen, přinášet příště vždy nové a nové návrhy, jen aby tím přinutil též pány zástupce aby opět a opět nová usnesení v téže věci činili.“⁴¹

Nezůstával stranou ani spolkového dění, nadále se podílel na činnosti hradeckého Sokola, Besedy, ale i Živnostensko – čtenářské jednoty, kde například v tomto roce uspořádal veřejnou přednášku o světové výstavě ve Vídni.⁴²

Z hradeckých občanů se nejvíce v první polovině sedmdesátých let přátelil s K. Stefanem a A. Komárkem, s nimiž měl blízké zájmy a názory na řadu společenských otázek. Většinou se vzájemně navštěvovali po večerech a o nedělích a vedli dlouhé a vášnivé debaty. Díky svému prosazování nových progresivních myšlenek si vysloužili od ostatních obyvatel města přezdívku „Mladá trojice“.⁴³

V létě roku 1873 musel V. F. Červený načas přerušit své veřejné aktivity, ne-

---

⁴⁰ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 496.

⁴¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 247 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1873, s. 29b.

⁴² TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, s. 9.

⁴³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 499, 511.

boť odjel na vídeňskou světovou výstavu. Během otcova pracovního pobytu ve Vídni proběhla v rodině Červených nepřehlédnutelná událost. Prostřednictvím svého syna Bohumila Josefa Červená neustále vyzývala syna Rudolfa, aby ji přijel navštívit alespoň za otcovy nepřítomnosti. Od Bohumila se také dověděla o zhoršujícím se Rudolfově zdravotním stavu a nuzných životních podmínkách, ve kterých byl odkázán žít v důsledku nedostatku finančních prostředků.⁴⁴ Rudolf k návštěvě svolil a odjel do Hradce Králové. Během zdejšího pobytu se jeho zdravotní stav natolik zhoršil, že k němu matka povolala lékaře, jenž zpočátku přičítal jeho aktuální stav vysílení a nedostatku stravy. Jeho zdraví se však nelepšilo. Později na základě Rudolfova přiznání vyšlo najevo, že se při zkušební pitvě poranil a do otevřené rány se mu dostala infekce. Nato se u něho v posledních měsících začaly projevovat zhoubné příznaky onemocnění – horečky, blouznění a apatie.⁴⁵

Po předčasném návratu z Vídně čekalo na V. F. Červeného trpké poznání. Doma našel syna Rudolfa s podlomeným zdravím a upoutaného na lůžko. Vzájemná nevráživost byla zapomenuta a oba rodiče doufali v jeho uzdravení. Rudolfov zdravotní stav se však zhoršoval a dne 9. 7. 1873 ve 3 hodiny ráno zemřel na hynemii.⁴⁶ Jeho smrt zapříčinila mrtvici Josefě Červené, jejímž následkem zůstala částečně ochrnuta.⁴⁷

Nedlouho po této smutné události se vyhrotil i vzájemný vztah mezi V. F. Červeným a mladším synem Bohumilem. Bohumil z důvodu smutku a velkého žalu nad ztrátou Rudolfa nechtěl přidělovat rodičům další starosti se svou existencí, neboť v nastalých špatných hospodářských poměrech nemohl najít uplatnění. Pro upokojení rodičů jim zalhal, že místo našel u firmy Müller v Praze. Neudržitelné existenční starosti jej přinutily se přiznat, a proto dne 17. 7. 1873 napsal rodičům dopis. Odcitujme zde vybrané pasáže z Bohumilova psaní i následnou korespondenci, z nichž si můžeme čtenář vytvořit představu o dominantním postavení otce V. F. Červeného při rozhodování o rodinných záležitostech. Zároveň jsou z ní dobře patrné životní postoje a zásady obou pisatelů. „*Drazí rodiče! Musím Vás především prosit za odpuštění, že jsem Vás obelhal, nemám žádné místo a řekl jsem, že mám místo u Müllera, částečně ze studu, že za tak dlouhý čas jsem nebyl s to si něco zaopatřit a pak hlavně proto, že*

---

⁴⁴ *Tamtéž*, s. 485 – 486.

⁴⁵ *Tamtéž*, s. 486.

⁴⁶ SOA Zámorsk, Sběrka matrik Hradec Králové, sign. 51 – 23, pag. 639/fol. 321. Pohřeb se konal 11. července 1873 a vedl jej hradecký děkan L. Vacek.

⁴⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 488.

jsem Vám nechtěl přidělovat starosti. Myslíl jsem, až vskutku dostanu, že se to dá vyrovnat a že Vám tím nepokojů ušetřím.

Avšak není to vina má, že ničeho naléztí nelze. Z Vídně se sem nahrnulo množství lidí z padlých bank a ani ti ničeho nemají. ....Bylo mi líto, že jsem Vás tak podvedl a pověděl jsem Otakarovi vše, když přijel do Prahy, a na jeho radu se tedy přiznám ku své lži prose Vás ještě jednou o prominutí. Bylo mi v době té dost času na přemýšlení o svém postavení a přišel jsem k tomuto konečnému výsledku:

Uznal jsem, že nemám schopnosti ani chutě ke kupectví a kdybych vůbec u obchodu měl zůstat, že mi nebude nikdy na dlouho možné obírat se tím, čím až posud. Měl – li bych zůstat u obchodu, pak chci se věnovat především cukrovarství neb v pojišťován. ...Pak – li by Vám ale nic z tohoto všeho nebylo vhod, nuže pak mně dovolte, abych se dal odvést. Nebojím se ani kázně vojenské ani kaprálské hole a nerozpakoval bych se ani na chvíli zůstat na dobro na vojně, než abych měl se stát kupcem...

*Nežli ale mohu z Prahy odejít, musím zapravit své dluhy...*⁴⁸

*Na obdržený dopis otec obratem odepsal: „Bohumile! K obchodu jsi šel dobrovolně, tak při tom zůstaneš. Na vojančinu nesmíš ani pomyslit. Červeného syn nebude nikdy rakouským vojákem. Abych na Tě zase ještě platil pro cukrovarství nebo pojišťovnictví, které stejně jsou teď na huntě, to mi ani nenapadne. Peníze nekradu, ani si je netisknu. Rolnictví pro Tebe je nesmysl. Dluhy zaplat, ale slib, že už ani zlatku dluhů neuděláš. Já jsem je taky nikdy nedělal! Tvůj otec.*⁴⁹

Na obdrženou nekompromisní odpověď Bohumil otcovi odepsal dne 21. července 1873: „Drahý tatínku!

Vyčítáš mi ve svém listu od 19. tolik věcí, že mi není možno, abych se nehájil. Nevím, tatínku, jak to myslíš, že jsem šel k obchodu dobrovolně. Propad jsem ve čtvrté a dne 9. srpna po obědě řekl jsi mi tatínku, že mám za 3 dny býti z domu. Což pak jsem já tehda věděl, jak se o to postarat a k čemu se spíš odhodlat? Když pak mi maminka druhý den říkala, nechtěl-li bych jít k Dvořáčkovi, učinil jsem tak, neb jsem měl jenom již 2 dny lhůty. Z nouze Franta dobrý. Po půl roku jsem z učení utekl, a nechtěl jsem se tam vrátit; vrátil jsem se přec, poněvadž jsi mi hrozil, že o mně ničeho více nechceš vědět, nevrátím-li se. Neopovážil jsem se vícekrát říkat, že k obchodu nechci. Když jsem ale od Skřivánka vyšel a chtěl jít k asekurací, nedovolil jsi mi to

⁴⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – Rodinná kronika, s. 490 - 491.

⁴⁹ Tamtéž, s. 491.

Ty, tatínku; když jsem se u Paule roznemohl těžkým reumatismem, chtěl jsem jít do některého cukrovaru a i maminka se za mne přimlouvala, tys ale, tatínku, naprosto nechtěl říka, že chceš mít ze mne kupce a tu že se musím naučit znát zboží i jeho prameny.

K vůli tomu jsem pak takořka hnil ve špíně na Hradčanech a když jsem z toho vyváz, co na mne čekalo? nádenictví u Rašina, nádenictví v pravém slova smyslu. Nevěříš-li tomu, tatínku, můžeš se ještě podnes přesvědčit, jeť to posud to samé. Bylo to mnohem krušnější, než kdybych byl na silnici kámen tloukl. A přece jsem dlouho nic neříkal, dlouho jsem se nutil, jen abych dostal z lepšího domu dobré vysvědčení za delší čas.

Když jsem si stěžoval, chtěli jste mne přimět, abych tu vydržel ještě déle, protože prý má závod dobré jméno. Myslím, že není divu, že při takovém plahočení mi bylo zl. 25 málo. Kdo jen lehkou práci dělá, může jich mít dost, ale těžká práce žádá silnější stravu...již dávno měl jsem obchodu dost, ale nikdy jsem neměl času o tom přemýšlet; a kdy i mě to zasvitlo, že bych se měl k jinému vrhnout, neodvážil jsem se pronésti to, vždyť ze mne měl být kupec a nic jiného.

Nastává mi teď otázka, mohu-li žádat, aby mi v cukrovaru neb v assekuraci někde platili služné, z něhož bych mohl být živ a musím si na tu otázku odpovědět: že „ne“. Jak pak mohu v závodu takovém s prospěchem pracovati neznaje ani vůbec chod jeho...Zůstávám tedy při posledním, chci se dát odvést a dokážu na vojně, seč jsem. Nechci žádné podpory, jedině Tě prosím tatínku, o povolení Tvé k tomu. Neučím tím žádnou hanbu Tvému jménu. Vždyť to přece není hanbou být vojákem a kdyby i bylo, padá hanba na mne...⁵⁰

Z citované korespondence je dostatečně patrná dominantní otcova role při rozhodování o klíčových věcech týkajících se existenčních záležitostí jeho synů. V. F. Červený se snažil i ve velmi vypjatých situacích jednat přímo a dle svého nejlepšího přesvědčení. S ohledem na své těžké začátky, v nichž musel především spoléhat sám na sebe, byl přesvědčen, že Bohumilův problém spočívá pouze v jeho nedostatečné snaživosti, pili a cílevědomosti. Rodinná roztržka nakonec skončila kompromi-

---

⁵⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 492 – 494.

sem, Bohumil si měl najít nové místo v obchodní sféře a otec mu přislíbil zaplacení veškerých dluhů a poskytnutí finanční podpory.⁵¹

---

⁵¹ *Tamtéž*, s. 494.

III. 8. Politická profilace v stoupence mladočechů

(1874 – 1877)

Každodenní život značné části obyvatel v Hradci Králové v začínajícím roce 1874 ovlivňovala přetrvávající hospodářská krize z loňského roku, která z hradeckých závodů nejvíce postihla zdejší akciové podniky, zejména papírnu a cukrovar. To vedlo v konečném důsledku k zhoršení sociální situace řady královéhradeckých rodin.

Politické dění se tak na čas dostalo do ústraní všeobecného zájmu, přesto ale i do Hradce Králové stále více pronikaly zprávy o roztržce mezi českou politickou elitou a o formování dvou samostatných politických proudů, razících rozdílnou cestu k prosazování národních zájmů. V. F. Červený díky rodinným starostem zpočátku do kampaní a politických agitací příliš nezasahoval, avšak s narůstajícími vzájemnými rozpory a větší profilací jednotlivých politických uskupení se veřejně přiklonil k mladočeské skupině, jež na konci roku 1874 založila samostatnou politickou stranu. K tomuto uskupení se hlásila i většina jeho dlouholetých blízkých přátel – Josef Barák, Karel Sladkovský, Alois Pravoslav Trojan, Vincenc Vávra aj.¹ Velmi důležitým ukazatelem a vodítkem při jeho rozhodování se nepochybně stal důraz mladočechů na národohospodářské otázky, jimž Červený věnoval značnou pozornost. Velmi kladně proto kvitoval, když se již v jejich základním programu objevila tato důležitá formulace: „...vedle zájmů politických a kulturních má strana na zřeteli neméně zájmy hmotné a bude se proto zasazovat, aby „nejdůležitější potřeby národohospodářské neostávaly dále nepovšimnuty“...“²

Již během července 1874 proběhly volby do českého zemského sněmu, v nichž vystoupili poprvé staročesi a mladočesi samostatně, jako dvě konkurující si politické síly s vlastními předvolebními provoláními. Vzájemná nevraživost mezi stoupenci obou rozdílných politických uskupení se dále vystupňovala. Do volební kampaně ve prospěch mladočechů se v Hradci Králové významně zapojil V. F. Červený. Agitoval v hradeckých spolicích i na veřejných shromážděních. Svým osobním příkladem a svou veřejnou autoritou se snažil získat pro mladočechy co největší počet hlasů. Za některé své kroky byl však veřejně napadán a pranýřován stoupenci

¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 499; URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 299.

² URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 301.

staročeků. Hradecký páter Šrůtek o něm napsal: „*Ten odvislý Červený je diktátor, protože poslal některým občanům své navštívenky se slovy: „Voli se pan Josef Barák, spisovatel v Praze!*“³ Do celého dění se zapojil i syn Stanislav Červený, jako člen mladočeské agitační kanceláře. Výsledek voleb však jasně vyzněl ve prospěch staročeků.⁴

Spory o politické smýšlení pronikly i do nejrůznějších oblastí každodenního života. Dobrým příkladem se jeví osobní zkušenost Bohumila Červeného, kterou získal při hledání zaměstnání. V dopise ze dne 30. června 1874 o tom referuje svému otci: „*Zde v Praze není o místo k zavadění. Všude se mne nejdříve ptali, co jsem, zda Staroček či Mladoček. Obchody jsou tu ponejvíce v rukou Staročeků a tak, když slyšeli, že jsem syn Václava Červeného z Hradce Králové, tak hned řekli: „Á, to je ten rebelantský Mladoček!“ a vypoklonkovali mě...*“⁵

Přes tyto spory i mezi královéhradeckými zastupiteli pracovalo obecní zastupitelstvo nadále kompaktně. V. F. Červený předsedal školskému odboru, a proto do jeho kompetencí náležel dohled nad výstavbou a vybavením zdejší reálky.⁶ Díky zahraničním cestám do Francie a jiných evropských států měl Červený možnost blíže poznat průmyslové metropole těchto států, přičemž si uvědomil relativní zaostalost „*provinčních*“ českých měst za městy v západní Evropě. Nejen v souvislosti s absencí průmyslového školství jako nezbytného předpokladu pro rozvoj řady průmyslových oborů. Červeného trápily i nedostatečné podmínky pro rozvoj průmyslu a obchodu. Velmi markantním příkladem byl právě Hradec Králové, který v těchto letech stále ještě zůstával pevnostním městem s přísnými omezeními pro jakoukoliv průmyslovou výstavbu. Červený se proto snažil o prosazení úředního zrušení pevnosti, následného urychleného zbourání hradeb a rozprodeje hradebních pozemků soukromým subjektům. Na schůzi zastupitelstva konané dne 9. října 1874 podal V. F. Červený opětně návrh na zrušení pevnostních hradeb: „*...poukazuje k tomu, že zařízení pro dobro města plynárna a vodárna a že zde více vyučovacích ústavů, což množství žactva sem vábí, pro které však není bytů, a ježto jest zde dvou řek, pro průmysl důležité, z kteréhožto ohledu i lid zámožný sem se dostaví, - tož má za potřebné, by se stran zrušení pevnostních hradeb tak dlouho klepalo, až se konečně otevře. Posléz*

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 505.

⁴ *Tamtéž*.

⁵ *Tamtéž*, s. 503.

⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 247, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1874, s. 395b-396, 397-399.

poukázav k tomu, že se dnem 15. t. m. sněm zemský ukončí, má za věc neodkladnou, aby se v tomto posledním okamžiku žádost ve smyslu naznačeném odeslala neb jest prý přesvědčen, že podporovatelé budou záležitost tuto nejen poslancové čeští, nýbrž i němečtí, anto toho prospěch města, země i státu vyžaduje."⁷ Červeného výzvě bylo vyhověno a oficiální žádost byla urychleně zaslána na zemský sněm.

Během uvedeného roku přijal pouze starostování v královéhradeckém Sokole. Hlavně jeho zásluhou pak začali Sokolové pravidelně cvičit v tělocvičně zdejší reálky a proběhla i reorganizaci hasičského sboru při tělocvičné jednotě.⁸ Spolkové činnosti se jinak věnoval spíše pouze okrajově. Červeného totiž značně vysilovaly rodinné starosti, neboť manželka Josefa se stále potýkala se závažnými zdravotními problémy po prodělané mrtvici.⁹ Navíc již 16. ledna 1874 zemřela Červeného matka Anna Červená ve věku 86 let.¹⁰ Proto se snažil oproti jiným rokům trávit více času doma, z tohoto důvodu mimo jiné také odřekl účast na veřejné slavnosti konané k uctění památky V. Hanky ve Dvoře Králové. Jeho nepřítomnost však nezůstala nepovšimnuta a v staročesky orientovaném „*Pokroku*“ vyšel dokonce článek osočující jeho osobu z činů namířených proti zdárnému průběhu slavnosti. Především se však jednalo o poškození veřejné prestiže známého představitelého mladočechů v královéhradeckém regionu. V. F. Červený se cítil veřejně zostuzen, a proto napsal své svolání, jež nechal následně uveřejnit v Národních listech: „*Zbožný a mírumilovný „Pokrok“ vylil zase jednou žluč svou na papír tiskový, kteráž neprosáknuvší usadila se na prstech zpravodaje co hanebná lež.*

Přinesl totiž, jak v obyčeji mívá, zprávu, že jistý „Červený pán“ z Hradce Králové, pán, jenž prý je hned červenobílý a hned zase jiný, když bolení kříže dostává, agitoval, aby sokolské jednoty v slavnosti Hankově se nesúčastnily.

Na tuto vymyšlenou lež odpovídá onen Červený pan, že on to právě byl, který si přál, aby se v slavnosti – dokud Hankovi náležitosti má - každýúčastnil, jelikož nedospěl dosud, jako „Pokrok“ až k hanobení zasloužilých mužů; proto také nazývá

⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 247, Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1874, s. 359-360.

⁸ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 729; *Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930*, Hradec Králové 1930, s. 43; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 13; srovnej STEHLÍKOVÁ, E.: *Obřadní a divadelní prvky v sokolském hnutí*, In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, Národní galerie, s. 161 - 166.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 510.

¹⁰ SOA Praha, Římsko – katolický farní úřad Tuklaty, inv. č. 15 – Tripartitní matrika pro Břežany II. (1871 – 1898), folio 247.

onoho dopisovatele „Pokroku“ *bídňým lhářem a darebou, jemuž hanobení poctivých lidí je zvykem a snad i řemeslem.*“¹¹ Na tomto příkladě je velmi dobře patrná panující značná řevnivost mezi představiteli mladočechů a staročechů, kteří využívali sebe-menší záminky k zostuzení jmen svých politických rivalů bez ohledu na jejich rodinné starosti a problémy.

Po nepříjemných událostech spojených s hanobením svého jména se V. F. Červený nezúčastnil ani slavnostního otevření nové budovy pro reálné gymnázium v Hradci Králové dne 4. října 1874, na jejíž realizaci měl velký podíl.¹² Přes osočování v souvislosti s veřejnou podporou mladočechů se Červený nestáhl z veřejného života a i nadále zasahoval společenského dění v Hradci Králové, a to především prostřednictvím svého místa v obecním zastupitelstvu, na jehož půdě prosazoval v roce 1875 především další rozvoj zdejšího odborného školství. Pro snadnější dosažení výše uvedených záměrů zasedal rovněž v Okresní školní radě.¹³

V. F. Červený, jako průmyslník, nikdy nespustil při svých veřejných aktivitách ze zřetele rozvoj průmyslu a obchodu v severovýchodních Čechách. Již od padesátých let sice existovaly obchodně živnostenské komory, které měly hájit zájmy živnostníků a průmyslníků v daných regionech. Tuto funkci však plnily v některých oblastech problematicky. Hradecký region patřil do obvodu liberecké komory, kde s ohledem na dominantní postavení textilního průmyslu v severních Čechách i z důvodu převahy německých průmyslníků v zastupitelských orgánech komory se jen velmi těžce prosazovaly specifické zájmy živnostníků a průmyslníků ze vzdáleného královéhradeckého regionu. S tím měl V. F. Červený osobní zkušenost z poloviny šedesátých let, kdy osobně působil v zastupitelských orgánech liberecké komory.¹⁴ Proto se již od začátku sedmdesátých let zabíral plánem na vytvoření samostatné obchodně – živnostenské komory se sídlem v Hradci Králové. Za tímto účelem navázal kontakty s předními průmyslníky a obchodníky tohoto regionu a snažil se získat jejich podporu pro tento plán. Poté dne 19. února 1875 na schůzi městského zastupitelstva předložil vypracovanou žádost pro zemský sněm v záležitosti vytvoření samostatné Obchodně - živnostenské komory se sídlem v Hradci Králové. Jeho

¹¹ *Veřejná hovorňa*, Národní listy, 1874, č.269, 2.10.

¹² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 226 – Pamětní kniha, s. 499, 555 – 556; kn. č. 247 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva 1874, s. 345 – 345b.

¹³ Tamtéž, kn. č. 248 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s.129b - 133, 160 - 161, 163 - 164, 182 - 184.

¹⁴ GRULICH, P.: *Obchodní a živnostenská komora v Hradci Králové a její budova*, In: Královéhradecko, roč. I., 2004, č. 1, s. 61 - 62.

podrobně vypracovaný elaborát vycházel ze statistických údajů týkajících se demografických a národohospodářských ukazatelů. „Známo jest...že od Liberce na severovýchod, východ, jihovýchod a jih až k Budějovicům téměř 2/5 celých Čech, nestává komory obchodní a že tito 2/5 přidělené jsou k Budějovicům, Praze a k Liberci, aniž by z platu již na komory ty odvádí aneb z komor těch vůbec měli jakého zisku.“¹⁵ Svými argumenty se snažil získat podporu ostatních zastupitelů, což se mu také podařilo a výše uvedená žádost byla následně zaslána k projednání na zemský sněm v Praze.¹⁶

Od větší společenské angažovanosti v tomto roce V. F. Červeného odváděly povinnosti ve firmě i rodinné starosti, především přetrvávající povážlivý zdravotní stav Josefy Červené a existenční starosti synů, zejména neutěšená Bohumilova existence. Na přímluvu otce nakonec získal Bohumil v roce 1874 místo praktikanta v královéhradecké záložně.¹⁷

Důsledky hospodářské krize pocítil rovněž Otakar, který po úpadku broumovského cukrovaru nemohl najít práci, a proto jej otec zaměstnal na přechodnou dobu ve svém závodě.¹⁸ Stanislav a Jaroslav k otcově plné spokojenosti pracovali ve firmě. Velké naděje vkládali rodiče do nejmladšího syna Václava, studenta reálky, u kterého se projevovalo výrazné hudební nadání, což s povděkem kvitovali.¹⁹

Na konci roku 1875 však zasáhla do hektického života rodiny Červených tragická událost. Dne 30. listopadu 1875 vypukl oheň v cukrovaru na předměstí Hradce Králové. K požáru se dostavili nejen hradečtí hasiči, v jejichž řadách nechyběli Stanislav a Bohumil Červení, ale i řada zvědavců. Požár se však již nacházel ve značném rozmachu a skromnými hasičskými prostředky se jej nedařilo zvládnout. Proto se hasiči i přispěchavší lidé z okolí snažili do poslední chvíle zachránit z hořící dvoupatrové budovy co nejvíce věcí. Mezi odvážlivci nechyběl mladý Václav Červený, student VII. třídy vyššího reálného gymnázia. Přes několikeré výzvy k opuštění objektu zde setrval, až v domě nakonec uvízl a uhořel společně s ostatními pěti

---

¹⁵ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 248 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 43; Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 129 - Z mých pamětí, kart. č. 3. Návrh pomáhal otci vypracovat Otakar Červený.

¹⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 248 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 39 - 39b; 43 - 44b.

¹⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. - *Rodinná kronika*, s. 516; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 - 1912*, s. 21.

¹⁸ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka č. 129 - Z mých pamětí, kart. č. 3.

¹⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. - *Rodinná kronika*, s. 513 - 514.

obětmi.²⁰ Dne 5. prosince zbylé jeho tělesné pozůstatky pohřbil na Pouchově do rodinné hrobky farář Josef Seidl.²¹

U Červených zavládl smutek, avšak matce z důvodu jejího chabého zdraví nic o smrti mladého Václava neřekli, s tím že odjel ke strýci do Břežan. V. F. Červený se zcela stáhl z veřejného života do ústraní.²² Mimo jiné se vzdal i starostování v Sokole.²³ Josefa Červená se o tragické smrti svého nejmladšího syna Václava dozvěděla až na začátku roku 1876. Utrpěla novým záchvat mrtvice a stala se trvale odkázanou na lůžko.²⁴ K ročnímu výročí úmrtí svého syna Václava založili rodiče nadaci s příslo-
večným názvem Václava Miloše Karla Červeného určenou pro nemajetné a pilné studenty zdejšího reálného gymnázia s věnovaným kapitálem 1000 zl.²⁵

Z apatie k politickým problémům, vyvolanou rodinnými starostmi, vytrhla V. F. Červeného až smutná zpráva o smrti F. Palackého dne 29. května 1876. Přes nelehkost a svízelnost vlastních poměrů odjel dne 31. května 1876 do Prahy, kde se zúčastnil jeho „národního“ pohřbu. Při svém pobytu v Praze navštívil svého přítele Jana Nerudu, který jej informoval o zákulisních politických a společenských novin-
kách. Mimo jiné o možných variantách politické orientace staročechů po smrti jejich dlouholetého vůdce, neboť vzájemná revnivost mezi staročechy a mladočechy ani na začátku druhé poloviny sedmdesátých let neustala.²⁶

V Hradci Králové plynul veřejný život bez zásadních změn. Na léto 1876 pouze připadly oslavy 10. výročí založení zdejšího Sokola. Z tohoto důvodu proběhly ve městě rozsáhlé přípravné práce. Dne 3. září se pak konala velkolepá slavnost k výročí založení Sokola, které se zúčastnil nejen V. F. Červený, jako spoluzakladatel

²⁰ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 - 3511, pag. 6; SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 276 -278; TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl II., s. 316; ŘEZNÍČEK, V.: *Královéhradecké vzpomínky*, Hradec Králové 1904, s. 55 - 62.

²¹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 - 3511, pag. 6.

²² SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 729; ŘEZNÍČEK, V.: *Královéhradecké vzpomínky*, s. 57.

²³ TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 15.

²⁴ V. F. Červený, In: *Listy průmyslové*, roč. V, 1879, čís. 40 a 41, s. 314; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 524, 526; srovnej MAUR, E.: *Smrt ve světle demografické statistiky*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 251 – 252; HORSKÁ, P.: *Žena a smrt*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 255 - 259.

²⁵ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, inv. č. 5319- Opisy nadačních listin a přidělování nadačních prostředků, kart. č. 1022; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 23 – Nadace V. M. K. Červeného, kart. č. 1.

²⁶ Srovnej RAK, J.: *Pohřeb jako národní manifestace*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 56 - 64; ŠTAIF, J.: *Smrt a druhý život Františka Palackého: Sondy do marginálních skutečností let 1876 – 1926*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 267 – 275; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 529.

tohoto spolku, ale i jeho synové. Již v těchto letech totiž patřili Jaroslav i Stanislav Červený mezi agilní členy hradeckého Sokola.²⁷

V. F. Červený se díky své životní vitalitě i nadále účastnil aktivně spolkového života. Po jeho vzoru jej následovali i synové. Kromě zmíněného Sokola Stanislav a Jaroslav působili i v hradeckém ochotnickém divadle. Bohumil k otcově plné spokojenosti svědomitě pracoval v hradecké záložně a v Sokole jako revizor účtů.

Všichni členové Červeného rodiny se navíc velmi ochotně zapojovali do organizace řady charitativních a dobročinných podniků. Například v létě roku 1876 se rodina Červených a zejména Otakar Červený velmi angažovali v organizování sbírek pro bulharské studenty pobývajících v Čechách, kteří se chtěli vrátit zpět do své vlasti a zde bojovat se svým národem za „svobodu všeslovanskou“.²⁸

Na konci roku 1876 způsobilo rozruch mezi obyvateli Hradce Králové konání nových voleb do královéhradeckého zastupitelstva, při nichž byl v prosinci V. F. Červený opět zvolen.²⁹ Na půdě nově zvoleného zastupitelstva i nadále vehementně prosazoval zbourání pevnostních hradeb, proto přicházel neustále s novými podněty k dosažení tohoto cíle, neboť velmi dobře věděl, že s tímto zásadním krokem úzce souvisel další stavební rozvoj města. Ten by opět podpořil vznik nových pracovních míst, neboť značná část obyvatelstva ve městě i z jeho nejbližšího okolí ztratila práci po uzavření zdejšího cukrovaru a papírny. V přetrvávající hospodářské recesi byla šance na nalezení pracovního místa v Hradci Králové a jeho okolí velmi mizivá.³⁰

Své aktivity Červený však ani v těchto těžkých letech neomezil čistě na hospodářské a stavební záležitosti, ale jako donátor řady spolků se snažil podporovat i kulturní rozvoj ve městě. V tomto roce se konkrétně zaměřil na schválení stavby nové budovy určené pro městské divadlo. Snažil se o její výstavbu, neboť doposud hradečtí divadelní ochotníci hráli v pronajatých a nevyhovujících prostorách hostince U Zlatého orla. Dne 11. března 1877 na schůzi ochotníků přednesl tento památný návrh: „*Navrhuji jednotě, by strádala kapitál k výstavbě nového důstojného divadla.*

²⁷ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 729.

²⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 9442.

²⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 248 - Zápisy ze schůzi zastupitelstva, s. 325.

³⁰ Tamtéž, kn. č. 249 - Zápisy ze schůzi zastupitelstva z roku 1877, s. 95 – 96.

Fond ten bud' zvětšován upsanými příspěvky členů a hrou kusů; vyzváni budtež všichni občané k darům a zastupitelstvo budiž vyzváno, by darovalo místo."³¹

Dne 8. dubna 1877 navíc uspořádal veřejný hudební koncert spojený s divadelním představením, jehož výtěžek věnoval ve prospěch vystavení nové divadelní budovy v Hradci Králové.³² Na schůzi městského zastupitelstva konané dne 6. června 1877 předložil poté návrh na věnování pozemku a dříví pro potřebu stavby nového divadla. Jeho iniciativa se však prozatím nesečkala s dostatečným pochopením mezi hradeckými zastupiteli, kteří jeho návrh považovali na plýtvání peněz z obecní pokladny.³³ Ke svým aktivitám se nepochybně nechal inspirovat celonárodním snažením o vybudování Národního divadla v Praze. Jako věrný stoupenec této myšlenky nezapomínal ani na potřebu dalších finančních prostředků pro jeho výstavbu, proto vytrvale propagoval i prodávání losů národní loterie určené v jeho prospěch.³⁴ Například na valné hromadě hradecké záložny přednesl návrh, aby se její členové zřekli svého úroku z vkladů a ten aby šel plně ve prospěch sbírky pro stavbu Národního divadla, což se také stalo.³⁵

O cílevědomé snaze V. F. Červeného podporovat spolkový a kulturní život, který napomáhal dalšímu formování české občanské společnosti nejen v Hradci Králové, svědčí mimo jiné i jeho podpora nově ustavenému Spolku českých žurnalistů v Praze, kam vstoupil jako zakládající člen s následujícím odůvodněním: „*Uznávám za svou povinnost přistoupiti za člena zakládajícího spolku žurnalistů. Nechtěl jsem být mezi prvními a čekal jsem, že dříve přistoupí matadoři a boháčové, kterých jest povinností podporovati žurnalistiku, jejíž přispěním mnohý docílil jmění svého a platnosti občanské. Přihlížeje však k poměrům žurnalistů, k častým i značným jejich obětem, jež národu a jeho probuzení přinášejí, a jež každý, zvláště ale mohovitější náro-*

³¹ TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 19; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 90 - 91.

³² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – Program koncertu; srovnej ČERNÝ, F.: *Místo divadla v životě českých měst v 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 52 – 68.

³³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 249 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1877, s. 65b - 66, 71b - 75; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 19.

³⁴ Do výstavby Národního divadla se v polovině 70. let 19. století vyznamně promítly politické spory mezi mladočechy a staročechy, zejména snahy těchto stran o ovládnutí Sboru pro zřízení Národního divadla. Viz KVAČEK, R.: *Společenskopolitické zápisy o Národní divadlo v 70. letech 19. století*, In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, Národní galerie, s. 26 – 30.

³⁵ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 14 – Jmenování zakládajícím členem Sboru pro zřízení Národního divadla v Praze, fascikl č. 1; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 538; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 22.

*dovec znáti má, neváhám již déle neplnit svou povinnost občanskou a příkládám zde 100 zl. r. č. co člen zakládající. V. F. Červený.*³⁶

V. F. Červený si byl velmi dobře vědom nezastupitelné a zároveň i „*exkluzivní role*“ novinářů jako šířitelů nových informací a osvěty mezi všechny společenské vrstvy. Právě oni se výraznou měrou podíleli na utváření veřejného mínění a nálad uvnitř společnosti.³⁷ Proto pokládal jejich spolek, kde se mohli setkávat a vzájemně si předávat své zkušenosti, za velmi důležitý především s ohledem na potřebné zvýšení obsahové úrovně některých českých periodik. Tento podpůrný spolek zároveň plnil důležitou úlohu sociální, neboť poskytoval svým členům v případě finančních těžkostí podporu.

K následným finančním darům zmiňovanému spolku Červeného přiměla i skutečnost, že jeho dobrý přítel Jan Neruda v něm působil jako místostarosta a jeho řádným členem se stal Josef Barák.³⁸

---

³⁶ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 544; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 10 – Jmenování zakládajícím členem Spolku českých žurnalistů v Praze, fascikl č. 1.

³⁷ Srovnej HLAVÁČKA, M.: *Zrod moderní dopravní a komunikační sítě v českých zemích*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 29.

³⁸ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 10 - Jmenování zakládajícím členem Spolku českých žurnalistů v Praze, fascikl č. 1; SEKERA, M.: *Šmoci, žurnalisti nebo spisovatelé?* In: *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998, Albis international, s. 157 – 163. Právě J. Barák patřil k častým žadatelům uvedeného spolku o finanční podporu.

III. 9. Nástup synů do veřejných postů (1878 – 1886)

Pozornost obyvatel Hradce Králové, podobně jako i jiných českých měst, poutal v letech 1877 – 1878 nadále trvajícím mezinárodním konfliktem na Balkáně. Četné spolky pořádaly charitativní sbírky na pomoc tamnímu slovanskému obyvatelstvu, do nichž se zapojila i rodina Červených. Situace na tamnějších bojištích se stala i vděčným tématem debat a diskusí.¹

Na české politické scéně budila velký zájem veřejnosti jednání mezi staročechy a mladočechy v otázce postupu vůči říšské radě, jež následně vyústila ve vytvoření jednotného státoprávního klubu českých poslanců. Zástupci se zároveň dohodli na rozdělení mandátů v nastávajících volbách do zemského sněmu. Po volbách do zemského sněmu v září 1878 se většina nově zvolených poslanců ze státoprávního klubu rozhodla pro vstup do sněmu a přerušení tzv. pasivní rezistence.²

V. F. Červený vítal nově nastoupenou cestu dialogu mezi oběma politickými tábory i přijatý konstruktivní postoj k zemskému sněmu, na jehož půdě tak mohlo být prosazeno mnoho důležitých a prospěšných záležitostí bezprostředně ovlivňujících každodenní život obyvatel Čech. Červený vždy zásadně odmítal politické „nálepkování“ na staročechy a mladočechy, rád věcně diskutoval s lidmi jiného politického smýšlení. Například v roce 1878 se zúčastnil slavnostního večera na oslavu šedesátých narozenin hradeckého rodáka V. V. Tomka, který pořádal spolek akademiků Dobroslav. Ani značné názorové rozdíly na řešení politických problémů a z toho plynoucí odlišné sympatie k politickým stranám mezi ním a V. V. Tomkem nenarušily jejich dlouhodobé přátelství založené na vzájemném respektu a uznání.³

Během roku 1878 Červený nadále agilně pracoval v královéhradeckém městském zastupitelstvu, kde inicioval řadu návrhů směřujících k zlepšení sociálního postavení nejnižších společenských vrstev. Vzněl například požadavek na zajištění lepší péče o dělníky přicházející do města za prací. Navrhoval, aby město poskytlo sociálně slabým příchozím alespoň základní zaopatření a informace o volných pracovních místech. Nepochybně se z Červeného strany jednalo o reakci na neutěšené sociální postavení nižších společenských vrstev obyvatelstva během hospodářské krize v polovině sedmdesátých let.⁴

¹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 539.

² URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 322 - 323.

³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 553.

⁴ *Tamtéž*.

S ohledem na přetrvávající vážné zdravotní problémy své manželky však trávil V. F. Červený více času doma, proto jej ve spolkové činnosti nahradili jeho synové, kteří se již významně podíleli na společenském životě v Hradci Králové. Například dne 3. března 1878 zvolili členové Tělocvičné a hasičské jednoty Sokol v Hradci Králové Jaroslava Červeného za svého starostu a bratra Bohumila za náčelníka.⁵ Bohumil Červený dále zasedal i ve výboru zdejší záložny.⁶

S přibývajícím věkem však začali Červeného synové rovněž pomýšlet na sňatky a zajištění svých nových rodin. Jaroslav měl vážnou známost s Rudolfkou Patočkovou. Další syn Otakar Červený se přátelil Marií Znojemskou, dcerou sládka v hradeckém pivovaru. Otcovu radost pouze kalila skutečnost, že syn Bohumil chodil s Marií Russovou, dcerou pocházející z ryze německé rodiny. Proto také zpočátku odmítal dát souhlas k zásnubám, neboť považoval za nemyslitelné, aby si syn českého vlastence vzal dceru „*Němce*“ s výraznými nacionálními sklony.

Již na podzim 1877 se u Červených připravovala první svatba. Dne 5. listopadu 1877 uzavřel Jaroslav Červený manželský svazek s Rudolfkou Patočkovou.⁷ Rovněž Bohumil Červený se chystal oženit a i přes počáteční otcovu nelibost vytrval ve svém vztahu k Marii Russové. Pro zajištění lepšího živobytí a sociálního postavení otec zakoupil pro Bohumila bývalý koloniál pana Šolce. Načež Bohumil Červený rezignoval na svůj post v záložně a otevřel si vlastní obchod.⁸ Jejich svatba se poté konala 6. srpna 1878.⁹ Po svatbě se Bohumil odstěhoval od rodičů, kde dosud žil. Pronajal si dvoupokojový byt na Malém náměstí.¹⁰

Zcela jiné problémy řešil Otakar Červený. S ohledem nastupující krizi v zemědělství, způsobenou mimo jiné i úpadkem potravinářského průmyslu v předchozích letech, se rozhodl řešit svoji neperspektivní situaci v Čechách odchodem do zahraničí. V červenci roku 1878 tedy odjel do Ruska, kde získal místo zá-

⁵ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 729; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 235 - Pamětní kniha, s. 224 – 225; Jaroslav Červený, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 9.

⁶ *Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930*, s. 43; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 26.

⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 536, 537, 541.

⁸ *Tamtéž*, s. 538, 542; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 24; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 12, 28.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 553, 554, 569. Při této příležitosti se V. F. Červený spolu s manželkou Josefou nechali portrétovat od hradeckého malíře a později fotografa Adolfa Russe. Obrazy se v současnosti nacházejí v depozitářích Muzea české hudby v Praze, viz obrazové přílohy č. 2 a 7.

¹⁰ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 555.

stupce ředitele cukrovaru v Zemetčině v Tambovské gubernii.¹¹ Svůj sňatek s Marií Znojemskou proto prozatím odložil do vybudování dostatečného postavení a zázemí pro svoji rodinu. Až v dubnu 1879 přijel navštívit své rodiče do Hradce Králové. Během svého zdejšího pobytu se dne 15. dubna 1879 s Marií Znojemskou oženil. Spolu poté odcestovali opět do Ruska.¹²

Červeného synové s ohledem na své nové „rodinné“ povinnosti sledovali na konci osmdesátých let 19. století politické dění v Čechách pouze okrajově, na rozdíl od jejich otce, který pečlivě analyzoval každou sebemenší událost na české politické scéně. S velkým očekáváním sledoval, jak se během roku 1879 zcela zásadním způsobem začal měnit vztah českých poslanců k jednání říšské rady, jehož se dosud neúčastnili. Ke změně kursu českou politickou reprezentaci přiměly vstřícné signály vyslané z Vídně do Prahy, jež se týkaly zahájení dialogu o možném uspokojení některých českých „národních“ požadavků.

V této euforické době obdržel V. F. Červený pozvání k osobní návštěvě císaře Františka Josefa I. Na začátku dubna proto odcestoval do Vídně, kde jej dne 9. dubna 1879 rakousko – uherský panovník František Josef I. přijal v soukromé audienci, při níž mu Červený předal několik svých proslulých hudebních nástrojů. Monarcha vyjádřil Červenému poděkování za vzornou reprezentaci a šíření slávy rakouského průmyslu ve světě.¹³ Pro Červeného se jednalo o mimořádnou společenskou poctu a o významné ocenění jeho profesních úspěchů.

Tento akt musíme však také chápat v dobovém kontextu, neboť ze strany panovníka se nepochybně jednalo o diplomaticky promyšlený a dobře načasovaný tah, který měl před českou veřejností demonstrovat jeho zájem o občany a poměry v Čechách. Tím v žádném případě nelze snižovat úspěchy a pověst V. F. Červeného jako významného českého průmyslníka, který se navíc veřejně hlásil se k svému vlastenectví, ale je nutné znát i širší společenské konotace.

Výše uvedené pocty V. F. Červeného stimulovaly i nadále se veřejně angažovat a přispívat tak k dalšímu rozvoji české občanské společnosti. Přes značnou svou

---

¹¹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12 (v oddíle věnovanému roku 1930); *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2.

¹² SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 61.

¹³ STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, s. 7.

skepsi, ale se snahou změnit poměry v liberecké Obchodně – živnostenské komoře, již v lednu 1879 kandidoval v doplňovacích volbách do komory za stav velkopřůmyslu, kam však nebyl zvolen.¹⁴ To však Červeného neodradilo od snažení na poli průmyslové osvěty. Na jaře 1879 byl požádán Průmyslovou jednotou v Praze o uspořádání osvětové přednášky o hudebních nástrojích a jejich prezentaci na světových výstavách. Přednáška měla být spojena s výstavou jeho výrobků.¹⁵ Než se však podařilo naplánovanou akci realizovat, v květnu tohoto roku zemřela Josefa Červená, stížená novým záchvatem mrtvice. Skonala 7. května 1879 po 16 hodině, pohřeb se konal v pátek 9. května.¹⁶

V následném pozůstalostním jednání dle odevzdací listiny sepsané dne 20. listopadu 1879 získaly vlastnické právo k části domu čp. 120 patřící zesnulé Josefě Červené rovným dílem, a to po jedné desetíně všechny Červeného děti.¹⁷ Péči o domácnost převzala dcera Marie Červená, která měla k dispozici služebnou Annu.¹⁸

Úmrtí manželky Josefy V. F. Červeného hluboce zasáhlo a způsobilo jeho plnou rezignaci na všechny veřejné aktivity. Přesto dne 25. září 1879 byl za své předešlé zásluhy o rozvoj zdejšího Sokola zvolen jeho čestným členem. Sám sice již v tomto spolku nepůsobil aktivně, stále však nezištně finančně podporoval sokolské výlety a jiné aktivity.¹⁹ Ocenění se dočkala i jeho nezištná práce, již vykonal pro

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 250 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1879, s. 44 - 47; SOKA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové, Obchodně živnostenská komora Liberec, krabice č. 31.

¹⁵ Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze, Archiv Vojty Náprstka, sign. VN 47/746.

¹⁶ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 – 3511, pag. 61; SOKA Hradec Králové, osobní pozůstalost V. Paulus, inv. č. 139 – Historie jednotlivých domů, kart. č. 6. Josefa Červená se stala zakladatelkou a čestnou členkou „Zlaté knihy“ v Písku a „Dědictví maličkých“ v Hradci Králové, nositelkou zlatého záslužného kříže s korunou za ošetřování c. k. rakouských vojáků roku 1866.

¹⁷ Katastrální úřad Hradec Králové, vložka knihovně 120 – Právovárečný dům čp.120. Jednu desetinu domu získali Otakar, Jaroslav, Bohumil, Stanislav Červený i tehdy ještě nezletilá Marie Červená.

¹⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 570. V prosinci roku 1880 proběhlo v Hradci Králové sčítání příslušníků zdejší obce dle čísel popisných, v č. p. 120 byli přihlášení V. F. Červený, jeho syn Otakar Červený, ředitel cukrovaru, jeho manželka Marie, další syn Jaroslav Červený, továrník hudebních nástrojů s manželkou Rudolfkou a se svými dcerami Jaroslavou a Josefou. V domě dále pobývali další syn a dcera V. F. Červeného Stanislav a Marie. Bohumil Červený, povoláním kupec, bydlel již samostatně spolu s manželkou Marií a synem Václavem. Viz SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 436 – Matrika příslušníků obce. Manželka Otakara Červeného Marie narozena 20. 1. 1854 ve Vršovicích, manželka Jaroslava Červeného Rudolfa narozena 22. 2. 1852 Konopáč, jejich dcery Jaroslava nar. 2. 8. 1878, Josefa nar. 17. 10. 1879; Bohumilova manželka Marie nar. 26. 7. 1855 a syn Václav 10. 5. 1879.

¹⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 11 – Jmenování čestným členem Sokola, fascikl č. 1; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 18, 20.

Živnostensko – čtenářskou jednotu, neboť na schůzi konané 25. ledna 1880 jej rovněž zvolili čestným členem tohoto spolku.²⁰

Z apatie k věcem veřejným vyvedla V. F. Červeného až na začátku roku 1880 zpráva o chystané návštěvě císaře Františka Josefa I. v Hradci Králové. Navíc jej, jako dlouholetého propagátora rovnoprávnosti obou zemských jazyků, velmi potěšila v dubnu 1880 vydaná jazyková nařízení, jimiž byla zrovnoprávněna čeština s němčinou u státních úřadů v tzv. vnějším úřadování, což chápal jako jeden z mnoha nezbytných kroků k dosažení plné emancipace českého etnika, zároveň i za projev dobré vůle Taaffeho vlády a úspěch aktivní politiky Českého klubu v říšské radě. Proto V. F. Červený spolu s ostatními vlastenecky smýšlejícími obyvateli města nepokrytě oslavovali vydání výše uvedených tzv. Stremayrových jazykových nařízení a chystanou návštěvu panovníka vnímali jako vhodnou příležitost k vyjádření svého poděkování. Načež od května roku 1880 žilo celé město přípravou na příjezd císaře Františka Josefa I.

Jak bylo již dříve uvedeno, V. F. Červený měl v předchozím roce možnost při soukromé audienci se s císařem osobně setkat. Proto hradečtí měšťané konzultovali s Červeným otázky související s přípravou oslav, uvítáním panovníka a darů pro mocnáře. Rovněž jej vybrali do komitétu pro přípravu návštěvy mocnáře v Hradci Králové.²¹ Do oficiálního programu byla zahrnuta i návštěva továrny V. F. Červeného a synů. Proto před tímto významným dnem nechali u Červených slavnostně vyzdobit celý dům. Poté na něm vlály prapory a všemu dominoval velký český nápis „*Kde císař a král – průmyslu zdar*“.²² O vlastním průběhu panovníkovy návštěvy v továrně Červených jsem se zmínil v souvislosti s jeho podnikatelskými aktivitami.²³

Po odjezdu mocnáře z Hradce Králové se pozornost obyvatel upnula k obnovenému vyjednávání zvolených zástupců města, mezi nimiž nechyběl ani Červený, s vojenskými úřady o zbourání hradeb a následném odkoupení erárních budov a pozemků. Obyvatelé očekávali přislíbenou pomoc císaře při urychlení uvedených jed-

---

²⁰ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 13 – Jmenování čestným členem Živnostensko – čtenářské jednoty, fascikl č. 1; TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, s. 14.

²¹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 250 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1880, s. 165 - 166.

²² SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 294; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 197, 589. Viz obrazová příloha č. 14.

²³ STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, s. 1 - 26.

nání. Jak vyplývá z diskusí, které probíhaly na jednáních zastupitelstva, byl Červený stoupenec myšlenky jejich odstranění i za cenu nemalých finančních nákladů z městského rozpočtu, neboť tento počín chápal jako nezbytný a neodvratný krok pro další rozvoj města.²⁴ Rozpravy se však protahovaly, jelikož c. k. vojsko neustále stupňovalo své požadavky. Červený se přesto zasazoval o dotažení otázky zbourání hradeb a výkupu vojenských pozemků do zdárného konce. Proto vystoupil na schůzi dne 11. dubna 1881 s návrhem: „...aby se přijala částka 400 000 zl. též důvody pro nabídnutí toto a že měl při tom na zřeteli, že nemůže obec dále jíti, nemáli se zakrvácet. Spolu pak poukazuje k tomu, že se nabízela dříve částka 200 000 zl. a že dlužno zejména nyní uvážít, odkud se mají peníze vzít a že to vůbec velké odhodlání, vzít něco takového na sebe...“²⁵ Nakonec se podařilo zástupcům města dohodnout alespoň na předběžných podmínkách.

Přes stále se táhnoucí jednání o zbourání hradeb V. F. Červený prosadil urychlené zřízení c. k. odborné školy uměleckého zámečnictví v Hradci Králové. Již v předcházejících letech na půdě městského i okresního zastupitelstva zdůrazňoval nezbytnost zakládání nových odborných škol v Hradci Králové, jako důležitý předpoklad pro výchovu vzdělaného učňovského dorostu a následného povznesení úrovně řady živností a průmyslových oborů. Při vášnivých debatách v zastupitelstvu se především odvolával na poměry v Prusku a jiných evropských státech, kde i v každém menším městě existovala průmyslová škola s adekvátním vybavením. Zároveň argumentoval i povznesením veřejné prestiže Hradce Králové jako důležitého vzdělávacího centra, neboť mezi Hradcem Králové a nedalekými městy, především Pardubicemi a Hořicemi, panovala v tomto směru značná revnivost.

V říjnu 1880, když došlo ke zřízení kuratoria této školy, nechyběli v něm oba Červení, mladší Jaroslav byl navíc zvolen jednatelem.²⁶ Jak vyplývá z pozdějších výročních zpráv c. k. odborné školy uměleckého zámečnictví v Hradci Králové, Červení navíc významně přispěli při jejím zařizování značným počtem praktických darů

---

²⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 250 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1880, s. 276b – 277b.

²⁵ Tamtéž, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1881, s. 60.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2591 - Podpora škol a chudých studentů, kart. č. 1321; SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 659.

pro výuku.²⁷

V. F. Červený se však nespokojil pouze se založením této školy. Vehementně podporoval zřízení průmyslové školy pokračovací v Hradci Králové, načež inicioval založení zvláštního fondu, z něhož mělo být následně financováno její zřízení. „...*má též za to, že se musí hledět na malé řemeslo a průmysl, ježto by jinak byly utlačeny, i poukazuje k Prusku, kdež v každém malém místě průmyslová škola.*“²⁸ Při projednávání otázky zřízení průmyslové školy v Hradci Králové někteří zastupitelé vystoupili proti tomuto záměru s ohledem na další zatížení městského rozpočtu. Na schůzi konané dne 30. listopadu 1881 V. F. Červený znovu podpořil tuto myšlenku: „...*K tomu odpovídá, že se napotom vše zde soustředí, město že se bude rozšiřovat – a podle známek na hradbách, že možno se nadíti, že něco za tím – a když se město rozšíří, tož že přijdou sem od jinud průmyslníci a řemeslníci a ti že budou průmyslovou školu potřebovat...Po jeho náhledu pak žádost pouze nestačí a jest-li zastupitelství na tom záleží, aby se takový ústav zde udržel, uznává za nutné aby se odebrala dvoučlenná deputace do Vídně...*“²⁹ Dle jeho iniciativy byla skutečně zvolena deputace do Vídně, jejímž členem měl být i Červený, který se však s ohledem na nepřilíživé vztahy s poslancem Zeithammerem tohoto postu zřekl, aby neuškodil dané věci.³⁰

Nadále se, i když v omezené míře, zajímal o společenské akce a podniky přesahující hradecký region. Například prostřednictvím V. Náprstka se pravidelně dovídal o činnosti Průmyslového muzea v Praze. Jak vyplývá ze seznamu dárců věnoval spolu se syny řadu předmětů do jeho nově vytvářených muzejních sbírek.³¹ Stal se mimo jiné i zakládajícím členem Spolku útulen v Praze.³² Veřejné „*celonárodní*“ projekty podporoval osobně i z různých společenských postů. V února 1881 byl na valné hromadě záložny zvolen opětně jejím starostou. Prostřednictvím své nové funkce se poté snažil podpořit řadu prospěšných projektů. Z jeho iniciativy se napří-

²⁷ V seznamech studentů nalezneme i řadu pozdějších dělníků firmy V. F. Červený a synové, neboť v této škole získali důležité poznatky o zpracování kovů.

²⁸ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 250 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1880, s. 134 - 135; SOkA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III, s. 655.

²⁹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1881, s. 189b - 190b.

³⁰ Tamtéž, s. 194 - 194b. Poslanec Zeithammer byl zvolen za staročechy a V. F. Červený se veřejně postavil proti jeho volbě.

³¹ *České Průmyslové Museum*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 6 a 7, s. 59; *České Průmyslové Museum*, In: Listy průmyslové, ročník V, 1879, čís. 10 a 11, s. 90; *Vojtěch Náprstek*, In: Listy průmyslové, roč. V, 1879, čís. 36 a 37, s. 281 - 283.

³² SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 16 - Jmenování zakládajícím členem spolku útulen v Praze, fascikl č. 1.

klad hradecká záložna stala zakládajícím členem Ústřední matice školské v Praze, čemuž předcházelo zaslání finančního daru.³³ Hlavní poslání matice spočívalo v zakládání a udržování obecných, měšťanských, odborných a středních škol s češtinou jako vyučovacím jazykem v národnostně smíšených, převážně pohraničních oblastech, což Červený velmi kvitoval.

Přes svůj zanícený patriotismus však V. F. Červený vždy uznával roli císaře a jeho rodiny, což nebylo v rozporu s jeho vlastenectvím, neboť neustále názorově setrval na Palackého „*Ideji státu rakouského*“ ze šedesátých let 19. století. Zároveň se i ztotožňoval s jeho chápáním „*smysluplného rakušanství*“, proto si přál zachování existence podunajské monarchie. Z tohoto pohledu musíme vnímat i na první pohled těžko pochopitelné projevy loajality vůči panovnickému rodu a zachovávání „*věrnosti císaři*“.³⁴ Například v květnu 1881 se jako loajální občan mocnářství podílel na organizaci veřejných oslav pořádaných při příležitosti sňatku korunního prince Rudolfa s belgickou princeznou Štěpánkou. Sám šel dokonce svým spoluobčanům příkladem: „*Dům pana továrníka Červeného dekorován byl obrazy královice a nevěsty jeho.*“³⁵

Velmi tristní nejen pro Červeného, ale pro většinu vlastenecky smýšlejících obyvatel Čech se stala zpráva ze dne 13. srpna 1881 o požáru Národního divadla. Zároveň však vyvolala nový zájem veřejnosti o jeho znovupostavení.³⁶ Rodina Červených na tento účel věnovala 500 zl.³⁷ Na mimořádné poradě obecního zastupitelstva svolané dne 13. srpna 1881 V. F. Červený vystoupil s emotivním prohlášením: „...*Současně dokládá, že se musí vynasnažit chudák, když mu chaloupka zhoří, aby si ji znovu zřídil, - tím více pak že nemůže připustit národ český, by na místě tom zůstaly stát zříceniny, neb jest to pomník národa.*

...má pak pan Václ. Červený za to, že by mohla dle skrovných svých prostředků obec zdejší z výtěžku ze spořitelny, jehož se jí právě za rok minulý dostalo, 1000 zlatými přispěti a ježto již dříve as 10 000 zl. věnovala, tož že jí dojistu částku tu dáti bude možným...Řečník končí napotom apelací na cit zastupitelství obecního,

³³ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 29.

³⁴ Srovnej LOEWENSTEIN, B.: *Hnutí měšťanstva a národní orientace v polovině 19. století*, In: ČČH, roč. 88, 1990, č. 4, s. 499 – 513.

³⁵ SOKA Hradec Králové, Děkanství a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 297.

³⁶ Srovnej PEŠEK, J.: *Sbírky na nové Národní divadlo po požáru roku 1881*, In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, Národní galerie, s. 210 - 212.

³⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 600; SOKA Hradec Králové, Děkanství a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 298.

na jeho svědomí i vyslovuje pevnou důvěru, že prosbu jeho vyplní.“³⁸ Navíc V. F. Červený přednesl návrh na půdě občanské záložny o věnování 100 zl. na výstavbu nového divadla, což ostatní členové podpořili.³⁹

Červeného kladný vztah k divadlu, potažmo i význam, který mu přikládal v souvislosti s kulturním povznesením české společnosti, se projevoval i v jeho neutuchající snaze vystavět hradecké divadlo, které by již splňovalo veškeré bezpečnostní předpisy a opatření proti případným požárům. Poté co hradečtí divadelní ochotníci sepsali nové memorandum, jež zaslali místnímu zastupitelstvu, hájil zde jejich požadavky právě opět V. F. Červený.⁴⁰ Po zdlouhavých jednáních se královéhradečtí zastupitelé nakonec usnesli na vystavění budovy pro divadelní účely. Přes oficiální schválení tohoto záměru se však realizace neustále oddalovala. V. F. Červený se proto snažil najít co největší podporu pro výstavbu hradeckého divadla u řadových občanů města a s jejich pomocí nashromáždit dostatek finančních prostředků k urychlení realizace tohoto záměru. S ostatními členy Jednoty se tedy obrátil na hradecké spoluobčany s výzvou, aby vstoupili do Jednoty divadelních ochotníků, buď jako zakládající členové s jednorázovým vkladem 30 zl., nebo přispívající členové s pravidelným ročním příspěvkem 5 zl. Uvedená akce napomohla sice k získání značného finančního obnosu, ale její výnos nemohl pokrýt značné náklady spojené s tímto projektem, proto se klíčovým stal postoj zastupitelů, kteří prosadili odložení této kauzy. Za agilnost V. F. Červeného ve věcech divadelních jej spolek následně jmenoval čestným členem.⁴¹

Vřelý vztah k divadlu měli i Červeného synové Jaroslav, Stanislav a Bohumil, kteří působili jako aktivní divadelní ochotníci.⁴² Bohumil Červený se navíc angažoval v rozvoji loutkového divadla. Na vlastní náklady si pořídil loutkové divadlo, s jehož dalším vybavením a rozšířením mu vydatně vypomohl jeho tchán Adolf Russ. Veřejná představení se zpočátku konala u něho v bytě, ale z důvodu velkého zájmu

³⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1881, s. 128 – 128b.

³⁹ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 29.

⁴⁰ TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 24; TOLMAN, J.: *Ochotnické divadlo*. In: Hradec Králové, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 117.

⁴¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1881, s. 117; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 17 – Jmenování čestným členem Jednoty divadelních ochotníků, fascikl č. 1; SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 717 – 719; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 24 - 26; TOLMAN, J.: *Ochotnické divadlo*, In: Hradec Králové, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 117.

⁴² TOLMAN, J. V. : *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 26 – 27.

veřejnosti následně v sále hradecké Besedy a v prostorách Živnostensko – čtenářské jednoty.⁴³

Z dalších veřejných aktivit Červeného synů na začátku osmdesátých let stojí za pozornost jejich významná spoluúčast na činnosti královéhradeckého Sokola. Jaroslav Červený v těchto letech zastával dokonce post jeho starosty. V listopadu 1881 inicioval mladý Jaroslav Červený za vydatné otcovy podpory na schůzích výboru Sokola založení fondu pro podporu stavby vlastní sokolské tělocvičny a hasičského domu s kůlnou, neboť doposud neměl spolek vlastní prostory a náhradní si musel pronajímat.⁴⁴

Začátek roku 1882 se nesl v Hradci Králové v poklidné atmosféře. Pozornost občanů zaměstnávalo konání společenských plesů a výročních spolkových schůzí. V únoru 1882 proběhla slavnost ke dvacetiletému jubileu úspěšné činnosti hradecké záložny. Výročního zasedání se zúčastnil jako zakládající člen a stávající předseda hradecké záložny i V. F. Červený s tímto úvodním slavnostním proslovem: „*Před 20 lety Komárek a Hubka, muži to povznešení živnostnictva na srdci mající a vymanění zuboženého z rukou lichvářských pilně hledící se mnou pojednali o založení záložny; tehdá nebylo tak snadné ústav blahodárný zřídit, neboť tou dobou nebylo zde žádného peněžního ústavu, ale lichvářství bujelo vysoko, rozžírājíc vrstvy pracujícího obyvatelstva, hlodajíc na tuku jeho. Viděvše toto jedovaté býlí, hleděli jsme mu překážet a škodit. Podařilo se úsilovné snaze, že záložna zřízena byla a povznesla se tou měrou, že je jednou z největších, by je snad jedinou v Rakousku, která půjčuje na čest člena.*“⁴⁵

Hlavní poslání záložny, které vytyčili její zakladatelé, spočívalo ve zpřístupnění úvěru drobným živnostníkům a obchodníkům. Přes vznik řady nových peněžních ústavů si záložna udržela i v osmdesátých letech v Hradci Králové nezastupitelnou roli na poli peněžních služeb, o čemž svědčí i skutečnost, že přes existenci v této době silné a expandující obchodní královéhradecké banky Záložního úvěrního ústavu se vklady a členská základna záložny neustále rozšiřovaly. V. F. Červený tak mohl se

⁴³ SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 717 – 718; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 19; TOLMAN, J. V.: *Čtyřicet let Besedy královéhradecké*, s. 13; TESAŘ, Z.: *Ochotnické loutkářské soubory na Královéhradecku*, Praha 2003, Divadelní fakulta Akademie muzických umění v Praze, diplomová práce, rukopis, s. 24 - 26.

⁴⁴ SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 729; *Sokolstvo v Hradci Králové*, In: *Samostatnost*, roč. I (XV), 1911, s. 4; *Stručné dějiny tělocvičny „Sokola“ tělocvičné a hasičské jednoty v Hradci Králové*, s. 1.

⁴⁵ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 30.

zadostiučiněním sledovat výsledky svého několikaletého snažení na poli finančnictví. Zároveň je třeba vyzvednout i skutečnost, že část výtěžku z hospodaření Záložny byla díky Červeného iniciativě využívána na podporu kulturních a vzdělávacích projektů.

Na jaře 1882 zasáhla město Hradec Králové epidemie neštovic, která vyvolala u místního obyvatelstva paniku. Nakažení se shromažďovali v nově postavené okresní nemocnici v Hradci Králové. Městský lékař Dr. Chleborád neměl k dispozici potřebné lékařské prostředky, jež by zamezily dalšímu šíření nemoci. Proto se ke slovu dostaly i „méně vědecké“ metody k likvidaci epidemie. V. F. Červený inspirován vyprávěním svého syna Jaroslava Červeného, nedávno se vrátivšího z Kyjeva, o tamních opatřeních proti neštovicím, zmínil se o nich v městském zastupitelstvu. Ochrana spočívala v pálení velkých hranic z chovoje, jejíž kouř měl ničit škodlivé zárodky této nemoci.⁴⁶ Přes výhrady některých členů a obyvatel se přistoupilo k realizaci Červeného návrhu. V Hradci Králové tak vzplály hranice s chvojím, výsledek se však nedostavil. Jak dokládá městská kronika, obyvatelé Hradce Králové složili jako odezvu na toto „pokrokové“ opatření posměšnou píseň.⁴⁷

*„Poslechněte lidé málo,
Co se u nás v Hradci stalo
Řádily zde jako lvíce
Přesukrutné neštovice.
Jistí páni bumbaristé,
Kavalíři, trumpetisté
Stoupili se v porady
při plzeňském „ u báby“ ...“⁴⁸*

V. F. Červený jako navrhovatel tohoto nezdařeného projektu se cítil dotčen a vypsals peněžitou odměnu 50 zl. na odhalení skladatele zmíněné posměšné skladby.⁴⁹

Po opadnutí nebezpečí dalšího šíření nákazy se dění ve městě vrátilo zpět do poklidného tempa. Obecní zastupitelstvo začalo znovu projednávat a řešit standardní otázky a problémy. V. F. Červený zde předložil s ohledem na napjaté národnostní poměry v rámci dosavadní liberecké komory opět návrh na vytvoření samostatné Obchodní živnostenské komory se sídlem v Hradci Králové, což ostatní zastupitelé

⁴⁶ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 192-193.

⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 299.

⁴⁸ Tamtéž, s. 299 – 300.

⁴⁹ Tamtéž, s. 299.

podpořili a žádost byla zaslána na zemský sněm do Prahy. Přes podporu českých poslanců se však nepodařilo tento záměr prosadit.⁵⁰ Neudržitelnou situaci v liberecké obchodně živnostenské komoře alespoň zmírnil nový volební řád pro volby do obchodně živnostenských komor vydaný později ministerstvem obchodu, který rozšiřoval volební právo na drobné obchodníky a živnostníky. Tím došlo alespoň k částečnému posílení pozic českých zástupců v orgánech této komory.

Na poli kulturním Červený v tomto roce opět velmi vehementně prosazoval myšlenku vystavění divadla v Hradci Králové a ač byl tento záměr již dříve schválen, nic se v této záležitosti dále nepodnikalo. Dosavadní nedůstojné prostory pro divadelní účely nutily hradeckou Jednotu divadelních ochotníků si po uzavření sálu v hostinci U Zlatého orla pronajmout místnosti v „Casinu“.⁵¹ Část hradecké veřejnosti viděla velmi nelibě vystupování ochotníků v „německém“ Cassinu, kde se scházeli rovněž vojenští důstojníci. Proto na zasedání zastupitelstva hájil Červený opodstatněnost urychlené výstavby od základu nové budovy pro divadlo: „...divadlo že ústavem pro vzdělání, nímž se zejména mladý lid zušlechťuje a před jiným zlem chrání, - a že v skutku uznáno, že jest divadlo ústavem vzdělávacím, toho že nejlepším důkazem, že povolilo zastupitelství obecní značné částky na národní divadlo v Praze.

*Myslí pak, že se dnes nemůže jinak státi, - že věc jednou ano dvakráte již odhlasována a většinou přijatá, nemůže býti zvrácena...*⁵²

Po bouřlivých jednáních se zastupitelé usnesli s ohledem na náklady s tím spojené, i přes Červeného odpor, pouze na přestavbě domu čp. 98 pro účely městského divadla.⁵³

V. F. Červený inicioval během výše uvedeného roku navíc několik pozměňovacích návrhů k dalším projednávaným otázkám. Příprava na schůze i následné pravidelné několikahodinové zasedání zastupitelstva vyžadovalo nemálo času, a proto se již Červený i přes svoji vitalitu a relativně dobrý zdravotní stav neúčastnil spolkového života ani většiny významných společenských akcí mimo Hradec Králové. Tyto

⁵⁰ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1882, s. 242 – 243b.

⁵¹ TOLMAN, J. V. : *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 31 - 32; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 86.

⁵² SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 251 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva z roku 1882, s. 339.

⁵³ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 80 – 81, 90 - 92. V roce 1886 se budova divadla dokonce sesula.

aktivity spíše přenechal svým synům. Proto také dne 26. února 1882 na valné hromadě Sokola zvolili jeho členové za svého nového starostu Jaroslava Červeného a za náčelníka Stanislava Červeného.⁵⁴

Na jaře obdržel V. F. Červený, jako dlouholetý činovník Sokola, osobní pozvání na I. všesokolský slet, konaný u příležitosti dvacetiletého trvání pražského Sokola. Sjezd se konal v období značně vyhrocených emocí mezi německým a českým etnikem, neboť němečtí liberálové velmi nelibě nesli ústupky a plnění některých požadavků českých politických reprezentantů rakouskou vládou. Například v únoru 1882 císař oficiálně schválil univerzitní zákon o rozdělení Karlo - Ferdinandovy univerzity v Praze na dvě samostatné části – českou a německou, což byla de facto kladná odpověď vlády na požadavek českého memoranda ze 17. listopadu 1879. C. k. místodržitelství si proto nepřálo sebemenší záminku k rozpoutání jakýchkoliv pouličních nepokojů. Proto v Praze panovala zvýšená policejní opatření a pro shromažďující se členy Sokola přísná nařízení o dodržování veřejného klidu.

V. F. Červený nakonec s ohledem na jiné povinnosti do Prahy neodjel. Hradec však zastupovala skupina Sokolů vedená jejich novým náčelníkem Stanislavem Červeným. Pro povznesení atmosféry sjezdu s nimi odjel i šestičlenný trubačský sbor z Červeného továrny. Po příjezdu do Prahy 17. června 1882 se hradečtí Sokolové vydali za řízného zvuku trubačů na pochod městem až na dnešní Václavské náměstí, kde byli však zastaveni a tázáni na povolení k veřejnému troubení. Stanislav Červený směle odpověděl: „*Od samého císaře pána pro celé království české.*“⁵⁵ Strážníci znejistěli a nechali zvučný průvod hradeckých Sokolů v čele se Stanislavem Červeným za velké pozornosti Pražanů pokračovat dále. Později se musel Stanislav Červený dostavit na policejní služebnu k objasnění celé aféry a „*nepřístojného chování*“.⁵⁶ Při svém návratu do Hradce Králové sklidili delegovaní Sokolové nebyvalé ovace a uznání od zdejších obyvatel.⁵⁷

Mladý Stanislav Červený se „*proslavil*“ díky své cholerické povaze nejen jako nebojácny náčelník Sokola. Zapojil se i do jiných společenských akcí. Velký rozruch a pozornost okolí vzbudil zakoupením „*bicyklu*“. Brzy našel i další vyznavače

⁵⁴ TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 22. Viz obrazová příloha č. 12.

⁵⁵ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 226.

⁵⁶ *Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930*, Hradec Králové 1930, s. 7; *K jubileu českého Sokolstva*, Národní listy, roč. XXII, 1882, č. 166, 18. 6.

⁵⁷ REZNÍČEK, V.: *Královéhradecké vzpomínky*, s. 142 - 143.

toho sportu, s nimiž podnikal poznávací výlety do okolí, později založili i Klub velocipedistů.⁵⁸ Ani další syn Jaroslav Červený nezůstal v pozadí společenského dění. Kromě starostování v hradeckém Sokole působil jako jednatel místní odbočky Ústřední matice školské.⁵⁹ Bohumil Červený již od roku 1879 napomáhal vzniku Spolku šachistů v Hradci Králové. Později jej na ustavující valné hromadě zvolili jeho předsedou.⁶⁰ Otakar Červený v této době žil v Trost'anci v charkovské gubernii v Rusku, kde pracoval jako vedoucí v cukrovaru. Většinu času věnoval své práci, ve které našel zalíbení, o čemž svědčí mimo jiné i skutečnost, že v roce 1882 zaslal na c. k. okresní hejtmanství v Hradci Králové žádost o patentování svého dalšího zdokonalení cukrovarnického výrobního procesu zvaného difúze.⁶¹

V. F. Červený považoval společenskou angažovanost a spoluúčast na komunální politice za občanskou povinnost a za nezbytnou součást svého života. Proto podporoval i své syny v jejich spolkové a osvětové činnosti. Navíc chtěl, aby syn Jaroslav díky své rozvážnosti pokračoval v jeho veřejných aktivitách a započatých projektech. Proto jej již od začátku osmdesátých let „uvádí“ mezi královéhradeckou společenskou „elitu“, zároveň jej představuje na různých veřejných akcích.⁶² V únoru roku 1883, kdy se konaly nové volby do městského zastupitelstva, byl opětně zvolen V. F. Červený a poprvé také právě syn Jaroslav Červený. Jaroslavu Červenému pomohla při volbě i angažovanost v královéhradeckém Sokole, čímž si získal značné sympatie voličů.⁶³ Jak je patrné ze schůzí zastupitelstva, v prvních letech Jaroslav Červený spíše pozoroval práci ostatních zastupitelů a přicházel s minimem vlastních iniciativ. Při jednání zastupitelů se zabýval především zdravotními a bezpečnostními otázkami.⁶⁴

Naopak jeho otec předkládal na většině schůzí stále nové podněty a návrhy na řešení palčivých problémů. Červeného zájem o věci nejen bezprostředně dotýkající se města a jeho obyvatel, ale i o celospolečenské problémy je dobře patrný právě i z obecních schůzí, kde často předkládal k diskusi i záležitosti na první pohled nepat-

⁵⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 615 – 616.

⁵⁹ Tamtéž, s. 621.

⁶⁰ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III, s. 738.

⁶¹ *Nový vynález*, Národní listy, roč. XXII, 1882, č. 170, 22. 6.

⁶² Srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 797 - 798.

⁶³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 252 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 30; *Jaroslav Červený*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5.

⁶⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 252 - Zápis ze schůze zastupitelstva ze dne 2. 12. 1884, s. 33 - 40.

řičné a odvádějící pozornost zastupitelů od „*potřebnějších a aktuálnějších*“ problémů ve městě. Právě v tomto aspektu se lišil V. F. Červený od mnoha svých kolegů, kteří omezeně viděli pouze momentální problémy a prospěch města.⁶⁵ Naopak on se snažil při svém rozhodování potlačit provincionálnost a chápat věci v celospolečenském kontextu. Na schůzích zastupitelstva se proto vyjadřoval k palčivým celospolečenským problémům. Například v roce 1883 veřejně vystoupil s některými připomínkami k novele živnostenského řádu či novele školského zákona. V. F. Červený dále podporoval nejen regionální akce, ale dle svých možností se snažil přispět i ke zdaru projektů širšího, mnohdy celonárodního významu. Jak jsme se již několikrát zmínili, patřil Červený v předešlých letech k horlivým podporovatelům myšlenky výstavby Národního divadla. V roce 1883 mezi zastupiteli nově hájil i důležitost dostavby chrámu sv. Víta. „...*prosím sl. obecní zastupitelstvo, aby přihlíželo též k dostavení chrámu sv. vítského. Je to důstojný pomník celého národa a proto navrhuji by sl. obecní zastupitelstvo věnovalo na dostavení onoho velechrámu částku 500 zl.*“⁶⁶

V listopadu roku 1883 s velkým zadostiučiněním přijal zprávu o chystaném znovuootevření Národního divadla. V Hradci Králové na počest této významné události uspořádala Jednota divadelních ochotníků veřejný mítink, jehož se osobně zúčastnil jako dlouholetý propagátor této myšlenky a zároveň významný mecenáš. Na slavnosti poté pronesl projev o významu této kulturní instituce pro český národ.⁶⁷

Přes prosazování výše uvedených celonárodních projektů neopomíjel však řešit ani palčivé problémy, které tížily obyvatele Hradce Králové. Velmi názorným příkladem se jeví jeho houževnatost a zanícenost, s jakou několik let prosazoval zrušení zdejší pevnosti. Právě během roku 1884 se zintenzívnila jednání mezi zástupci města a vládními úředníky o konečném zrušení zdejší pevnosti a zbourání hradeb. Proti tomuto návrhu se stále stavěla nemalá skupina pouze krátkodobě a *omezeně* uvažujících obyvatel i zastupitelů, kteří zdůvodňovali svůj negativní postoj k tomuto řešení neúměrným finančním zatížením města. Naproti tomu V. F. Červený se veřejně hlásil na stranu přívrženců likvidace opevnění, přičemž zdůrazňoval důležitost

⁶⁵ KOŘALKA, J.: *Kulturně aktivní vrstvy české maloměstské společnosti v druhé polovině 19. století (na příkladu Tábora)*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 337 – 341; srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 823 – 825.

⁶⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 252 - Zápis ze schůze zastupitelstva ze dne 20. 7. 1883, s. 7.

⁶⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 625. Dne 15. listopadu 1883 však zemřel Červeného dlouholetý přítel J. Barák. Viz RAK, J.: *Pohřeb jako národní manifestace*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 61.

následného odkoupení těchto vojenských pozemků městem.⁶⁸ Za tímto účelem podpořil vyslání deputace do Vídně, která měla umožnit urychlené uzavření dohody v zmíněné otázce. Mezi jinými byl do ní také navržen on sám jako významný průmyslník, muž s nemalými společenskými konexemi a osobní zkušeností s audiencí u samotného mocnáře. Červený si však uvědomoval názorové rozdíly i určitou vzájemnou averzi mezi ním a říšským poslancem zvoleným za staročechy A. O. Zeithammerem, zasazujícím se ve Vídni o dořešení otázky hradecké pevnosti. Proto se raději vzdal svého místa v chystané deputaci.⁶⁹

Během roku 1884 došlo skutečně k podepsání smlouvy o odstranění hradeb na náklady města a císařským nařízením byla zdejší pevnost prohlášena za zrušenou.⁷⁰ Dne 4. října 1884 se uskutečnil první slavnostní odkop hradeb, jenž se stal významnou společenskou událostí ve městě. Zúčastnily se jí všechny složky veřejného života v Hradci Králové, nechyběl zde ani V. F. Červený, který inicioval na schůzi městského zastupitelstva „...aby slavnost otevření průlomu do hradeb byla zároveň oslavou J. V. nejmilostivějšího zeměpána, jenž mocným slovem a nejvyšší vůlí svou záležitost hradební ku prospěchu města vybýdl a urychlil...“⁷¹

Na schůzích zastupitelstva nezapomínal V. F. Červený hájit ani zájmy hradeckých živnostníků a průmyslníků. Z vlastní zkušenosti věděl, jak je pro živnostníky a začínající průmyslníky při získávání nových zákazníků důležitá prezentace jejich výrobků i poznání konkurence v daném oboru. Jak mohl osobně poznat, k tomuto účelu sloužilo v západní Evropě konání pravidelných průmyslových a hospodářských výstav. Dle jeho mínění významně přispívaly k pozvednutí úrovně živností, proto se již od druhé poloviny šedesátých let snažil získat finanční prostředky od liberecké komory na uspořádání průmyslové výstavy v Hradci Králové, což se však nezdařilo. Když neuspěl na půdě komory obrátil se v osmdesátých letech na králové-hradecké obecní zastupitelstvo. Na schůzi konané dne 25. července 1884 vehementně obhajoval důležitost uspořádání Průmyslové a hospodářské výstavy v Hradci Králové. „Pánové, že jest výstavy skutečně zapotřebí, to je jistá věc, neboť pánové, a několikrát jsem to zde opakoval, průmysl náš je popelkou, na všech stranách odstrkován

⁶⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 252 - Zápis ze schůze zastupitelstva ze dne 18. 4. 1884, s. 5 - 7, 9 - 11, 23 - 25, 32 - 34, 48 - 49.

⁶⁹ Tamtéž, kn. č. 252 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 92 - 92b, 174; kn. č. 252 - Zápis ze schůzi zastupitelstva ze dne 7. ledna 1884, s. 15-19.

⁷⁰ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 161.

⁷¹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III., s. 322.

a teprve nyní se mu něco strká a má se mu pomoci tím, aby přijdou-li sem výrobky odjinud, z jiných okresů a krajů, průmyslníci v našem městě se vycvičili, poněvadž není každému možno, aby dal 10, 20...50 zl. a odjel někam na výstavu větší, a tu se stává, že města větší se o to starají, aby takové výstavy uspořádati mohla.

Město naše platí za jedno z nejpokročilejších měst a jestli bychom zůstali v tomto ohledu zpět, uškodili bychom si značně.⁷² Přes podporu některých kolegů nezískal jeho návrh nadpoloviční většinu a nebyl schválen.

Na jednáních zastupitelstva byl i přes svůj věk V. F. Červený přijímán v osmdesátých letech díky svým liberálním myšlenkám jako věrný stoupenec pokroku a „*houřlivý mladoček*“. Při rozpravách se však často projevovaly i jeho životní postoje, které ne zcela korespondovaly s jeho vyhlášeným liberálním myšlením. Mezi svými nejbližšími byl znám svým spíše asketickým životem, a proto není překvapující například ani tato jeho spíše „*puritánská*“ iniciativa na schůzi zastupitelstva (23. ledna 1885): „...*Poněvadž tedy kořalka je skázou člověčenstva...přimlouvám se, aby se vybíralo ne 5 kr. z každého litru, ale 10 kr., aby se tím kořalka zdražila...*“⁷³ V. F. Červený chodil spíše pouze výjimečně do hostince U Andersů, kde při různých příležitostech debatoval s Dr. Chleborádem a hradeckými řemeslníky.⁷⁴

Přesto, že se již aktivně neúčastnil spolkového dění, nadále působil jako významný donátor a čestný protektor řady spolků. Proto také jako dlouholetý propagátor sokolských myšlenek a jeho první starosta, spolu se synem Jaroslavem, současným starostou, měli velký podíl na realizaci výstavby nové Sokolovny na Kavčím plácku čp. 118. V roce 1884 došlo k jejímu slavnostnímu otevření, což se stalo velmi významnou událostí nejen pro hradecký Sokol. Dům Červených stal jedním z center okázalých oslav, kam se sjížděli ve dnech 2. a 3. srpna pozvaní hosté. „*Na domě V. F. Červeného byly znaky království českého, markrabství moravského a vévodství slezského a vedle nich zavěšeny dvě tabule, jedna s nápisem: Smýšlej volně, pracuj svorně, jednej rovně bratrsky – a na druhé: Tělem pružným, duchem mužným, srdcem věrným vlasti dbej.*“⁷⁵ „*V domě Červených shromážděno bylo četně hostí. A zde proneseny jsou různé, ovšem soukromé přípisky, a dlužno mi zaznamenati onen ná-*

⁷² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 252 - Zápis ze schůze zastupitelstva ze dne 25. 7. 1884, s. 99 - 100.

⁷³ Tamtéž, kn. č. 253 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 22.

⁷⁴ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 87.

⁷⁵ SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 - Pamětní kniha III., s. 729 - 730.

čelníka pražského „Sokola“ p. dra. Čížka, jenž připil celé rodině Červených, těchto věrných vlastenců a starých poctivců. Skutečně lze říci, že význam slavnosti kralohradecké hlavně nese se ku jménu Červený. Starý Červený to byl, jenž prvním byl a přehorlivým starostou Sokola kralohradeckého, pečovav co nejpřímněji o nejmohutnější rozvoj jednoty. Po celou dobu byl rod Červených úzkými svazky poután k jednotě a v den slavnosti zříme právě, že starostou Sokola hradeckého jest Jaroslav Červený, starší syn proslulého V. F. Červeného, že statným náčelníkem a jednatelem jeho jest Stanislav Červený, mladší to syn.⁷⁶ Součástí slavnosti byl i velkolepý průvod městem, v jehož čele jel na koni Dr. A. Čížek, náměstek náčelníka pražského Sokola, a Stanislav Červený, náčelník královéhradeckého Sokola.⁷⁷

Vřelý vztah Červených k sokolským myšlenkám a sokolskému hnutí dokládá i následující událost. V březnu 1885 proběhlo založení Východočeské župy sokolské v Hradci Králové a delegáti si zvolili za svého prvního župního starostu právě Jaroslava Červeného. Současně Stanislav Červený nadále působil jako náčelník královéhradeckého Sokola.⁷⁸

Díky otcově podpoře mohli synové působit i v dalších spolcích. Jaroslav Červený dále například zastával funkci předsedy Školního výboru zdejší průmyslové školy pokračovací.⁷⁹ Z jeho dalších aktivit za zmínku jistě stojí jednatelská činnost v charitativním podniku zvaném Obecná kuchyně.⁸⁰

Stanislav Červený kromě zmiňovaného Sokola působil i jako zapálený divadelní ochotník, proto s povděkem kvitoval a spolupodílel se na otevření královéhra-

⁷⁶ JANDA, J.: *Slavnost' odevzdání městské tělocvičny v Hradci Králové Sokolsko-hasičské Jednotě Kralohradecké*, Pardubice 1884, F. & V. Hoblík, s. 9.

⁷⁷ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 730; *Stručné dějiny tělocvičny „Sokola“ tělocvičné a hasičské jednoty v Hradci Králové*, s. 13 - 15.

⁷⁸ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 731, 739. Aktivně rovněž působil ve spolku mládenců „Svornost“.

⁷⁹ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2595 - Odborné školy, kart. č. 1321.

⁸⁰ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 741. V. F. Červený již z důvodu zaneprázdněnosti odmítal přijímat jakékoliv další nové posty a funkce. Ty přebírali jeho synové, to však platí pouze částečně. Neboť Jaroslav a Stanislav Červení byli stále více vytiženi v souvislosti s vedením firmy, k tomu se navíc přidaly i zdravotní komplikace Jaroslava Červeného. Jak je patrné ze schůzí městského zastupitelstva z roku 1886 Jaroslav Červený se zasedání účastnil jen nepravdělně a 30. listopadu 1886 ze zdravotních důvodů požádal o poskytnutí čtyřměsíční dovolené. Viz SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 253 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 297. Jaroslav Červený rovněž rezignoval na post starosty hradeckého Sokola. Viz *Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930*, s. 43; TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 34.

deckého divadelního svatostánku, které proběhlo 24. března 1885, což se stalo velkou společenskou událostí ve městě, na níž nechyběl žádný významnější občan.⁸¹

Bohumilovi Červenému jako živnostníku, majícímu vlastní obchod, nezbyvalo mnoho volného času. Snažil se především hájit své profesní zájmy, a to na půdě Grémia obchodníků v Hradci Králové. Ponejprv jej členové zvolili místostarostou a v roce 1886 jejím starostou.⁸² Dále zasedal ve výboru královéhradecké záložny.⁸³

Oproti synům V. F. Červený s ohledem na svůj pokročilý věk postupně opustil i své poslední zbylé posty ve spolcích. S poukazem na svoji práci ve firmě i náročnou činnost v městském zastupitelstvu dne 15. května 1886 rezignoval na předsednictví ve „svě“ oblíbené hradecké záložně. Prostřednictvím vyslané deputace se členové snažili svého dlouholetého činovníka od svého záměru svést, avšak Červený trval na svém a s konečnou platností své rozhodnutí potvrdil.⁸⁴

Z důvodu přibývajících zdravotních problémů a pro načerpání nových sil odjel v srpnu 1886 do lázní ve Vápenném Podole u Heřmanova Městce, které byly i oblíbeným místem odpočinku Dr. A. P. Trojana, s nímž se zde také setkal a trávil většinu volného času.⁸⁵

Přesto, že se na začátku druhé poloviny osmdesátých let V. F. Červený stáhl ze spolkového života, jeho dům i nadále plnil funkci vyhlášeného společenského centra, avšak s ohledem na rozmach medií a spolkového života již menší než v šedesátých letech. Pouze již nepravidelně do domu Červených zavítali i pražští přátelé. V druhé polovině osmdesátých let nejčastěji přijížděl do Hradce Králové Jan Neruda. Při svých zdejších pobytech se vždy podělil s V. F. Červeným o nejnovější politické aktuality a zároveň vyslechl novinky z dění v Hradci jako podnět pro své fejetony a články.⁸⁶

V létě roku 1885 navštívil dům Červených mimo jiné i syn Františka Červeného, Václav, který přijel z Ameriky společně s celou skupinou českých emigrantů.

⁸¹ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 721; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 34 - 38; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 142.

⁸² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, inv. č. 1691 (sign. III 1884/876), kart. č. 276; *Čtvrt století obchodního gremia v Hradci Králové*, Hradec Králové 1910, Bratři Peřinové, s. 5 - 7; *Grémium obchodníků v Hradci Králové*, In: Ratibor, roč. IV, 1886, č. 7, s. 67.

⁸³ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 - 1912*, s. 36.

⁸⁴ SOKA Hradec Králové, Záložna Hradec Králové, inv. č. 12, 17, kart. č. 1; TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 - 1912*, s. 36.

⁸⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 671.

⁸⁶ *Tamtéž*, s. 667 - 668.

Po návštěvě Národního divadla mladý Čecho - američan navštívil i své příbuzné v Hradci Králové.⁸⁷

---

⁸⁷ *Tamtéž*, s. 662 - 665.

III. 10. V roli místní autority v době vyhrocených nacionálních nálad v české společnosti (1887 – 1896)

Na jaře roku 1887 poznamenalo společenské dění v Čechách vypuknutí tzv. „drobečkové aféry“, jež zavedla příčinu mladočeským poslancům k přehodnocení jejich dosavadní práce na říšské radě v rámci Českého klubu. V následných měsících vedla k rozpoutání nového politického boje mezi mladočechy a staročechy o dominantní postavení na české politické scéně. V. F. Červený jako pravidelný odběratel Národních listů velmi pozorně sledoval nastalé změny a veřejně se stavěl za názory mladočeských představitelů.¹

I Hradec Králové měl v roce 1887 svou malou aféru, o kterou se postaralo uzavření nové budovy královéhradeckého divadla z důvodu zjevných stavebních nedostatků, způsobených především úspornou a nekvalitní přestavbou starého domu.² V předchozích letech právě V. F. Červený upozorňoval na možná úskalí při rekonstrukci starého objektu. Proto se Václav i Jaroslav Červení v zastupitelstvu alespoň zasazovali o provedení důkladných dodatečných stavebních oprav.

Mimo práci v zastupitelstvu se V. F. Červený zajímal a materiálně podporoval činnost řady královéhradeckých spolků. Pro další rozvoj hudby hradečtí nadšenci založili v tomto roce Filharmonickou jednotu. Doposud k tomuto účelu sloužil orchestr Živnostensko-čtenářské jednoty a smyčcový orchestr Besedy. Nově ustanovenému spolku poté poskytl Červený veškeré dechové nástroje za symbolickou úhradu.³ Jinak trávil svůj čas povětšinou v továrně a doma mezi svými nejbližšími. U Červených navíc nebylo nouze o návštěvy, počínaje delegacemi nejvyšších státních úředníků až po řadové občany. V červenci roku 1887 navštívil rodinu Červených opět syn strýce Františka Červeného – Václav Červený. Červení proto uspořádali v hradecké Sokolovně dne 4. července 1887 slavnostní večírek, jehož se účastnili i řadoví členové Sokola. Při této příležitosti zástupci vedení Sokola udělili Jaroslavu Červenému za jeho zásluhy čestné členství v této organizaci.⁴

Červeného synové se i v druhé polovině 80. let významně spolupodíleli na zdejším společensko – kulturním dění. Jaroslav Červený v letech 1887 - 1888 působil

¹ URBAN, O. : *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 386.

² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 682.

³ MIKAN, J.: *Výstava památek hudebního života v Hradci Králové*, Hradec Králové 1932, s. 13; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 683.

⁴ *Návštěva amerických Sokolů v Hradci Král.*, In: *Ratibor*, roč. IV, 1887, č. 42, s. 447.

v městském zastupitelstvu a v „*Obecní kuchyni*“ na postu jednatele.⁵ Navíc byl v roce 1890 poprvé zvolen do výboru hradecké záložny, kde se angažoval i jeho bratr Bohumil.⁶

Stanislav Červený zastával post náčelníka hradeckého Sokola a v roce 1887 spolu s ostatními činovníky věnoval velké úsilí přípravám na pražský všesokolský slet, který však nakonec nebyl úřady povolen. Zklamání nad nezdarem akce i značná pracovní vytíženost v rodinném podniku jej vedly k rezignaci na místo sokolského náčelníka.⁷ Přesto, že se vzdal vedoucí pozice v královéhradeckém Sokole, zůstal i nadále jeho agilním členem. Mimo jiné navštívil s hradeckými Sokoly i slovanské slavnosti v Lublani. Působil rovněž jako jednatel Klubu českých velocipedistů v Hradci Králové.⁸ V osobním životě Stanislava Červeného zaměstnávaly přípravy na svatbu s Antonií Čihákovou z Úpice, k jehož uzavření obdržel otcovo svolení.⁹

Otakar Červený společně s manželkou Marií přesídlili v roce 1887 do Kyjeva, kde Otakar začal řídit filiálku hradecké firmy. Zbylý svůj čas věnoval činnosti v řadě zdejších vzdělávacích a dobročinných spolků. Podílel se mimo jiné na založení Slovanské besedy v Kyjevě a následně zasedal v jejím výboru.¹⁰ S ohledem na značně zdolouhavou a vysilující dopravu do Čech, jezdili do Hradce Králové pouze ojedinele a kontakt s příbuznými udržovali prostřednictvím čilé korespondence.¹¹

Otcovi ze všech synů přiděloval nejvíce starostí svým nepříliš velkým obchodním nadáním syn Bohumil. Jeho obchod nenesl patřičný zisk, ba právě naopak. Proto si musel půjčovat peníze na dodávky zboží. Rodinný přítel a zkušený obchodník A. Komárek mu proto radil, aby vyhlásil veřejný konkurs na svůj obchod a tak předešel ještě většímu zadlužení. V. F. Červený s tím však nesouhlasil, nechtěl při-

---

⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, strojopis, s. 694; Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5885. Obecná kuchyň - jednalo se o charitativní podnik, poskytující jídlo nejchudším sociálním vrstvám ve městě. Václav F. Červený i syn Jaroslav se v roce 1889 významně spolupodíleli na uspořádání jubilejní slavnosti hradeckého Sokola. Slavnost se uskutečnila v srpnu za masové účasti obyvatel z celého okresu. Zasluhou a péčí Jaroslava Červeného se realizovalo vydání pamětního spisu „*25 let Sokola v Hradci Králové*“, do něhož přispěl vlastními vzpomínkami a postřehy. Viz *Sokolská slavnost v Hradci Králové*, In: *Slovan*, roč. VIII, 1890, č. 32, 9. 8., nestránkováno.

⁶ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 41.

⁷ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 694; *Sokolská župa východních Čech*, In: *Ratibor*, roč. IV, 1887, č. 30, s. 338.

⁸ SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřižků, krabice s výstřižky z roku 1893.

⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 689, 728.

¹⁰ *Tamtéž*, s. 719.

¹¹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: *Osvěta lidu*, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2.

pustit veřejnou ostudu a rozhodl se uhradit veškeré synovy dluhy. Zároveň Bohumilovi nabídl místo účetního v rodinné firmě, což s povděkem přijal.¹²

V. F. Červeného netěšilo ani chování dcery Marie, která přes jeho nesouhlas chodila s rakouským důstojníkem Bohumilem Židem. Po neustále odkládaném otcově svolení se jejich svatba konala až 29. června 1888.¹³

Na konci osmdesátých let však ustoupily rodinné starosti V. F. Červeného do pozadí, neboť léta 1889 - 1890 byla nejen v Hradci Králové bohatá na významné politicko- společenské události. Nejdříve na jaře 1889 město žilo novými obecními volbami, v nichž voliči zvolili do obecního zastupitelstva 257 hlasy znovu V. F. Červeného, ale i Jaroslava 192 hlasy, který byl následně zvolen členem městské rady. V. F. Červený působil v účetním odboru a Jaroslav v policejním, zdravotním, požárním a muzejním. Navíc byl zvolen do Okresní školní rady.¹⁴

Již na začátku července proběhly v Čechách řádné volby do zemského sněmu, jimž předcházela bouřlivý předvolební souboj mladočechů a staročechů. V Hradci Králové mladočeši postavili svého kandidáta pouze pro venkovské obce, nikoliv však pro město. Proto se V. F. Červený rozhodl kandidovat.¹⁵ Při volbách získal celkově pouze 266 hlasů, naproti tomu jeho protivník staročech Dr. Kvíčala 836 hlasů. V. F. Červený v samotném Hradci Králové sice jednoznačně zvítězil, ale v Josefově a Jaroměři zcela propadl z důvodu zanedbání své předvolební kampaně.¹⁶ Přes osobní neúspěch se V. F. Červený mohl alespoň těšit z celkového výsledku právě skončených voleb, z nichž sice staročesi vyšli vítězně, ale mladočeši oproti předchozím letům zaznamenali výrazný nárůst poslaneckých mandátů, což byl zcela jasný signál pro představitele mladočechů, že jejich kritika dosavadní „drobečkové politiky“ byla oprávněná. Na druhé straně výsledky voleb vyvolaly zděšení v staročeském táboře i císařský dvůr včetně mocnáře vyjádřil nelibost nad volebními výsledky. Nečekané výsledky voleb vyvolaly novou vlnu zájmu o politickou situaci v Čechách ze strany obyvatel, ale i Taaffeho vlády, která se snažila vyřešit napjaté národnostní spory

¹² Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 691 - 693. Manželka Bohumila Červeného Marie porodila dne 14. 8. 1887 syna Jiřího.

¹³ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 706.

¹⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 255 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 90, 167, 177 - 177b, 213 - 214, 284; *Jaroslav Červený*, In: *Osvěta lidu*, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 - 5.

¹⁵ Srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 - 1918*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 811.

¹⁶ *Volby*, *Národní listy*, roč. XXIX, 1889, č. 185, 7.7. Při volbě v Hradci Králové obdržel V. F. Červený 246 hlasů, oproti tomu Dr. Kvíčala 157 hlasů.

v Čechách, ukončit německou pasivní rezistenci zemského sněmu a opětně posílit postavení staročechů oproti mladočechům. Výsledkem následných česko – německých jednání se staly tzv. punktace, které přes drobné zisky pro českou stranu především otevíraly cestu k možnému postupnému národnostnímu a později i politickému rozpadu země.¹⁷

V zimě 1890 mladočeští politici proto toto ujednání razantně odmítli a po celých Čechách začali organizovat kampaně proti punktacím. V Hradci Králové se do tohoto „protipunktačního“ hnutí zapojil osobně i sám V. F. Červený podporován synem Jaroslavem. V dubnu 1890 uspořádal V. F. Červený v prostorách královehradecké Sokolovny veřejné sezení se spoluobčany, v jehož průběhu vysvětloval občanům nevýhody a možná úskalí pro další vývoj veřejné správy v Čechách plynoucí z dohody mezi staročechy a německými liberály.

Přes svoji politickou angažovanost na začátku devadesátých let nezapomínal V. F. Červený ani na práci v městském zastupitelstvu, které žilo projednáváním otázek týkajících se stavebního rozvoje Hradce Králové. V květnu 1890 se měli narychlo sejít zastupitelé k projednání a schválení regulačního plánu, k čemuž však chyběly všechny potřebné podklady. Na listině potvrzující účast zastupitelů na zmíněné mimořádné schůzi nalezneme u kolonky V. F. Červeného jeho poznámku: „*Nejsme architekti světa bychom za několik hodin rozhodli!!!*“¹⁸ Na schůzi konané 22. května poté vystoupil s vlastními připomínkami: „...*Nechtěl jsem dříve mluvit z té příčiny, protože jsem nechal místo jinému; myslím, že já jako laik ve věci té bych nepřišel vhod.*

Jest pravda; měli jsme plány vyloženy dva měsíce ale já to slyším dnes ponejprv. A to proto, že nejsem zvyklým na rohách čísti. –

Než to by se všechno dalo nahraditi; máme zde plány před očima, které mají souhlasit a musí býti korektní s vel. plánem.

Na těch plánech malých nemáte však míru; žádnou kanalisaci, plynárnu a vodovody. Není šířka ulic naznačena; zkrátka chybí veliká část na těch plánech. To již bylo myslím to nejmenší. Zkrátka, přihlížeje k okolnostem těmto, nacházím dále, že jsou ulice nerovné. Musí se pamatovati, že dle tohoto plánu bude se stavěti třeba za sto let a tu tedy jest potřeba řídit se dle nejnovějších vzorů měst ve Francii a Ně-

¹⁷ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 395 - 400.

¹⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 255 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 287 – 287b.

mecku...“¹⁹ Jak je patrné z citovaného úryvku, snažil se V. F. Červený svými návrhy přispět k zdárnému stavebnímu rozvoji města, přičemž uplatňoval své zkušenosti a poznatky ze svých pobytů v evropských velkoměstech. Prozíravě proto prosazoval plány a záměry počítající se značným demografickým nárůstem obyvatelstva, k čemuž se snažil přizpůsobit uvedené urbanistické plány. Přes přibývajícím věkem neztratil při bouřlivých diskusích nic na své dřívější razanci. Navíc při jednáních zastupitelů mu velmi napomáhala jeho veřejná autorita, které se těšil nejen mezi ostatními zastupiteli, ale i řadovými občany.

Při posuzování společenského a sociálního postavení V. F. Červeného na začátku devadesátých let jej můžeme zařadit mezi královéhradeckou „*elitu*“. Toto postavení zdaleka nevyplývalo pouze z majetkových poměrů, tj. z vlastnictví prosperující továrny a placení nejvyšších daní, ale i ze zastávaných veřejných postů a značné společenské prestiže, které se V. F. Červený těšil nejen mezi svými královéhradeckými spoluobčany.²⁰

Jeho synové však žili v určitém „*otcově stínu*“, čemuž napomáhala i jejich soužití ve společném domě. Neboť, jak vyplývá ze sčítání lidu dle čísel popisných, které proběhlo v Hradci Králové v roce 1890, v domě č. p. 120 byli přihlášení tři vlastníci, a to V. F. Červený a jeho synové Jaroslav a Stanislav. V domácnosti V. F. Červeného byla přihlášena jedna služka – Anna Novotná, v domácnosti Stanislava Červeného jeho manželka Antonie a služebná Františka Suchánková. S Jaroslavem Červeným ve společné domácnosti žila manželka Rudolfa, dcery Jaroslava, Josefa, Rudolfa a služebná Terezie Kabrhelová.²¹ Otec si navíc uchovával výrazný vliv na veřejné aktivity zejména Jaroslava, který byl spíše melancholické povahy. Syn Bohumil se po krachu svých podnikatelských ambicí zcela podrobil otcovým názorům a jeho vůli.

¹⁹ Tamtéž, s. 295b - 296b.

²⁰ Srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827; PEŠEK, J.: *Výzkum komunálních elit v Čechách a v zahraničí*, In: *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848 – 1918*. Sborník příspěvků z konference Archivu města Prahy 1994, Praha 1997, s. 21 – 38; URBANITSCH, P.-BRUCKMÜLLER, E.-STEKL H.: *Regionen, Gruppen, Identitäten. Aspekte einer Geschichte des Bürgertums in der Habsburgermonarchie*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 11 - 39.

²¹ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2615 – Sčítání lidu, čp. 120, kart. č. 1330. Manželka Stanislava Červeného, Antonie, narozena 18. 2. 1870. Manželka Jaroslava Červeného, Rudolfa, narozena 11. 11. 1852 a jejich dcery Jaroslava (2. 8. 1878), Josefa (29. 10. 1879) a Rudolfa (27. 4. 1882.)

V roce 1891 V. F. Červený spolu se syny očekávali s velkými nadějemi otevření Jubilejní zemské výstavy v Praze, která se stala po bojkotu ze strany českých Němců demonstrací české dovednosti, zdatnosti a vyspělosti. Její konání představovalo událost celonárodního významu s politickým podtextem.²² Za účelem organizace obesílání tohoto podniku se konala v Hradci Králové schůze delegátů, z nichž se volil ústřední výbor. Jednatel se stal Jaroslav Červený, V. F. Červený přes četné návrhy a žádosti odmítl přímou účast v tomto orgánu, ale přislíbil případnou pomoc či kompetentní radu.

V. F. Červený se syny obeslal výstavu rozsáhlou firemní expozicí a osobně se zúčastnil jejího průběhu. Při této příležitosti se také osobně setkal s rakousko-uherským panovníkem Františkem Josefem I., který se při návštěvě výstaviště seznámil mimo jiné i s expozicí jejich rodinné firmy. Na stárnoucího V. F. Červeného hluboce zapůsobily i technické atrakce představené při příležitosti konání této akce, zejména Křížíkova světelná barevná fontána.

Přípravy na Jubilejní výstavu, jako velkou „národní“ a společenskou událost, odsunuly na čas do pozadí bouřlivé diskuse o „*punktačích*“.²³ V březnu konané volby do říšské rady však znovu polarizovaly politické napětí v Čechách. V těchto volbách již V. F. Červený nekandidoval, ale pouze předsedal místní volební komisi. Ve zdejších volebních obvodech jasně zvítězil mladočech G. Eim se svým protipunktačním programem. Rovněž celkový výsledek voleb jasně vyzněl ve prospěch mladočechů, což demonstrovalo většinový nesouhlas Čechů s punktačním programem a zapříčinilo definitivní rozpad Českého klubu na říšské radě.²⁴

Radostnou náladu nad zdárným průběhem Jubilejní zemské výstavy i vzestupem politické prestiže mladočechů zkalila V. F. Červenému pouze zpráva o náhlé smrti jeho přítele Jana Nerudy dne 22. srpna 1891.²⁵

Přes již velmi značně omezenou společenskou činnost se V. F. Červenému stále dostávalo veřejných poct, v roce 1891 jej například jmenovali čestným čle-

²² HLAVAČKA, M. – KOLÁŘ, F.: *Češi, Němci a jubilejní výstava 1891*, In: ČČH, roč. 89, 1991, č. 4, s. 493 – 518.

²³ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 256 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 76b – 77; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 730 - 731.

²⁴ SOkA Hradec Králové, Sbirka novinových výstřížků, rok 1891, *Volba říšského poslance za Hradec Král.*

²⁵ SOkA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 355.

nem akademického spolku Dobroslav v Hradci Králové.²⁶ Navíc na rok 1892 připadlo padesátileté výročí Červeného podnikatelské činnosti v Hradci Králové, což se neobešlo bez okázalých oslav.

Obecní zastupitelé se dne 22. dubna 1892 usnesli na jeho jmenování čestným měšťanem s následujícím odůvodněním: „*Zvláštní a vynikající zásluhy 30ti letou zdatnou činností co člen zastupitelství obecního a světová pověst jeho co velkopřemyslníka...*“²⁷ Jak je navíc patrné ze zápisů ze schůzí zastupitelstva udržoval si stále svěžího ducha.²⁸

Na 8. května 1892 pak připadly velkolepé oslavy Červeného jubilea. Nejdříve jej navštívila městská delegace složená z I. Lhotského a L. Pospíšila, která mu předala diplom, po nich následovaly gratulace představitelů spolkových a zájmových organizací. Večer se uskutečnil slavnostní pochodňový průvod k domu V. F. Červeného, jehož se v hojném počtu zúčastnili zejména Sokolové, členové ostatních zájmových spolků, dělníci z Červeného firmy a sousedé. U jeho obydlí se početný průvod zastavil a členové Slavjanu na počest oslavence zazpívali několik písní za doprovodu sokolské hudby. Poté V. F. Červený přijal zástupce jednotlivých zúčastněných spolků a organizací. Slavnost poté pokračovala za bujarého veselí v prostorách Živnostensko-čtenářské besedy až do ranních hodin. Na oslavy přijel i Otakar Červený z Kyjeva. Druhý den se V. F. Červený s rodinou odebral do chrámu Sv. Ducha, kde se konala mše.²⁹

V soudobém tisku se objevila řada článků oslavujících jeho osobu a jím dosažené úspěchy. Vyvážený a realistický článek o V. F. Červeném napsal F. V. Kodým, v jeho závěru shrnuje, v čem spočíval hlavní jeho přínos pro českou občanskou společnost: „...*Dnes více než kdy jindy obrací se pozornost lidstva k průmyslu a století XIX., nazvané dobře stoletím páry a elektřiny, nutí každého, aby vzdělával se a pokračoval, přemýšlel a zdokonaloval se, zvláště v oboru průmyslu a vědění stále... Ve snažení takovém a ve chvatném úsilí našem jest nám ale vždy potřebí vzorů ukazujících nám dráhu, po níž jest nám kráčet a pobádajících nás tenkrát, když bychom*

²⁶ *Almanach akademického spolku Dobroslav v Hradci Králové*, Hradec Králové 1928, nestránkováno.

²⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 239 – Kniha čestných měšťanů, p. č. 11; kn. č. 257 – Zápis z schůzí zastupitelstva, s. 97 - 97b.

²⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 257 – Zápis z schůzí zastupitelstva, s. 81b-82,91; SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 21 – Jmenování čestným měšťanem Hradce Králové, fascikl č. 1.

²⁹ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 764; *Oslava 50letého trvání dvorní továrny V. F. Červený a synové v Hradci Král.*, In: Ratibor, roč. IX, 1892, s. 235.

*nezdary umdleni jsouce, klesali. Jedním z takových vzorů ryzího zrna a pevnosti, mravenčí trpělivosti a vytrvalosti – jest V. F. Červený.*³⁰

Na schůzi městského zastupitelstva dne 3. června 1892 pronesl před přítomnými zastupiteli V. F. Červený děkovnou řeč: „...uvádí, že *ctilo až dosud zastupitelství obecní zásluhy o církev, jakož i zásluhy o občanstvo vůbec, avšak tím že neskončilo, nýbrž že uznalo i zásluhy českého průmyslu, jehož si až dosud málo všimáno, čemuž však u průmyslu českoněmeckého tak nebylo.*

*Dále praví, že jest obec zdejší první, která uznala váhu českého průmyslu a pp. členové zastupitelství zdejšího, že dali podnět k tomu, aby i veškerá města v království Českém uznala muže o průmysl zasloužilé. Nebudou-li zásluhy tyto od měst uznávány, podotýká pak, nemožno prý očekávati, že by za hranicemi došly uznání. Na to uvádí p. Václ. Červený dále, že učinili pp. členové zastupitelství obecního vyznamenáním, jež mu udělili skutek veliký, ne co se osoby jeho dotýče, nýbrž českému průmyslu na počest a jménem tohoto českého průmyslu vzdává pak zastupitelství obecnímu díky nejvřelejší.*³¹ Z tohoto Červeného emotivního proslovu je důležité postřehnout jím vyjádřenou celoživotní ideu, která spočívala v jeho snaze o pozvednutí úrovně českého průmyslu a živností na evropskou úroveň, což pokládal za nezbytný předpoklad úspěšného završení procesu utváření plnohodnotné české občanské společnosti, která měla být plně rovnocenná s ostatními evropskými.

Po skončení oslav odjel V. F. Červený na zotavenou do lázní ve Vápenném Podole. Na jeho zdravotní stav však v těchto letech velmi negativně působily zprávy o úmrtích jeho nejbližších přátel. V tomto roce zemřel jeho nejlepší královéhradecký přítel Kristián Stefan, s nímž jej pojilo dlouholeté přátelství.³²

Na rozdíl od značně omezených veřejných aktivit samotného V. F. Červeného zůstali Červeného synové na začátku devadesátých let nadále výrazně zapojeni do společenského dění. Syn Jaroslav zasedal v městském zastupitelstvu jako radní, kde měl na starost policejní a zdravotní záležitosti.³³ Dále se podílel na činnosti Ústřední

³⁰ KODYM, F.V.: *V. F. Červený a závod jeho v Hradci Králové*, In: Ratibor 1892, roč. IX, č. 3, s. 209.

³¹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 257 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 101 - 102.

³² *Kristian Stefan*, Ratibor, 1892, roč. IX, č. 4, 23. 1., s. 37 – 38; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 766, 777 - 783.

³³ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 257 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 242b - 244b, 251 – 251b, 394 - 395; *Jaroslav Červený*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5.

matice školské, v záložně jej v únoru 1892 zvolili místostarostou.³⁴ Bohumil Červený mimo své povinnosti v záložně a v Živnostensko-čtenářské jednotě přispíval články do Ratibora.³⁵ Stanislav přes dostatek práce ve firmě se aktivně účastnil dění v hradeckém Sokole, kde zasedal v jeho výboru. Za své zásluhy o rozvoj Sokola a šíření jeho myšlenek byl jmenován čestným členem této organizace.³⁶

Na jaře roku 1893 pokračovaly v Čechách protesty mladočechů proti snaze vlády prosadit punktační ujednání. V květnu zahájili mladočeši formální obstrukci zasedání zemského sněmu, při nichž došlo k násilnostem a vřavě. Sněm byl nakonec na příkaz vlády uzavřen a bouřlivá atmosféra se poté přenesla do pražských ulic i do ostatních českých měst. V Hradci Králové však neproběhly nové masové protestní akce proti punktacím, ani za všeobecné hlasovací právo. Obyvatelé Hradce Králové spíše vyčkávali a bedlivě sledovali dění v Praze.³⁷

V. F. Červený se i nadále zajímal o politické dění, ale již neorganizoval veřejná shromáždění. V únoru 1893 navíc V. F. Červeného velmi zasáhla zpráva o smrti jeho dobrého přítele Dr. A. P. Trojana, na něhož se v dřívějších letech obracel o radu v souvislosti se svými cestami do vzdálených míst, a v posledních letech se spolu pravidelně střetávali v lázních.³⁸

Přes pokračující bouřlivé události v Praze i v letních měsících, které vyvrcholily vyhlášením výjimečného stavu, v Hradci Králové i nadále panovala poklidná atmosféra a město žilo svými vlastními problémy. Pozornost královéhradeckých občanů poutala především otázka uzavření smlouvy o konečném majetko-právním vypořádání s vojenskými úřady v záležitosti vojenských pozemků a nemovitostí, které město chtělo převzít do svého vlastnictví. Přesto, že již v roce 1884 proběhl slavnostní průlom hradeb, převod a definitivní podmínky vyrovnání zůstaly stále otevřeny. Právě V. F. Červený věnoval v předchozích letech této problematice nemálo úsilí a času.³⁹

³⁴ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 43.

³⁵ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 755.

³⁶ TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, s. 40; *Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930*, Hradec Králové 1930, s. 43; SOKA Hradec Králové, Sbirka novinových výstřížků, rok 1891, *Ze Sokola kralohradeckého*.

³⁷ URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, s. 416 - 418.

³⁸ Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 786.

³⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 257 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 321 – 324. Až 3. dubna 1893 uzavřela obec s vojenským a finančním erárem smlouvu, dle níž zakoupila veškeré zdejší pevnostní objekty a pozemky za 1 001 352 zl.

Až 22. října 1893 došlo ke slavnostnímu převedení vojenských pevnostních pozemků a objektů za náhradu na město. V. F. Červený se této významné události nezúčastnil, jelikož onemocněl.⁴⁰ V následujících měsících zámožnější obyvatele Hradce Králové především zajímal možný odkup bývalých hradebních pozemků. Ani Červeného synové nezůstali stranou od tohoto „bouřlivého“ dění, Bohumil si zakoupil parcelu na pozdější Pospíšilově třídě, Jaroslav a Stanislav na novém nábřeží.⁴¹

Hradec Králové žil v tomto roce i přípravou konání Národopisné výstavy, která měla okolnímu světu ukázat překotný společenský a hospodářský vývoj zdejšího regionu v posledních letech. K přípravě její organizace se ustavil komitét, jehož členové si zvolili za svého předsedu Jaroslava Červeného. Do přípravného komitétu byl přizván i V. F. Červený, který však s ohledem na svůj pokročilý věk účast odmítl, ale přislíbil poskytnout radu či jinou výpomoc.⁴²

O prosazení a realizaci tohoto na hradecké poměry velkolepého podniku se velkou měrou zasloužili V. F. Červený i Jaroslav Červený. Oba zasedali v městském zastupitelstvu, kde razantně hájili přínos plánované akce pro celý region.⁴³ Na schůzích museli několikrát obhajovat účelnost a prospěšnost konání výše zmíněné výstavy. Zároveň se snažili získat od města co největší finanční podporu.⁴⁴

Následné konání velkolepé Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové v roce 1894 se stalo událostí prvořadého významu pro celou oblast severovýchodních Čech. Jaroslav Červený jako předseda této akce měl plno starostí s organizací přípravných prací. Bohumil Červený zasedal ve výkonném výstavním výboru, V. F. Červený, ač nebyl oficiálním členem toho výboru, se snažil dle svých možností a zkušeností přispět ke zdaru této akce. Dne 12. srpna se uskutečnilo slavnostní otevření výstaviště a při této příležitosti pronesl Jaroslav Červený zahajovací projev.⁴⁵

⁴⁰ Tamtéž, kn. č. 258 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 329 – 331, 341b.

⁴¹ Tamtéž, kn. č. 261 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva (1896), s. 331a,b, 402; Soukromý archiv S. Červené, Červený J. – *Rodinná kronika*, s. 797.

⁴² SOKA Hradec Králové, Děkaný a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 355.

⁴³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 258 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 17b – 19, 64, 137 b - 138b.

⁴⁴ Tamtéž, kn. č. 258 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 209b – 210b.

⁴⁵ *Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava pro východní Čechy v Hradci Králové ve dnech 12. až 26. srpna 1894*, In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 5, s. 49 - 50; *Výstava v Hradci Král. r. 1894*, In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 8, s. 91; *Katalog Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové*. Praha 1894, s. VI.

Na průběh výstavy se přijel z Ruska podívat i Otakar Červený. Společně s otcem navštívili výstaviště. Z dochované dobové fotografie je zřejmé, že Otakar během svého pobytu v Hradci Králové poutal pozornost značné části zdejších obyvatel díky svému extravagantnímu zevnějšku, neboť si nechal narůst dlouhý černý plnovous a oblékal si tradiční ruské oblečení.⁴⁶

Výstava se setkala se značným zájmem nejen místního obyvatelstva, ale přijelo ji navštívit i velké množství jednotlivců a organizovaných skupin ze vzdálenějších českých měst, kteří se chtěli inspirovat touto akcí. Po jejím zdárném průběhu a slavnostním ukončení se dostalo Jaroslavu Červenému jako předsedovi organizačního výboru veřejného uznání a pochvaly za vynaložené úsilí o zdar celé prestižní akce.

Přes osobní účast V. F. Červeného na výše zmíněné výstavě a několika dalších veřejných akcích se jeho zdravotní stav neustále zhoršoval, což se velmi markantně projevilo na jeho působení na půdě městského zastupitelstva. Již od podzimu 1893 se zasedání zastupitelstva účastnil nepravidelně a vlastních jednání spíše pouze pasivně. Oproti předchozím letům inicioval velmi málo vlastních návrhů. Jeho ojedinělé připomínky směřovaly především k podpoře dalších nově vznikajících odborných škol.⁴⁷ Rovněž v roce 1894 se V. F. Červený účastnil schůzí zastupitelstva z důvodu stálých zdravotních problémů již jen sporadicky.⁴⁸ Jeho úsilí se upínalo především na pomoc synům při vedení podniku. V únoru jej navíc těžce zasáhla zpráva o předčasné smrti manželky jeho syna Stanislava, Antonie, rozené Čihákové, jež zemřela dne 17. února 1894 ve věku pouhých 24 let na souchotiny.⁴⁹

Od podzimu 1894 již V. F. Červený trávil většinu času doma, kam za ním chodily návštěvy. Pro zhoršující se zdravotní stav se již vůbec neúčastnil schůzí městského a okresního zastupitelstva. Červeného zdravotní problémy se nadále stupňovaly a od léta roku 1895 byl trvale upoután na lůžko. Pravidelně za ním proto docházel hradecký lékař MUDr. O. Klumpar.⁵⁰

⁴⁶ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek - fotografie V. F. Červeného a syna Otakara na výstavišti; viz obrazová příloha č. 5.

⁴⁷ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 258 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 195b, 244 - 244b.

⁴⁸ Tamtéž, kn. č. 259 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 163 – 164, 222b, 240b, 490.

⁴⁹ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. – Protokoly o úmrtí; SOkA Hradec Králové, Sbirka novinových výstřižků, rok 1894, *Úmrtí*.

⁵⁰ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 260 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 20; *Upřímným díkem*, Ratibor, roč. XIII, 1896, č. 5, s. 66. Srovnej SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L.: *Lékař a smrt*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 383 - 398.

Dřívější otcovu veřejnou aktivitu v městském zastupitelstvu převzal syn Jaroslav Červený, který však s otcem podrobně konzultoval své předkládané návrhy a iniciativy. Jako člen městské rady měl na starost policejní referát a po úmrtí Ladislava Pospíšila i referát muzejní.⁵¹ Jaroslav Červený byl navíc v roce 1894 zvolen do okresního zastupitelstva a také starostou hradecké záložny. Působil spolu s bratrem Bohumilem i v Místní odbočce Národní jednoty severočeské.⁵²

V obecních volbách roku 1895 již V. F. Červený nekandidoval, naproti tomu byl Jaroslav Červený zvolen na post prvního radního. Spolu s tehdejší starostou města JUDr. Fr. Ulrichem se tak výraznou měrou spolupodílel v následujících letech na překotném urbanistickém rozvoji města. Jeho hlavní doménou působnosti však zůstaly školské a muzejní záležitosti.⁵³ Jaroslav Červený například významně podpořil konání reprezentativní Národopisné výstavy v Praze, kam díky jeho iniciativě město zapůjčilo celou řadu unikátních muzejních exponátů.⁵⁴ Na organizaci této národopisné výstavy se rovněž spolupodílel i Otakar Červený, neboť jej výstavní výbor požádal o spolupráci na tvorbě česko – ruského oddělení, čemuž ochotně vyhověl.⁵⁵

Z iniciativy J. Červeného navíc začaly již v roce 1895 za redakce L. Domečky vycházet osvětové brožury věnované nejstarším archeologickým a písemným památkám vážícím se k historii města Hradec Králové. Jak je patrné ze seznamu dárců, Jaroslav Červený patřil i k významným mecenášům připravovaného muzea, do jehož vytvářených sbírek věnoval například v roce 1895 mědirytinu Hradce Králové z roku 1690, zakoupenou v Berlíně.⁵⁶

Jaroslav Červený, díky svému postavení uznávaného průmyslníka, usiloval jako již jeho otec V. F. Červený o vytvoření samostatné obchodně živnostenské ko-

⁵¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 259 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 20, 177b – 178; *Jaroslav Červený*, In: *Osvěta lidu*, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5. Již v roce 1892 například navrhl odborné popsání nejvýznamnějších muzejních památek a jejich zveřejnění v tisku.

⁵² *Jaroslav Červený*, In: *Osvěta lidu*, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5; SOKA Hradec Králové, Sbírká novinových výstřížků - rok 1894, *Místní odbor Národní jednoty severočeské*.

⁵³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 260 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 92, 93.

⁵⁴ Tamtéž, kn. č. 260 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 163b - 165.

⁵⁵ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3. Bratr Stanislav Červený, aby podpořil co největší účast obyvatel Hradce Králové a jeho okolí na pražské výstavě, zorganizoval vypravení zvláštního vlaku do Prahy. Viz SOKA Hradec Králové, Sbírká novinových výstřížků, krabice s výstřížky z roku 1895.

⁵⁶ SOKA Hradec Králové, Sbírká novinových výstřížků, krabice s výstřížky z roku 1895; *Zpráva o městském historickém muzeu v Hradci Králové za rok 1898*, s. 4, 8. V souvislosti se sbírkami Městského muzea musím upozornit i na početné dary věnované Otakarem Červeným pobývajícím v Rusku. Jednalo se o vzácné předměty pocházející jak z kyjevské oblasti, tak i vzdálenějších oblastí Ruska. Jak vyplývá ze seznamů darovaných předmětů jednalo se o ikony, kroje a jiné předměty.

mory v Hradci Králové. K zřízení tohoto samosprávného orgánu musel daný obvod splňovat i přesně dané podmínky, mezi jinými i existenci obchodních škol a průmyslového muzea. Proto se Jaroslav Červený výrazně zasazoval o jejich zřízení v Hradci Králové. Již v roce 1895 zasedal v kuratoriu pro zřízení obchodní akademie i v kuratoriu městského průmyslově - historického muzea.⁵⁷

Ostatní Červeného synové svoje veřejné aktivity spíše omezovali v důsledku nových povinností v rodinné firmě i s ohledem na své aktivity spojené s výstavbou svých vil. Například Bohumil Červený se ještě v první polovině 90. let významně angažoval v Živnostensko – čtenářské jednotě, z jejíhož výboru však v roce 1895 odstoupil v důsledku nových povinností souvisejících s dohledem nad stavbou svého domu na Pospíšilově třídě čp. 289. Nadále však zasedal ve výboru občanské záložny.⁵⁸

Na začátku nového roku 1896 se zdravotní problémy V. F. Červeného zhoršily a dne 19. ledna 1896 v 6 hodin 45 minut zemřel. Lékařská diagnóza stanovila příčinu úmrtí marasmus.⁵⁹ Tělo zemřelého bylo ještě před samotným pohřbem umístěno na katafalku v hradecké Sokolovně, u nějž stálo čestnou stráž osm Sokolů. Před rakví se nacházela i poduška se všemi jeho obdrženými řády a vyznamenáními, dále zde leželo nepřeborné množství věnců.

Velkolepý pohřeb se konal 22. ledna 1896.⁶⁰ Smuteční průvod zahrnující pozůstalou rodinu, přátelé, zástupce okresních, samosprávných úřadů, hradeckých spolků, firemních dělníků a mnoha jiných se vydal do chrámu sv. Ducha, kde se konala zádušní mše, kterou sloužil hradecký biskup Eduard Jan Brynych. Poté se průvod vydal na pouchovský hřbitov, kde tělo zesnulého V. F. Červeného uložili do rodinné hrobky na Pouchově.⁶¹

⁵⁷ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5885; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 260 - Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 166; SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřižků, krabice s výstřižky z roku 1895; *Almanach vydaný k prvému sjezdu všech absolventů Obchodní akademie v Hradci Králové*, Hradec Králové 1908, Bratři Peřinové, s. 6; *Jaroslav Červený*. In: *Osvěta lidu*, roč. XXXI., 1928, č. 72, s. 4 – 5.

⁵⁸ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 49, 51.

⁵⁹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 - 3511, pag. 427, č. poř. 14; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 6 – 10 (v oddíle z roku 1896).

⁶⁰ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 24 - Úmrtí oznámení V. F. Červeného, kart. č. 4.

⁶¹ SOA Zámorsk, Sběrka matrik – Hradec Králové, sign. 51 - 3511, pag. 427, č. poř. 14; s. 814; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 6 – 10 (v oddíle z roku 1896); *V. F. Červený, c. k. dvorní továrník*, Ratibor, roč. XIII, 1896, č. 4, s. 43 - 44.

Z iniciativy Červeného synů byl veškerý otcův mobiliář a jeho rozsáhlá knihovna věnována nově vznikajícímu Městskému umělecko – průmyslovému muzeu v Hradci Králové, kde měla vzniknout samostatné expozice věnovaná V. F. Červenému.⁶² Péčí českobrodského Sokola byla dne 11. října 1896 za účasti Červeného synů, hradeckého starosty JUDr. F. Ulricha a zástupců hradeckých spolků odhalena na jeho rodném domě v Dubči pamětní deska.⁶³ Hradecké zastupitelstvo na jeho památku pojmenovalo po něm v Hradci Králové ulici „Červeného“.⁶⁴

V pozůstalostním jednání pak na základě odevzdací listiny ze dne 27. března 1896 č. 1988 získaly vlastnické právo na dům čp. 120 a to rovným dílem (1/5) všechny žijící děti, Otakar, Jaroslav, Bohumil, Stanislav Červení a Marie Židová (rozená Červená).⁶⁵

---

⁶² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 10, v oddíle z roku 1896.

⁶³ Tamtéž, s. 59, v oddíle z roku 1896; *Pamětní deska V. F. Červeného*, Ratibor, 1896, roč. XIII., č. 42, 17. 10., s. 582.

⁶⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 261 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva (1896), s. 407; DEJMEK, B.: *Historie a současnost Hradce Králové ve jménech ulic*, Hradec Králové 1993, Gaudeamus, s. 112.

⁶⁵ Katastrální úřad Hradec Králové, vložka knihovni 120 – Právovárečný dům č. p.120. Dědicové v roce 1896 prodali dům čp. 75 - hostinec U Zlaté podkovy na Svatojánském náměstí K. Schulzovi za 34 000 zl. Viz *Změna držebnosti*, Ratibor, 1896, roč. XIII, č. 14, 4. 4., s. 188; TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 69.

III. 11. Pokračování v politicko–společenském odkazu V. F. Červeného jeho syny

Druhá polovina devadesátých let 19. století byla v Hradci Králové ve zřejmém překotném stavebním rozvoje města, umožněného výkupem hradebních pozemků městem z vlastnictví c. k. armády. Městské zastupitelstvo v těchto letech rozhodovalo o urbanistickém rázu města pro budoucí generace. Do těchto důležitých jednání zasahoval i Jaroslav Červený, neboť jako vážený a uznávaný měšťan působil i po otcově smrti nadále v městském a okresním zastupitelstvu. Jak vyplývá ze zápisů ze schůzí městského zastupitelstva, angažoval se především ve stavební, školské a muzejní problematice.¹

V roce 1899 byl v nových obecních volbách opět zvolen do městského zastupitelstva za II. voličský sbor a stal se prvním radním. Odpovídal za záležitosti stavební, školské a osvětové.² V březnu téhož roku jej zvolili i do okresního zastupitelstva za představitele velkého průmyslu v okrese.³

Veřejná činnost Jaroslava Červeného se neomezovala pouze na působení v samosprávných orgánech, ale jako významný královéhradecký průmyslník a muž dobře orientující se ve finančním sektoru zasedal ve správních orgánech řady královéhradeckých finančních ústavů. V letech 1896 – 1898 působil Jaroslav Červený ve výboru Královéhradecké spořitelny a na postu místostarosty v hradecké záložně. Dne 12. února 1899 jej navíc účastníci valné hromady záložny zvolili za starostu tohoto finančního ústavu, přičemž řada členů výboru měla ještě v živé paměti obezřetné vedení Záložny jeho otcem V. F. Červeným.⁴

Značná veřejná angažovanost Jaroslava Červeného měla však negativní dopad na jeho zdraví. Již na podzim roku 1898 se vlivem značného vypětí spojeného s vedením firmy i zastáváním mnoha veřejných postů zhoršil jeho zdravotní stav, o čemž informoval hradeckého starostu JUDr. F. Ulricha. „*Moje choroba nervová tou*

¹ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5885; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 261 – Záписы ze schůzí zastupitelstva (1896), s. 133, 134b – 136, 397b.

² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 214, 217, 219 (v oddíle věnovanému roku 1899); *Jaroslav Červený*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5.

³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 220 – 222 (v oddíle věnovanému roku 1899).

⁴ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, Hradec Králové, 1912, s. 55, 97; *Třicátá pátá zpráva spořitelny Kralohradecké za rok 1898*, Hradec Králové 1899, Bratři Peřinové, nestránkováno.

měrou je stupňována, že musím prositi za omluvenou na nějaký čas. Můžete mne ale zapsati v každé schůzi neb souhlasím s každým usnesením, které se stane v radě a odborech."⁵ Z důvodu značné pracovní vytíženosti a přetrvávajících zdravotních problémů v září 1899 rezignoval na svůj post prvního radního.⁶ Nadále však zasedal v okresním zastupitelstvu.⁷

V souvislosti s jeho osobou nelze opomenout ani aktivity spojené s Městským muzeem, neboť stál u jeho zrodu jako předseda kuratoria. Věnoval i řadu cenných exponátů do jeho rodících se sbírek.⁸ V charitativní oblasti působil v „*Obecní kuchyni*“, na jejímž vzniku měl nemalou zásluhu. Poté se aktivně podílel na její prospěšné činnosti, která spočívala v poskytování stravy sociálně slabým obyvatelům. Mezi každoročními dobrovolnými dárci najdeme nejen jméno Jaroslava Červeného s chotí, ale i firmu V. F. Červený a synové.⁹ Jeho manželka Rudolfa Červená navíc dlouhá léta působila jako předsedkyně dámského odboru Červeného kříže v Hradci Králové, za což obdržela v roce 1898 Alžbětin řád II. třídy.¹⁰

Z rodinných důvodů dne 11. srpna 1903 rezignoval Jaroslav Červený na předsednictví v záložně. Jeho odchod nebyl vynucen vnějšími okolnostmi, ale čistě osobními důvody, neboť jeho manželka byla upoutána na lůžko. V letech jeho předsednictví 1899 – 1903 záložna prosperovala a vytvořila si dostatečné finanční rezervy pro případné období hospodářské recese.¹¹ Jaroslav Červený pracoval i nadále v Okresním zastupitelstvu.¹²

Na konci roku 1904 se však Jaroslav Červený zcela stáhl z veřejného dění do ústraní, neboť dne 26. prosince 1904 po dlouhé nemoci předčasně zemřela jeho manželka Rudolfa Červená ve věku pouhých 52 let, což jej velmi těžce zasáhlo.¹³ Navíc

⁵ SOKA Hradec Králové, JUDr. František Ulrich, inv. č. 156 - Korespondence s J. Červeným, kart. č. 9.

⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 247 (v oddíle věnovanému roku 1899).

⁷ SOKA Hradec Králové, fond - Archiv města Hradec Králové, kn. č. 231 - Pamětní kniha (1912 – 1917), s. 171 (v oddíle věnovanému roku 1912), s. 50 – 51, 55 (v oddíle věnovanému roku 1914).

⁸ Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv č. 5885; *Zpráva o městském historickém museu v Hradci Králové za rok 1898*, Hradec Králové 1899, Bratři Peřinové, s. 4, 8.

⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 258 – Zápisy ze schůzí zastupitelstva, s. 17b – 19.

¹⁰ Tamtéž, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 204 (v oddíle věnovanému roku 1898).

¹¹ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, Hradec Králové, 1912, s. 67 – 68.

¹² SOKA Hradec Králové, Sběrka novinových výstřižků - rok 1903, *Volby do okresního zastupitelství kralohradeckého*; rok 1906 - *Výsledek voleb do okresního zastupitelstva v Hradci Králové*.

¹³ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 604.

s ohledem na vážné zdravotní problémy svých bratrů se Jaroslav Červený upnul především na práci v rodinné firmě. Přesto alespoň pasivně sledoval politické dění v Čechách a zejména hnutí za volební reformu. Ve srovnání s politickou angažovaností svého otce V. F. Červeného nevystupoval Jaroslav Červený veřejně jako vyhraněný zastánce určité politické strany. Přesto se postupně vyprofiloval ve stoupence mladočechů. Ve druhé polovině prvního desetiletí 20. století s uspokojením kvitoval provedenou reorganizaci této strany a stal se stoupencem Kramářovy pozitivní politiky, jejíž součástí se stal vstup mladočechů do vlády.¹⁴

Loajální postoj Jaroslava Červeného k monarchii i jeho úspěchy v průmyslové oblasti ocenil v roce 1908 rakousko – uherský panovník, který jej vyznamenal při příležitosti šedesátiletého jubilea svého panování, záslužným rytířským křížem řádu Františka Josefa I. V podrobném hlášení vypracovaném c. k. hejtmánstvím v Hradci Králové na Jaroslava Červeného nalezneme zmínku o jeho loajálním politickém smýšlení, o společenských zásluhách, ale i označení jeho osoby jako „dobrého vlastence“. V této souvislosti je zajímavé upozornit i na okolnost, že se jméno Jaroslava Červeného objevilo mezi navrženými na toto vyznamenání již v roce 1902, ale nebylo mu v té době propůjčeno.¹⁵

V letech 1908 – 1910 se Jaroslav Červený jako významný regionální průmyslník zapojil do hnutí požadujícího zřízení samostatné Obchodně – živnostenské komory v Hradci Králové. Již od devadesátých let se spolupodílel se na vypracování mnoha rezolucí a rozsáhlých koncepcí zaslaných následně kompetentním úřadům v této záležitosti.¹⁶ V době značně vyhrocených česko – německých nacionálních nálad se sice nepodařilo docílit ustavení samostatné komory se sídlem v Hradci Králové, ale pouze Ústředny založené na spolkové a svépomocné bázi. Jaroslav Červený přivítal alespoň tento výsledek jednání, ač jej chápal pouze jako „prozatímní krok“ k vytvoření plnohodnotné samostatné komory. Již v lednu 1910 napomáhal vlastnímu ustavení Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny českých interestentů ko-

¹⁴ URBAN, O. : *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, Svoboda, s. 534 - 537.

¹⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329; pres. 114/1908, kart. č. 335; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 229 - Pamětní kniha (1907 – 1908), s. 318 (v oddíle věnovanému roku 1908); SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 602/1902, kart. č. 329.

¹⁶ SOA Zámorsk, Obchodně a živnostenská komora v Hradci Králové, inv. č. 396 – Rezoluce a memoranda žádající zřízení OŽK v Hradci Králové, kart. č. 59.

morního obvodu libereckého v Hradci Králové, kde přijal i post místopředsedy její průmyslové sekce.¹⁷

Jaroslav Červený se znovu více zapojil i do dalšího veřejného dění. V roce 1914 byl opětně zvolen do městského i okresního zastupitelstva.¹⁸ Navíc přijal nové posty v řadě dalších veřejných a hospodářských organizacích. V roce 1913 jej ministr obchodu jmenoval komerčním radou, což jej opravňovalo účastnit se schůzí stálé komise „*pro obchodní hodnoty zahraničního obchodu*.“¹⁹ Dále působil jako censor Rakousko – uherské banky, předseda správní rady Diskontní společnosti v Hradci Králové a místopředseda správní rady Dobřanských kaolínových a šamotových závodů, akciové společnosti v Praze.²⁰

Důležité posty zastával Jaroslav Červený rovněž v hradeckých peněžních ústavech, o občanské záložně jsem se již zmínil. Od roku 1912 předsedal správní radě Diskontní společnosti v Hradci Králové.²¹ Především však byl činný ve správních orgánech Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové. Díky jeho zkušenostem z finanční, obchodní oblasti a zároveň jeho naprosté bezúhonnosti jej akcionáři v roce 1910 zvolili předsedou správní rady tohoto finančního ústavu.²²

Léta 1910 – 1912, kdy zahajoval své předsednictví v této královéhradecké prestižní bance, se nesla prozatím ve znamení dozrívající konjunktury, zdánlivě zdravého rozvoje a expanze výše uvedené banky spojené s vyplácením „*tučných*“ dividend akcionářům. Avšak již v období let 1913 – 1914 se začaly velmi markantně projevovat první nedostatky plynoucí z nehospodárného podnikání, především však z neprofesionálního poskytování úvěrů.²³

¹⁷ Tamtéž, inv. č. 397 – Korespondence Přípravného výboru pro zřízení Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny českých interesentů komorního obvodu libereckého v Hradci Králové, ustavení spolku a volba výboru, kart. č. 59; *Výroční zpráva Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny v Hradci Králové za rok 1910*, Jaroměř 1911, V. Nejedlý, s. 9.

¹⁸ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 231 - Pamětní kniha (1912 – 1917), s. 50–51, 55, 67 (v oddíle věnovanému roku 1914).

¹⁹ Tamtéž, s. 103 (v oddíle věnovanému roku 1913).

²⁰ *Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové 1913*, Hradec Králové 1914, nestránkováno.

²¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 231 - Pamětní kniha (1912 – 1917), s. 129 (v oddíle věnovanému roku 1912), s. 16 (v oddíle věnovanému roku 1913).

²² SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign Sp I (44) – Záložní úvěrní ústav, kart. č. 1929; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2664 – Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové, kart. č. 1363; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 229 - Pamětní kniha (1907 – 1908), s. 77 (v oddíle věnovanému roku 1907). Jaroslav Červený působil ve správních orgánech Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové již od roku 1901.

²³ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign Sp I (44) – Záložní úvěrní ústav, kart. č. 1929; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 231 - Pamětní kniha (1912 – 1917), s. 48 - 49, 55 (v oddíle věnovanému roku 1912), s. 6 – 11 (v oddíle věnovanému roku 1915); kn. č. 235 - Pamětní kniha, s. 224 – 225; *Jaroslav Červený*, In: *Osvěta lidu*, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5.

Na konci roku 1914 po veřejném odhalení hospodářských problémů ústavu padlo velké podezření na členy správních orgánů pro zanedbání svých povinností a provádění tajných peněžních transakcí, zejména pak na Jaroslava Červeného jako předsedu a na JUDr. Františka Ulricha, který zastával post místopředsedy správní rady. Během let 1915 - 1916 jejich aktivity prošetřoval i Zemský soud v Praze.²⁴ Jak vyplývá z bohatě dochované osobní korespondence JUDr. Františka Ulricha z těchto let, přes neprokázání jejich přímé viny na úpadku hradecké banky byla čest a dobrá pověst obou mužů na veřejnosti značně poškozena.²⁵

Jaroslav Červený od počátku krize s ohledem na nezastupitelný význam této banky pro financování řady zdejších průmyslových podniků usiloval o její sanaci a postupné vyrovnání dluhů, vzniklých věřitelům tohoto ústavu. Proto inicioval mimo jiné i vytvoření garančního fondu, do kterého by přispěli všichni dosavadní členové správní rady. Sám šel také příkladem: „...*pan Jaroslav Červený K 115.000. - tím způsobem, že podmíněčně postoupí svoje obchodní podíly firmy V. F. Červený & synové tím způsobem, že za cenu tohoto podílu podepíše akcept jednak jménem firmy, jednak osobně...*“²⁶ Po zabránění bezprostředního nebezpečí krachu této banky a konečném rozhodnutí o její sanaci se přistoupilo k zavedení nucené správy. V roce 1915 Jaroslav Červený odstoupil ze své funkce předsedy.²⁷

Touto kauzou byla značně poškozena Červeného veřejná prestiž, ale i podlomeno jeho již tak dost chatrné zdraví. Z výše uvedených důvodů se proto v následujících letech zcela stáhl z veškerého veřejného dění a zaměřil se pouze na řízení podniku a starosti spojené s jeho provozem.

Přes omezení veškerých veřejných aktivit se však objevilo nové úskalí, které vystavilo Jaroslava Červeného novému tlaku, tentokrát ze strany c. k. rakouských úřadů. Jednalo se o „*vlastizrádnou*“ činnost jeho bratra Otakara Červeného v Kyjevě. C. k. policejní úřady tudíž začaly pohlížet na Jaroslava Červeného jako na nespolehlivou a podezřelou osobu. Proto jejich veškerá vzájemná korespondence podléhala přísné cenzuře. Navíc se musel Jaroslav Červený pravidelně dostavovat k policejním

²⁴ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 231 - Pamětní kniha (1912 - 1917), s. 6-11, 35 - 37, 117, 141 (v oddíle věnovanému roku 1915), s. 169 (v oddíle věnovanému roku 1916).

²⁵ SOKA Hradec Králové, JUDr. František Ulrich, inv. č. 126 - Záložní a úvěrní ústav v Hradci Králové, kart. č. 6; ŠKALOUDEK, V.: *Starosta Hradce Králové František Ulrich*, Hradec Králové 1994, Vysoká škola pedagogická Hradec Králové, habilitační práce, s. 56 - 57.

²⁶ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, inv. č. 2733 - Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové, kart. č. 1540.

²⁷ SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové, sign Sp I (44) - Záložní úvěrní ústav, kart. č. 1929.

výslechům.²⁸ Výše uvedené faktory se odrazily na špatném zdravotním stavu. Jak vyplývá ze zprávy rodinného lékaře MUDr. L. Bařka z roku 1916, trpěl Jaroslav Červený sklerózou cév a žaludečnými obtížemi.²⁹

Po vyhlášení samostatné Československé republiky v říjnu 1918 vyjádřil Jaroslav Červený své sympatie nově vznikajícímu státu. Přes četné nabídky na zapojení se do komunální politiky zůstal i nadále stranou od veřejného dění. Pouze se podílel na činnosti průmyslové sekce Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny v Hradci Králové.³⁰

Jaroslav Červený zemřel na rakovinu 16. října 1928 ve věku 77 let. Pohřben byl 19. října v rodinné hrobce na Pouchově.³¹

Stanislav Červený se narodil od svého staršího bratra Jaroslava v první polovině devadesátých let 19. století příliš neangažoval v obecní politice. Jak jsem již popsal v předešlých kapitolách, jeho doménou se stala především spolková činnost, a to zejména v hradeckém Sokole. Podílel se rovněž na činnosti Živnostensko – čtenářské jednoty, kde jej na valné hromadě v roce 1898 zvolili dokonce starostou.³² Podobně jako bratr Jaroslav se však podílel na činnosti královéhradeckých peněžních ústavů. Od roku 1898 zasedal Stanislav Červený ve výboru Královéhradecké spořitelny, a to až do roku 1902.³³

Stanislav Červený, značně ovlivněn politickými názory zejména svého otce, sympatizoval již od osmdesátých let 19. století s mladočeským hnutím. V devadesátých letech s velkým zájmem sledoval rozrůstání české politické scény o nové strany. Nejen jako mladočech, ale především jako vlastenec aktivně vystoupil v druhé polovině devadesátých let 19. století vůči „*proti státoprávnímu*“ počínání

---

²⁸ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 232 - Pamětní kniha (1918 – 1921), s. 200 (v oddíle věnovanému roku 1919).

²⁹ SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 74 - Korespondence s MUDr. L. Bařkem, kart. č. 1.

³⁰ SOA Zámorsk, Obchodní a živnostenská komora v Hradci Králové, inv. č. 400 – Seznamy členů, kart. č. 63.

³¹ Jaroslav Červený zemřel na nádor na mozku. Viz SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 453 – Úmrtní protokoly; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 235 - Pamětní kniha, s. 224 – 225; kn. č. 453; *Jaroslav Červený*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 72, s. 4 – 5. V roce 1910 –11 bydleli spolu s novou manželkou v domě čp. 302 na Eliščině nábřeží. Viz VALÁŠEK, V.: *Adressář a schematicismus král. věnného města Hradec Králové*, Hradec Králové 1911, Bratři Peřinové, s. 13.

³² TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, Hradec Králové 1929, F. Nemeškal, s. 36 - 37.

³³ *Třicátá pátá zpráva spořitelny Kralohradecké za rok 1898*, Hradec Králové 1899, Bratři Peřinové, nestránkováno; *Třicátá devátá zpráva spořitelny Kralohradecké za rok 1902*, Hradec Králové 1903, Bratři Peřinové, nestránkováno.

nově zvolených sociálně demokratických poslanců na říšské radě, kteří odmítli „tradiční“ státoprávní ohrazení českých poslanců na půdě říšské rady a ostře se distancovali od tradiční státoprávní politiky liberálních stran.³⁴ To se setkalo u české veřejnosti s odmítnutím a v jednotlivých českých městech se konaly protestní akce. V roce 1897 zorganizoval Stanislav Červený v Hradci Králové shromáždění občanů spojené s veřejnými protesty proti prosazované politice sociálně demokratických poslanců. Na veřejné schůzi královéhradeckého občanstva, konané 21. dubna 1897, byla za jeho předsednictví sepsána rezoluce, v níž se účastníci přihlásili k státoprávním myšlenkám: „.....a pocítující nad to i potřebu, aby národ český řídil sám a sám své osudy a jich běh upravoval souběžně s novými, lidovými myšlenkovými proudy na poli hospodářském i sociálním – protestujeme co nejrozhodněji proti prohlášení sociálně – demokratické pětky na říšské radě, spatřující v tomto prohlášení buď nedostatek pochopení ideálního zápasu českého lidu nebo přílišné podrobování se cizímu a nám nepřátelskému diktátu...“³⁵

Jako stoupenec mladočechů se podílel na řadě akcí pořádaných touto stranou. Sám přicházel rovněž s vlastními podněty. V roce 1897 inicioval Stanislav Červený ustavení Komitétu k uctění památky nedávno zesnulého Dr. J. Grégra, spoluzakladatele a vůdce mladočeské strany. Následně byl na ustavující schůzi zvolen předsedou tohoto komitétu. Především pak díky jeho aktivitě se podařilo v roce 1898 umístit na Grégrově rodném domě v Březhradě pamětní desku, za což obdržel děkovný dopis od jeho manželky Růženy Grégrové. „Pocit upřímné vděčnosti a nelíčeného uznání pobádá mne, abych jménem celé naší rodiny vzdala Vám srdečné díky, za ušlechtilou, vlasteneckou píli a snahu, s jakou ujal Jste se myšlenky zřízení pamětní desky na rodném domě, našeho drahého nezapomenutelného manžela a otce. V čele vlasteneckého družstva, provedl Jste vytknutý úkol a přispěl Jste tím velmi vydatně k trvalému uctění památky mého milého chotě.“³⁶

Stanislav Červený se na konci 20. století více zapojil i do komunální politiky. V roce 1899 při volbách do obecního zastupitelstva v Hradci Králové kandidoval za III. voličský sbor a byl následně také zvolen 286 hlasy. V září 1899 po rezignaci

³⁴ URBAN, O. : *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, Svoboda, s. 491.

³⁵ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 111 (v oddíle věnovanému roku 1897).

³⁶ SOKA Hradec Králové, Sbírká várií, Družstvo pro uctění památky Dr. J. Grégra, kart. č. 12.

svého bratra Jaroslava na post radního jej zvolili na jeho místo.³⁷ Na půdě zastupitelstva se snažil především prosazovat a hájit zájmy zdejších průmyslníků a živnostníků. Patřil například k tvůrcům projektu na vystavění nové kolonie řemeslnických domků na místě bývalého městského opevnění.³⁸

V červnu 1902 v nových obecních volbách byl Stanislav Červený zvolen již za I. voličský sbor. Při volbě radních znovu obdržel důvěru ostatních zastupitelů. Následně zodpovídal za záležitosti plynárenské, vodárenské, divadelní a ubytování vojska. Avšak již v říjnu 1903 rezignoval na místo radního a vzdal se i svého postu v okresním zastupitelstvu z důvodu nevybíravých novinářských útoků namířených proti jeho osobě v souvislosti s údajnou malou podporou živnostenských požadavků v zastupitelstvu. Po této rezignaci se zcela stáhl z komunální politiky do ústraní.³⁹

Stanislav Červený se ale i nadále zajímal o spolkové dění, navíc patřil k mecenášům a obdivovatelům umění. Ve volných chvílích sbíral umělecké předměty, jeho bratr Otakar mu proto mimo jiné zaslal originální ruskou jizbu, kterou poté Stanislav zapůjčoval na výstavy a jiné kulturní podniky.⁴⁰

Ze sčítání lidu provedeného v roce 1900 v Hradci Králové je patrné, že spolu s novou manželkou Máďou Červenou bydlel v domě čp. 120. V jejich domácnosti vypomáhala služebná Josefa Šlechtová. V roce 1901 po dokončení jejich nového domu se přestěhovali do čp. 322.⁴¹

V prvním desetiletí 20. století Stanislav Červený již nezasahoval do veřejného dění v Hradci Králové a pouze se věnoval práci ve firmě. V důsledku závažného onemocnění byl navíc od roku 1908 trvale upoután na lůžko a jeho život se předčasně naplnil 22. ledna 1911. Zemřel ve věku 56 let na obrnu – progresivní paralýzu.⁴²

³⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 214, 247 (v oddíle věnovanému roku 1899).

³⁸ Tamtéž, s. 222 - 223.

³⁹ Tamtéž, s. 422, 455, 549, 578.

⁴⁰ Tamtéž, s. 179 (v oddíle věnovanému roku 1898).

⁴¹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 462 – Sčítání obyvatel, dům čp. 120. M. Červená žila v Hradci Králové teprve od roku 1896. V roce 1899 spolu s manželkou odkoupili od města parcelu č. 375 u vodárny a již v roce 1900 byl dokončen jejich dům čp. 322. Viz SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 238 (v oddíle věnovanému roku 1899), s. 326 (v oddíle věnovanému roku 1900); TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 142.

⁴² SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 451 – Úmrtní protokoly; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343. V druhém manželství se mu narodil syn Stanislav – 20. června 1908, druhá manželka se dne 31. prosince 1912 znovu provdala za ing. Františka Rudouše.

Bohumil Červený na rozdíl od starších bratrů neměl osobní aspirace na činnost v komunální politice. Jako řadový člen se zapojil do činnosti řady hradeckých spolků, nejvíce proslul v Živnostensko – čtenářské jednotě, kde vynikal v jejím divadelním a loutkářském odboru. Na vlastní náklady si pořídil loutkové divadlo, s jehož dalším vybavením a rozšířením mu vydatně vypomohl jeho tchán Adolf Russ. Jeho veřejná představení se zpočátku konala u něho v bytě, z důvodu velkého zájmu veřejnosti následně v sále hradecké Besedy a v prostorách Živnostensko – čtenářské jednoty.⁴³ Mezi svými divadelními přáteli měl přezdívku „Báťa“.⁴⁴

Díky obchodnímu vzdělání a zkušenostem zasedal již od roku 1879 ve výboru hradecké občanské záložny. Podílel se především na kontrolách účtů a přípravě výročních zpráv. V roce 1902 ukončil svoji činnost ve výše zmíněném ústavu.⁴⁵

V manželství s Marií roz. Russovou se jim narodily tři děti – Václav, Olga a Jiří. Z toho syn Jiří Červený vystudoval Právnickou fakultu UK a do širšího povědomí české veřejnosti pronikl díky svým uměleckým aktivitám a spolupůsobením v kabaretu Červená sedma.⁴⁶ O Bohumilově dalším synovi Václavovi jsem se zmínil v souvislosti s dějinami firmy.

Bohumil Červený zemřel 26. července 1909 ve věku pouhých 56 let na zkorinatění cév, pohřeb se konal 29. července 1909 na poučovském hřbitově.⁴⁷

Ze všech synů V. F. Červeného jediný Otakar Červený nežil trvale v Hradci Králové i po otcově smrti působil nadále spolu s manželkou v Rusku. V Kyjevě se plně etabloval do početné české komunity a aktivně ovlivňoval její společensko-kulturní dění. Spolupodílel se zejména na činnosti zdejší Besedy, spolku J. A. Ko-

⁴³ SOKA Hradec Králové, Děkanský a vikariátní úřad Hradec Králové, kn. č. 3 – Pamětní kniha III., s. 717 – 718; TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové*, s. 19; TOLMAN, J. V.: *Čtyřicet let Besedy královéhradecké*, s. 13; TESAŘ, Z.: *Ochotnické loutkářské soubory na Královéhradecku*, Praha 2003, Divadelní fakulta Akademie muzických umění v Praze, diplomová práce, s. 24 – 26.

⁴⁴ TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, s. 137; BENÝŠKOVÁ, J. – VÍCH, F.: *Literární Hradec Králové*, Hradec Králové, 1994, s. 22; TESAŘ, Z.: *Ochotnické loutkářské soubory na Královéhradecku*, diplomová práce, s. 25-26.

⁴⁵ TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání Záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, s. 49, 81.

⁴⁶ *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, díl I., sv. II., s. 1042. Synové Bohumila Červeného - Václav narozen 10. 5. 1879 a Jiří – 14. června 1887. Viz SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343. Dcerou JUDr. Jiřího Červeného je známá operní pěvkyně Soňa Červená. Pozůstalost J. Červeného se nachází v Památníku národního písemnictví v Praze. Její další část ve vlastnictví dcery Soňi Červené.

⁴⁷ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 228 – Pamětní kniha (1905 - 1909), s. 180 (v oddíle věnovanému roku 1909); SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 451 – Úmrtí protokoly; SOKA Hradec Králové, Sbirka úmrtí oznámení, kart. č. 1. Bohumil vlastnil dům čp. 289 na Pospíšilově třídě. Viz SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 227 – Pamětní kniha (1896 – 1904), s. 279 (v oddíle věnovanému roku 1900). Manželka Bohumila Červeného, Marie roz. Russová, zemřela až 12. prosince 1933.

enského a Slovanského dobročinného spolku. Zasloužil se i o zřízení zdejší české školy.⁴⁸ Spoluvlastnil rovněž slovanské nakladatelství vydávající mimo jiné i měsíčník „*Rusko - češkoje Jediněnije*“.⁴⁹

Díky svým dobrým kontaktům s carskou rodinou a nejvyššími carskými úředníky, s nimiž byl díky vojenským zakázkám v častém kontaktu, se těšil značné vážnosti a respektu u zde žijících Čechů, proto jej mimo jiné také poctili titulem „*český konzul*“.⁵⁰

Dům Červených se stal díky pohostinství a společenským konexím Otakara Červeného vyhlášeným českým střediskem, proto zde také pobývali při svých cestách po Rusku významní čeští hudebníci, literáti a veřejní činitelé, mezi jinými například J. Zeyer, O. Ševčík, F. Ondříček, J. Kocian a mnoho jiných.⁵¹

Životní osudy Otakara Červeného i jeho manželky, podobně jako ostatních rakousko-uherských státních příslušníků žijících v Rusku, se velmi zkomplikovaly po vypuknutí Velké války. Aby unikli deportaci na Sibiř a konfiskaci veškerého majetku požádali o „*ruské poddanství*“.⁵² Mohli poté zůstat i nadále v Kyjevě, kde se stali prostředníky mezi českými uprchlíky a ruskými úředníky. Jak vyplývá z dochované korespondence, obraceli se na ně v hojném počtu především uprchlíci s prosbou o poskytnutí pomoci.

V této spojitosti je na místě zmínit i velkou obětavost jeho manželky Marie, rozené Znojemské, která brzy po vypuknutí války iniciovala vznik Českého dámského komitétu, jehož se stala následně předsedkyní. Hlavní poslání komitétu spočívalo v poskytování péče raněným vojákům a uprchlíkům. Za její obětavou a nezištnou práci se jí později dostalo od vojáků čestného označení „*matka České družiny*“.⁵³

---

⁴⁸ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka. č. 1, kart. č. 1; pol. č. 114, 115, 129, kart. č. 3; SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343; *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2.

⁴⁹ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12, 240 - 241 (v oddíle věnovanému roku 1930); *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, díl I., sv. II., Praha 1931, J. Otto, s. 1042.

⁵⁰ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2.

⁵¹ *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2.

⁵² SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1.

⁵³ *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2; *Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, díl I., sv. II., Praha 1931, J. Otto, s. 1041.

Oba zároveň již v roce 1914 přispěli peněžitými dary na zřízení fondu pro podporu „České družiny“.

Otakar Červený díky své autoritě, které se těšil mezi přistěhovalci z Čech, se snažil přispět k vyřešení svízelného postavení Čechů v Rusku. Proto spolu s předními představiteli českých emigrantů v Kyjeve založil nejdříve „Český komitét pro pomoc obětem vojny v Kyjevě“. Později spoluinicioval ustavení přípravného výboru Rady Čechů v Rusku, jemuž následně předsedal. Jako jeden z hlavních mluvčích se zúčastnil dne 4.(17.) září 1914 audience u cara Mikuláše II., která měla právě za cíl zlepšit neutěšenou situaci českých starousedlíků a uprchlíků nacházejících se v Rusku.⁵⁴ Spolupodílel se i na činnosti Svazu českých spolků na Rusi, do jehož výboru byl zvolen. V roce 1915 se zúčastnil moskevského kongresu, na němž se mimo jiné projednávala otázka zapojení Čechů do války proti centrálním mocnostem.

Rovněž přispíval svými články do petrohradského časopisu „Čechoslovan“, přičemž v něm již během roku 1915 veřejně propagoval nutnost rozbití a likvidace rakousko – uherské monarchie. V září 1915 se nemohl osobně zúčastnit české svatováclavské slavnosti v Petrohradě, a proto zaslal jejím účastníkům následující telegram: „*Lituji velice, že 28. září, v den našeho národního patrona sv. Václava, nemohu býti přítomen Vaší slavnosti. Sdílím názor anglických spisovatelů Setona, Watsona a Williama Steeda, že v této světové válce cesta k vítězství jde přes Rakousko a že mír musí býti uzavřen na účet Rakouska, opakuji slova Gladstonova, že Rakousko působilo jen zlo ve světě, připomínám slova francouzského historika Arnošta Denise, že v nově tvořící se Evropě není místa pro Rakousko a že na troskách Rakouska vystane nový svět svobody, bratrství a klidu a obracím se k vám, drazí hosté, s těmito slovy Arnošta Denise „Dejte místo českému národu“; necht' splní se slova, která jsem v Carské Selu dne 4. září 1914 s takovou radostí slyšel, ta historická slova, pronesená k české deputaci. „Doufám, že vám Bůh pomůže a že vaše přání budou splněna.“...Zdar našim spojeneckým armádám, zdar přátelům českého národa a zbožňovanému Gosударu, imperátoru Mikuláši Alexandroviči.“⁵⁵ Z výše uvedeného citátu*

⁵⁴ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 1, 3, kart. č. 1; položka.č. 129 – Z mých pamětí, kart. č. 3; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12, 240 - 241 (v oddíle věnovanému roku 1930); kn. č. 232 - Pamětní kniha (1918 – 1921), s. 200 (v oddíle věnovanému roku 1919); PROKEŠ, J.: *Obrázkové dějiny naší samostatnosti*, Praha 1930, s. 325 – 328.

⁵⁵ SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343.

z roku 1915 je jasně patrná snaha Otakara Červeného po dosažení státní suverenity pro české země a nikoliv o „pouhou“ transformaci podunajské monarchie, kterou v těchto letech stále ještě prosazovali někteří přední čeští politici. Je proto zcela logické, že dům Červených v Kyjevě patřil rovněž k důležitým centřům napomáhajícím formování Československých legií v Rusku. Při své cestě po Rusku v roce 1917 zde pobýval také T. G. Masaryk, tehdy jako předseda Národní rady československé.⁵⁶ Ve své *Světové revoluci* později vzpomíná: „*Naše kolonie, záhy organizovaná ve „Svaz“ (od 11. března 1915), starala se o vznik Družiny s láskou a nadšením; byla veliká obětavost na všech stranách; zejména po Zborovu kyjevští se všemožně starali o raněné a nemocné. Vzpomínám rád na rodinu Červených; naši vojáci měli také výborné ošetření lékařské – dr. Girs, dr. Haering aj.*“⁵⁷

V této souvislosti jsou nepochybně velmi zajímavé i Červeného blízké kontakty s významnými legionářskými důstojníky. Velmi přátelský vztah měl například s S. Čečkem, R. Gajdou a mnoha dalšími legionáři.⁵⁸ „*Znaje, kolik jste Vy i milostivá paní pro naše vojáky a vojsko v Rusku, když bylo v začátcích udělali, bude mi vždy velkým potěšením, budu-li Vám moci něčím posloužit*

s veškerou úctou generál R. Gajda.“⁵⁹

Protirakouské počínání Otakara Červeného v Rusku však neušlo pozornosti c. k. rakouských úřadů, které se začaly detailně zajímat o jeho počínání. C. k. okresní úřad v Hradci Králové šetřil a monitoroval veškeré jeho kontakty s příbuznými. Jak vyplývá z dochované složky Otakara Červeného u toho úřadu, byl prohlášen za vlastizrádce a v případě návratu by mu hrozil adekvátní postih. Tím se však do velmi svízelného postavení dostali i jeho bratři, neboť upadli v podezření ze získávání a předávání tajných informací.⁶⁰

Po vypuknutí bolševické revoluce v Rusku byl Otakar Červený uvězněn a veškerý majetek zkonfiskován. Situace Otakara Červeného a jeho manželky Marie zůstala svízelná i po ukončení Velké války, neboť v Rusku panovala občanská válka

⁵⁶ SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 232 - Pamětní kniha (1918 – 1921), s. 200 (v oddíle věnovanému roku 1919); *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 1 – 2. T. G. Masaryk pobýval v roce 1917 u Červených tři týdny.

⁵⁷ MASARYK, T. G.: *Světová revoluce*, Praha 1925, Orbis, s. 178.

⁵⁸ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 24, kart. č. 1; SOKA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 232 - Pamětní kniha (1918 – 1921), s. 200 (v oddíle věnovanému roku 1919).

⁵⁹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka. č. 24, kart. č. 1.

⁶⁰ SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové, pres. 813/1914, kart. č. 343.

a přesun obyvatel se stal velmi nebezpečným.⁶¹ Až v roce 1921 na základě osobní intervence prezidenta T. G. Masaryka se podařilo prostřednictvím mezinárodního Červeného kříže získat povolení pro jejich návrat do Československa.⁶²

V dubnu 1921 se oba vrátili zpět do Československé republiky. Po zdoluhavých jednáních, při nichž musel Otakar Červený prokazovat nepozbytí svého bývalého rakouského občanství, potažmo domovské příslušnosti v Hradci Králové, se mu podařilo získat stálé místo. Díky svým velmi dobrým znalostem ruského prostředí a tamního obchodu byl již v květnu 1921 jmenován na základě dekretu prezidenta republiky „*honorárním konzultantem pro ruské věci při obchodní - politické sekci Úřadu pro zahraniční obchod v Praze*“. To mu umožnilo zajištění důstojných existenčních podmínek pro svou rodinu.⁶³ Ve své nové funkci se těšil značnému respektu a společenské prestiži. Díky svým zásluhám a společenským konexím měl navíc přístup do nejvyšších společenských kruhů a k nejlivnějším politikům 20. let v Československé republice. V roce 1928 odešel do výslužby a za své zásluhy o stát byl vyznamenán „*Revoluční medailí*“.⁶⁴ Jeho manželka Marie obdržela již v roce 1921 Československý válečný kříž „*za neocenitelné služby, které prokázala od roku 1914 starodružinníkům a legiím v Rusku*“.⁶⁵ Ve dvacátých letech se výrazně angažovala v organizování charitativních a pomocných akcí pro ruské studenty pobývající v Československé republice.⁶⁶

Otakar Červený se dožil pozhnaného věku 80 let a zemřel 8. září 1930 v Praze. Prezident republiky T. G. Masaryk rozhodl, aby jeho pohřeb byl vypraven v rozsahu stanoveném pro vyšší důstojníky vzhledem k zásluhám zesnulého o zahraniční odboj. Smuteční obřad se konal 12. září 1930 za účasti tehdejšího ministra

⁶¹ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 2, kart. č. 1.

⁶² T. G. Masaryk nejen osobně intervenoval za jejich propuštění. Po návratu Červených do vlasti jim poskytl peněžní pomoc a zajistil ubytování. Viz Archiv Masarykova ústavu AV ČR, fond – T. G. Masaryk, Korespondence II., složka č. 11 - korespondence s O. Červeným z roku 1920; SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, kart. č. 1; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 232 - Pamětní kniha (1918 – 1921), s. 200 (v oddíle věnovanému roku 1919); kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12, 240 - 241 (v oddíle věnovanému roku 1930).

⁶³ SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 70 - Korespondence s Purkmistrovským úřadem v Hradci Králové, inv. č. 71 – Korespondence s Úřadem pro zahraniční obchod v Praze, kart. č. 1.

⁶⁴ Vojenský historický archiv Praha, Otakar Červený, neinventarizováno, položka.č. 1, kart. č. 1; SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 12 (v oddíle věnovanému roku 1930).

⁶⁵ *K pětasedmdesátinám Marie Červené*, In: Osvěta lidu, roč. XXXII, 1929, č. 33, s. 2.

⁶⁶ *Tamtéž; Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*, díl I., sv. II., Praha 1931, J. Otto, s. 1041.

národní obrany K. Viškovského a řady bývalých legionářů na pravoslavném hřbitově na Olšanech.⁶⁷

Jeho choť Marie Červená zemřela 1. března 1932 a její pohřeb se konal 3. března 1932 rovněž na Olšanech za hojné účasti legionářů.⁶⁸

---

⁶⁷ SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové, kn. č. 236 - Pamětní kniha (1929 – 1930), s. 240 - 241 (v oddíle věnovanému roku 1930).

⁶⁸ Tamtéž, kn. č. 237 - Pamětní kniha, s. 45. Neměli žádné děti.

Závěr:

Zhodnocení podnikatelské činnosti

Období, v němž začal V. F. Červený rozvíjet svou podnikatelskou činnost, je v nástrojařském oboru charakterizováno cílevědomým úsilím o zlepšení dechových nástrojů prostřednictvím zdokonalování jejich stavby, popřípadě vytvářením různých nástrojových modifikací. Tyto snahy odpovídaly tendencím novoromantické hudby, která hledala nové zvukové barvy. Proto požadovala nástroje s dokonalejším laděním a přední evropští nástrojaři se snažili vycházet těmto novým požadavkům maximálně vstříc. Následný nebývalý rozvoj dechových hudeb, především pak vojenských, ke kterému ve druhé polovině 19. století došlo, byl jednoznačně umožněn rozvojem žesťového nástrojařství a jeho přeměnou na tovární formu výroby, avšak s rozdílnou mírou zachování rukodělné práce v jednotlivých závodech. Tento proces probíhal na pozadí silící průmyslové revoluce a ekonomického liberalismu v Rakousku, později v Rakousko – Uhersku.¹

Rozhodujícími pro počáteční podnikatelské úspěchy V. F. Červeného se staly zejména jeho hudební vlohy a mimořádný technicko–konstrukční talent. Zpočátku sice vyráběl - podobně jako mnoho jiných výrobců - nástroje již konstrukčně osvědčené, přitom se ale zaměřil na jejich precizní provedení. Velmi brzy však rovněž začal představovat i svá první vylepšení. Červeného nástroje se staly již záhy vysoce ceněné, i když ve srovnání s jeho výrobky z pozdějších let byly zcela pochopitelně méně vyzrálé. Některé však již tehdy poutaly pozornost svojí elegantní stavbou, pečlivým vypracováním a velmi čistým laděním. V. F. Červený v pozdějších letech zaměřil svoji invenci zejména na vývoj tenorových, barytonových a basových nástrojů, jež si získaly díky svým přednostem věhlas po celém světě. Při jejich stavbě využil především své znalosti principu tažení celokónického tubusu z jednoho kusu i zvládnutí vsazování strojiva bez porušení průběhu menzury. V pozdějším období své činnosti dosáhl V. F. Červený u těchto nástrojů na svou dobu nejvyšší možné tvarové i zvukové dokonalosti a právě díky svým zcela zásadním zlepšením přispěl k vytvoření tzv. rakousko-české školy ve stavbě dechových nástrojů, jíž se stal i hlavním představitelem. Tato škola pracovala s tubusem co nejširší menzury a tím na

---

¹ Srovnej KAPUSTA, J.: *Struktura sociálních vztahů a institucí a utváření představ o hudbě ve společnosti maloměsta za obrození*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 85 – 92.

délku o něco kratším. Tón se vyznačoval ve středních polohách zpěvností, měkkostí, v hloubkách byl jadrný. Strojivo se používalo nejdříve tzv. *vídeňské*, později zpravidla *zákrůžkové*, vsazované blíže k nátrubku.

K docílení prosperity rodinné firmy, kterou následně založil, však nestačila pouze jeho tvůrčí invence, ale i obchodní nadání své kvalitní výrobky výhodně prodat. Ani v této oblasti V. F. Červený nezaostával. Jak jsem již podrobně uvedl v předchozích kapitolách, velmi záhy si uvědomil význam reklamy a široké prezentace svých výrobků. Proto neželel takto vynaložené nemalé finanční prostředky, neboť věděl, že se jedná o návratnou investici. V této oblasti je poté možno vysledovat znatelný kvalitativní a kvantitativní posun, od počátečních skromných firemních letáčků přes rozsáhlou reklamu v denním tisku či ve formě drobných firemních pozorností pro hudebníky v sedmdesátých letech 19. století až po prezentaci Červeného nástrojů u evropských panovnických dvorů.

Velmi důležitým fenoménem úzce souvisejícím s touto oblastí se jeví zasílání výrobků hradecké firmy na světové a mezinárodní výstavy, které patřily v západní Evropě k důležitým a nepostradatelným místům střetávání nejvýznamnějších průmyslníků v různých oborech a široké laické veřejnosti. Jejich konání se navíc těšilo značné pozornosti dobového tisku. Pravidelná účast Červeného firmy na světových výstavách nebo na prestižních mezinárodních akcích, odhlédneme-li od dalších pozitiv, plnila především velmi důležitou úlohu šíření povědomí o jeho kvalitních nástrojích. Získání ocenění navíc napomáhalo k vybudování *dobrého jména* podniku, což značně usnadňovalo následné získání lukrativních vojenských zakázek či prosazení výrobků na tamních trzích.

Významným, a jak se ukázalo i prozíravým, obchodním tahem V. F. Červeného se stalo zaměření výroby na dodávky nástrojů pro vojenské kapely, což zajišťovalo přísun velkých a relativně plynulých zakázek pro výrobu, jež umožnily následný rozvoj firmy. Na druhé straně tato profilace vedla v pozdějších letech k určité stagnaci v poskytování servisu a služeb *civilním* zákazníkům. Nemohu opomenout dále zdůraznit i velmi oboustranně prospěšnou spolupráci s českými kapelníky, působícími u zahraničních hudebních těles, s nimiž byla hradecká firma v kontaktu a v případě potřeby doporučovala hudebníky, popřípadě kapelníky na uprázdněné místo. Následné preferování Červeného nástrojů u těchto hudebních těles je nabitelní.

I po roce 1876, kdy V. F. Červený přijal své dva syny jako spolumajitele firmy, se jím vytčená obchodní strategie a *filozofie* založená zejména na neustálém

zdokonalování nástrojů a jejich prezentaci na výstavách nezměnila, neboť V. F. Červený si i nadále ponechal rozhodující slovo při řízení podniku. V roce 1887 sice V. F. Červený oficiálně odešel z vedení firmy, ale synové s ním veškeré zásadní problémy, týkající se chodu firmy, konzultovali. Navíc se osobně podílel na vývoji nástrojů. Proto i v tomto období je zde patrný nepřerušovaný výrazný vliv zakladatele na chod podniku.

K znatelnému posunu v obchodní strategii a řízení došlo až po smrti zakladatele V. F. Červeného. Pochopitelně se změny projevovaly postupně. Za důležité je zejména považovat velmi omezený vývoj nových vylepšení nástrojů a s tím související neobesílání světových a mezinárodních výstav. V konečném důsledku především tyto dva faktory vedly ke ztrátě některých západních trhů. Přesto v letech 1896 – 1914 můžeme hovořit i nadále o prosperující firmě, jejíž výroba byla i nadále zaměřena na export, avšak především do Ruska a na Balkán.

Skutečné výrobní a odbytové problémy nastaly až po vypuknutí Velké války, kdy došlo na čas dokonce k úplnému zastavení výroby v důsledku zejména nedostatku surovin, problémů v dopravě a z toho plynoucího ukončení obchodního spojení se zákazníky v západní Evropě a v Rusku. Během války se sice výroba znovu obnovila, ale již nikdy nedosáhla předválečné úrovně. Červeného firma vyráběla i nadále velmi kvalitní nástroje, které ale svou cenou převyšovaly výrobky tuzemské i zahraniční konkurence.

K finanční stabilizaci podniku mělo přispět jeho akcionování, což však nevyřešilo přetrvávající pokles poptávky po Červeného výrobcích i po roce 1918, který byl zapříčiněn vnitřními a vnějšími faktory. Z hlavních vnějších příčin je na místě zmínit změnu celkového klimatu ve společnosti a s ní úzce spjatou klesající poptávku po dechových hudebních nástrojích. Polovina 19. století, kdy V. F. Červený založil svou firmu, se nesla ve znamení rozmachu poptávky po dechových hudebních nástrojích, jenž trval až do začátku 20. století. Tato éra pak definitivně skončila vypuknutím Velké války. Poté hudbu provozovali čím dál tím více jen profesionální hudebníci, v domácnostech byla hra na dechové nástroje stále více vytěsňována rozrůstající se nabídkou jiných aktivit. Nedochovalo již k většímu nárůstu nových profesionálních hudebních kapel, spíše ke stagnaci. Situaci navíc komplikovalo velké množství výrobců hudebních nástrojů, vzniklých v předchozích konjunkturálních letech.²

---

² SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek – ŠÁMAL K.: Úvod k soukromé kronice o rodu Červených a Šámálů, kart. č. 1.

Značné problémy zapříčinila i ztráta ruského trhu a již dříve opuštěné pozice v západní Evropě, které okamžitě zaplnily konkurenční výrobci. Hradecká firma nemohla odbýt ani větší podíl svých výrobků na domácím trhu, jelikož se vyznačoval přesyceností tímto sortimentem.

Vnitřních příčin, které vedly k poklesu poptávky po Červeného nástrojích, je možno rovněž vysledovat několik. Jejich neodstranění či podcenění ze strany Červeného synů vedlo ve dvacátých letech k prohloubení krize jejich podniku. Latentní zárodky těchto problémů se však rodily již za aktivního působení V. F. Červeného ve vedení podniku. Za jedny z hlavních považují následující: ustrnutí výroby ve stísněných prostorách domu č. p. 120 v Hradci Králové a malé investice do modernizace výrobního procesu, které by umožnily pružněji vyrábět a zároveň zlevnit některé výrobky, a to i s přihlédnutím k okolnosti, že řada úkonů musela být i nadále prováděna ručně v zájmu zachování dokonalé kvality. V. F. Červený sice usiloval již v šedesátých letech o získání pozemků pro výstavbu nové továrny v Hradci Králové, ale jeho záměr zmařily přísné regulativy pro výstavbu v zdejší pevnosti. V devadesátých letech 19. století, kdy se naskytlá reálná šance na získání vhodných pozemků, Červeného synové nepovažovali tuto otázku za primární. Pouze se spokojili s dílčími úpravami stávajících stísněných dílenských prostor a částečnou modernizací strojového vybavení.

Za další chybu Červeného synů, která vedla k poklesu odbytu, považují odklon od V. F. Červeným prosazované inovace výrobků a následné prezentace na světových a mezinárodních výstavách. Firma pochopitelně těžila i několik let po smrti V. F. Červeného ze svého dobrého *image* vybudovaného zakladatelem, ale při dlouhodobé absenci na světových a mezinárodních výstavách se začalo povědomí o jejich firmě vytrácet, přitom její výrobky patřily svojí cenou i nadále k dražším. Řada západoevropských zákazníků byla sice ochotna si připlatit za originalitu a kvalitu, ale požadovali renomovanou a světově proslulou značku, což na začátku 20. století hradecká firma již nesplňovala ve všech aspektech.

Za podstatnou obchodně–strategickou chybu Červeného synů je nutné označit ustrnutí na původním systému obchodování, spočívajícím v dodávkách přímo zákazníkovi, vyjma výhradních obchodních zastoupení, které ovšem následně dodávaly výrobky opět přímo zákazníkům. Tento přežitý systém vycházel z původní a již zastaralé obchodní strategie, specializující se především na přímé dodávky nástrojů pro celá vojenská hudební tělesa bez zprostředkovatelů. Stranou pozornosti Červených

tak ale zůstávalo ostatní, široké spektrum potencionálních drobných odběratelů. Tím vzniklo volné pole působnosti pro řadu výrobců, především však pro producenty z Kraslicka, kteří se zaměřili na dodávky do obchodů, což znamenalo sice menší zisky, ale i menší riziko. Již na začátku 20. století se velmi markantně projevilo podceňování této strategie, neboť krasličtí výrobci sklízeli díky svým levnějším nástrojům značné obchodní úspěchy, o čemž nejlépe svědčí jejich vzrůstající zisky a další obchodní expanze i na začátku 20. století. Vedení firmy V. F. Červený tak samo napomohlo k vytvoření silné konkurence na tuzemském trhu, důsledky čehož se projevily v období hospodářské recese, kdy se firma V. F. Červený snažila neúspěšně uplatnit více výrobků v tuzemsku. Navíc i přes silnou konkurenci tuzemských i zahraničních výrobců firma V. F. Červený nesnížila ceny svých výrobků, jež byly ve srovnání s tuzemskou i zahraniční konkurencí vyšší.

Při posuzování možných alternativ dalšího rozvoje společnosti ve dvacátých letech 20. století měl Jaroslav Červený na zřeteli zejména značnou konkurenci v oboru žesťových nástrojů. Dobře obeznámen s tristní situací na tuzemském i zahraničním trhu začal hledat strategického partnera, se kterým by hradecká firma mohla úzce spolupracovat. Jeho volba proto připadla na pražskou nástrojařskou firmu Karla Šámala.

Po zvážení všech výše uvedených okolností se Jaroslavem Červeným navrhovaná a akcionáři schválená kooperace s pražským podnikem K. Šámala jeví jako logické vyústění nastalých změn a pravděpodobně jediný možný způsob zachování výroby v hradeckém podniku. Po odchodu Jaroslava Červeného z vedení podniku došlo k převzetí většinového balíku akcií právě Karlem Šámalem.

Z uvedeného nástínu jasně vyplývají následující závěry. V období let 1854 – 1895 patřila rodinná firma Červených, řízená přímo nebo z ústraní V. F. Červeným, k úzké světové špičce ve výrobě dechových hudebních nástrojů. Vývoz jejich výrobků z českých zemí se pohyboval v rozpětí od 50 do 90 %. Tento obchodní úspěch byl umožněn zejména invencí V. F. Červeného, kterou vkládal do svých originálních nástrojů, které převyšovaly konkurenci.

V letech 1896 – 1913, za vedení Červeného synů, hradecká firma sice zaznamenala pokles poptávky po svých nástrojích na západoevropských trzích, avšak tyto ztráty kompenzovaly nové objednávky přicházející od rakouského armády, z Ruska a Balkánu. Firma přitom těžila ze své světové proslulosti získané v předchozích letech. Proto i tato léta můžeme přes drobné výkyvy označit za konjunkturální.

Po vypuknutí Velké války došlo ke značnému poklesu výroby, kterou se ani po jejím skončení nepodařilo významně oživit a navázat na předválečné obchodní úspěchy. Firma Červených se naopak zařadila se svými výrobky do početné skupiny výrobců sice kvalitních hudebních nástrojů, ale již nikoliv mezi úzkou světovou špičku, z čehož pramenily následné odbytové problémy.

Při posuzování významu Červeného firmy dle zisku či počtu zaměstnanců patřila ve druhé polovině 19. století v českých zemích do skupiny středních a menších podniků. Nepochybně při srovnávání například s významem Škodových závodů nebo jiných podniků s počtem zaměstnanců nad 500 se může jevit přínos Červeného firmy zanedbatelný. Přesto i tyto menší a střední firmy měly nezanedbatelný význam a své nezastupitelné postavení v průmyslové struktuře českých zemí, neboť přispěly k rozvoji a povznesení úrovně řady specifických průmyslových odvětví s nezastupitelnou úlohou originální rukodělné práce, jako bylo například sklářství, bižuterie a jiné.

Při porovnávání postavení firmy V. F. Červený s největšími a nejznámějšími světovými producenty dechových nástrojů v druhé polovině 19. století je zřejmá jejich rovnocennost ve kvalitě vyráběných nástrojů, navíc oproti své konkurenci nabízel hradecká firma neustále nově zdokonalené či vylepšené nástroje. Za předními výrobci, zejména francouzskými, zaostávala však v malé kapacitě výroby a tudíž její menší sériovosti, což se odráželo na vyšší ceně Červeného výrobků oproti konkurenci.³ S tím úzce souvisela i další skutečnost, že v hradecké továrně výrazně převažoval podíl rukodělné práce nad strojní oproti konkurenci v západní Evropě. Přes neustálý rozvoj firmy V. F. Červený se počet stálých zaměstnanců pohyboval do sta osob, což v porovnání zejména s předními francouzskými výrobci, kteří zaměstnávali 500 a více zaměstnanců, činilo z hradecké firmy pouze *řemeslnou dílnu* s originálními a velmi kvalitními výrobky. V hradecké firmě se nikdy nerozvinula v takové míře jako u francouzských výrobců detailnější dělba práce. Mám především na mysli větší specializaci francouzského dělníka na pouze omezenější počet výrobních úkonů na jednom nástroji. To však úzce souviselo s větším počtem zaměstnanců v zahraničních firmách, který se pohyboval u těch největších dokonce v tisících. Rovněž míra využití technických novinek usnadňujících práci dělníkům při výrobě zaostávala za předními francouzskými závody. Na základě výše uvedených faktů se

---

³ Pro srovnání jsem zvolil francouzské výrobce, kteří patřili mezi největší světové producenty dechových nástrojů. V Německu výrobu dechových nástrojů obstarávaly menší firmy.

jeví označení Červeného firmy jako *továrna* značně nadnesené, spíše se by se lépe hodilo označení *dílna*. Uvedené porovnání platí pouze pro největší francouzské výrobce, například firmu Gautrôt. Pochopitelně i ve Francii existovala řada *dílen* srovnatelných s Červeného. Přesto můžeme konstatovat, že s ohledem na roční výrobní kapacitu firmy V. F. Červený a synové, která se pohybovala v době jejího největšího rozmachu maximálně okolo 2500 nástrojů, se jednalo ve srovnání se světovou konkurencí o menší firmu s adekvátně rozvinutou dělbou práce i stupněm využití technických novinek. Při uvedeném kritickém porovnávání daných podniků musíme brát ale zřetel na rozdílný celkový stupeň úrovně průmyslu i velikosti trhu v českých zemích a ve Francii.⁴

Při posuzování významu podnikatelských aktivit V. F. Červeného a synů, potažmo postavení jejich firmy, nemůžeme porovnávat s jinými tuzemskými firmami jen výrobní a ekonomické ukazatele, jako je počet ročně vyrobených nástrojů, výše čistého zisku či počet zaměstnanců. Za velmi důležité a významné pro dosažení objektivního obrazu o Červeného firmě a realizaci jejich podnikatelských vizí považuji skutečnost, že se zejména V. F. Červenému podařilo proniknout na trhy v západní Evropě, a to i přes značně tvrdou konkurenci v tomto oboru. V úspěšných letech 1854 - 1895 zde dokonce uplatňovali až 70 % vyrobených nástrojů, což zejména v šedesátých letech 19. století bylo u českých firem spíše ojedinělým jevem.

Velmi vhodným příkladem pro srovnání se mi jeví z tuzemských firem královéhradecká firma A. Petrof zabývající se výrobou klavírů a pian, která sice jak počtem zaměstnanců, tak výrobní kapacitou převyšovala Červeného závod, ale odbytiště pro své výrobky nacházela především v Rakousko – Uhersku, Rusku a na Balkáně. Export do západní Evropy byl zanedbatelný. Navíc v souvislosti s kvalitou jejich nástrojů nemůžeme hovořit o dosažení úrovně naprosté světové špičky. Naproti tomu Červeného nástroje dosahovaly nejvyšší světové úrovně. O značně rozdílné úrovni výrobků obou firem svědčí nejen lokality odbytu pro jejich výrobky, ale i účast na výstavách. Zatímco Červení zasílali své výrobky ve druhé polovině 19. století na prestižní světové a mezinárodní výstavy, firma A. Petrof se účastnila povětšinou zemských a okresních výstav v rakousko – uherském mocnářství.

Při komplexním hodnocení podnikatelských aktivit Červených se velmi markantně dostává do popředí otázka jejich manažerských *kvalit*, které se právě velmi

---

⁴ Srovnej MATHIS, F.: *Big Business in Österreich*, Theil I, Österreichische Grossunternehmen in Kurzdarstellung, München 1997.

zřetelně odrážejí na postavení a ekonomickém profitu firmy v jednotlivých časových obdobích. Z výše uvedeného výčtu je jasně patrný rozdíl v obou generacích Červených, a to i s přihlédnutím na rozdílné vnější faktory a vlivy. Z hlediska typologie podnikatelů vytvořené J. A. Schumpeterem můžeme V. F. Červeného zcela bez obav zařadit mezi podnikatele - *inovátory*, pro které bylo charakteristické kreativní jednání projevující se zaváděním nových technik, vývojem nových výrobků a organizačních forem jakož i získáváním nových trhů. Do protikladu k nim stavěl *hospodáře*, jejichž jednání a rozhodování probíhalo dle osvědčených a zaběhnutých stereotypů.⁵ Do role hospodářů můžeme zařadit právě Červeného syny, kteří spíše využívali a těžili z osvědčených postupů a zaběhnuté firemní strategie vytčené jejich otcem. Velmi málo přicházeli s vlastními novými progresivními návrhy a inovacemi. Markantně se tyto aspekty projevíly ve dvacátých letech 20. století, za vedení firmy Jaroslavem Červeným, který nedokázal jako ředitel podniku kreativně reagovat na změny v poptávce po hudebních nástrojích a k tomu adekvátně přizpůsobit firemní strategii.

Podnikatelské snažení V. F. Červeného je nezbytné rovněž vnímat v širším dobovém a společenském kontextu. Charakterizující pro začínající české průmyslníky v polovině 19. století byla jejich orientace na nová odvětví, která dosud neovládli němečtí podnikatelé a nevyžadovala značnou počáteční kapitálovou investici, kterou povětšinou nedisponovali. Uvedené limity plně platily i pro podnikání V. F. Červeného. Velmi vysoce ceněné a přínosné pro formující se českou občanskou společnost zejména v padesátých a šedesátých letech 19. století byly proto jeho podnikatelské úspěchy na mezinárodních výstavách, a to zejména pro prokázání konkurenceschopnosti českého etnika s německým v českých zemích na průmyslovém poli. Česká periodika proto přinášela pravidelně oslavné články na osobu *továrníka a průmyslníka* V. F. Červeného, jež měla povzbudit a ukázat správnou cestu dalším začínajícím českým průmyslníkům a živnostníkům: „*Průmyslová buržoazie, jež se vytvářela v první polovině 19. století hlavně v severočeském textilním průmyslu, byla národnostně převážně německá; v hospodářsky méně rozvinutých oblastech českého vnitrozemí byl před r. 1848 proces jejího vzniku v samých začátcích. Významnější české podnikatelské rodiny byly v této době stále ještě výjimkami (např. pláteničtí podnikatelé Šlechtové, železářští podnikatelé Homoláčové, Svobodové aj.), třebaže se ve velkých průmyslových střediscích, jako byla Praha nebo Brno, i v menších venkovských*

---

⁵ MYŠKA, M.: Problémy a metody hospodářských dějin, Ostrava 1995, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, s. 98-99, 110.

*městech mezi majiteli průmyslových podniků vyskytovali také podnikatelé českého původu.*⁶ Situace se pochopitelně změnila v sedmdesátých a osmdesátých letech po vzniku většího množství českých firem, jež zastínily svým ekonomickým významem průmyslovou činnost V. F. Červeného. Přesto zůstává nezpochybnitelná významná role V. F. Červeného při utváření moderního českého podnikatelského stavu.

Zhodnocení společenských aktivit

Čtyřicátá léta a druhá polovina 19. století se nesla v Čechách z pohledu společensko-sociálního ve znamení formování kapitalistických výrobních a společenských vztahů. Z pohledu národního bylo pro toto období charakteristické utváření moderní české občanské společnosti a právě v této hektické době se V. F. Červený zapojil do veřejného a společenského dění.

Jeho zájem o věci veřejné, vyhraněné národní cítění a postoje se utvářely již od dětství, které prožil na středočeském venkově. Jednalo se o prostředí s převládajícím českým živlem. Navíc - jak víme z dobových zpráv - již u jeho otce se výrazně projevovaly vlastenecké sklony. Všechny výše uvedené faktory významně determinovaly osobnost mladého Václava. Během svých učňovských let se navíc V. F. Červený seznámil s pražským studentským prostředím, které se vyznačovalo nespokojeností se stávajícím společenským pořádkem a snahou tyto poměry změnit. Nepochybně se nejednalo z Červeného strany pouze o boj za lepší společenské klima, ale svoji roli zde jistě sehrála i mladistvá nerozvážnost, bouřlivost a snaha *změnit svět*. Důležité pro Červeného pozdější veřejné působení však bylo navázání osobních kontaktů s pražskými vlastenci, na které se mohl později obrátit o radu či pomoc při pořádání různých veřejných akcí.

V. F. Červený se brzy po svém příchodu do Hradce Králové ve čtyřicátých letech 19. století zapojil do společenských aktivit zdejších národně uvědomělých mužů. V tomto ohledu se jako velmi přínosné a podnětné pro jeho další veřejné aktivity ukázalo navázání osobního přátelství s J. H. Pospíšilem, který patřil i ve čtyřicátých letech v Hradci Králové k nejvýznamnějším buditeckým osobnostem. Proto se u něho zcela logicky scházeli podobně smýšlející lidé, se kterými se mladý V. F. Červený seznámil.

---

⁶ *Dějiny Československa*, díl II., Praha 1990, Státní pedagogické nakladatelství, str. 168 - 169.

V prvních letech svého pobytu v Hradci Králové se V. F. Červený spíše jen pasivně účastnil veřejných podniků organizovaných jeho přáteli. Sám přispíval pouze dílčí pomocí – jako jsou veřejné přednášky, články. Jeho hradečtí přátelé jej však již tehdy přijímali jako velmi zdatného průmyslníka, který se na veřejnosti velmi jasně národnostně profiloval, což ve čtyřicátých a padesátých letech nebylo zcela běžné. „*Stará skladba společnosti se po roce 1848 postupně rozpadala, nové sociální a třídní vztahy se utvářely obtížně a mnohdy v antikvárně se tvářící podobě. Historická iniciativa byla v rukou formující se buržoazie, a to nejen při formulování a prosazování obecně politických, nýbrž také národně politických požadavků.*“⁷ „*Česká společnost neměla tehdy podnikatele typu libereckého Liebiga, ale měla mnohem více velice dobře situovaných firem, než napohled vypadá. Problém je totiž v tom, že většina podnikatelů z nejrůznějších důvodů svou národní příslušnost nijak nezdůrazňovala. To ostatně vyplývalo z internacionální povahy kapitálu, který se nechtěl z komerčních důvodů vázat jen na úzký okruh zákazníků. Hospodářské „svůj k svému“ se objevilo v politickém boji až později.*“⁸

Již na konci padesátých a zejména v šedesátých letech 19. století se postavení a úloha V. F. Červeného mezi královéhradeckými vlastenci změnila. Stal se sám hlavním iniciátorem řady veřejných projektů, zasloužil se rovněž o vznik mnoha spolků a svépomocných organizací. Jak částečně vyplývá již z jeho postu význačného královéhradeckého průmyslníka, inklinoval Červeného zájem zcela přirozeně především k hospodářsko - živnostenské problematice. Zde si pozornost zaslouží zejména jeho významná spoluúčast na vzniku Záložny v Hradci Králové, která se stala důležitým úvěrním ústavem pro drobné živnostníky, Červený zde zároveň zastával několik let post předsedy. S touto oblastí úzce souvisela i jím vykonávaná osvětová a přednášková činnost pro královéhradecké živnostníky, prostřednictvím níž se snažil napomoci k rozvoji zdejší dosud stagnující řemeslné výroby úzce vázané pouze na místní trhy.

V žádném případě však nebyl v ostatních spolcích a sdruženích pouze čestnou postavou v jejich čele. Jak je patrné například z činnosti hradeckého Sokola, aktivně se jí účastnil a snažil se působnost a zaměření Sokola dále obohacovat a rozšiřovat v souladu s jeho hlavním posláním.

---

⁷ URBAN, O. : *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, Svoboda, s. 157.

⁸ *Tamtéž*, s. 294.

Od začátku šedesátých let začal V. F. Červený nově působit na půdě městského zastupitelstva, později i okresního. Hlavním impulsem pro zapojení se do komunální politiky byla jeho snaha řešit palčivé problémy, jež sužovaly obyvatele města i okolí. Při svých služebních cestách po metropolích západní Evropy si zvláště uvědomoval někdy až propastné rozdíly mezi provinčními českými městy a jejich protějšky v Anglii či Francii. Proto chtěl zejména přispět k přeměně dosud pevnostního Hradce Králové v průmyslové a obchodní centrum severovýchodních Čech. Přes značné pracovní vyčerpání ve firmě se snažil navštěvovat schůze zastupitelstva pravidelně. O jeho skutečně intenzivním zájmu o věci veřejné nejlépe svědčí řada jeho osobních iniciativ a návrhů zde předložených a realizovaných. V těchto letech především usiloval o zrušení zdejší pevnosti jako zcela zásadní překážky bránící ve stavebním rozvoji města. Na druhé straně si uvědomoval, že nestačí pouze odstranit hradby svírající město, ale že se jedná o dlouhodobý proces, ke kterému je zapotřebí vytvořit vhodné podmínky a vychovat mladou nastupující generaci. Proto již v těchto letech se jeho úsilí zaměřilo na rozvoj odborného školství v Hradci Králové, doposud značně opomíjeného.⁹

V druhé polovině šedesátých letů Červený rovněž poprvé kandidoval i do zemského sněmu, jak jsem podrobně uvedl v příslušné kapitole, jeho kandidatura byla ale spíše vynucena vnějšími okolnostmi než jeho osobní snahou zapojit se do vyšší politiky. To platí i pro pozdější jeho účast v zemských sněmovních volbách v osmdesátých letech.¹⁰ Přesto, že neměl osobní ambice na účast ve vyšší politice, velmi se zajímal ve druhé polovině šedesátých let o prosazování a realizaci českých státoprávních požadavků. Na jejich podporu česká politická reprezentace pořádala řadu veřejných akcí. Červeného skutečný zájem o tuto problematiku nejlépe dokládá jím uspořádané masové lidové shromáždění na Chlumu či osobní účast na řadě národních slavností a poutí, v Čechách i v zahraničí. Výše uvedených akcí se Červený účastnil bez ohledu na značné časové zaneprázdnění i nebezpečí vystavení své osoby perzekuci ze strany státních úřadů, jež nepřály konání podobných akcí.

Velmi zajímavé jsou v těchto letech i osobní kontakty V. F. Červeného s předními muži tehdejší české občanské společnosti. Mám na mysli jeho styky s J.

---

⁹ Srovnej URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 38.

¹⁰ Srovnej význam komunální politiky viz. COHEN, G. B.: *Společnost, politický život a vláda v pozdně imperiálním Rakousku: zamyšlení nad novou syntézou*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 756 – 757.

Barákem, J. Grégrem, V. Hankou, F. Palackým, F. L. Riegrem, K. Sladkovským, A. P. Trojanem a mnoha dalšími. Tyto styky a společenské vazby měly nepochybně značný vliv na jeho veřejné vystupování. Při svých cestách po východních Čechách navíc někteří přední muži české občanské společnosti osobně navštěvovali Červeného jako vyhlášeného *národovce* a muže se značným respektem a vlivem v královéhradeckém regionu, jehož dům navíc patřil k místům konání pravidelných nedělních sezení. Tudíž plnil v šedesátých letech úlohu neformálního společensko-kulturního centra, kde se setkávali hradečtí intelektuálové, zámožní měšťané a pozvaní hosté. S určitou mírou nadsázky můžeme říci, že plnil do určité míry funkci měšťanského *salonu*.¹¹

V sedmdesátých letech s ohledem na rozpory a rozštěpení dosud jednotného českého politického tábora došlo k politické profilaci V. F. Červeného ve stoupenec mladočeské politické koncepce. Svou úlohu zde nepochybně sehrál vliv jeho pražských přátel, neboť mnozí z nich patřili mezi tvůrce a přední představitele tohoto politického uskupení. Červeného zejména velmi oslovil program mladočechů, který kladl značný důraz na národohospodářské otázky, nikoliv politický kalkul či pragmatismus. Naopak, jeho osoba byla vystavena značnému veřejnému tlaku, někdy i posměchu za politické smýšlení propagující mladočeské myšlenky v politicky konzervativním Hradci Králové.

V sedmdesátých a osmdesátých letech V. F. Červený nadále velmi aktivně ovlivňoval veřejné dění v samotném Hradci Králové, a to především prostřednictvím svého postu v městském zastupitelstvu. Přes četné nabídky nepřijal však post prvního radního, neboť to obnášelo značné časové zaneprázdnění. Z celé řady jeho prospěšných aktivit si ocenění a uznání zaslouží zejména jeho dlouholetá podpora zrušení pevnosti a odstranění hradeb bez ohledu na nesouhlasná stanoviska některých zastupitelů, dále úsilí, které věnoval rozvoji odborného školství v Hradci Králové jako nezbytného předpokladu pro dosažení vyšší úrovně vzdělání mládeže, která dle Červeného vize měla následně přispět k rozvoji řady nových, progresivních průmyslových odvětví a živností. Zároveň se zasloužil o zřízení několika zdravotních a sociálních ústavů v Hradci Králové.

---

¹¹ Srovnej PEŠKOVÁ, J.: *Salony jako místo setkání*, In: *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, KLP, s. 7 – 11; RAK, J. – VLNAS, V.: *Česká hra na salon*, In: *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, KLP, s. 223 – 234.

Během svého dlouholetého působení v samosprávných orgánech se zároveň snažil aplikovat své bohaté zkušenosti a vědomosti ze zahraničních pobytů a tím napomoci odstranění negativních či retardujících jevů ve městě, což se však ne vždy setkávalo s pochopením ostatních zastupitelů, kteří neradi viděli přílišné zavádění *cizích novot*. Velmi markantně se projevil Červeného rozhled například při projednávání urbanistických plánů pro přestavbu a rozšíření Hradce Králové v osmdesátých letech 19. století, kdy prosazoval s ohledem na budoucí možný další stavební rozvoj a demografický vývoj vystavění dostatečně dimenzovaných komunikací, sítí a jiné vybavenosti na rozdíl od mnoha jiných zastupitelů, kteří považovali jeho záměry za velikášské a nepřiměřené. Budoucnost poté dala plně za pravdu Červeného koncepci.¹²

U Červeného však i v těchto letech přetrvával zájem o věci nejen bezprostředně dotýkající se samotného Hradce Králové a jeho obyvatel, ale i o celospolečenské problémy, což je velmi dobře patrné právě ze schůzí obecního zastupitelstva, neboť zde často předkládal k diskusi záležitosti na první pohled nepatřičné a odvádějící pozornost zastupitelů od *potřebnějších a aktuálnějších* problémů ve městě. V tomto ohledu se V. F. Červený výrazně lišil od mnoha svých kolegů, kteří omezeně viděli pouze momentální problémy a prospěch města. Naopak Červený se snažil při svém rozhodování potlačit provincionálnost a chápat věci v celospolečenském kontextu. Na schůzích zastupitelstva se proto vyjadřoval k palčivým celospolečenským problémům a podporoval nejen regionální akce, ale dle svých možností se snažil přispět i ke zdaru projektů širšího, mnohdy celonárodního významu. Například Červeného kulturní osvícenost je velmi dobře patrná z jeho značné podpory výstavby Národního divadla, Průmyslového muzea v Praze a jiných.

V rámci své aktivní účasti v komunální politice nepřetržitě usiloval o průmyslové povznesení regionu a posílení jeho hospodářského významu. V této souvislosti stojí za pozornost Červeného opakovaná snaha zřídit samostatnou obchodní–živnostenskou komoru se sídlem právě v Hradci Králové, která měla napomoci k lepší stimulaci rozvoje zdejšího průmyslu a živností, a tak přispět k plně

---

¹² Na podobné překážky narážel například při přestavbě Pardubic na začátku 20. století starosta a podnikatel Josef Prokop. Viz SOKA Pardubice, Archiv města Pardubic, kn. č. 191 – Protokoly ze schůzí obecního zastupitelstva; KUČEROVÁ, L.: *Ing. Josef Prokop (1872-1933), továrník a starosta v Pardubicích*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, PdF UHK, s. 146-149; srovnej URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 34 – 42.

hospodářské emancipaci tohoto regionu. Zároveň s ohledem na napjaté národnostní poměry a nevyváženou podporu jednotlivých regionů považoval setrvání průmyslníků a živnostníků ze severovýchodních Čech v rámci liberecké komory za nežádoucí. Za tímto účelem se pokusil sjednotit dosud roztříštěné návrhy a parciální zájmy jednotlivých průmyslníků i z okolních měst. Bohužel tato jeho snaha nebyla korunována úspěchem, na Červeného snahy však navázali na začátku 20. století pokračovatelé, kteří dosáhli ustanovení Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny českých interesentů komorního obvodu libereckého v Hradci Králové, avšak pouze na spolkové bázi.

S hospodářskou problematikou úzce souvisela i Červeného opakovaná snaha o konání hospodářsko-průmyslových výstav v Hradci Králové. Inspirován svými zkušenostmi ze světových a mezinárodních výstav a vědom si přínosu jak pro vystavující subjekty, které měly možnost prezentovat své výrobky před širokou veřejností a zároveň i poznat konkurenci, tak pro samotné pořádající město, snažil se o jejich uspořádání. Bohužel zpočátku narážel na nepochopení a nezájem ze strany města i liberecké obchodně – živnostenské komory. Díky jeho několikaletému vytrvalému snažení a za jeho přispění se alespoň podařilo v devadesátých letech 19. století zrealizovat velkolepou národopisnou výstavu v Hradci Králové, jež demonstrovala okolním oblastem rozmach a emancipaci královéhradeckého regionu nejen v hospodářsko-průmyslové oblasti.

Nedílně spjato s jeho osobou je i mecenášství a podpora jak řady českých prominentních intelektuálů, veřejných činovníků, tak i spolků a veřejných dobročinných podniků.¹³

Na začátku devadesátých let již V. F. Červený ale výrazně omezil svoji činnost ve spolcích a postupně ochabovala i jeho iniciativa na půdě zastupitelstva úměrně s přibývajícím věkem.

Při celkovém posuzování a hodnocení společenských aktivit V. F. Červeného vyvstává do popředí zejména jeho dlouholeté působení v městském zastupitelstvu. Při srovnání s osobnostmi z podnikatelských *elit* z východních Čech najdeme mnoho paralel. Řada významných podnikatelů působila rovněž v místních samosprávách. Mám na mysli například J. Bartoně-Dobenína, náchodského textilního velkopodnikatele, který vykonával dokonce funkci starosty v Náchodě, J. Prokopa, majitele továr-

---

¹³ Srovnej HAVRÁNEK, J.: *Předpoklady působení české kultury v Čechách v 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 118.

ny na mlýnské stroje, který zastával post starosty v Pardubicích či J. V. B. Pilnáčka, továrníka a starostu v Hradci Králové.¹⁴ Tito význační čeští podnikatelé však působili v zastupitelstvech většinou až od osmdesátých let 19. století či v éře první Československé republiky. Tento fenomén přitom velmi úzce souvisel s probíhajícím procesem emancipace českého podnikatelského živlu. Specifikum Červeného pozice spočívá v tom, že začal jako uznávaný *český továrník* světové proslulosti působit v zastupitelstvu již od šedesátých let 19. století, tedy v době, kdy se zcela zásadním způsobem začalo měnit společenské klima v monarchii spojené s rozvojem ústavního života v Rakousku a probíhajícím procesem utváření moderní české občanské společnosti. V zastupitelstvech řady českých měst pochopitelně již v šedesátých letech zasedala řada menších živnostníků a obchodníků. Ti se však spíše vyznačovali s ohledem na svůj věk i své živnosti spíše konzervativními postoji. Navíc v zastupitelstvech některých typů měst¹⁵ díky tzv. cenovnímu systému převažovali v šedesátých letech 19. století měšťanští majitelé nemovitostí, kteří díky výnosům z realit patřili k největším daňovým poplatníkům ve městě. Přitom jejich způsob *podnikání* vykazoval spíše rysy ještě předkapitalistického, opatrného uvažování.¹⁶

Naproti tomu V. F. Červený vzhledem ke svému relativnímu mládí a velmi kreativní profesi, navíc přivyklý na evropskou konkurenci, v níž se prosadili jen ti nejlepší, přinesl do dosud spíše poklidného zasedání zastupitelstva nové prvky a

---

¹⁴ NOVOTNÝ, J. – ŠOUŠA, J.: *Regionální elity a pražský bankéř - Podnikatelé, politici a intelektuální představitelé z východních Čech v korespondenci vrchního ředitele Živnostenské banky Jaroslava Preisse*, strojopis, s. 1 - 40; KUČEROVÁ, L.: *Ing. Josef Prokop (1872-1933), továrník a starosta v Pardubicích*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 143-152; *Královéhradečtí mydláři Pilnáčkové vzpomínají 125 let své práce*, Hradec Králové, 1937, s. 1- 32; srovnej FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827.

¹⁵ S rozvojem občanské společnosti úzce souvisí fenomén urbanizace. Dle prof. L. Galla existovalo v 19. století v středoevropském prostoru šest základních typů měst (bohatá tradiční obchodní a řemeslnická, raně industrializovaná řemeslnická, industrializovaná, rezidenční a správní, univerzitní a konečně retardovaná města. Jednotlivé typy měst měly jinou sociální strukturu obyvatelstva, která se velmi markantně promítala do rozložení sil v obecních zastupitelstvech. Hradec Králové v rámci uvedené typologie patřil do rezidenčních a správních měst se specifickými poměry v zastupitelstvech – např. vysoký počet honoračních hlasů ve druhé voličské kurii, zachovávání moci konzervativních měšťanských rodin aj. Viz FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827.

¹⁶ LANDSMANN, M. – POKORNÝ, R.: *Personální obsazení samosprávných sborů města Hradec Králové od roku 1850 do roku 1942*, In: *Královéhradecko*, roč. I, 2004, č. 1, s. 117 - 182; srovnej FASORA, L.: *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851 – 1904*, In: ČČH, roč. 103, 2005, č. 2, s. 354 – 381; HEY, H. P.: *Alt- und Neubürger in Aussig (Ústí nad Labem) um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, In: *Bürger zwischen Tradition und Modernität*, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 247 – 269; TOŠNEROVÁ, M.: *Beraun – Im Sog fortschreitender Industrialisierung*, In: *Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862 - 1914*, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 137 – 169.

principy, které si osvojil při svém podnikání. Jeho postoje a myšlenky navíc značně obohatily cesty po městech v západní Evropě. Ovlivněn výše uvedenými faktory obohatil schůze zastupitelstva o zcela nové podněty a návrhy, které však převážně narážely na nepochopení a dokonce budily u mnoha *úctyhodných a zasloužilých* mužů pohoršení. Pochopitelně s přibývajícím věkem se některé názory a postoje V. F. Červeného korigovaly, to však nemění nic na skutečnosti, že až do konce svého působení v královéhradeckém zastupitelstvu patřil mezi osoby propagující a podporující pokrokové myšlenky. V této souvislosti je zároveň nutné zdůraznit, že se jeho projekty vyznačovaly důkladností a propracovaností do nejmenších detailů, nikoliv povrchností a ukvapeností.

Z pohledu sociální typologie pak můžeme označit V. F. Červeného za prototyp představitele nových progresivních společenských vrstev (podnikatelé, technická inteligence, advokáti a jiná svobodná povolání), které se snažily o *transformování* správy města v moderní, adekvátně k měnícím se společenským potřebám a socioekonomickým podmínkám přizpůsobenou samosprávu. Naproti tomu stála *klika* konzervativních řemeslníků a majitelů nemovitostí ve městě, bránících tomuto neodvratnému vývoji.¹⁷

Při hodnocení Červeného působení v městském zastupitelstvu je nezbytné dále vyzvednout okolnost, že působil v samosprávě z nezištných důvodů, nikoliv z pragmatických či prospěchářských pohnutek. Někteří zastupitelé, a to platí nejen o Hradci Králové, pochopitelně při rozhodování prosazovali přednostně záměry a projekty prospěšné nejen pro občany, ale i s ohledem například na zájmy své firmy (viz iniciativa J. Sochora v otázce regulace Labe ve Dvoře Králové nad Labem, v jehož blízkosti se nacházela jeho továrna a další).¹⁸

S ohledem na výše zmíněnou společensky hektickou dobu, ve které veřejně působil, nemohl V. F. Červený jako vynikající organizátor a zámožný člověk zůstat stranou ani od spolkové činnosti. V této oblasti se rovněž prosadil a zasloužil o její rozmach, napomáhaje tak rozvoji zdejší moderní občanské společnosti, neboť novodobou spolkovou činnost musíme v zásadě chápat jako projev nezávislých občan-

---

¹⁷ Srovnej KLADIWA P.: *Elity města a městské samosprávy druhé poloviny 19. století a počátku 20. století ve střední Evropě*, In: Universitas Ostraviensis Acta Facultatis Philosophicae/ Historica 10, 2003, s. 167 – 177; FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827.

¹⁸ HAVLÍK, V.: *Josef Sochor. K osobnosti zakladatele firmy Josef Sochor, textilní závody, Dvůr Králové nad Labem*, In: Dissertationes historicae, 8, Hradec Králové 2002, PdF UHK, s. 83 - 84.

ských iniciativ a úrovně spolkové činnosti patří k jedním z důležitých indikátorů stupně rozvoje a vyspělosti novodobé občanské společnosti.¹⁹

Při posuzování společenského postavení a přijímání osoby V. F. Červeného královéhradeckou *honorací* je třeba diferencovat na jednotlivá období.²⁰ Zcela přirozeně bylo jeho postavení odlišné ve čtyřicátých a na začátku padesátých let 19. století, kdy se většinou stýkal spíše jen s *plebejskými* a nižšími středními vrstvami ve městě. S prvními většími úspěchy na světových výstavách, po obdržení vyznamenání od evropských panovníků a poté, co zakoupil právozárečný dům v Hradci Králové, se zcela změnilo přijímání jeho osoby královéhradeckými vyššími společenskými vrstvami. Mám na mysli nejvyšší státní úředníky, například c. k. okresního hejtmantství, nobilitované příslušníky obce, ale i staré královéhradecké měšťanské rodiny, kam byla Červeného rodina zvána na návštěvy. U c.k. státních úředníků je možné následně vysledovat určitou servilitu k osobě V. F. Červeného. Na druhé straně je nutné upozornit na skutečnost, že Červený se příliš nesnažil etablovat mezi tehdejší královéhradeckou společenskou *smetánku*. Naopak jeho nejbližší přátelé se rekrutovali z řad nově rodících se podnikatelů a technické inteligence. O pravdivosti těchto tvrzení svědčí i skutečnost, že nežádal o nobilitaci své osoby i když příležitostí a *zásluh o mocnářství* měl dostatek. V. F. Červený naopak při jakékoliv příležitosti vyzvedával své češství a vlastenecké názory, což ale často nebylo v souladu se státní politikou. Zároveň nebyl vždy plně loajální k státním rozhodnutím a v některých případech projevil značnou občanskou statečnost, kdy se nebál vzepřít státní moci a organizovat veřejné protestní akce. Proto také po celou dobu jeho veřejného působení přetrvával ze strany vídeňských úředníků určitý ambivalentní přístup k jeho osobě. Na jedné straně udílení ocenění za šíření věhlasu rakouského průmyslu, na druhé straně jeho výrazné vlastenectví popuzovalo vídeňské úředníky. V této souvislosti je však nutno pregnantně říci, že V. F. Červený vždy plně respektoval legitimitu existence Rakouska, později Rakousko – Uherska, v jehož rámci podporoval snahy o dosažení maximální možné míry svébytnosti pro české země.

---

¹⁹ Srovnej NOVOTNÝ, J.: *Úloha spolků v uměleckém a kulturním životě v Čechách na sklonku 19. století*, In: *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998, Albis international, s. 143 – 149; COHEN, G. B.: *Společnost, politický život a vláda v pozdně imperiálním Rakousku: zamyšlení nad novou syntézou*, In: *ČČH*, roč. 102, 2004, č. 4, s. 753.

²⁰ Z hlediska volebních předpisů k honoraci přínáleželi duchovní státem uznaných církví, penzionovaní důstojníci, učitelé veřejných ústavů, úředníci veřejné správy a nositelé doktorského titulu.

Celkově tedy můžeme konstatovat, že se V. F. Červený díky svým veřejným aktivitám zařadil mezi nejvýznamnější královéhradecké osobnosti, které v druhé polovině 19. století výraznou měrou ovlivňovaly a spoluvytvářely společenský a kulturní život ve zdejších městě i přilehlém regionu. Proto jej můžeme zařadit mezi zdejší nově formující se společenskou elitu.²¹

V kontextu českého národně emancipačního hnutí probíhajícího v druhé polovině 19. století patřil mezi početnou skupinu vlastenecky smýšlejících obyvatel Čech, kteří svojí nepřetržitou a neúnavnou každodenní činností ve svém regionu výraznou měrou přispěli k úspěšnému završení procesu utváření moderní české občanské společnosti a její plné emancipaci.²²

Již za života V. F. Červeného se po vzoru otce zapojili do veřejného života i jeho synové. Syn Jaroslav Červený, otcem do jisté míry vybrán pro pokračování v jeho veřejných záměrech a projektech, zasedal rovněž v městském zastupitelstvu a svými ambicemi se snažil dosáhnout podobné společenské prestiže jako jeho otec. Avšak nejen z důvodu menších osobních předpokladů, ale i v důsledku možná méně příznivých vnějších okolností, přes získání značného společenského respektu nedosáhl takového postavení jako jeho otec. Navíc jej v očích veřejnosti značně zdiskreditoval krach Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové, jehož byl předsedou správní rady. Proto se také ve dvacátých letech 20. století distancoval od aktivního veřejného působení a pouze pasivně sledoval politické a veřejné dění.

Otakar Červený se již během svých studijních let zapojil do spolkového života v Hradci Králové, mimo to se alespoň pasivně zajímal o politické dění. V důsledku existenčních starostí však většinu času zabrala jeho práce. Situace se do jisté míry změnila po trvalém přesídlení do Kyjeva, již na postu ředitele filiálky rodinného podniku. S ohledem na dobré hmotné zajištění se zde mohl aktivněji zapojit do spolkového života, a tak se podílet na rozmachu kulturního dění mezi zdejší českou men-

---

²¹ Srovnej PEŠEK, J.: *Výzkum komunálních elit v Čechách a v zahraničí*, In: Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848 – 1918. Sborník příspěvků z konference Archivu města Prahy 1994, Praha 1997, s. 21 – 38; FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827, URBANITSCH, P.-BRUCKMÜLLER, E.-STEKL H.: *Regionen, Gruppen, Identitäten. Aspekte einer Geschichte des Bürgertums in der Habsburgermonarchie*, In: Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 11-39. Zařazení V. F. Červeného mezi místní elitu potvrzuje mimo jiné i udělení čestného měšťanství v Hradci Králové jeho osobě.

²² FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 797.

šinou. Jeho výjimečné postavení navíc umocňovaly vlivné kontakty u carského dvora.

Své konexe po vypuknutí Velké války využil pro vyřešení *české otázky*. Zejména si zaslouží pozornost jeho účast na jednání s carskými úředníky o statutu rakousko–uherských občanů pocházejících z českých zemí po rozpoutání války a později poskytnutá pomoc nově vytvářeným legiím. V této souvislosti nelze nezmínit i záslužnou činnost jeho manželky Marie, pomáhajícím českým a slovenským uprchlíkům a legionářům.

Po svém dramatickém návratu z Ruska se dal plně do státních služeb, kde se snažil uplatnit své dlouholeté zkušenosti ve prospěch nově budované Československé republiky. Kontinuálně tak navázal na snahy svého otce V. F. Červeného o plnou emancipaci českého národa, avšak v změněných geopolitických podmínkách.

Stanislav a Bohumil Červení patřili k méně výrazným osobnostem i v regionálním měřítku. Jejich přínos především spočíval v aktivní účasti na královehradeckém spolkovém životě a rozvoji zdejší občanské společnosti.

Použité prameny a literatura:

1) Prameny

Archivy:

Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, Kabinettsarchiv, Kabinettskanzlei,
Kurrentbillette

Haus-, Hof- und Staatsarchiv in Wien, Ordenskanzleien, Kanzlei des Franz
Joseph

Österreichisches Patentamt in Wien, Privilegienkatalog

Technische Universität in Wien, Universitätsarchiv, Privilegien – Sammlung
Státní ústřední archiv Praha, České gubernium

Vojenský historický archiv Praha, fond - Otakar Červený

Archiv Masarykova ústavu Akademie věd ČR, fond – T. G. Masaryk

Archiv hlavního města Prahy (AMP), Římsko – katolický farní úřad v Uhři-
něvsi

SOA Praha, Římsko – katolický farní úřad Tuklaty

SOA Zámorsk, Antonín Petrof, továrna na piana, Hradec Králové

SOA Zámorsk, Josef Bartoň a synové, mechanická tkalcovna a barvírna, Ná-
chod

SOA Zámorsk, Obchodní a živnostenská komora v Hradci Králové

SOA Zámorsk, Krajský soud Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Archiv města Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Berní správa Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Děkanství a vikariátní úřad Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Farní úřad Pouchov

SOkA Hradec Králové, František Ulrich

SOkA Hradec Králové, Gymnázium J. K. Tyla Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Hlavní a nižší reálná škola Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Kuratorium odborné školy zámečnické

SOkA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Okresní soud Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Okresní zastupitelstvo Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených

SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Petrofů

SOkA Hradec Králové, Sběrka varií Hradec Králové

SOkA Hradec Králové, Václav Deyl

SOkA Hradec Králové, Vincenc Paulus

SOkA Hradec Králové, Záložna Hradec Králové

SOkA Kolín, Pamětní kniha školy břežanské

SOkA Liberec, Obchodní a živnostenská komora Liberec

SOkA Pardubice, Archiv města Pardubic

SOkA Pardubice, Josef Prokop

Podnikový archiv firmy Amati – Denak v Hradci Králové, V. F. Červený a
synové

Soukromý archiv S. Červené

Muzea a jiné úřady:

Stadtmuseum Mnichov, sbírka hudebních nástrojů

Muzeum české hudby v Praze, sbírka hudebních nástrojů

Národní technické muzeum Praha, Archiv pro dějiny průmyslu, obchodu a technické práce

Náprstkovo muzeum asijských, afrických a amerických kultur v Praze, Archiv Vojty Náprstka

Muzeum východních Čech v Hradci Králové, Literární archiv

Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost V. F. Červený, korespondence s J. Barákem, J. Červeným, J. Grégrem, V. Hankou, F. C. Kampelíkem, J. Nerudou, K. Sladkovským, A. Turnovskou, J. L. Turnovským, S. Tylem, E. Tylovou, V. Vávrou

Památník národního písemnictví v Praze, pozůstalost JUDr. J. Červený

Městský úřad Dubeč, Pamětní kniha Dubče

Katastrální úřad Hradec Králové, vložka knihovní 120 – Právovárečný dům čp.120

Česká národní banka, pobočka Hradec Králové, Záložní úvěrní ústav Hradec Králové

Státní hrad a zámek v Českém Krumlově, sbírka 11 nástrojů V. F. Červeného

Tištěné prameny:

Adresář průmyslu a živností v obvodu Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny v Hradci Králové, Hradec Králové 1920.

Adresář Republiky československé pro průmysl, živnosti, obchod a zemědělství, Praha 1928.

Almanach akademického spolku Dobroslav v Hradci Králové, Hradec Králové 1928.

Almanach vydaný k prvnímu sjezdu všech absolventů Obchodní akademie v Hradci Králové, Hradec Králové 1908, Bratři Peřinové.

ARENSTEIN, J.: *Oesterreich auf der internationalen Ausstellung 1862, Wien 1862.*

ARENSTEIN, J.: *Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862, Wien 1863.*

Auszeichnungen bei der allgemeinen deutschen Industrie - Ausstellung zu München von der Beurtheilungs - Commission zuerkannt, München 1854.

Bericht der Handels - und Gewerbekammer in Reichenberg, Reichenberg 1868.

Bericht über die Welt - Ausstellung zu Paris im Jahre 1867, Wien 1869, erster Band.

Credit - Vorschuss-Anstalt in Königgrätz - XXXXIX. Geschäfts - Bericht für das Jahr 1917, Königgrätz 1918.

Dvacátápatá jubilejní zpráva spořitelny Kralohradecké, Hradec Králové 1889, L. Pospíšil.

HERMANN, F. B. W.: *Bericht der Beurtheilungs - Commission bei der allgemeinen deutschen Industrie - Ausstellung zu München im Jahr 1854, München 1855.*

Illustrierter Katalog der Londoner Industrie - Ausstellung von 1862, Leipzig 1863, F. A. Brockhaus.

Industrie - Compass 1925/26 - Čechoslovakei, Band II, Praha 1925.

Internationale Ausstellung zu Paris 1867. Katalog der österreichischen Abtheilung, Wien 1867.

Internationale Ausstellung zu Paris 1878. Katalog der österreichischen Abtheilung, Wien 1878.

Katalog Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové, Praha 1894.

Katalog výstavy starožitností, památností a přírodnin v městské reálce dne 28., 29., 30. června a 1. července 1879, Hradec Králové 1879.

KUDRNÁČ, V.: *Úplný adresář a popis politického okresu Královéhradeckého*, Turnov 1903, V. Kudrnáč.

MALKOWSKY, G.: *Die Pariser Weltausstellung in Wort und Bild*, Berlin 1900, Kirchhoff & Co.

Officielle Publicationen betreffend die internationale Ausstellung von Gegenständen der Kunst, Industrie und Urproduktion 1878 in Paris, Heft I, Wien 1878.

Officieller Bericht der k. k. österr. Central – Commission für die Weltausstellung in Chicago im Jahre 1893, Wien 1894.

Österreichischer Bericht über die internationale Ausstellung in London 1862, Wien 1863.

První roční zpráva všeobecné průmyslové školy pokračovací v Hradci Králové, Hradec Králové 1884, L. Pospíšil.

Studien über Bethheiligung Deutsch - Oesterreichs an der Weltausstellung in Paris 1867, Wien 1867.

Systematický seznam živností a jiných po živnostensku konaných zaměstnání pro účely statistické obchodních a živnostenských komor království a zemí v říšské radě zastoupených, Vídeň 1902.

Třicátá devátá zpráva spořitelny Kralohradecké za rok 1902, Hradec Králové 1903, Bratři Peřinové.

Třicátá pátá zpráva spořitelny Kralohradecké za rok 1898, Hradec Králové 1899, Bratři Peřinové.

UHLAND, W. H.: *Illustriertes Katalog der pariser Weltausstellung von 1878*, Leipzig 1880, zweiter Theil.

VOGEL, K.: *Zpráva o světové výstavě v Chicagu 1893*, Plzeň 1894.

Vorlage-, allgemeiner Bericht und Bericht über den IX. Aufsichtsbezirk (Amtssitz: Reichenberg) aus dem Berichte der k. k. Gewerbe – Inspectoren über ihre Amtsthätigkeit im Jahre 1892, Wien 1893.

50. *Výroční zpráva za rok 1918 Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové*, Hradec Králové 1918.

51. *Výroční zpráva za rok 1919 Záložního úvěrního ústavu v Hradci Králové*, Hradec Králové 1920.

Výroční zpráva Obchodní banky v Hradci Králové za rok 1920, Hradec Králové 1921.

Výroční zpráva Obchodní banky v Hradci Králové za rok 1921, Hradec Králové 1922.

Výroční zpráva Obchodní, živnostenské a průmyslové ústředny v Hradci Králové za rok 1910, Jaroměř 1911, V. Nejedlý.

Weltausstellung Paris 1900, Katalog der oesterreichischen Abtheilung, Wien 1900, Heft 1.

Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové 1913, Hradec Králové 1914, nestránkováno.

Zpráva k výroční konferenci skupin Svazu kovodělníků v čsl. republice soustředěných v obvodním výboru kovodělníků v Hradci Král. za rok 1929, Hradec Králové 1930, J. Oma.

Zpráva o městském historickém museu v Hradci Králové za rok 1898, Hradec Králové 1899, Bratři Peřinové.

2) Literatura

Monografie:

BAINES, A.: *Musical Instruments through the ages*, New York 1982, Penguin Books, s. 314.

BARÁK, J.: *Vzpomínky*, Praha 1904, E. Grégr a syn, s. 160.

BĚLINA, P. - FUČÍK, J.: *Válka 1866*, Praha 2005, Paseka, s. 686.

BLÁHA, A.: *Město. Sociologická studie*, Praha 1914, Melantrich, s. 215.

BRTNICKÝ, L., Dr.: *Památník gymnasia královéhradeckého*, Hradec Králové 1927, Bratři Peřinové, s. 224.

BENÝŠKOVÁ, J. – VÍCH, F.: *Literární Hradec Králové*, Hradec Králové 1994, s. 22.

BEZDĚKOVÁ, H.: *Výběrová bibliografie z dějin podniků, továren a závodů v českých zemích*, díl I, Praha 1982, Národní technické muzeum, s. 386.

CÍSAŘ, O., Dr.: *Výroba a obchod Hradce Králové*. In: *Katalog Orientačního trhu obchodu, živností a průmyslu v Hradci Králové*, Hradec Králové 1931, s. 88.

CÍSAŘ, O. – DOMEČKA, L.: *Polští povstalci v Hradci Králové v letech 1863 – 1865*, Hradec Králové, s. 23.

ČERVENÁ, S.: *Můjváclav*, Brno 2001, Opus musicum, s. 143.

ČERVENÝ, V. F.: *Hudební názvosloví čili pojmenování žesťových (plechových) hudebních nástrojů a některých dílů jejich, které k docílení stejného pojmenování sestavil a laskavým odběratelům jakož i váženému obcenstvu ve vší šetrnosti obětuje*, Hradec Králové, J. H. Pospíšil, bez vrocení.

ČERVENÝ, V. F.: *Die Mettal – Musikinstrumente von V. F. Červený, Fabrikanten zu Königgrätz in Böhmen*, Prag 1872, J. S. Skrejšovský, s. 43.

ČERVENÝ, J.: *Ehrenkranz für V. F. Červený, Chef der Musikinstrumenten-Fabriksfirma V. F. Červený & Söhne zu Königgrätz in Böhmen*, Prag 1883, K. Wiesner & Co., s. 45.

ČÍŽEK, B.: *Hudební nástroje evropské hudební kultury*, Praha 2002, Aventinum, s. 256.

DEJMEK, B.: *Historie a současnost Hradce Králové ve jménech ulic*, Hradec Králové 1993, Gaudeamus, s. 186.

DOMEČKA, L.: *Průvodce po Hradci Králové a okolí*, Hradec Králové 1910, B. E. Tolman, s.66.

DULLAT, G.: *V. F. Červený & Söhne 1842 – 1992. Eine Dokumentation*, Nauheim 1992, Selbstverlag, s. 88.

EFMERTOVÁ, M. C.: *České země v letech 1848 - 1918*, Praha 1998, Libri, s. 463.

FASORA, L. – HANUŠ, J. – MALÍŘ, J.: *Člověk na Moravě 19. století*, Brno 2004, CDK, s. 501.

HELLER, J.: *Naše síla průmyslová*. Hradec Králové 1894, Bratři Peřinové, s. 23.

HELWICH, A.: *Slovo o hospodaření s jméním města Králové Hradce*, Praha 1881, s. 31.

HORSKÁ, P. – MAUR, E. – MUSIL, J.: *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha – Litomyšl 2002, Paseka, s. 352.

HROCH, M.: *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě*, Praha 1996, FF UK, s. 212.

HROCH, M.: *Na prahu národní existence*, Praha 1999, Mladá fronta, s. 275.

JAKL, J.: *Hradec Králové*, Litomyšl 2005, Paseka, s. 55.

JANDA, J.: *Slavnost' odevzdání městské tělocvičny v Hradci Králové Sokolsko-hasičské Jednotě Kralohradecké*, Pardubice 1884, F. & V. Hoblík, s. 16.

JANDÁSEK, L.: *Josef Barák*, Brno 1933, Moravský legionář, s. 43.

JEDLIČKA, O.: *Josef Barák*, Roudnice 1883, A. Mareš, s. 46.

JINDRA, Z.: *Úvod do studia hospodářských a sociálních dějin*, Praha 1997, Karolinum, s. 161.

JIRÁNEK, T.: *Projevy hospodářského nacionalismu v obchodních a živnostenských komorách v Českých zemích 1850 – 1918*, Pardubice 2004, Univerzita Pardubice, s. 230.

JIRÁSEK, A.: *Z mých pamětí*, díl I., Praha 1932, J. Otto, s. 407.

KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky*, díl II., Praha 2002, Libri, s. 577.

KLECANDA, J.: *Devatenácté století slovem i obrazem*, díl II., sv. II., Praha, J. R. Vilímek, s. 616.

KLEŇHA, J.: *Harfenictví v Čechách. Historie vandrovních muzikantů z Nechanic*, Praha 1998, Granit, s. 199.

KORBEL, V.: *150 let – Václav František Červený vynálezce a hudební nástrojař evropského a světového významu*, Hradec Králové 1992, s. 43.

KOTYŠKA, V.: *Úplný místopisný slovník království českého*, Praha 1895, s. 407.

KŘÍŽEK, V.: *Statistika císařství Rakouského, čili říše Rakousko – uherské*, Praha 1872, I. L. Kober, s. 425.

KUBŮ, E. – PÁTEK, J.: *Mýtus a realita hospodářské vyspělosti Československa mezi světovými válkami*, Praha 2000, Karolinum, s. 439.

KUTNAR, F.: *Obrozenecké vlastenectví a nacionalismus*, Praha 2003, Karolinum, s. 395.

LACINA, V.: *Hospodářství českých zemí 1880-1914*, Praha 1990, Historický ústav ČAV, s. 186.

LACINA, V. - PÁTEK, J.: *Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti, Období první Československé republiky a německé okupace 1918-1945*, sv. III., Praha 1995, Karolinum, s. 219.

LNĚNIČKOVÁ, J.: *České země v době předbřeznové 1792 – 1848*, Praha 1999, Libri, s. 463.

MALINA, J. - LESÁK, V.: *Bibliografie novin a časopisů východních Čech z let 1650 - 1945*, Hradec Králové 1998, ÚHV PF VŠP, s. 80.

MASARYK, T. G.: *Světová revoluce*, Praha 1925, Orbis, s. 650.

MIKAN, J.: *Výstava památek hudebního života v Hradci Králové*, Hradec Králové 1932, s. 16.

MIKULKA, J. : *Dějiny Hradce Králové*, díl I., II., Hradec Králové 1994 - 1995, Nadace Historica, s. 350.

MIŠKOVSKÝ, J.: *Václav Fr. Červený*, Český Brod 1896, L. Beneš, s. 21.

MYŠKA, M.: *Opožděná industrializace*, In: Lnářský průmysl, Supplementum 10, Trutnov 1991, Texlen Trutnov, s. 132.

MYŠKA, M.: *Problémy a metody hospodářských dějin*, Ostrava 1995, Filozofická fakulta Ostravské univerzity, s. 140.

MYŠKA, M.: *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava 2003, Ostravská univerzita, s. 519.

MORAVEC, J. : *Václav František Červený*, Praha 1996, s. 40.

NĚMEČEK, J.: *Historie a současnost podnikání v Hradci Králové*, Pardubice 1998, Pegas, s. 323.

NOVÁČEK, V. J.: *Františka Palackého korespondence a zápisky*, Praha 1898, Česká akademie, s. 240.

NOŽIČKA, J.: *Hospodářský a měnový vývoj našich zemí*, Praha 1946, Orbis, s. 277.

PAPE, W. : *Instrumentenhandbuch Streich-, Zupf-, Blas- und Schlaginstrumente in Tabellenform*, Köln 1976, Hans Gerig, s.

PEŠEK, J.: *Královéhradecká vlastenecká družina*, Praha 1910, s. 33.

PRŮCHA, V.: *Hospodářské dějiny Československa v 19. a 20. století*, Praha 1974, Svoboda, s. 530.

PURŠ, J.: *Průmyslová revoluce v českých zemích*, Praha 1960, SNTL, s. 164.

RADOSTICKÝ, J. P.: *Královéhradecké, chrudimské, pražské a jiné rodiny erbovní a měšťanské*, Vídeň 1919, Melantrich, s. 33.

ŘEZNÍČEK, V.: *Královéhradecké vzpomínky*, Hradec Králové 1904, s. 200.

ŘÍHA, O.: *Hospodářský a sociálně – politický vývoj Československa 1790 – 1945*, Praha 1946, Práce, s. 120.

SÁL, F. L.: *Z kraje i podhoří. Vlastivědná čítanka pro školu i dům*, Praha 1923, s. 236.

SECKÁ, M.: *Vojta Náprstek*, Praha 2001, Náprstkovo muzeum, neustránkováno.

SCHÁNILEC, J.: *Za slávou*, Praha 1961, Svět Sovětů, s.229.

SOLAŘ, J. J.: *Dějepis Hradce Králové n. Labem a biskupství hradeckého*, Praha 1870, J. S. Skrejšovský, s. 680.

SRBA, J. : *Dějiny hudby v Čechách a na Moravě*, Praha 1891, Matice česká, s. 198.

STEFAN, K. : *Pomněnka na Jaroměř dne 21. července 1861*, Hradec Králové 1861, L. Pospíšil, s. 63.

STEFAN, K.: *Jeho císařské a královské apoštolské veličenství František Josef I. dne 9. června 1880 v továrně hudebních nástrojů firmy V. F. Červený & synové v Hradci Králové*, Praha 1881, E. Grégr, s. 26.

ŠTAIF, J.: *Revoluční léta 1848 - 1849 a české země*, Praha 1990, Historický ústav ČSAV, s. 194.

ŠTAIF, J.: *Obezřetná elita. Česká společnost mezi tradicí a revolucí 1830 - 1851*, Praha 2005, Dokořán, s. 474.

TICHÝ, F.: *Velký Hradec Králové - úplný průvodce městem*, Hradec Králové 1923, Vokolek a Nemeškal, s. 104.

TICHÝ, F.: *Hradec Králové*, Hradec Králové 1927, B. Melichar, s. 96.

TOLMAN, J. V.: *Památník a dějiny tělocvičné jednoty „Sokol“ v Hradci Králové*, Hradec Králové 1905, B. E. Tolman, s. 76.

TOLMAN, J. V.: *Padesát let trvání záložny v Hradci Králové 1862 – 1912*, Hradec Králové 1912, s. 103.

TOLMAN, J. V.: *40. let Besedy královéhradecké*, Hradec Králové 1912, s. 34.

TOLMAN, J. V.: *Padesát let ochotnické Musy v Hradci Králové (1868-1918)*, Hradec Králové 1918, Bratři Peřinové, s. 164.

TOLMAN, J. V.: *Hrst vzpomínek na starý Hradec Králové*, Hradec Králové 1928, B. E. Tolman, s. 239.

TOLMAN, J. V.: *Šedesát let trvání Živnostensko – čtenářské jednoty v Hradci Králové*, Hradec Králové 1929, F. Nemeškal, s. 85.

TOMEK, W. W.: *Paměti z mého života*, díl II., Praha 1905, s. 526.

URBAN, O.: *Kapitalismus a česká společnost*, Praha 2003, Nakladatelství Lidové noviny, s. 323.

URBAN, O.: *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982, Svoboda, s. 690.

VACHEK, E.: *Vzpomínky na starý Hradec*, Havlíčkův Brod 1960, Krajské nakladatelství, s. 85.

VALÁŠEK, V.: *Adresář a schematismus král. věnného města Hradec Králové*, Hradec Králové 1911, Bratři Peřinové, s. 218.

VENCOVSKÝ, F. - JINDRA, Z. - NOVOTNÝ, J.: *Dějiny bankovníctví v českých zemích*, Praha 1999, Bankovní institut, s. 594.

VONDRÁČEK, F.: *Pojednání o činnosti obchodní a živnostenské komory v Liberci oproti příslušníkům národnosti české ve světle pravdy*, Hořice 1904, J. Vilenbach, s. 22.

ZIKMUND, J. – POSPÍŠILOVÁ, J.: *Fotoalbum města Hradce Králové 1866 – 1918*, Hradec Králové 2000, Garamon, s. 223.

Bez uvedení autora:

Československá vlastivěda, Umění, díl VIII., Praha 1935, Sfinx, s. 759.

Československá vlastivěda, díl IX., sv. 3, Praha 1971, s. 435.

Československý hudební slovník osob a institucí, díl I., Praha 1963, Státní hudební vydavatelství, s. 853.

Čtvrt století obchodního grémia v Hradci Králové 1885 - 1910, Hradec Králové 1910, Bratři Peřinové, s. 37.

Dějiny Československa, díl II., Praha 1990, Státní pedagogické nakladatelství, str. 564.

Die Elbe ein Lebenslauf, Berlin 1992, Nicolas, s. 171.

Jubilejní výstava zemská Království českého v Praze 1891, Praha 1894, F. Šimáček, s. 824.

Královéhradečtí mydláři Pilnáčkové vzpomínají 125 let své práce, Hradec Králové, 1937, s. 32.

Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezův, díl II., Praha 1868, s. 407.

Národní album – Sbirka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých, Praha 1899, J. R. Vilímek, s. 280.

Notice sur les progrès réalisés dans la fabrication des instruments de cuivre par la maison V. F. Červený & fils fournisseurs de la cour a Königgrätz (Bohême) et á Kief (Russie), Prague 1889, E. Grégr, s. 33.

Ottův slovník naučný, díl VI., Praha 1893, J. Otto, s. 956.

Ottův slovník naučný nové doby. Dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, díl I., sv. II., Praha 1931, J. Otto, s. 1459.

Památník Rašínova státního čsl. gymnasia v Hradci Králové, Hradec Králové 1936, J. Oma, s. 251.

Pamětní list k otevření Sokolovny v Hradci Králové 28. října 1930, Hradec Králové 1930, s. 58.

Pamětní listy na oslavu pětadvacítiletého trvání Záložny v Hradci Králové (1862 – 1887), Hradec Králové 1887, Bratři Peřinové, s. 28.

Řivnáčův průvodce po Království Českém, díl I., Praha 1882, F. Řivnác, s. 619.

Slavín, oddíl II., Praha 1885, F. Bartel, s. 284.

Spis pamětní k oslavě osmého sjezdu jednoty samosprávných úředníků obecních a okresních, Praha, 1893, s. 25.

Sto let Jednoty k povzbuzení průmyslu v Čechách 1833 – 1933, Praha 1934, s. 408.

Sto let práce. Zpráva o Všeobecné zemské výstavě v Praze 1891, díl III., Praha 1985, s. 716.

Stručné dějiny tělocvičny „Sokola“, tělocvičné a hasičské jednoty v Hradci Králové, Hradec Králové 1884, s. 15.

Za svobodu, díl I., Praha s.d., Památník odboje, s. 841.

Životopis V. F. Červeného, Praha 1892, J. Otto, s. 8.

Články v periodikách:

BĚLOHLÁVEK, M.: *Umění a plzeňská společnost v 19. století*, In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, Národní galerie, s. 309 – 319.

BRUCKMÜLLER, E.: *Wiener Bürger. Selbstverständnis und Kultur des Wiener Bürgertums vom Vormärz bis zum Fin de siècle*, In: Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 43 - 68.

COHEN, G. B.: *Společnost, politický život a vláda v pozdně imperiálním Rakousku: zamyšlení nad novou syntézou*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 745 – 765.

ČAS, F. : *Václav Fr. Červený*. In: Slovan, roč. VIII, 1890, č. 25, 20. 6., ne-stránkováno.

ČERNÝ, F.: *Místo divadla v životě českých měst v 19. století*, In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, Národní galerie, s. 52 – 68.

ČERNÝ, F.: *Idea národního divadla*, In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, Národní galerie, s. 17 – 25.

ČERNÝ, F.: *Diváci českého divadla v 19. století*, In: Umění a veřejnost v 19. století, Plzeň 1998, Albis international, s. 27 – 61.

ČERVENÝ, F.: *Dopisy*, In: Polabský Slovan, 1849, č. 23, s. 90; č. 25, s. 101; č. 26, s. 105 - 106; č. 27, s. 108.

ČERVENÝ, V. F.: *Vysvětlivky k pozounu snížcovému, dle jiných tažnému*, In: Slavoj, roč. I, 1862, s.97 – 99.

ČERVENÝ, V. F.: *Pamětní spis o rakouských a francouzských žesťových nástrojích*, In: Dalibor, roč. VIII, 1869, s.83.

ČÍŽEK, B.: *Tuba a její předchůdci v orchestru*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 2, s.45 – 52.

ČÍŽEK, B.: *České hudební výstavnictví a muzejnictví, 1891 – 1991*, In: Hudební nástroje, roč. XXVIII, 1991, č. 3, s. 167 – 169.

ČÍŽEK, B. : *Václav František Červený a jeho hudební nástroje v pražském Národním muzeu*, In: Hudební nástroje, roč. XXIX, 1992, č. 4, s. 199 – 213.

ČÍŽEK, B.: *Kytička na hrob V. F. Červenému*, In: Hudební nástroje, roč. XXXIII, 1996, č. 2, s. 75 – 76.

DAVID, Z. V.: *Národní obrození jako převtělení Zlatého věku*, In: ČČH, roč. 99, 2001, č. 3, s. 486 – 518.

DIVECKÝ, J.: *Hudební sbory v Hradci a na Hradecku*, In: Královehradecko, roč. IV, 1927, č. 3, s. 8 – 9.

DOMEČKA, L.: *Ze vzpomínek na Jaroslava Červeného*, In: Osvěta lidu, roč. XXXI, 1928, č. 74, s. 6.

DULLAT, G.: *Die Umgestaltung des Metall-Blasinstrumentenbaues durch F. V. Červený in Königgrätz*, In: Holz – und Metallinstrumente, Siegburg 1986, Verlag Franz Schmitt, s. 214 – 218.

FASORA, L. – KLADIWA, P.: *Obecní samospráva a lokální elity v českých zemích 1850 – 1918*, In: ČČH, roč. 102, 2004, č. 4, s. 796 – 827.

FASORA, L.: *Sociální a profesní struktura brněnské komunální reprezentace v letech 1851 – 1904*, In: ČČH, roč. 103, 2005, č. 2, s. 354 – 381.

FIALA, F.: *Hudba v životě československých legií v Rusku*, In: Hudební nástroje, roč. XXIX, 1992, č. 3, s. 170 – 171.

GRULICH, P.: *Obchodní a živnostenská komora v Hradci Králové a její budova*, In: Královehradecko, roč. I, 2004, č. 1, s. 61 - 70.

HAJNIŠ, ? : *Výstava v Paříži roku 1878*, In: Listy průmyslové, roč. IV, 1878, č. 4, s. 37 – 39.

HALLER, S.: *Patriarcha českého hudebního nástrojařství*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 2, s. 36 – 41.

HAVLÍK, V.: *Josef Sochor. K osobnosti zakladatele firmy Josef Sochor, textilní závody, Dvůr Králové nad Labem*, In: Dissertationes historicae, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 79 - 104.

HAVRÁNEK, J.: *Předpoklady působení české kultury v Čechách v 19. století*, In: Město v české kultuře 19. století, Praha 1983, Národní galerie, s. 108 – 122.

HEINDL, W.: *Bürokratisierung und Verbürgerlichung: Das Beispiel der Wiener Zentralbürokratie seit 1780*, In: Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 193 - 202.

HELLER, J.: *O průmyslu na Královehradecku*, In: Ratibor. roč. XI, 1894, č. 27, s. 354.

HEY, H. P.: *Alt- und Neubürger in Aussig (Ústí nad Labem) um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, In: Bürger zwischen Tradition und Modernität, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 247 – 269.

HLADKÝ, L.: *75 let Lidl Brno. Historie první české továrny hudebních nástrojů na Moravě*, In: Hudební nástroje, roč. IV, 1967, č. 4, s. 100 - 104.

HLAVAČKA, M. – KOLÁŘ, F.: *Češi, Němci a jubilejní výstava 1891*, In: ČČH, roč. 89, 1991, č. 4, s. 493 – 518.

HLAVAČKA, M.: *Zrod moderní dopravní a komunikační sítě v českých zemích*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 24 – 31.

HLAVAČKA, M.: *Užívání jazyka v byrokratizované komunikaci v českých zemích a habsburské monarchii 1792 – 1914*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 92 – 101.

HOFFMANN, R.: *Bürgerliche Kommunikationsstrategien zu Beginn der liberalen Ära: Das Beispiel Salzburg*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 317 - 336.

HOLAS, V.: *Známka a značka dříve a dnes*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 2, s. 65.

HORSKÁ, P.: *Žena a smrt*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 255 - 259.

HOZÁK, J.: *Telegraf a telefon*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 32 – 43.

HUSOVÁ, M.: *Manufaktura a továrna*, In: *Sborník pro hospodářské a sociální dějiny*, roč. I, 1946, s. 63 – 73.

JAKUBEC, I.: *K problematice dopravních tarifů po 1. světové válce*, In: *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3-4/1995, Studia Historica XLII*, Praha 1998, Karolinum, s. 231 - 239.

JINDRA, Z.: *Výchozí ekonomické pozice Československa*, In: *Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3-4/1995, Studia Historica XLII*, Praha 1998, Karolinum, s. 183-204.

JOPPIG, G.: *Červený – Auf den Spuren einer fast vergessenen Marke*, In: *Das Musikinstrument*, 36. Jahrgang, 1987, Heft 11, s. 54 – 58.

JOPPIG, G.: *150 Jahre Červený – ein Name, der Musikgeschichte machte*, In: *Das Musikinstrument*, 40. Jahrgang, 1991, Heft 11, s. 52 – 57.

JOPPIG, G.: *Václav František Červený, Erfinder und Hersteller von europäischem Rang*, In: *150 Jahre Václav František Červený & synové. Ein Blasinstrumenten – Hersteller in internationalem Format.*

JUDSON, P. M.: *Die unpolitische Bürgerin im politisierenden Verein. Zu einigen Paradoxa des bürgerlichen Weltbildes im 19. Jahrhundert*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 337 - 345.

KAMPELÍK, F. C.: *Z Králové Dvoru*, In: *Polabský Slovan*, 1849, č. 23, s. 90 - 91.

KAPUSTA, J.: *Struktura sociálních vztahů a institucí a utváření představ o hudbě ve společnosti maloměsta za obrození*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 85 – 92.

KÁRNÍK, Z.: *Střední vrstvy společnosti Českých zemí jako součást vrstev podnikatelských*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 13 - 24.

KELLER, J.: *Josef Šediva – zapomenutý český nástrojař*, In: *Hudební nástroje*, roč. III, 1966, č. 5, s. 142 - 146.

KELLER, J.: *Nástrojařské dílo Václava Františka Červeného*, In: *Hudební nástroje*, roč. IV, 1967, č. 3, s. 73 – 78.

KELLER, J.: *Čeští hudební nástrojaři v Rusku*, In: *Sborník Národního muzea v Praze*, řada A – Historie, sv. XXXIII, 1979, č.1, s. 1 – 69.

KLADIWA, P.: *Stav bádání k problematice formování a vývoje občanské společnosti v 19. (18.) století. Srovnání frankfurtského, bielefeldského a vídeňského projektu na téma Bürgertum*, In: *Slezský sborník*, 2002, č. 2, s. 124 – 143.

KLADIWA P.: *Elity města a městské samosprávy druhé poloviny 19. století a počátku 20. století ve střední Evropě*, In: *Universitas Ostraviensis Acta Facultatis Philosophicae/ Historica* 10, 2003, s. 167 – 177.

KOCKA, J.: *Familie, Unternehmer und Kapitalismus. An Beispielen aus der frühen deutschen Industrialisierung*, In: *Zeitschrift für Unternehmensgeschichte*, 1979, No. 24, s. 99-135.

KOCKA, J.: *Bürgertum und Bürgerlichkeit als Probleme der deutschen Geschichte vom späten 18. zum frühen 20. Jahrhundert*, In: *Bürger und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert*, Göttingen 1987, Vandenhoeck und Ruprecht, s. 21-63.

KODYM, F. V. : *V. F. Červený a závod jeho v Hradci Král.*, Ratibor, roč. IX, 1892, č. 18, 30. 4., s. 209.

KOŘALKA, J.: *Kulturně aktivní vrstvy české maloměstské společnosti v druhé polovině 19. století (na příkladu Tábora)*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 337 – 341.

KOŘALKA, J.: *Tschechische Bildungsbürger und Bildungskleinbürger um 1900 (am Beispiel der südböhmischen Stadt Tabor)*, In: Bürgertum in der Habsburgermonarchie, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 210 - 221.

KRATOCHVÍLOVÁ, V.: *Z korespondence Tylovy rodiny*, In: Sborník Pedagogické fakulty v Hradci Králové, Jazyk-literatura – metodika, XVII, Praha 1973, s. 25 – 36.

KUBŮ, E.: *Banky, průmysl a stát v první Československé republice*, In: Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 1/1997, Studia Historica XLV, Praha 1999, Karolinum, s. 201 - 218.

KUČEROVÁ, L.: *Ing. Josef Prokop (1872-1933), továrník a starosta v Pardubicích*, In: Dissertationes historicae, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 143 - 152.

KVAČEK, R.: *Společenskopolitické zápasy o Národní divadlo v 70. letech 19. století*, In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, Národní galerie, s. 26 – 30.

LANDSMANN, M. – POKORNÝ, R.: *Personální obsazení samosprávných sborů města Hradec Králové od roku 1850 do roku 1942*, In: Královéhradecko, roč. I, 2004, č. 1, s. 117 - 182.

LEPSIUS, M. R.: *Zur Soziologie des Bürgertums und der Bürgerlichkeit*, In: Bürger und Bürgerlichkeit im 19. Jahrhundert, Göttingen 1987, Vandenhoeck und Ruprecht, s. 79 - 100.

LOEWENSTEIN, B.: *Hnutí měšťanstva a národní orientace v polovině 19. století*, In: ČČH, roč. 88, 1990, č. 4, s. 499 – 513.

M., J.: *Václav Fr. Červený*, In: Královehradecko, roč. IV, 1926, č. 2, s. 13 – 15.

MACHAČOVÁ, J. – MATĚJČEK, J.: *Sociální historiografie období industrializace českých zemí z let 1990 – 2000*, In: ČČH, roč. 99, 2001, č. 2, s. 294 – 312.

MALINA, J.: *Pamětní deska na domě, kde žil V. F. Červený*, In: Hradecké noviny, roč. 13, 2004, č. 175, s. 10.

MAUR, E.: *Smrt ve světle demografické statistiky*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 245 – 254.

MELTON, W.: *Greetings from Heaven, or Demonic Noise?* In: The Horn Call, Volume XXXI., 2001, No. 4, s. 49 – 58.

MIKAN, J.: *Václav Fr. Červený – první hradecký dodavatel do Ruska*, In: Královéhradecký sborník pro severovýchodní Čechy, Hradec Králové 1948, s. 41 – 48.

MUSILOVÁ, D.: *Ženy a podnikání*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 193 – 200.

MYŠKA, M.: *Proto-industrializace. (Čtvrtstoletá bilance jednoho historio- grafického paradigmatu)*, In: ČČH, roč. 92, 1994, č. 4, s. 759 – 774.

MYŠKA, M.: *Sociální skupina podnikatelstva jako předmět historického vý- zkumu*, In: *Podnikatelstvo jako předmět historického výzkumu*, Ostrava 1994, s. 8 - 19.

MYŠKA, M.: *Čím jsou a čím by měly být dějiny podniků a podnikání*, In: *Dissertationes historicae*, 8, Hradec Králové 2002, Pdf UHK, s. 7-12.

NENADÁL, R.: *Pohled na měšťáckou společnost u J. Nerudy a W. M. Thac- kerayho*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 354 – 357.

NOVOTNÝ, J.: *Sokol v životě národa*, In: *Slovo k historii*, Praha 1990, č. 25, Melantrich, s. 1 – 40.

NOVOTNÝ, J.: *Úloha spolků v uměleckém a kulturním životě v Čechách na sklonku 19. století*, In: *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998, Albis internatio- nal, s. 143 – 149.

NOVOTNÝ, J. – ŠOUŠA, J.: *Hradecký podnikatel Rudolf Steinský- Sehnoutka a pražský finanční svět*, In: *Královéhradecko*, roč. I, Hradec Králové 2004, s. 243 - 252.

OTTLOVÁ, M. – POSPÍŠIL, M.: *Proměny hudby v městské společnosti 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 93 – 100.

PAVLÍK, J. – ZIMMERMANN, P.: *Záložní úvěrní ústav v Hradci Králové*, In: *Východočeské listy historické*, Hradec Králové 2000, č. 15 - 16, s. 241 - 246.

PAVLÍK, J.: *Významní představitelé rodu Červených*, In: *777 let města Hradec Králové*, Hradec Králové 2002, Hradecké noviny, s. 52 – 53.

PAVLÍK, J.: *Společenské a veřejné aktivity továrníka Václava Františka Červeného na konci 50. a v 60. letech 19. století*, In: *Královehradecko*, Hradec Krá- lové 2004, roč. I, s. 253 – 262.

PEŠEK, J.: *Sbírky na nové Národní divadlo po požáru roku 1881*, In: *Divadlo v české kultuře 19. století*, Praha 1985, Národní galerie, s. 210 - 212.

PEŠEK, J.: *Výzkum komunálních elit v Čechách a v zahraničí*, In: *Mezi liberalismem a totalitou. Komunální politika ve středoevropských zemích 1848 – 1918. Sborník příspěvků z konference Archivu města Prahy 1994*, Praha 1997, s. 21 – 38.

PEŠEK, J.: *Německá diskuse let 1985 – 1992 o tématu: Bürgertum - Bildungsbürgertum konce 18. až počátku 20. století*, In: *ČČH*, roč. 92, 1994, č. 1, s. 104 – 121.

PEŠKOVÁ, J.: *Salony jako místo setkání*, In: *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, KLP, s. 7 – 11

PIERENKEMPER, T.: *Sechs Thesen zum gegenwärtigen Stand der deutschen Unternehmensgeschichtsschreibung*, In: *Zeitschrift für Unternehmensgeschichte*, 45/2000, s.158-166.

POHL, H.: *Betrachtungen zum wissenschaftlichen Standort von Wirtschafts- und Unternehmensgeschichte*, In: *Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte*, 1991, 78, s. 326 - 343.

POKORNÝ, J.: *Praktische Erziehung, Gewerbsgeist und Entstehung der tschechischen Unternehmerschaft*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 222 - 230.

POSPÍŠILOVÁ, J.: *Výročí vynálezce a výrobce*, In: *Východočeský večerník*, roč. VII, 1996, č. 1, s. 4.

RAK, J.: *Vlastenecké muzeum a české mešťanstvo v době předbřeznové*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 123 - 132.

RAK, J. – VLNAS, V.: *Česká hra na salon*, In: *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, KLP, s. 223 – 234.

RAK, J.: *Pohřeb jako národní manifestace*, In: *Fenomén smrti v české kultuře 19. století*, Praha 2001, KLP, s. 56 – 64.

RAK, J.: *Formy „vlastenecké komunikace“*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 75 – 82.

SEKERA, M.: *Šmoci, žurnalisti nebo spisovatelé?* In: *Umění a veřejnost v 19. století*, Plzeň 1998, Albis international, s. 157 – 163.

SEKERA, M.: *Aspekty čtení periodického tisku v procesu politické mobilizace české společnosti*, In: *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*, Praha 2002, KLP, s. 121 – 144.

SCHAFHÄUTL, C. E.: *V. F. Červený in Königgrätz und sein Reich von Blechblasinstrumenten*, In: Allgemeine Musikalische Zeitung, roč. XVII, 1882, Nr. 52, s.841 - 879.

STEHLÍKOVÁ, E.: *Obřadní a divadelní prvky v sokolském hnutí*, In: Divadlo v české kultuře 19. století, Praha 1985, Národní galerie, s. 161 – 166.

SVOBODNÝ, P. – HLAVÁČKOVÁ, L.: *Lékař a smrt*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 383 - 398.

ŠRŮTEK, J.: *Novoroční svatvečer v měšťanské besedě Královéhradecké*, In: Polabský Slovan, č. 2, 1849, 5.1., s. 6.

ŠRŮTEK, J.: *Stav našeho řemeslnictva*, In: Polabský Slovan, 1849, č. 18, 11. 2., s. 70 - 71.

ŠTAIF, J.: *Smrt a druhý život Františka Palackého: Sondy do marginálních skutečností let 1876 – 1926*, In: Fenomén smrti v české kultuře 19. století, Praha 2001, KLP, s. 267 - 288.

ŠTĚPÁNOVÁ, I.: *Oděvní symbolika jako komunikační prostředek české vlastenecké společnosti*, In: Komunikace a izolace v české kultuře 19. století, Praha 2002, KLP, s. 83 – 91.

TICHÝ, F.: *Život starého Hradce Králové a jeho typické postavy*, In: Kraj Královéhradecký, roč. XXXIII, 1942, č. 51 – 52, s. 6.

TOBIÁŠ, J. Dr.: *Hradecký průmysl*, In: Osvěta lidu městu Hradec Králové k 28. říjnu 1922, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 49 – 57.

TOLMAN, J. V.: *Obchodní banka*, In: Osvěta lidu městu Hradci Králové k 28. říjnu 1922, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 78-81.

TOLMAN, J. V.: *Ochotnické divadlo*, In: Hradec Králové, Hradec Králové 1923, Osvěta lidu, s. 117 - 118.

TOLMAN, J. V.: *Antonín Komárek*, In: Osvěta lidu, roč. XXVII, 1924, č. 64, nestránkováno.

TOLMAN, J. V.: *Václav F. Červený*. In: Osvěta lidu, roč. XXVII, 1924, č. 66, nestránkováno.

TOŠNEROVÁ, M.: *Beraun – Im Sog fortschreitender Industrialisierung*, In: Kleinstadtbürgertum in der Habsburgermonarchie 1862 - 1914, Wien – Köln – Weimar 1997, s. 137 – 169.

ULSPERGER, E.: *Bürgertum in der niederösterreichischen Provinz: Die Kleinstadt Egggenburg*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 112-130.

URBAN, O.: *K některým aspektům životního stylu českého měšťanstva v polovině 19. století*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 34 – 42.

URBAN, O.: *Bürgerlichkeit und das tschechische Bildungsbürgertum am Ende des 19. Jahrhunderts*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 203-209.

URBANITSCH, P. - BRUCKMÜLLER, E. – STEKL, H.: *Regionen, Gruppen, Identitäten. Aspekte einer Geschichte des Bürgertums in der Habsburgermonarchie*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 11 - 39.

VODOPIVEC, P.: *Liberalismus in der Provinz? Das Beispiel des Triester Hinterlandes*, In: *Bürgertum in der Habsburgermonarchie*, Wien 1992, Böhlau Verlag, s. 82-93.

VOJÁČEK, L.: *O patentovém zákonu Rakousko - Uherském*. In: *Listy průmyslové*, roč. VII, 1881, č. 21-22, s. 123.

VOŠAHLÍKOVÁ, P.: *Z moci úřední. Úřady a úředníci za vlády Františka Josefa I.*, In: *ČČH*, roč. 92, 1994, č. 3, s. 460 – 476.

WITTLICH, P.: *Pomník a město*, In: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, Národní galerie, s. 267 – 280.

ZAJÍČEK, J.: *Třicet let Besedy Kralohradecké*. In: *Ratibor*, roč. XX, 1903, č. 7, s. 87-89.

ZRŮBEK, R. : *Václav František Červený. Život a dílo*, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č.1, s. 36 – 40; č. 2, s. 96 – 99.

Bez uvedení autora:

Cís. rada Jaroslav Červený, In: *Zlatá Praha*, roč. XXIX, 1912, č. 46, s. 558 – 559.

F. V. Červený. In: *Hradecký kraj*, roč. II, 1905, č. 3, s. 38 – 39.

Grémium obchodníků v Hradci Králové. In: *Ratibor*, roč. IV, 1886, č. 7, s. 67.

Hospodářská, průmyslová a národopisná výstava pro východní Čechy v Hradci Králové ve dnech 12. až 26. srpna 1894. In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 5, s. 49 – 50.

Hradecký mecenáš a děti J. K. Tyla. In: Kraj Královéhradecký, roč. XX, 1929, č. 48, s. 6.

Jak vítali historiografa Františka Palackého v Hradci Král. roku 1862. In: Kraj Královéhradecký, roč. XXIX, 1938, č. 7, s. 4.

Jaroslav Červený. In: Osvěta lidu, roč. XXVIII, 1925, č. 46, nestránkováno.

Jména p. p. zakladatelův Matice České, Praha 1874, J. Otto, s. 71.

K prvnímu květnu. In: Slovan, roč. VIII, 1890, č. 18, 3. 5., nestránkováno.

Matice průmyslnická. In: Průmyslník, roč. V, 1873, č. 1, s. 31.

Návštěva amerických Sokolů v Hradci Král. In: Ratibor, roč. IV, 1887, č. 42, s. 447.

Nejstarší továrny v Hradci Králové. In: Obnova, roč. XIII, 1907, č. 3, nestránkováno.

Proč nestaví se továrny v Hradci Králové. In: Ratibor, roč. XXI, 1904, č. 63, 26. 11., s. 830.

Procházka výstavou. In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 36, s. 488.

Sedmdesát let vytrvalé práce. In: Královéhradecká ročenka 1913, Hradec Králové, B. E. Tolman, s. 110 – 115.

Skvělé uznání české práce. In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 26, s. 344.

Sokolská slavnost v Hradci Králové. In: Slovan, roč. VIII, 1890, č. 32, 9. 8., nestránkováno.

Sokolská župa východních Čech, In: Ratibor, roč. IV, 1887, č. 30, s. 338.

Sokolstvo v Hradci Králové. In: Samostatnost, roč. I (XV), 1911, s. 4.

Světová výstava vídeňská r. 1873. In: Průmyslník, roč. V, 1873, č. 4 - 5, s. 81 – 82.

Telefon v Hradci Králové. In: Ratibor, roč. XI, 1894, č. 45, s. 604.

Upřímným díkem, Ratibor, roč. XIII, 1896, č. 5, s. 66.

Václav Frant. Červený, In: Průmyslník, roč. III, 1871, č. 4, s. 65 – 67.

Václav František Červený. In: Zlatá Praha, roč. IX, 1892, č. 26, s. 310 - 311; č. 27, s. 322.

Václav Fr. Červený, In: Úspěch, roč. IV, č. 3 – 4, s. 134 – 135.

Václav Frant. Červený, In: *Výletní listy Sokola Pražského – Pátý výlet 1884*. Praha 1884, s. 15 – 16.

V. F. Cervený & Sons. In: *Musical instruments at the World's Columbian Exposition*. Chicago 1895, s. 213 – 215.

V. F. Červený, c. k. dvorní továrník. In: *Ratibor*, roč. XIII, 1896, č. 4, s. 43 - 44.

V. F. Červený, továrník hudebních plechových nástrojů. In: *Posel z Prahy*. roč. IV, 1860, č. 4, s. 145 – 150.

V. F. Červený, vyrabitel hudebních nástrojů. In: *Světozor*, 1883, č. 47, s. 558 - 559.

V hudbě je život Lidlů, In: *Hudební nástroje*, roč. XXIX, 1992, č. 3, s. 167 – 169.

Volba poslance, In: *Hlas*, roč. V, 1866, č. 1, s. 16.

Výletní listy Sokola Pražského. Pátý výlet. Praha 1884, s. 16.

Výstava v Hradci Král. r. 1894. In: *Ratibor*, roč. XI, 1894, č. 8, s. 91.

Zemské obraně rakouské, In: *Světozor*, 1908, č. 47, s. 1127.

Z Králové Hradce, 18. listopadu. In: *Posel z Prahy*, 1857, č. 10, s. 287-392.

Z Prahy a z venkova. In: *Příloha k Lumíru*. 1855, č. 58, 18. srpna.

Strojopisy:

NOVOTNÝ, J. – ŠOUŠA, J.: *Regionální elity a pražský bankéř. Podnikatelé, politici a intelektuální představitelé z východních Čech v korespondenci vrchního ředitele Živnostenské banky Jaroslava Preisse*, strojopis článku, s. 40.

ŠKALOUD, V.: *Starosta Hradce Králové František Ulrich*, Hradec Králové 1994, Vysoká škola pedagogická Hradec Králové, habilitační práce, strojopis, s. 146.

TESAŘ, Z.: *Ochotnické loutkářské soubory na Královéhradecku*, Praha 2003, Divadelní fakulta Akademie muzických umění v Praze, diplomová práce, strojopis, s. 109.

Seznam obrazových příloh:

- Příloha č. 1* - V. F. Červený, nedatováno, olejomalba, autor pravděpodobně A. Russ
- Příloha č. 2* - Portrét V. F. Červeného vyhotovený v roce 1878 A. Russem
- Příloha č. 3* - Fotografie V. F. Červeného vyhotovená A. Ženíškem v roce 1892
- Příloha č. 4* - V. F. Červený s členy královéhradeckého Sokola před vchodem do tělocvičny na Kavčím plácku v roce 1887
- Příloha č. 5* - V. F. Červený se svým synem O. Červeným na Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavě pro východní Čechy v Hradci Králové v roce 1894
- Příloha č. 6* - J. Červená, nedatováno, olejomalba, autor pravděpodobně A. Russ
- Příloha č. 7* - Portrét J. Červené vyhotovený v roce 1878 A. Russem
- Příloha č. 8* - Synové V. F. Červeného - Bohumil, Jaroslav, Otakar a Stanislav
- Příloha č. 9* - Svatba Bohumila Červeného s Marií Russovou
- Příloha č. 10* - Fotografie z konce 19. století - na levé straně Jaroslav Červený se svými dcerami - na pravé straně jeho zeti
- Příloha č. 11* - Jaroslav Červený s chotí Rudolfou a s rodinami dcer
- Příloha č. 12* - Stanislav Červený jako náčelník Sokola v Hradci Králové
- Příloha č. 13* - Otakar Červený a jeho choť Marie v roce 1930 v den zlaté svatby
- Příloha č. 14* - Slavnostně vyzdobená továrna V. F. Červený a synové za návštěvy rakousko-uherského panovníka Františka Josefa I. v roce 1880
- Příloha č. 15* - Pohled na továrnu V. F. Červený a synové z Malého náměstí na začátku 20. století
- Příloha č. 16* - Pohled na filiálku firmy V. F. Červený a synové v Kyjevě na začátku 20. století
- Příloha č. 17* - Pohled do dílny V. F. Červeného v 50. letech 19. století
- Příloha č. 18* - Pohled do dalších výrobních oddělení dílny V. F. Červeného v 50. letech 19. století
- Příloha č. 19* - Pohled do továrny V. F. Červený a synové na konci 19. století
- Příloha č. 20* - Pohled do výrobní části a skladu firmy V. F. Červený a synové na konci 19. století
- Příloha č. 21* - Pohled do prodejního skladu firmy V. F. Červený a synové na konci 19. století
- Příloha č. 22* - Dělníci firmy V. F. Červený a synové v letech 1914 – 1915

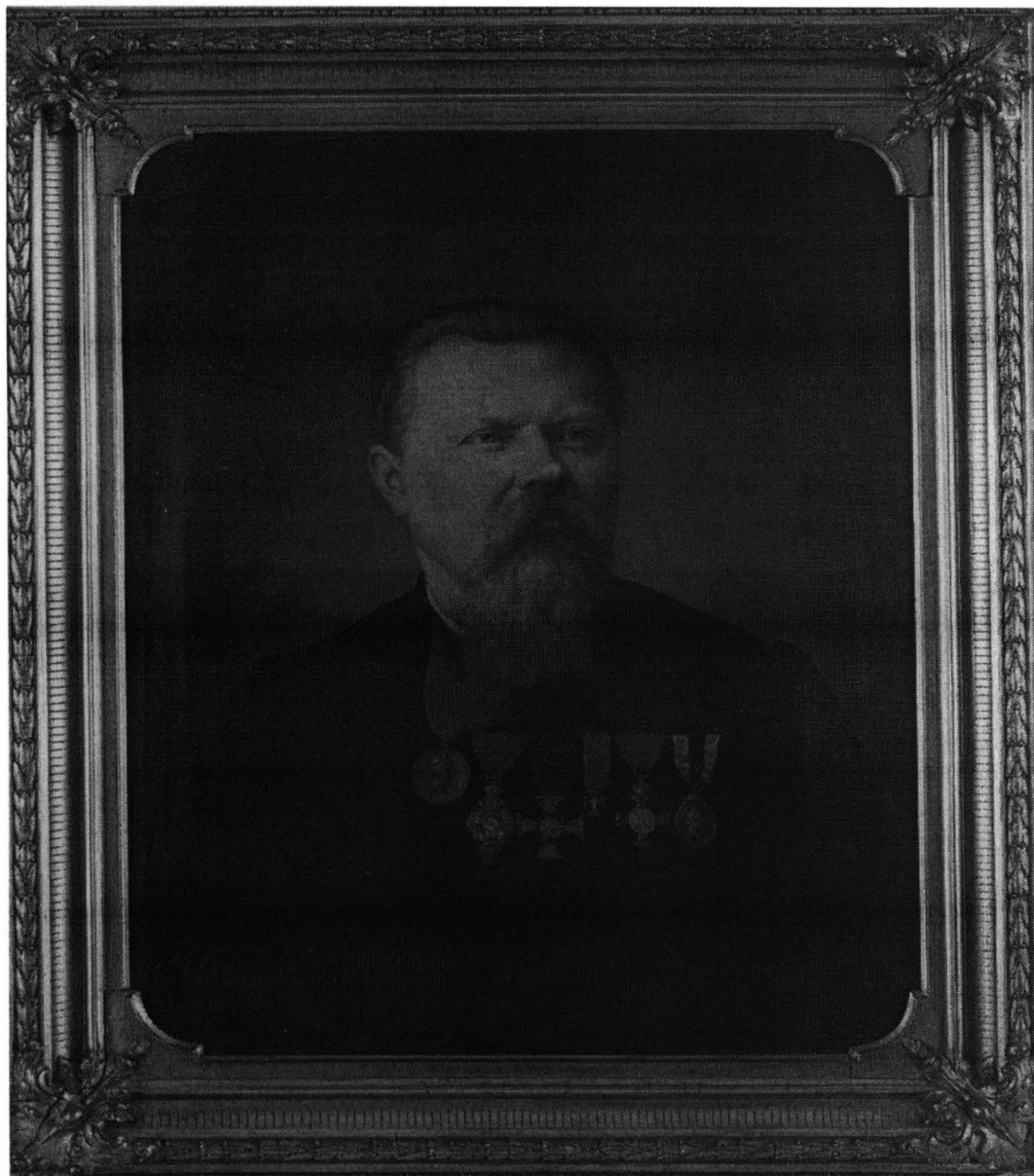

- Příloha č. 23* - Vojenští invalidé zaměstnaní ve firmě V. F. Červený a synové v roce 1915
- Příloha č. 24* - Kolekce nástrojů firmy V. F. Červený a synové na Světové výstavě v Paříži roku 1889
- Příloha č. 25* - Hudební nástroje firmy V. F. Červený a synové vystavené v imitaci budovy Národního divadla v Praze pro Jubilejní zemskou výstavu v Praze v roce 1891
- Příloha č. 26* - Součástky na výrobu tlakadel k válcovému strojívu
- Příloha č. 27* - Součástky na výrobu tlakadel k zákružkovému strojívu
- Příloha č. 28* - Výrobní postup zákružkových zámyček
- Příloha č. 29* - Výrobní postup kolínek k hudebním nástrojům
- Příloha č. 30* - Myslivecký roh
- Příloha č. 31* - Zvukoroh
- Příloha č. 32* - Sokolovka
- Příloha č. 33* - Křídlovka s vídeňskými ventily
- Příloha č. 34* - Signálka
- Příloha č. 35* - Tenor ve formě tuby
- Příloha č. 36* - Vojenská polnice
- Příloha č. 37* - Lesní roh v B
- Příloha č. 38* - Císařský baryton
- Příloha č. 39* - Malý tritonikon
- Příloha č. 40* - Horna v D s vídeňskými ventily
- Příloha č. 41* - Císařský bas v B
- Příloha č. 42* - Lesní roh v A
- Příloha č. 43* - Altovka v Es
- Příloha č. 44* - Tritonikon v Es
- Příloha č. 45* - Tritonikon – poslední model po roce 1893
- Příloha č. 46* - Tenor ve formě tuby
- Příloha č. 47* – Vojenský pozoun v Es
- Příloha č. 48* - Tornistrová tuba v B
- Příloha č. 49* - Basová tuba v B
- Příloha č. 50* - Lesní roh s vídeňskými ventily
- Příloha č. 51* - Křídlovka v C
- Příloha č. 52* - Trubka v F

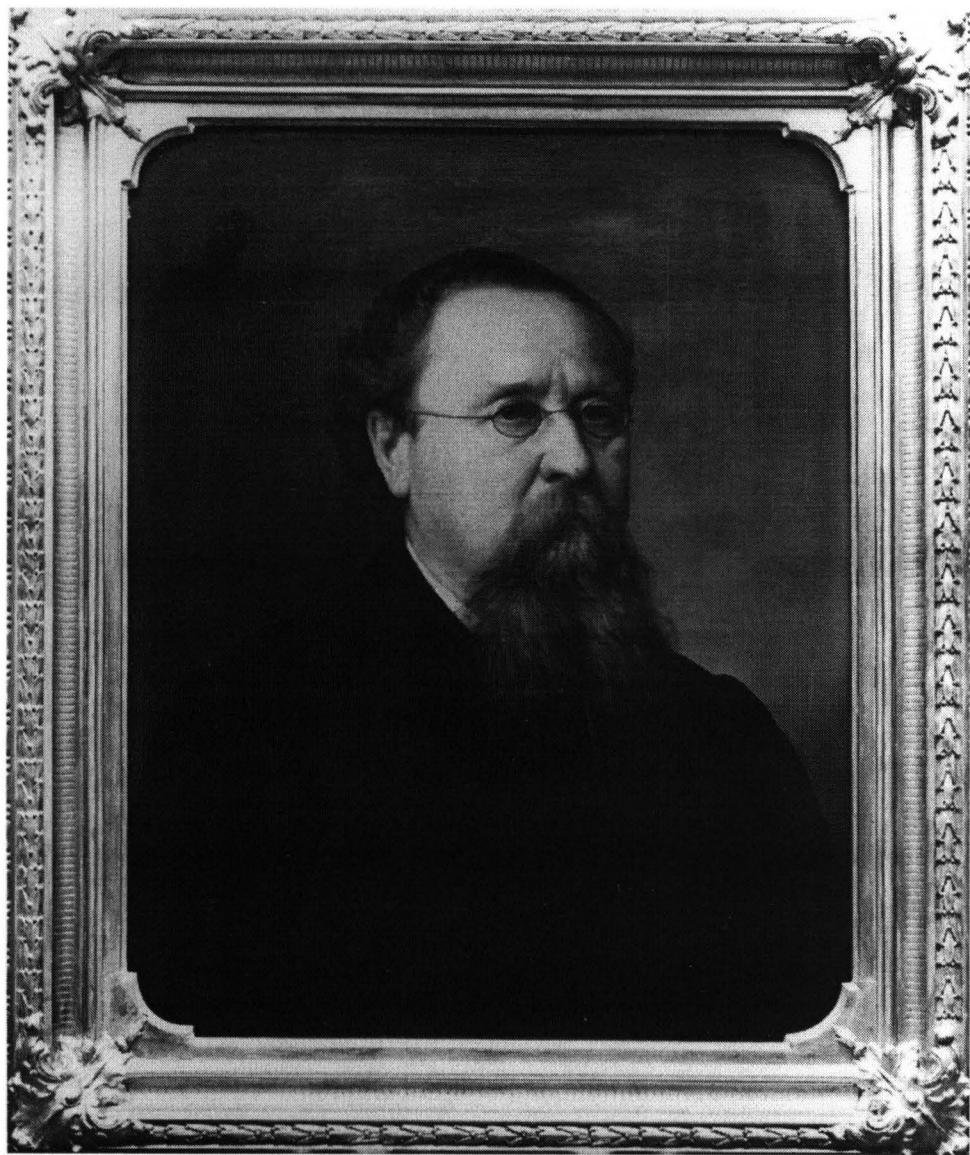
- Příloha č. 53* – Sopranový kornet B a rakouské polnice s nasazeným strojivem Es i B
- Příloha č. 54* - Tornistrové basy Es a kontra B
- Příloha č. 55* - Nástroj provedený ve formě zvané „*Laokoon - Façon*“
- Příloha č. 56* - Firemní štítek z 50. let 19. století
- Příloha č. 57* - Firemní štítek na malém tritonikonu
- Příloha č. 58* - Firemní značka na lesním rohu
- Příloha č. 59* - Firemní štítek z počátku 20.století, ovlivněn secesí
- Příloha č. 60* - Švýcarské garda ve Vatikáně vybavená nástroji firmy V. F. Červený a synové
- Příloha č. 61* - „*Privilegium*“ rakouského císaře Ferdinanda I. na výrobu kornonu vydané V. F. Červenému v roce 1844
- Příloha č. 62* - Pochvalné uznání na Červeného zvukovodku zaslané do Hradce Králové L. Schindelmeisserem, kapelníkem Městského divadla v Hamburku, v roce 1848
- Příloha č. 63* - Uznání kvality Červeného nástrojů vyrobených pro Světovou výstavu v Londýně v roce 1851
- Příloha č. 64* - Nejvyšší ocenění získané firmou V. F. Červený a synové na Světové výstavě v Paříži v roce 1889
- Příloha č. 65* - Tablo s oceněními ze světových a mezinárodních výstav.
- Příloha č. 66* - Ukázka ceníku a zároveň propagačního materiálu firmy V. F. Červený a synové z 90. let 19. století
- Příloha č. 67* – Ukázka účtu firmy V. F. Červený za dodané zboží z 50. let 19. století
- Příloha č. 68* - Ukázka používaného firemního papíru s propagačními prvky
- Příloha č. 69* – Graf zachycující počet zaměstnanců firmy v jednotlivých letech
- Příloha č. 70* – Graf zachycující roční objem výroby firmy V. F. Červený a synové
- Příloha č. 71* - Slavnostní diplom o zvolení V. F. Červeného jako úda dopisujícího do sboru Muzea Království českého
- Příloha č. 72* - Slavnostní jmenování V. F. Červeného zakládajícím členem Spolku českých žurnalistů v Praze
- Příloha č. 73* - Slavnostní diplom o členství V. F. Červeného ve Sboru pro zřízení českého Národního divadla v Praze
- Příloha č. 74* - Slavnostní diplom o jmenování V. F. Červeného čestným měšťanem Hradce Králové

Příloha č. 75 - Pohled na model pevnostního Hradce Králové, zachycující stav města
v roce 1865

Příloha č. 1

V. F. Červený, nedatováno, olejomalba, autor pravděpodobně Adolf Russ
(Muzeum české hudby v Praze)

Portrét V. F. Červeného vyhotovený v roce 1878 Adolfem Russem, olejomalba
(Národní muzeum v Praze, oddělení starších českých dějin, inv. č. H2-59 474.)

Fotografie V. F. Červeného vyhotovená A. Ženíškem v roce 1892
(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 134, kart. č. 3.)

V. F. Červený (uprostřed) s členy královéhradeckého Sokola před vchodem do tělocvičny na Kavčím plácku v roce 1887
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, sbírka fotografií)

Příloha č. 5

Fotografie z Hospodářské, průmyslové a národopisné výstavy pro východní Čechy v Hradci Králové v roce 1894, na levé straně fotografie Otakar Červený (v klasickém ruském oblečení) se svým otcem V. F. Červeným
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek, kart.č. 1)

J. Červená, nedatováno, olejomalba, autor pravděpodobně Adolf Russ
(Muzeum české hudby v Praze)

Portrét J. Červené vyhotovený v roce 1878 Adolfem Russem, olejomalba, portréto-
vaná má brož s podobiznou K. H. Borovského
(Národní muzeum v Praze, oddělení starších českých dějin, inv. č. H2-59 475.)

Synové V. F. Červeného, z leva: Bohumil, Jaroslav, Otakar a Stanislav
(Soukromý archiv S. Červené, foto vyhotovil J. Pirka, Pardubice)

Svatba Bohumila Červeného s Marií Russovou
(Soukromý archiv S. Červené, foto vyhotovil Adolf Russ)

Na fotografii z konce 19. stol. na levé straně Jaroslav Červený se svými dcerami a na pravé straně jeho zeti
(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 137, kart. č. 3.)

Příloha č. 11

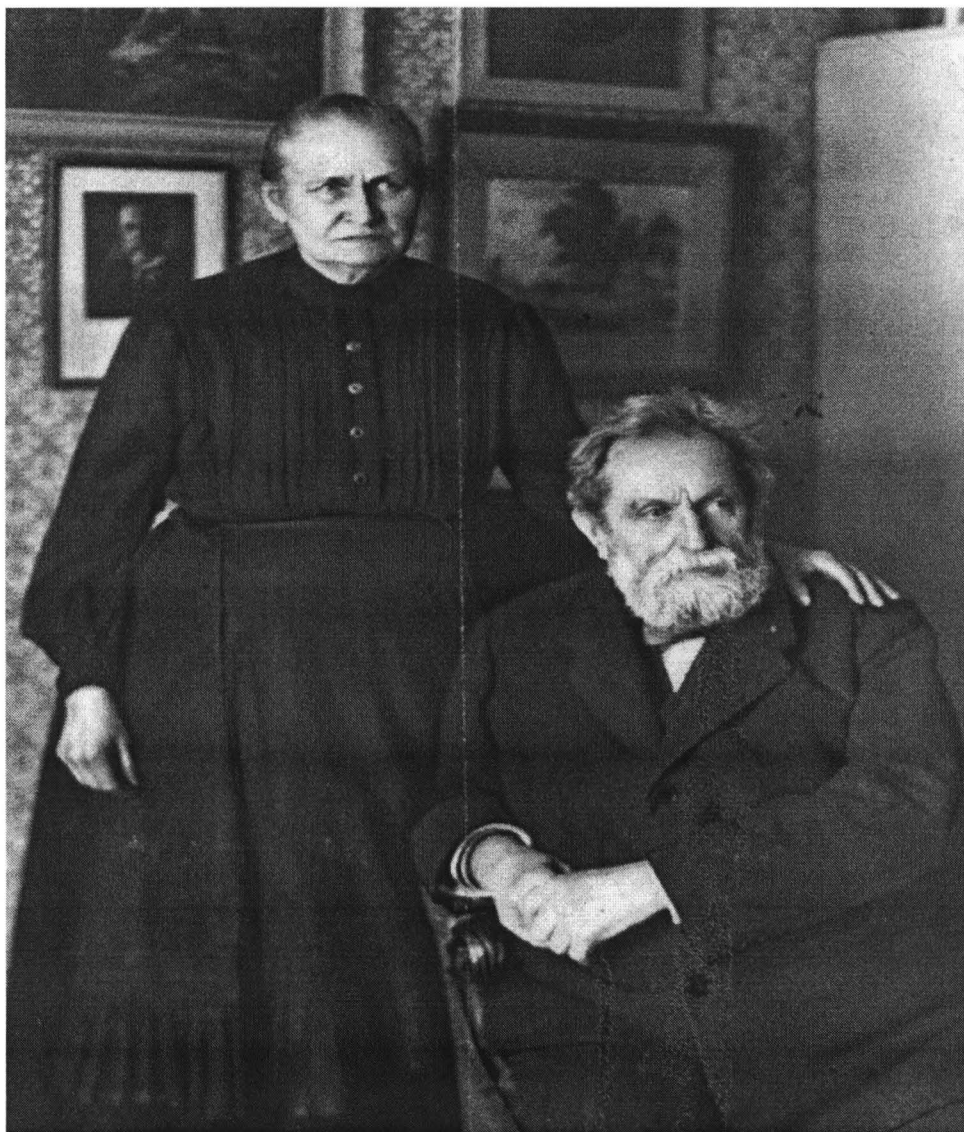

Na fotografii Jaroslav Červený s chotí Rudolfou a s rodinami dcer, vyhotovené v ateliéru Langhans v roce 1903
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, sbírka fotografií)

Stanislav Červený jako náčelník Sokola v Hradci Králové
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek, kart. č. 1.)

Otakar Červený a jeho choť Marie v roce 1930 v den zlaté svatby (na zdi visí fotografie jejich *rodinného přítele* T. G. Masaryka)
(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, přírůstek, kart. č. 1)

Slavnostně vyzdobená továrna V. F. Červený a synové za návštěvy rakousko-uherského panovníka Františka Josefa I.
(Soukromý archiv S. Červené, foto vyhotovil K. Bitterlich, barevné vlajky dokresleny na dobové fotografii dodatečně.)

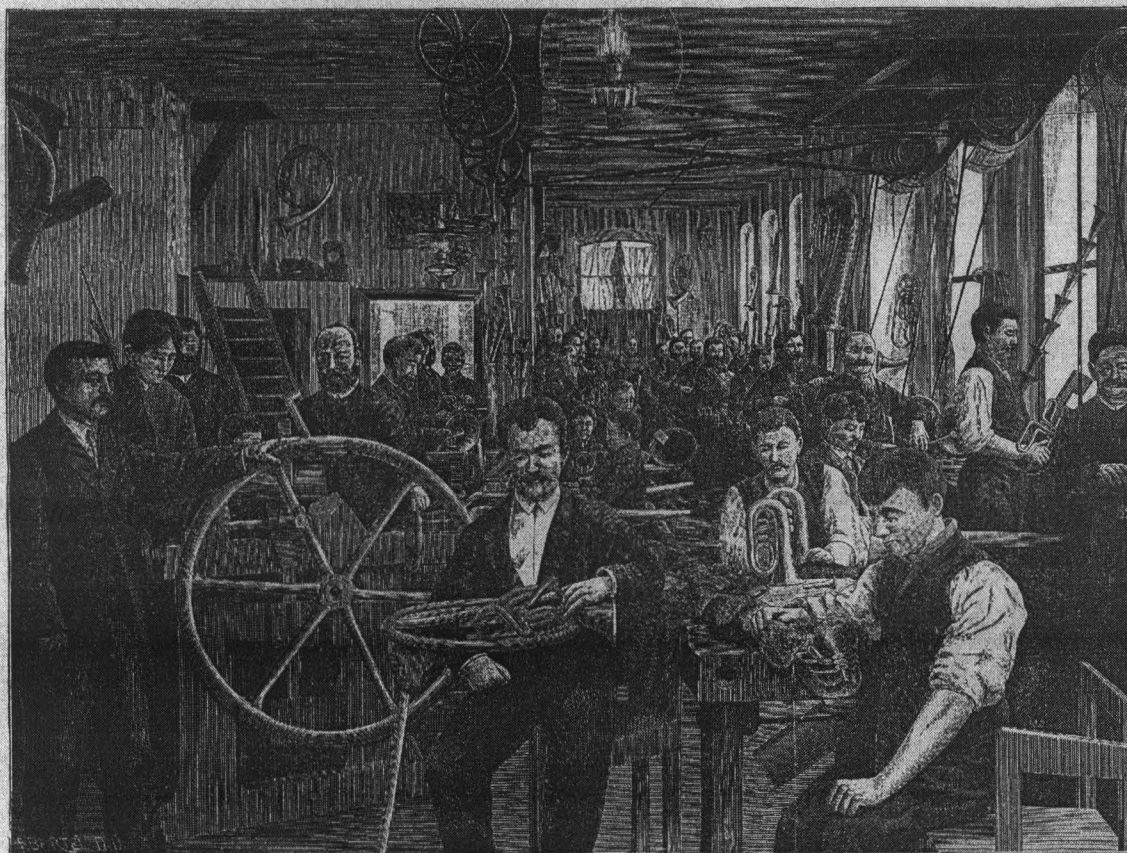

Pohled na továrnu V. F. Červený a synové z Malého náměstí na začátku 20. století
(SOkA Hradec Králové, Sběrka fotek, album č. 1.)

Pohled na filiálku firmy V. F. Červený a synové v Kyjevě, začátek 20. století
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 140, kart. č. 3.)

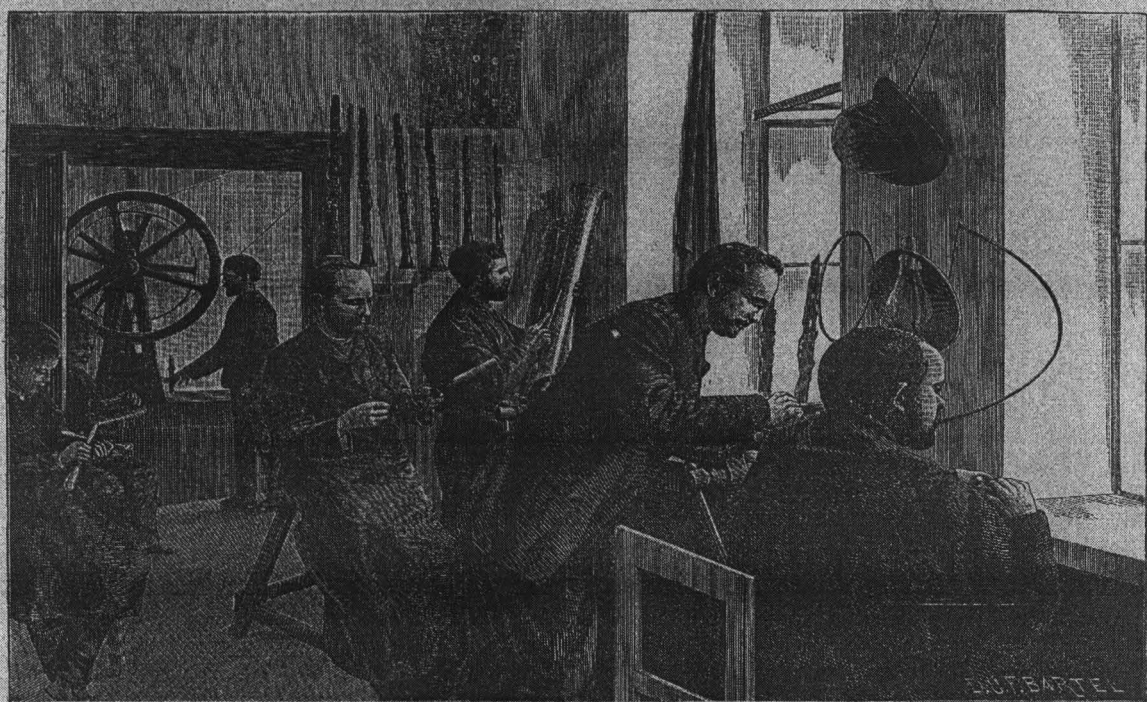

Pohled do většího oddělení pro práce trubcové a mechanické.

Pohled do dílny V. F. Červeného v 50. letech 19. století, sedící muž v popředí je pravděpodobně majitel firmy V. F. Červený
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 139, kart. č. 3.)

Druhé oddělení pro práce trubcové a zámečnické.

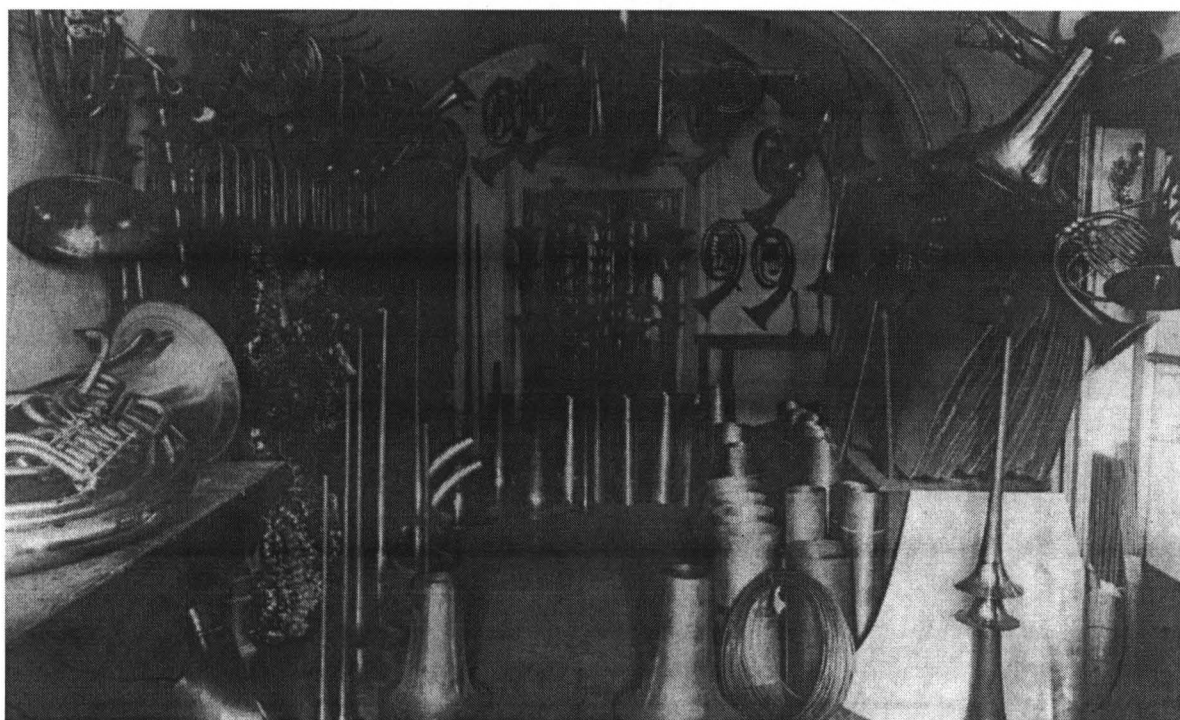
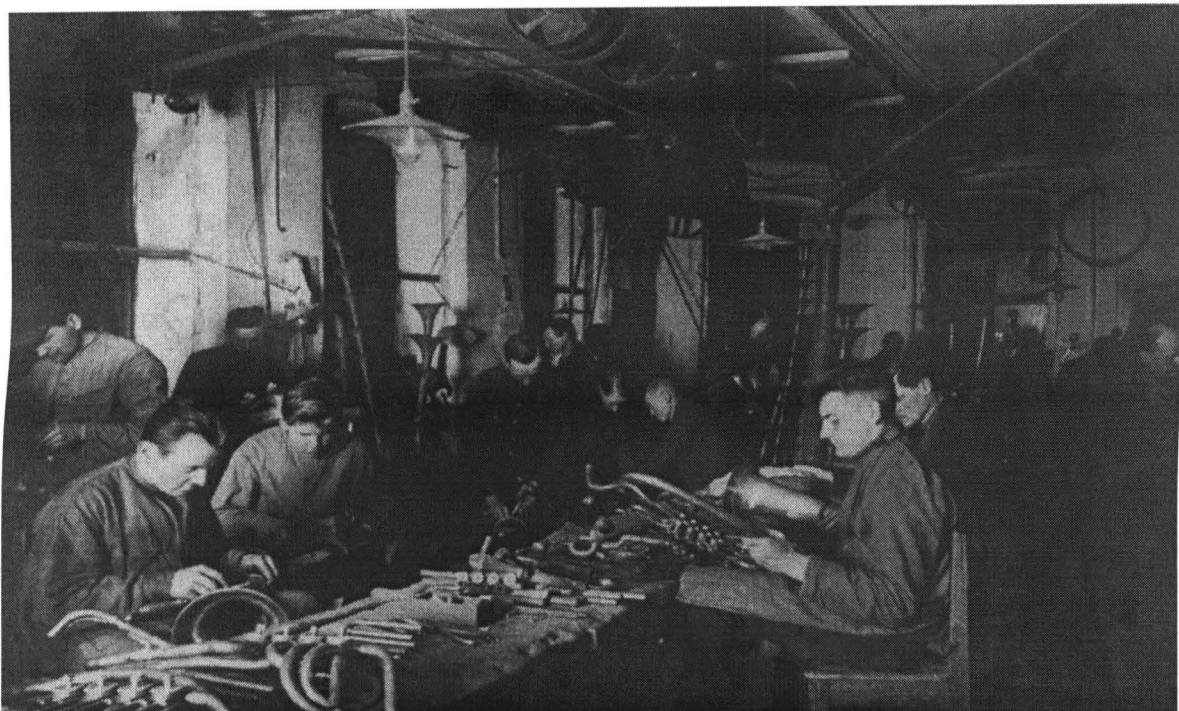
Mechanické oddělení a rytoctví.

Pohled do dalších výrobních oddělení dílny V. F. Červeného v 50. letech 19. století
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 139, kart. č. 3.)

Pohled do továrny V. F. Červený a synové na konci 19. století, na horní fotografii zachyceny soustruhy poháněné parním motorem, dolní fotografie dokládá přetrvávající významný podíl rukodělné práce na výrobě hudebních nástrojů (SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 139, kart. č. 3.)

Pohled do výrobní části a skladu firmy V. F. Červený a synové na konci 19. století
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 139, kart. č. 3.)

Pohled do prodejního skladu firmy V. F. Červený a synové na konci 19. století, na fotografii zachyceny i dřevěné nástroje dodávané jinými firmami (SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 139, kart. č. 3.)

Dělníci firmy V. F. Červený a synové v letech 1914 - 1915, většinou muži neschopni vojenského odvodu
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 137, kart. č. 3.)

Vojenští invalidé zaměstnaní ve firmě V. F. Červený a synové v roce 1915
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, sbírka fotografií)

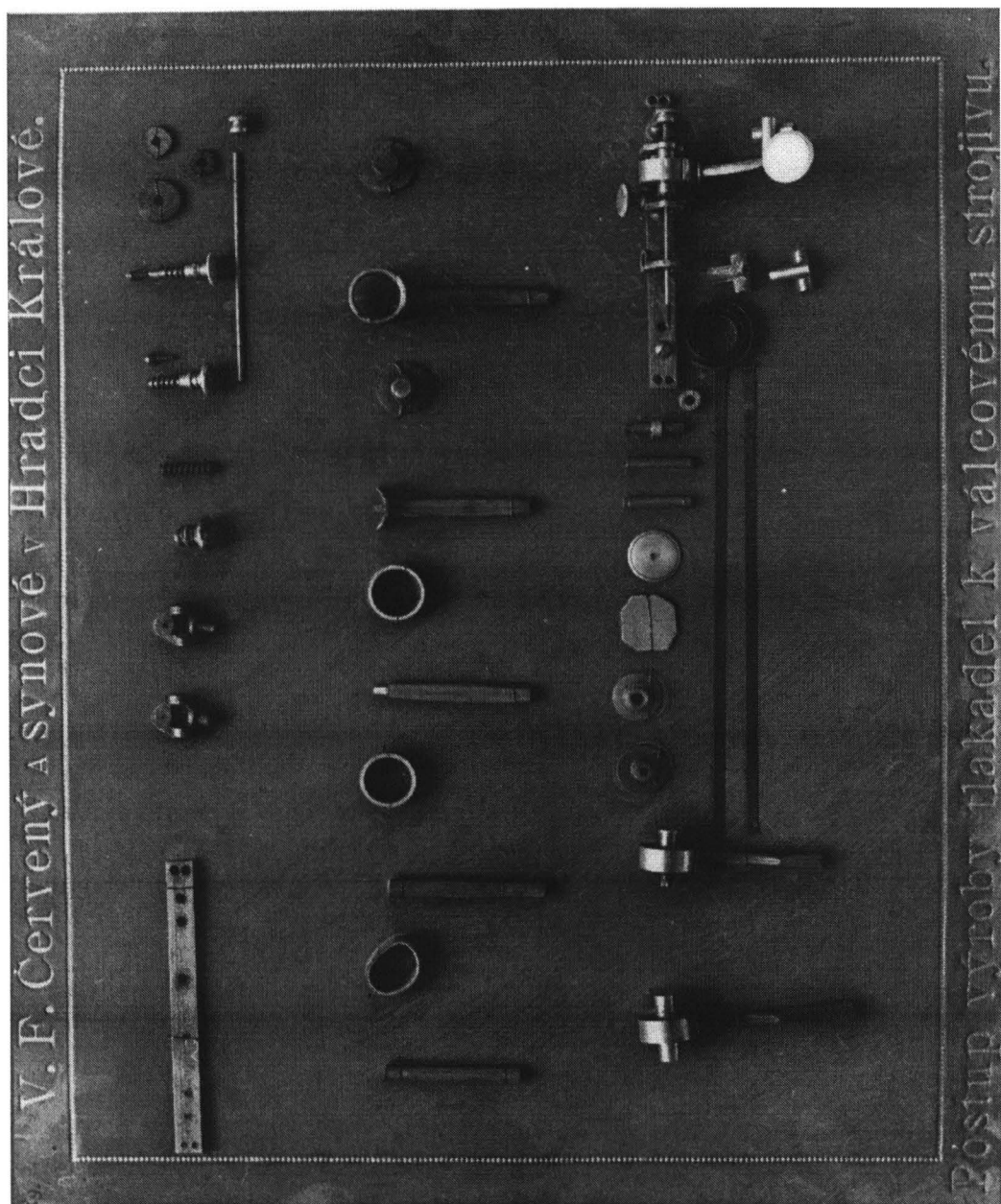
Kolekce nástrojů firmy V. F. Červený a synové na Světové výstavě v Paříži roku 1889

(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113, kart. č. 2.)

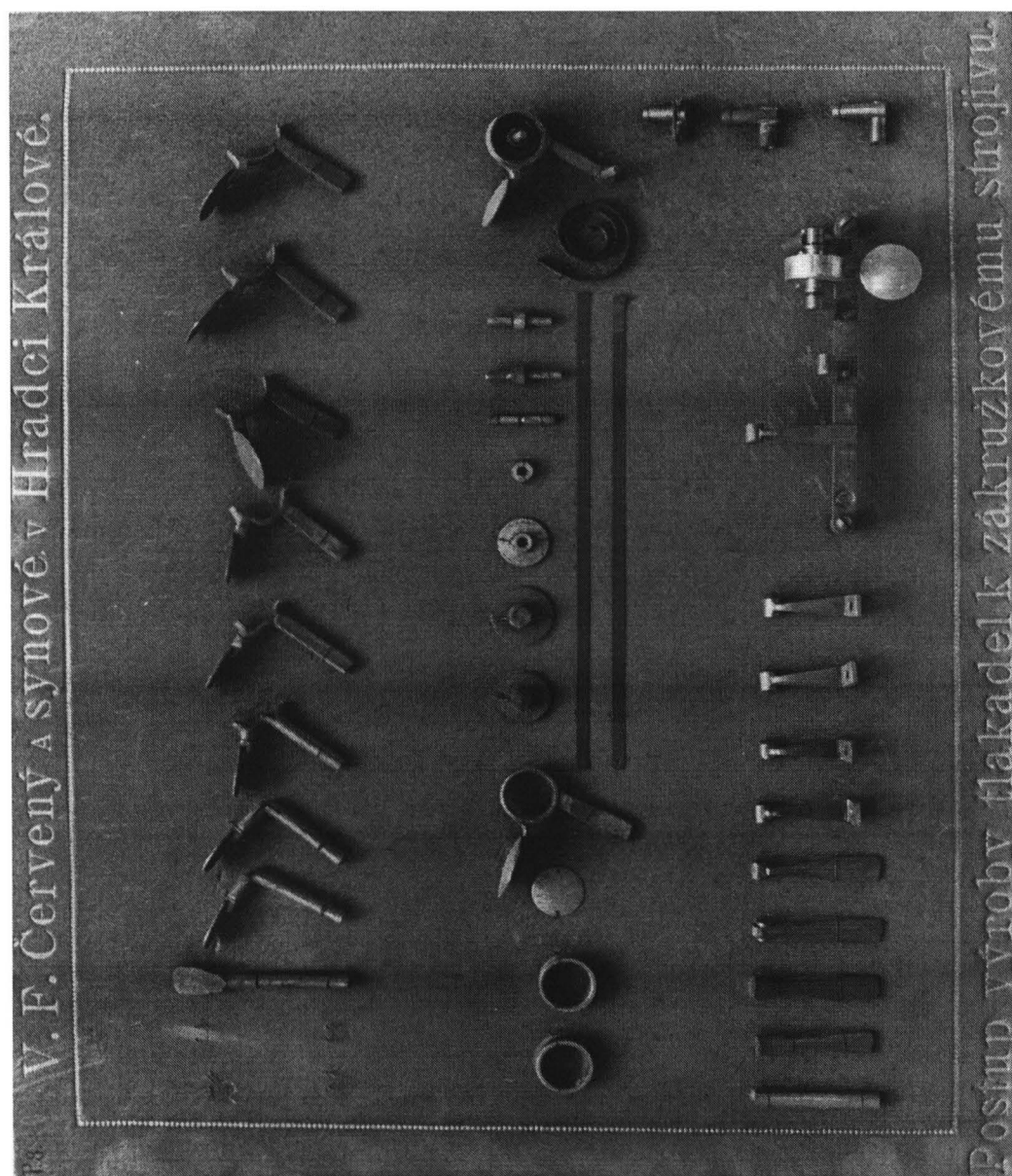

Hudební nástroje firmy V. F. Červený a synové vystavené v imitaci budovy Národního divadla v Praze pro Jubilejní zemskou výstavu v Praze v roce 1891 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 142, kart. č. 3.)

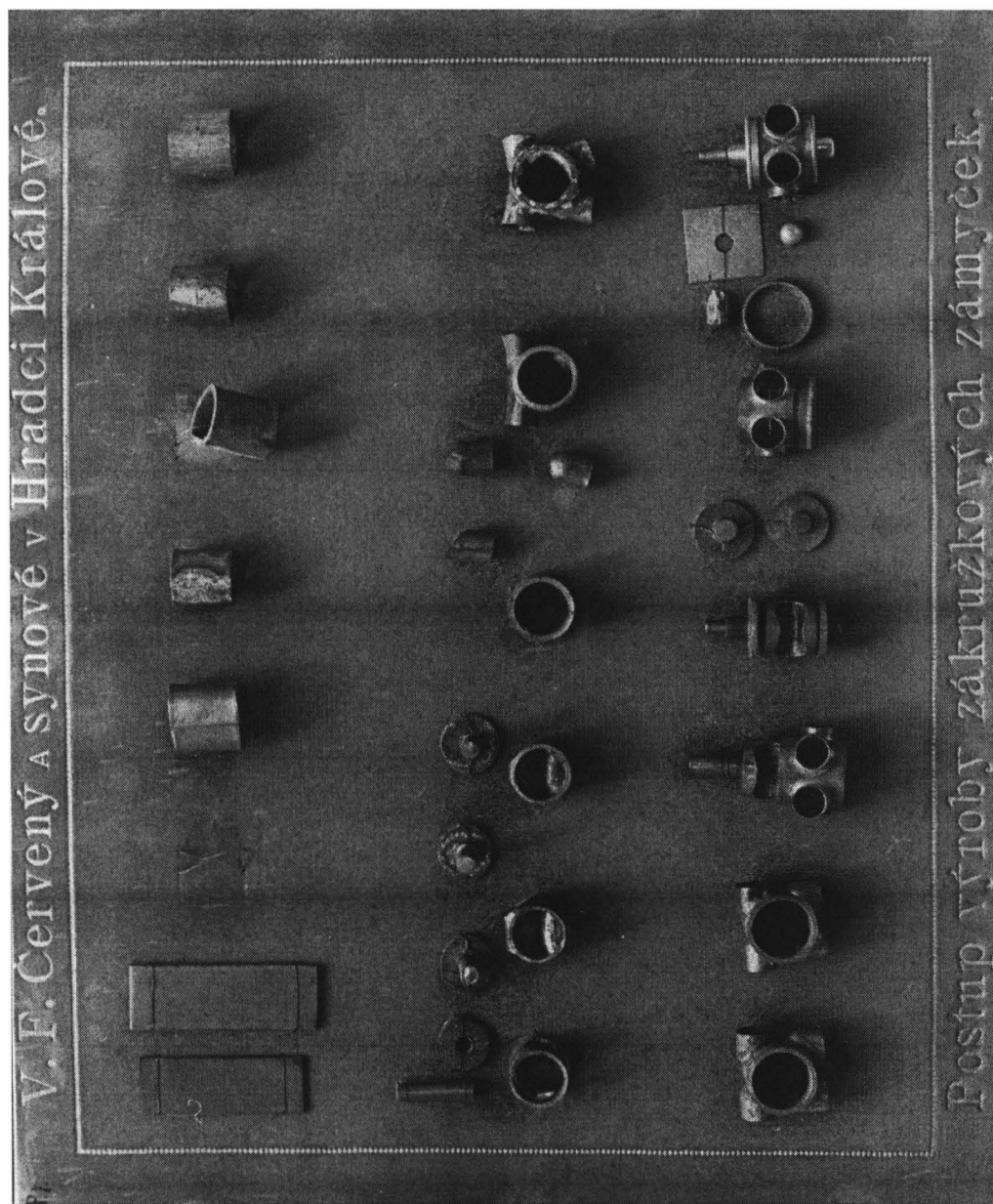

Součástky na výrobu tlakadel k válcovému strojívu
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

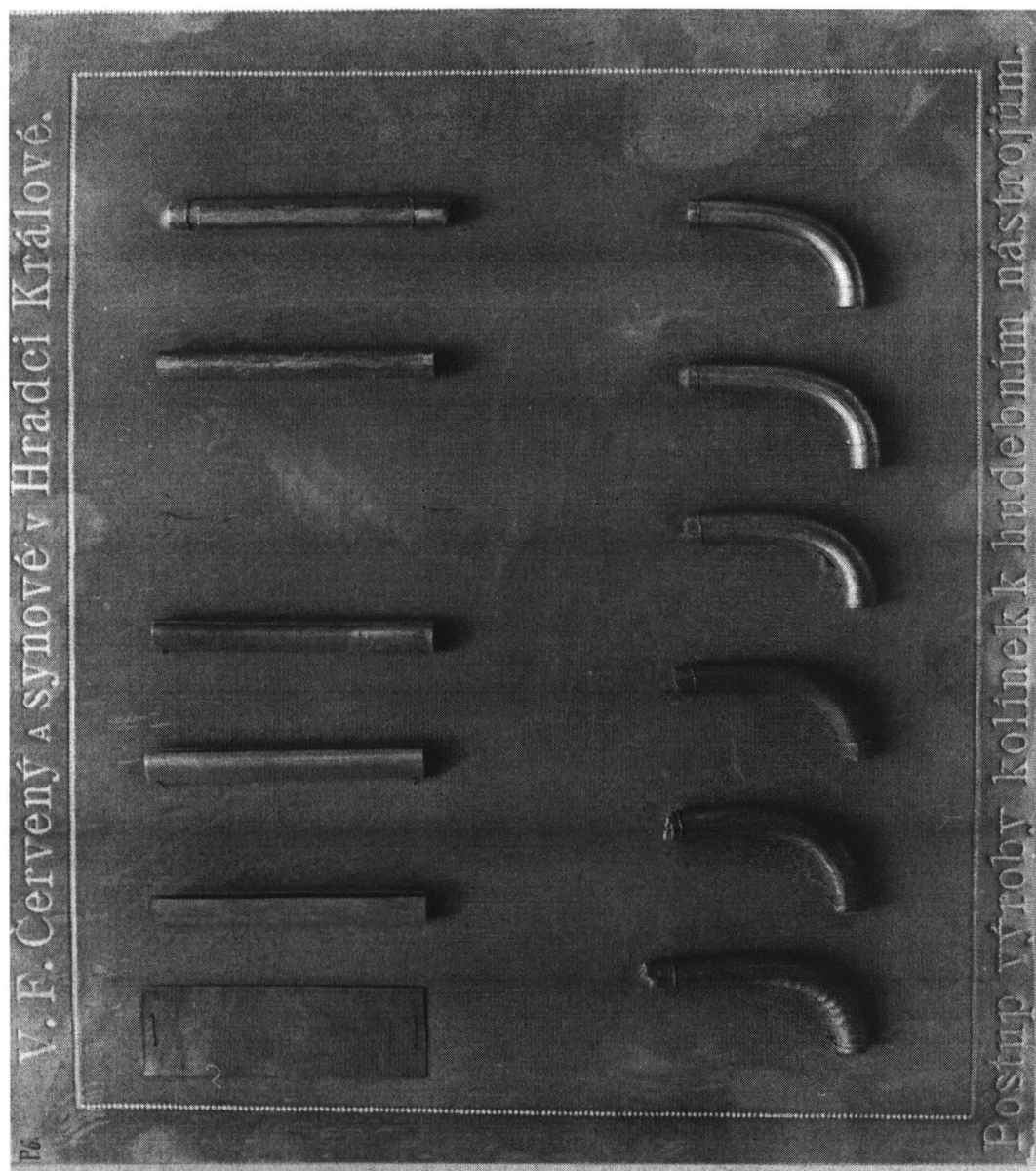

Součástky na výrobu tlakadel k zákrůžkovému strojívu
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

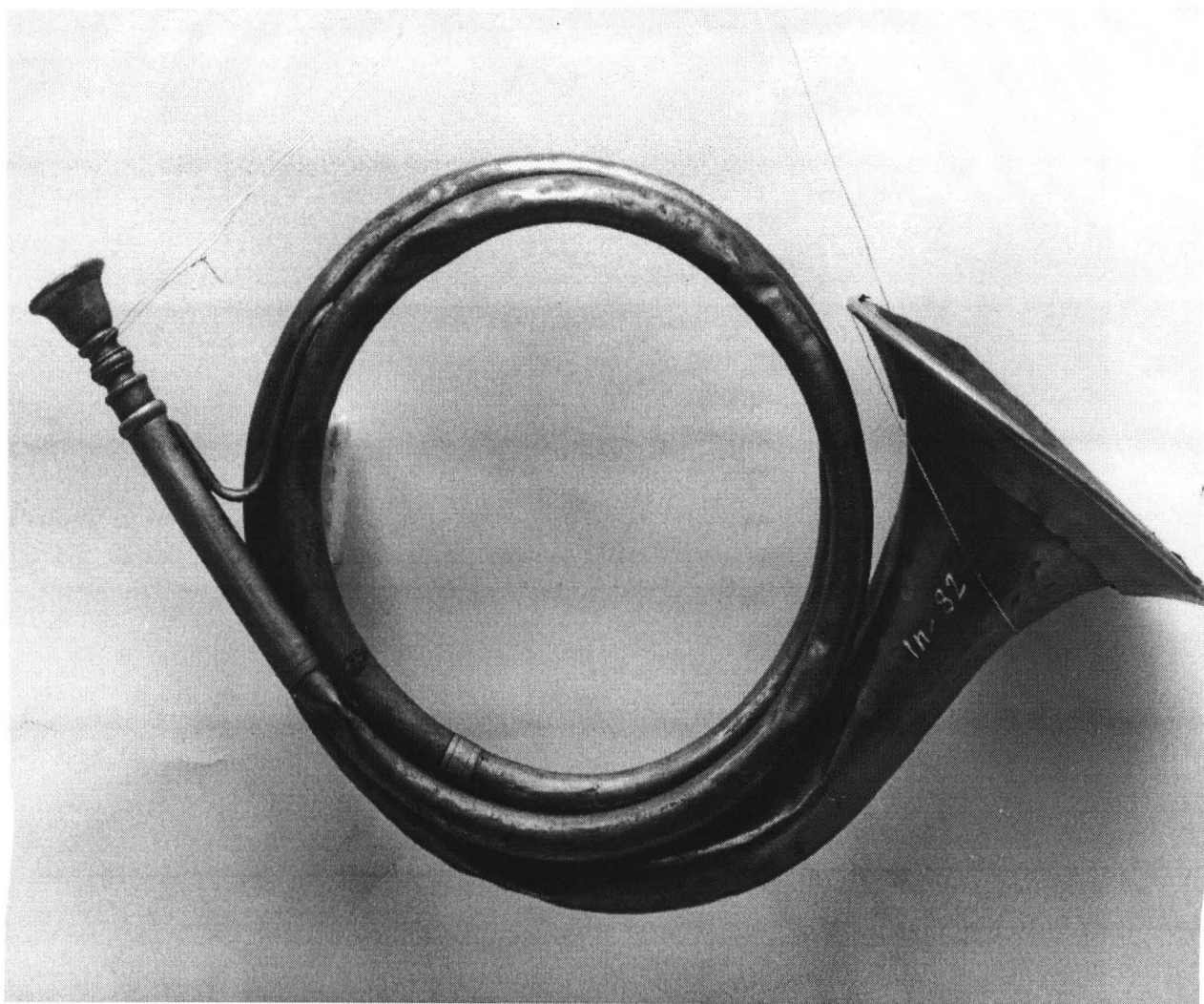
Výrobní postup zákrůžkových zámyček
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

Výrobní postup kolínek k hudebním nástrojům
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové)

Myslivecký roh
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv.č. 82.)

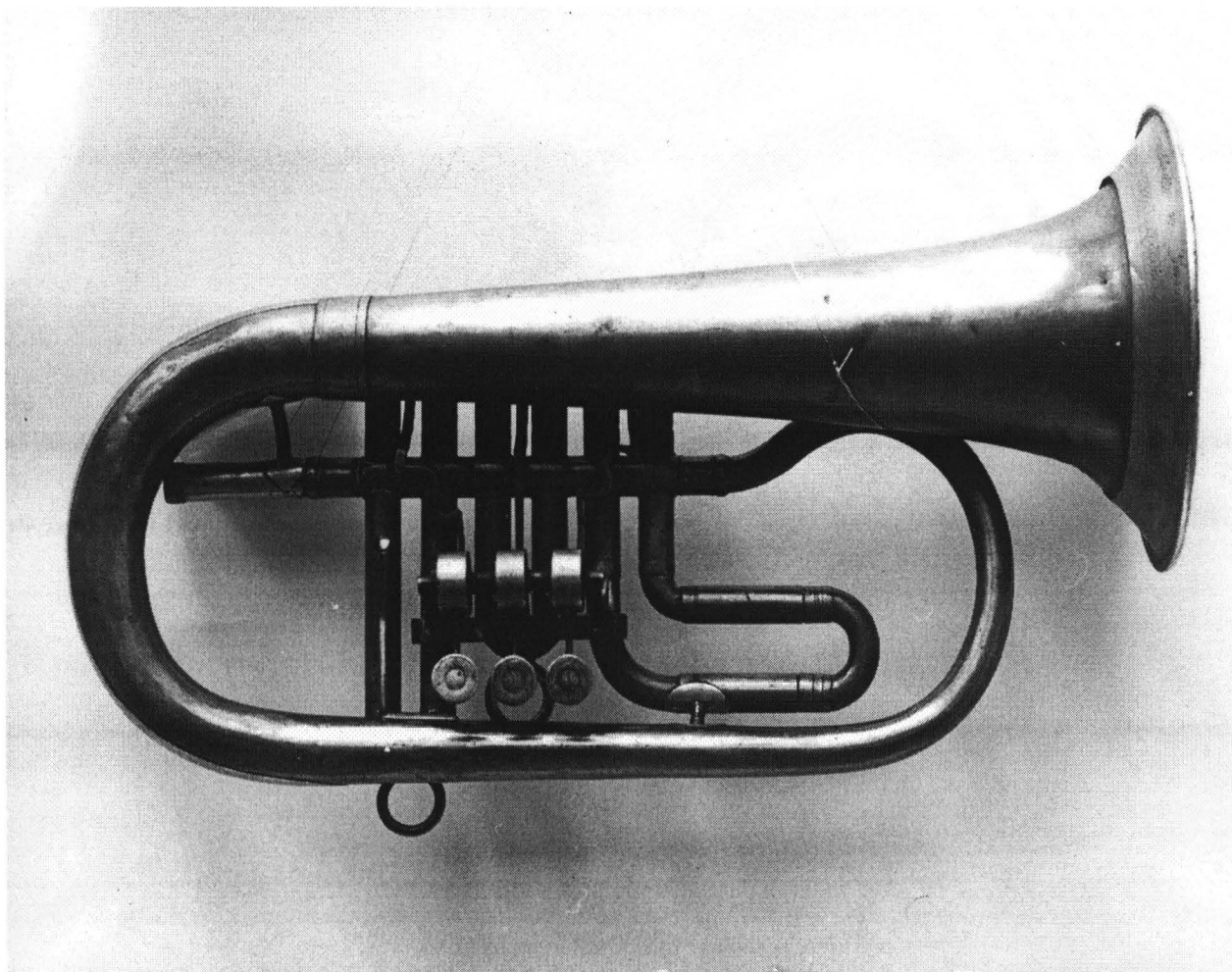
Zvukoroh firmy V. F. Červený a synové
(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 141 - fotografie, kart.č. 3.)

Sokolovka

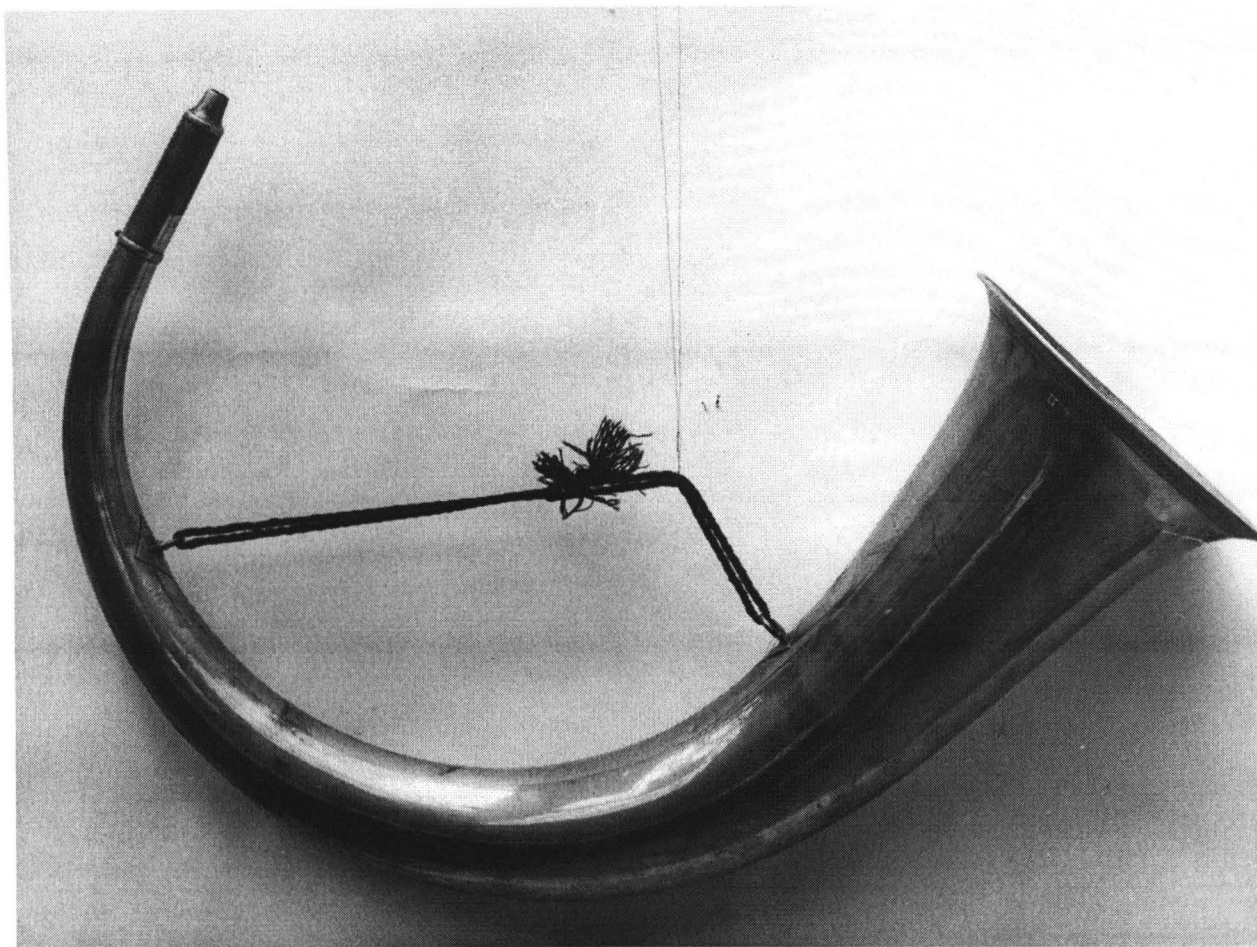
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 21.)

Křídlovka s vídeňskými ventily

(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 29.)

Signálka

(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 22.)

Tenor ve formě tuby
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 30.)

Vojenská polnice
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 41.)

Lesní roh v B
(Muzeum východních Čech v Hradci Králové, hudební nástroje, inv. č. 27.)

Císařský baryton
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 988 E.)

Malý tritonikon

(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 1357 E.)

Horna v D s vídeňskými ventily
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 415 E.)

Císařský bas v B
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 495 E.)

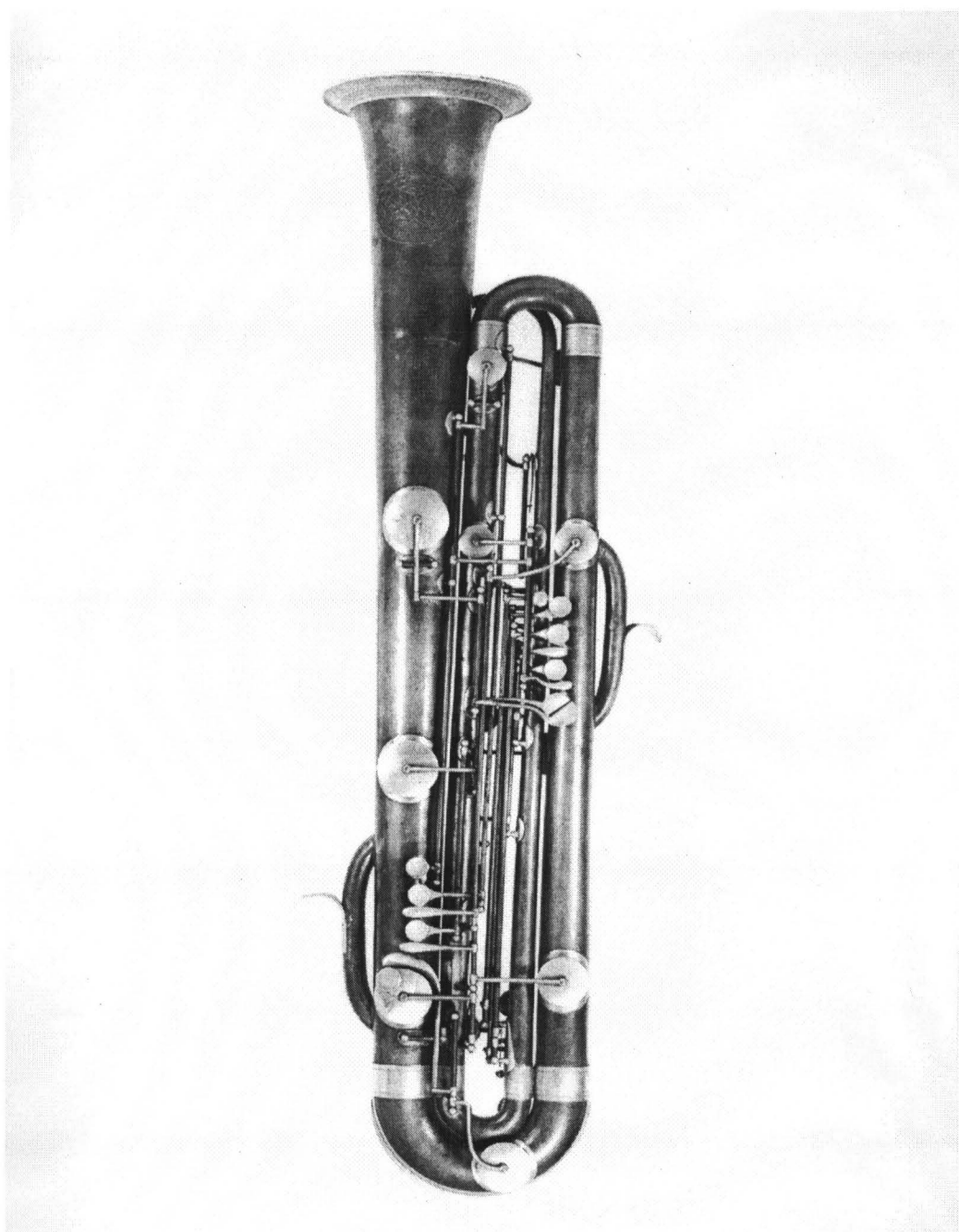
Lesní roh v A
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 416 E.)

Altovka v Es
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 517 E.)

Tritonikon v Es
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 1790 E.)

Tritonikon – poslední model po roce 1893
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 1789 E.)

Tenor ve formě tuby
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 842 E.)

Vojenský pozoun v Es
(Muzeum české hudby v Praze, hudební nástroje, sig. 863 E.)

Tornistrová tuba v B
(Stadtmuseum Mnichov, hudební nástroje, inv. č. 92-5.)

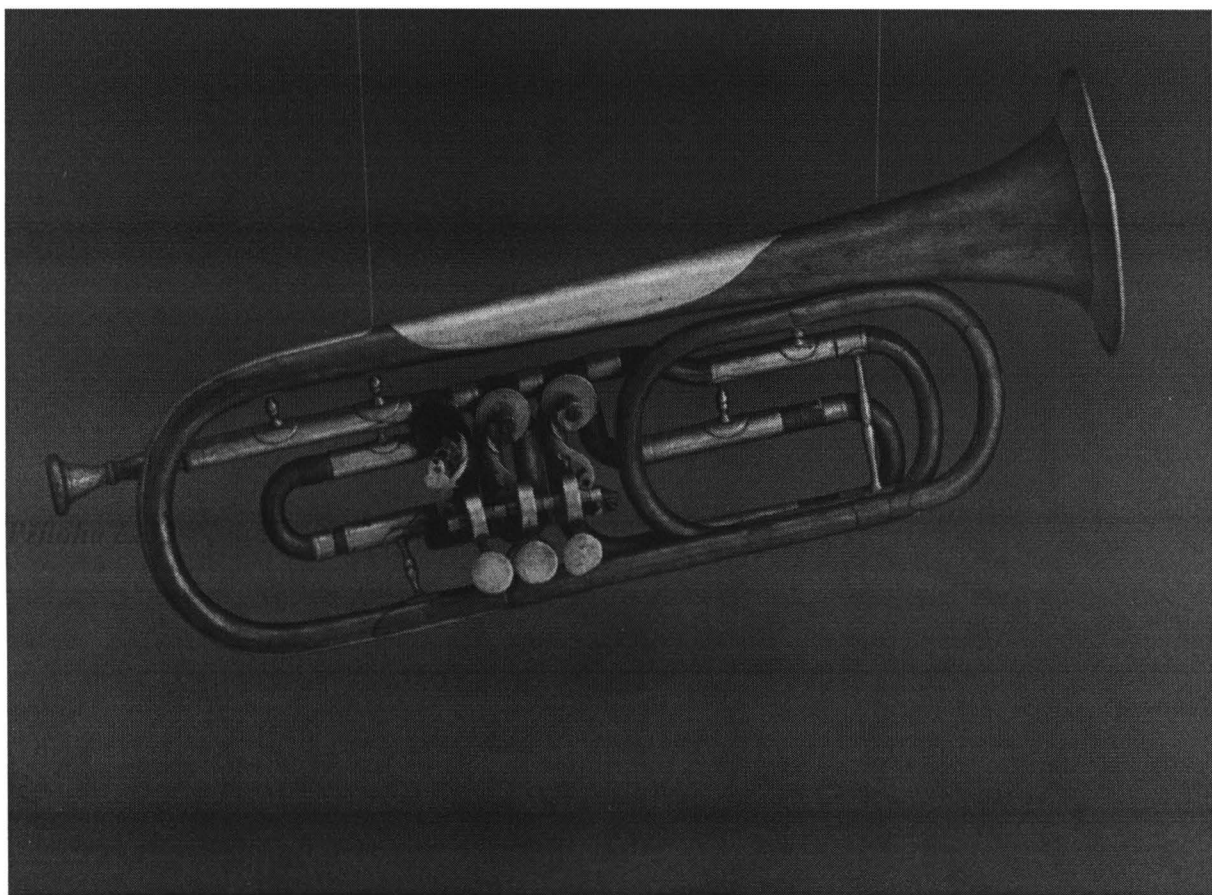
Basová tuba v B
(Stadtmuseum Mnichov, hudební nástroje, inv. č. 91-31.)

Lesní roh s vídeňskými ventily
(Stadtmuseum Mnichov, hudební nástroje, inv. č. 92-1.)

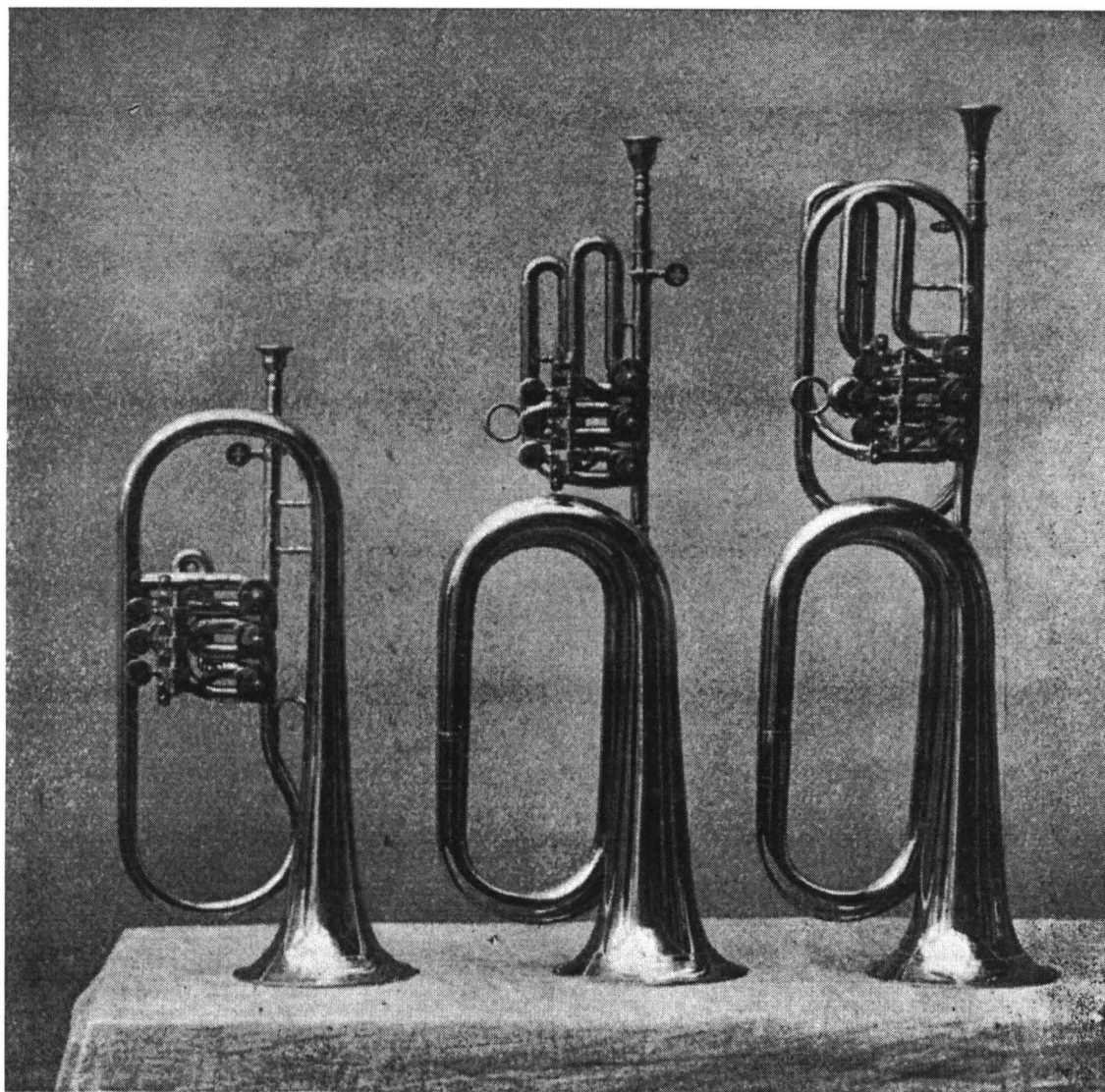

Křídlovka v C
(Stadtmuseum Mnichov, hudební nástroje, inv. č. 91-32.)

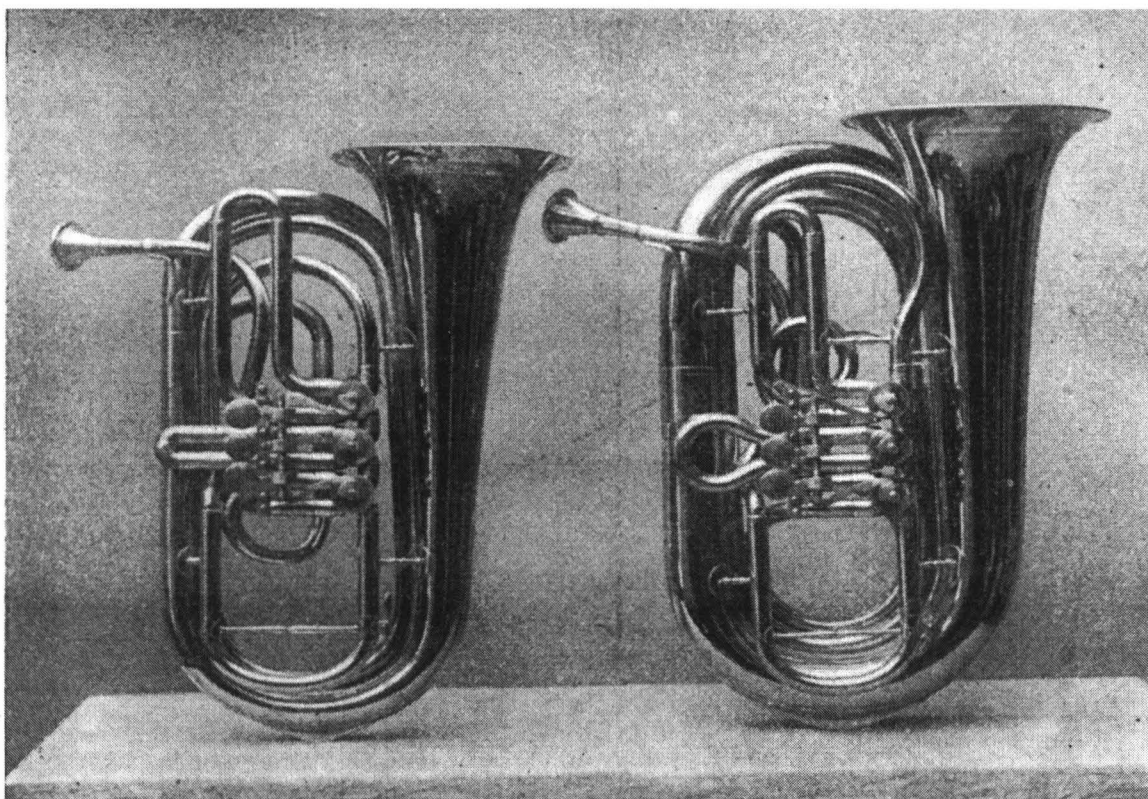
Trubka v F
(Stadtmuseum Mnichov, hudební nástroje, inv. č. 9-173.)

Sopranový kornet B a rakouské polnice s nasazeným strojivem Es i B
(*Zemské obraně rakouské*, In: *Světozor*, 1908, č. 47, s. 1127.)

Tornistrové basy Es a kontra B

(Zemské obraně rakouské, In: Světozor, 1908, č. 47, s. 1127.)

Nástroj provedený ve formě zvané „*Laokoon - Façon*“, která vycházela plně z potřeb vojenských kapel

(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113 – Firemní ceníky, kart. č. 2.)

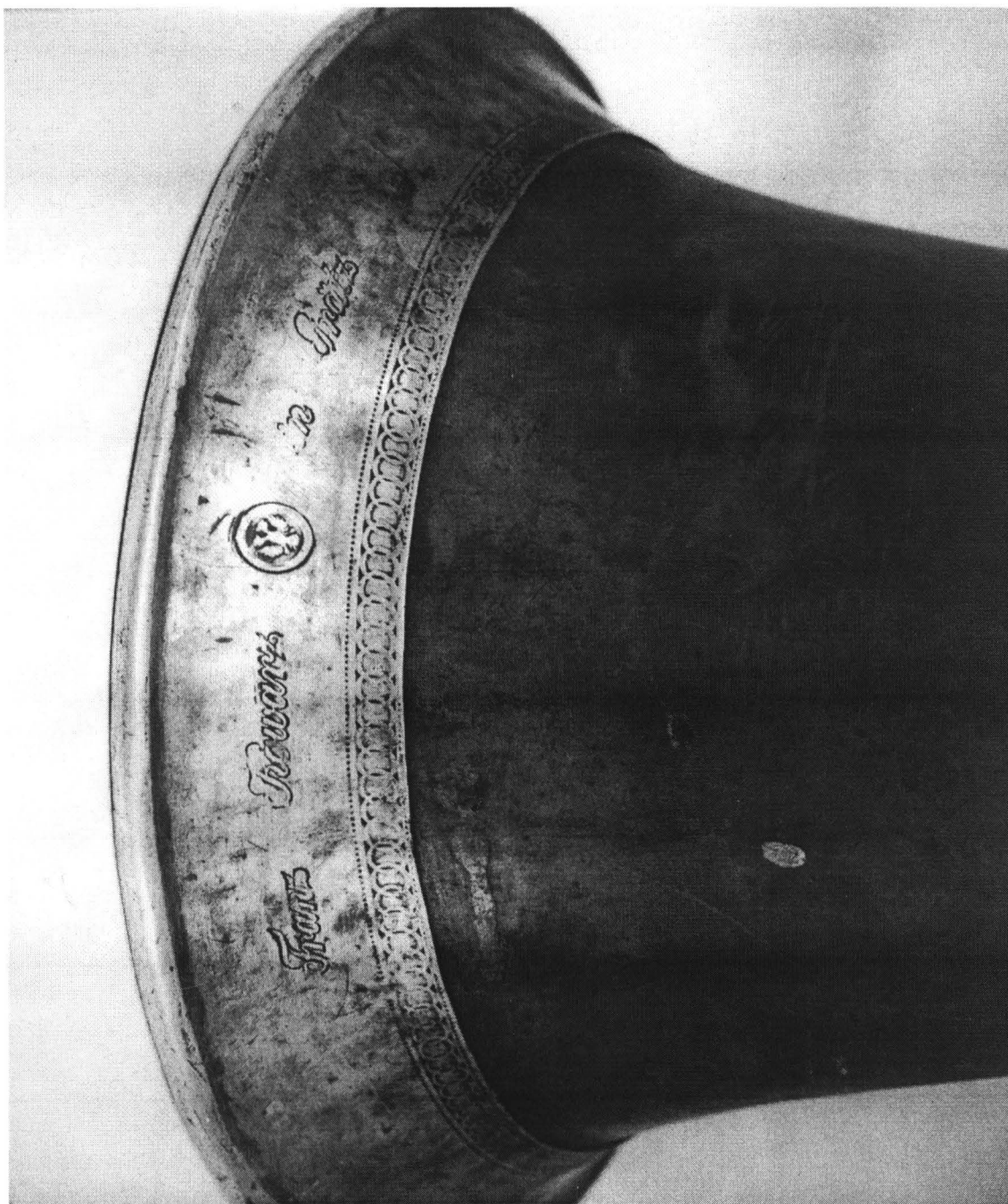

Firemní štítek z 50. let 19. století
(Muzeum české hudby Praha, hudební nástroje, sig. 1790 E.)

Firemní štítek na malém tritonikonu
(Muzeum české hudby Praha, hudební nástroje, sig. 1357 E.)

Firemní značka na lesním rohu
(Muzeum české hudby Praha, hudební nástroje, sig. 416 E.)

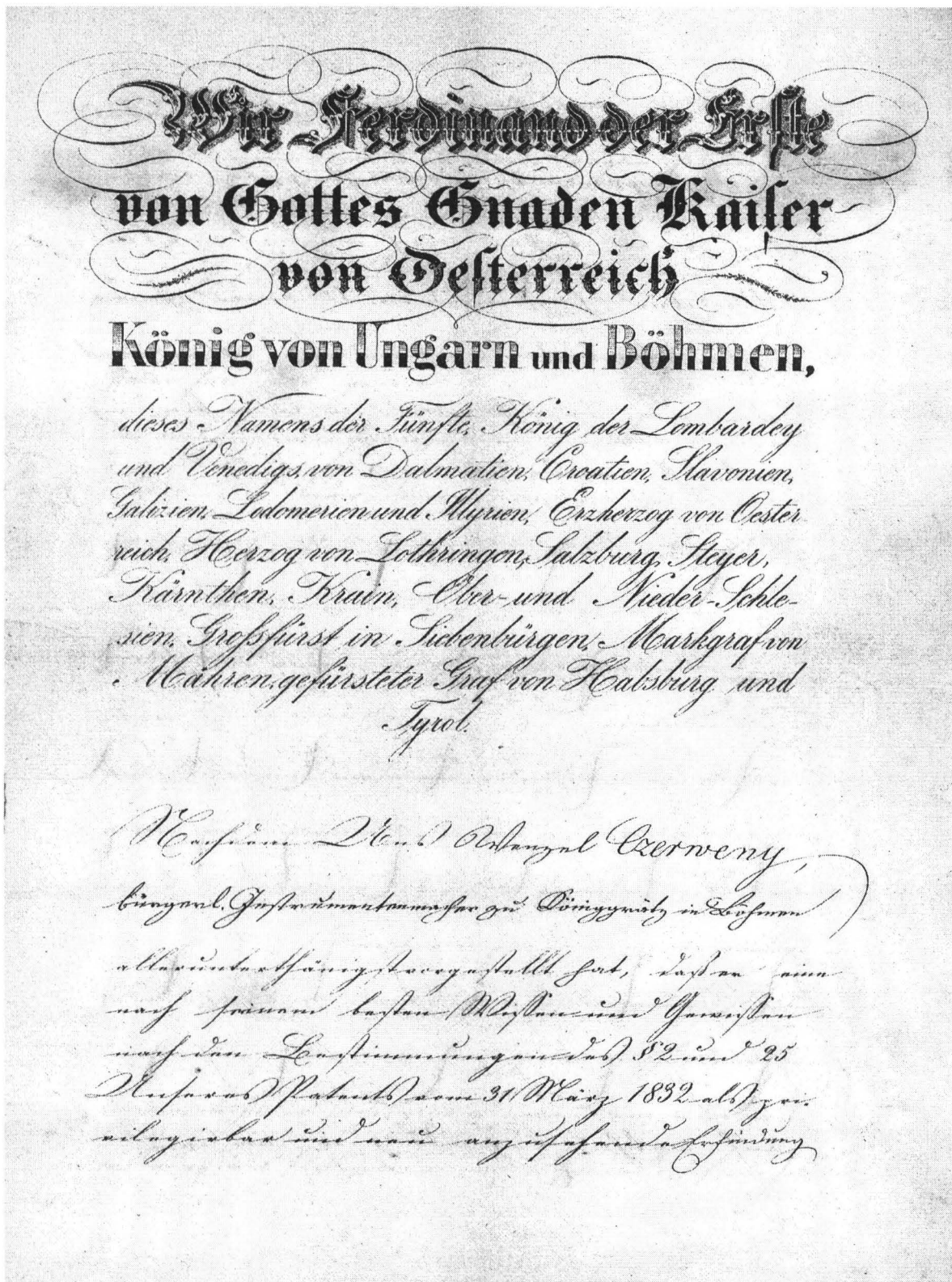

Firemní štítek z počátku 20.století, ovlivněn secesí
(Muzeum české hudby Praha, hudební nástroje, sig. 988 E.)

Švýcarské garda ve Vatikáně vybavená nástroji firmy V. F. Červený a synové
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 113, kart. č. 2.)

„Privilegium“ rakouského císaře Ferdinanda I. na výrobu kornonu vydané V. F. Červenému v roce 1844 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 86, kart. č. 1.)

95

78
15 kr.
C.M.

meinere und mehren Sachverständigen Gehörtes mit, wegen unumkehr-
 baren Beschaffenheit des Gesangs des Herrn Wenzeslaw Czerveny,
 hat das folgende Bescheid gelaufen:

Die Nimmung der Instrumente wurde im Ganzen für sehr zu befürchten,
 und während der Maschinen mit denselben Messen zu gewöhnlich, der in
 letzterem Zeit die Instrumente nicht mit der Zeit auf den Beschaffenheit
 möglich macht, überlassen die Musikanten der Instrumente des H. Czerveny,
 alle anderen muss in der Ausführung der Instrumente „Tonersatz Musikanten“
 welche die einen Klänge durch die Instrumente zugleich eine andere
 Nimmung gibt, und das löstigen Umständen der einzelnen Töne, überlassen
 muss. Diese Ausführung muss mit Sorg und nicht gering zu sein.
 Die Arbeit der Instrumente ist äußerst sorgfältig.

Hamburg den 28. Jan.
 Februar 1848.

Louis Schindelmeisser,
 Kapellmeister und Gambist
 Musikanten, Ehrenmitglied
 mehren gelehrten und gelehrten Gesellschaften.

Ihrer die Gesellschaft von der Gesellschaft
 der k. k. Hofkapelle in Wien
 v. L. Schindelmeisser

Pochvalné uznání na Červeného zvukovodku zaslané do Hradce Králové
 L. Schindelmeisserem, kapelníkem Městského divadla v Hamburku, v roce 1848
 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 100, kart. č. 2.)

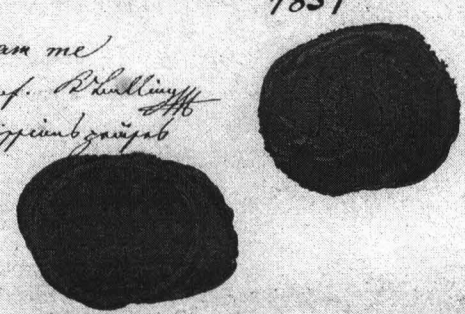
72

Das Geforderte habe ich bei der, über die Fertigung
 musikalischer Instrumente zur Londoner
 Ausstellung abgehaltenen Commission aus-
 zugewiesen Vorgehen, die Blech-Instru-
 mente des Herrn W. J. Červený k. k. kais.
 Instrumenten-Fabrikant zu Löwengrätz in
 Böhmen, welche sich durch besondere Reinheit
 in der Stimmung, ihrer Stärke, weichen und
 vollen Ton, und grandiosigst ausgeführten
 Probepfeifungen auszeichnen, unter allen
 Meisern in Prag zur Fertigung vorzüglicher
 Blech-Instrumente für die kaiserliche Kapelle
 auszuwählen.

Prag, den 14. Jänner
 1851

Coram me
 Prof. F. Škroup
 Kapellmeister
 am k. städt. Theater
 in Prag.

Uznání kvality Červeného nástrojů vyrobených pro Světovou výstavu v Londýně v roce 1851, za hodnotící komisi podepsán F. Škroup, kapelník Stavovského divadla v Praze
 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 102, kart. č. 2.)

Nejvyšší ocenění získané firmou V. F. Červený a synové na Světové výstavě v Paříži v roce 1889

(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv.č. 83, fascikl č. 1.)

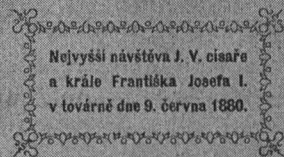

Tablo s oceněními ze světových a mezinárodních výstav. Obsahuje i řády udělené evropskými panovníky V. F. Červenému (SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 85. Jedná se ovšem o kopie určené pro reprezentativní účely.)

0 20/62

V PARIŽI 1889
co nejvyšší odměna v našem oboru
zlatá medaile.
Na světových výstavách
VE VÍDNI 1873
a v Barceloně 1888
jurorem.

Nejvyšší návštěva J. V. císaře
a krále Františka Josefa I.
v továrně dne 9. června 1880.

Додавателю армий
ракоусké, русké, německé,
bulharské a španělské.

CENNÍK
českoslovanského závodu

V. F. Červený a synové

c. a k. dvorní továrna hudebních nástrojů
V HRADCI KRÁLOVÉ V ČECHÁCH.

Založeno roku 1842.   Oddělení skladu i továrny v Kyjevě na Rusi.   Zařízení parostrojů.

Zastupitelstva:
v Barceloně ve Španělsku, v Buenos Ayres v Jižní Americe, v Cantonu Ohio
v Severní Americe.

Ceny rozumí se v Hradci Králové a za hotové.
Bedny a balivo účtují se a nepřijímají se zpět.

P. T. páni zákazníci, které neznáme, račte poslati při objednávce přiměřený závdavek. zbytek účtu vezmeme dobírkou.

Ladění hlavní jsou:

1. Vídeňské, vysoké (rakouské vojenské hudby).	3. Staré pařížské užívá se ve Švýcarsku, Španělsku a Jižní Americe.
2. Berlinské, o málo nižší prvního, užívá se v Severní Americe.	4. Pařížské normalní (hluboké) 870 záchrvějí.

Ukázka ceníku a zároveň propagačního materiálu firmy V. F. Červený a synové z 90. let 19. století
(SOkA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv.č. 113, kart.č. 2.)

C. a k. dvorní továrna hudebních nástrojů
V. F. Červený a Synové
v Hradci Králové.
Tovární oddělení a sklad v Kijevě na Rusi.

VYZNAMENÁNÍ:
První zlaté a šestné medaile světových výstav v New-Yorku a Mnichově, v Paříži 1855, 1867 a 1889, v Londýně, Oportě, Moskvě, Filadelfii a Chicagu.
V Paříži 1889: Zlatá medaile.
Chicago 1893: Cena vítězná.
Všech 45 slov uznání v čestném diplomu.

Zařízení parostrojů.

ZALOŽENO 1842.

NEJVYŠŠÍ UZNÁNÍ CÍSAŘSKÉ
za výstavy ve Vídni roku 1873
a v Paříži roku 1889.

NEJVYŠŠÍ NÁVŠTĚVA
J. V. císaře a krále Františka Josefa I.
v továrně dne 9. června 1880.
J. V. prohlédl závod, sledoval celý postup výroby s velikým uspokojením i živým účastnivím a při milostivém loučení vyslovil úplnou svou spokojenost a dík.

**Slavnému
purkmistrovskému
úřadu,
v Hradci Králové.**

V hluboké úctě podepsaná firma považuje za svoji povinnost, upozorniti slavný purkmistrovský úřad na objednávku městského úřadu v Karlíně a při té příležitosti podati svoji offertu.

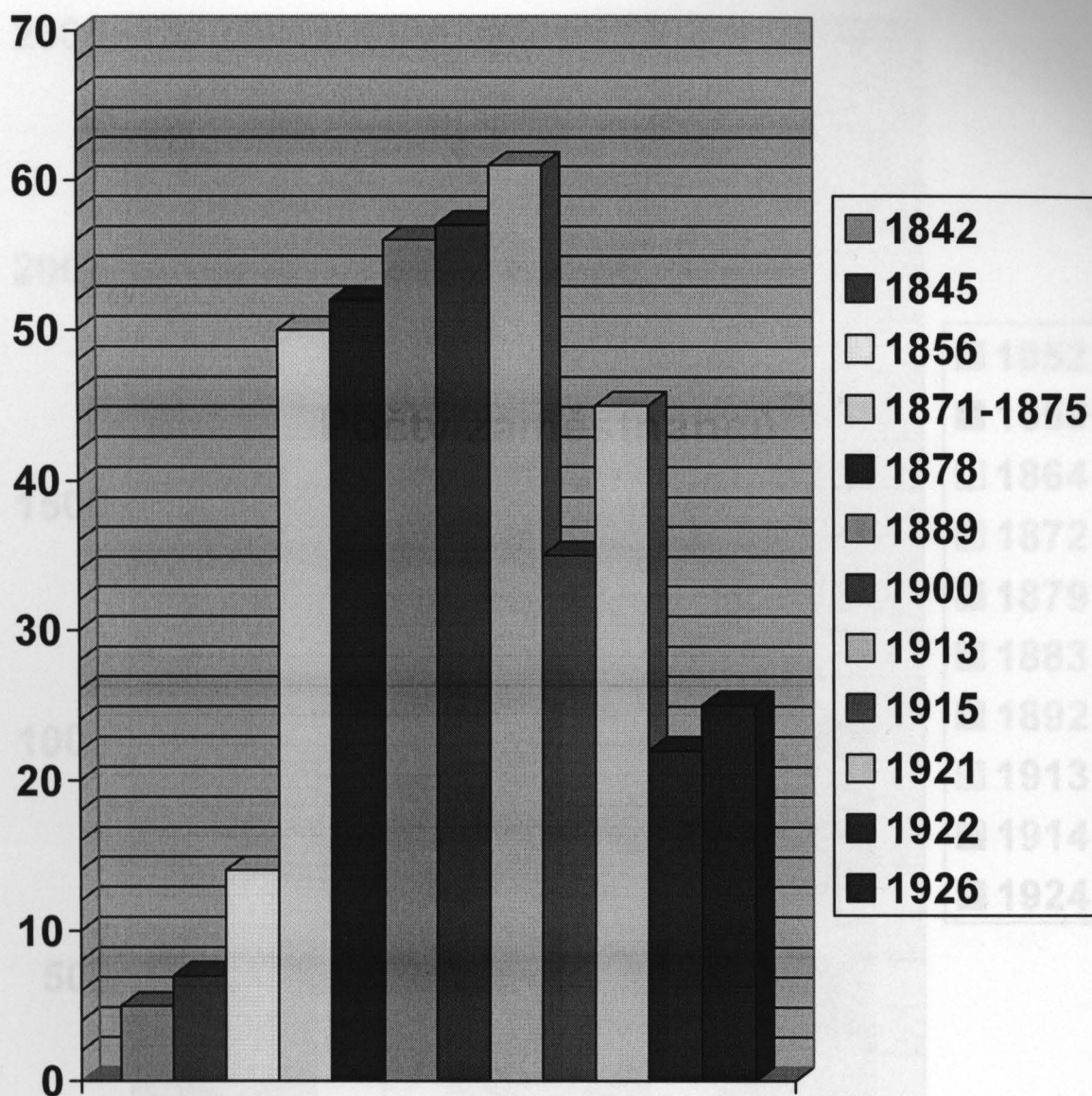
Městský úřad v Karlíně objednal na základě usnesení č. 6991 / 16. ze dne 7. července 1916, u naší firmy čestnou signální trubku pro štábního trubače ze stříbra, mdle i leskle leštěného, se znakem a ratolestí, s ozdobami a nápisy tepanými i rytými s výzdobou za kor 530.-, etui, dubový kuřík bohatě plyšem vyložený, koží petažený za 85.- Kor. Dedikační deska na etui stříbřená, vytá za K 40.- bedna s obalem K 4.- t.j. celkem za 700 k.

Dedikační deska opatří se nápisem:
„ Město Karlín, udatnému c. a k. pěšímu pluku čis. 28 v úpomínku na hrdinné činy ve světové válce. V červnu 1916.“

Ukázka používaného firemního papíru s propagačními prvky (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 73, kart. č. 1.)

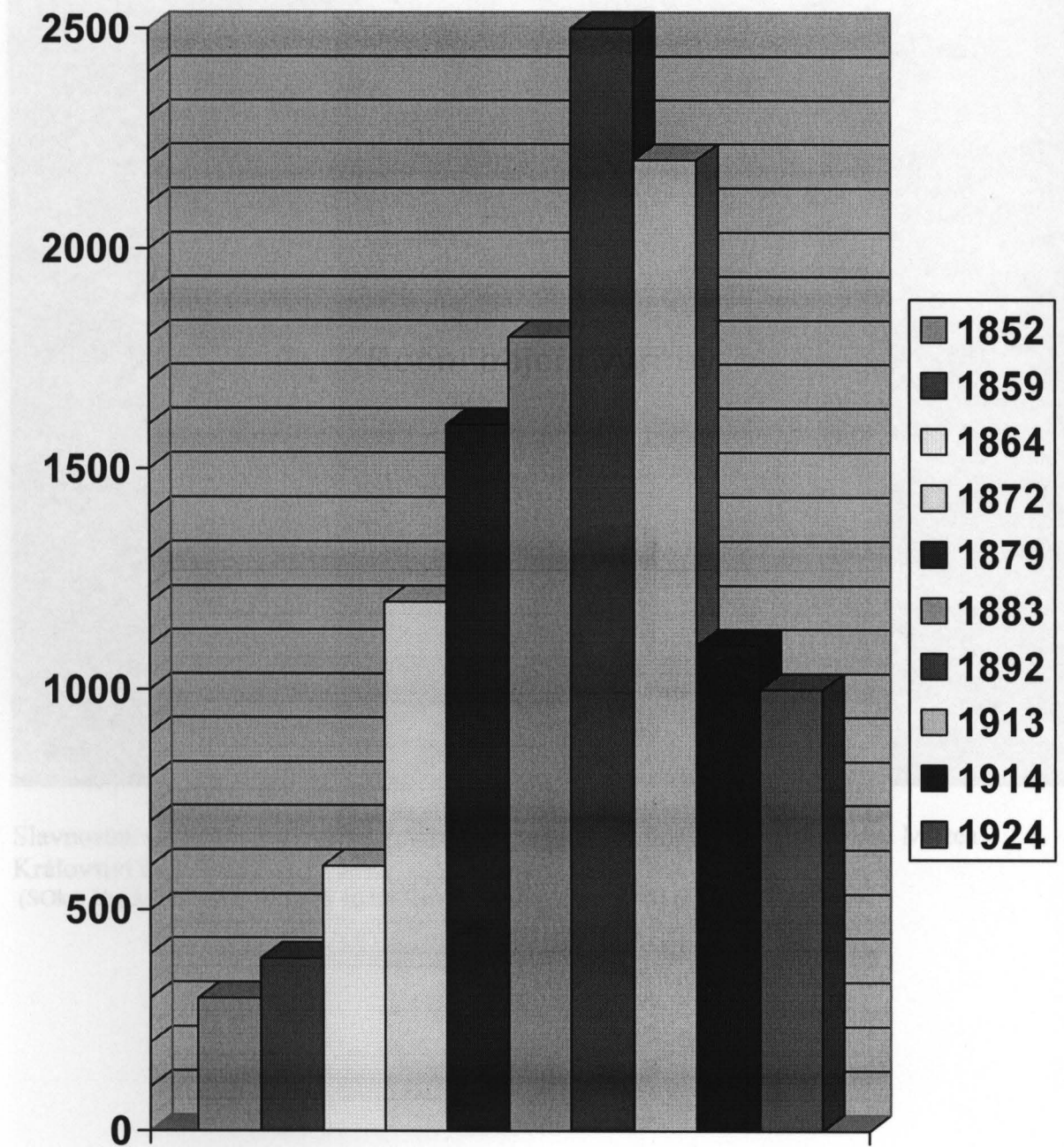

Počty zaměstnanců

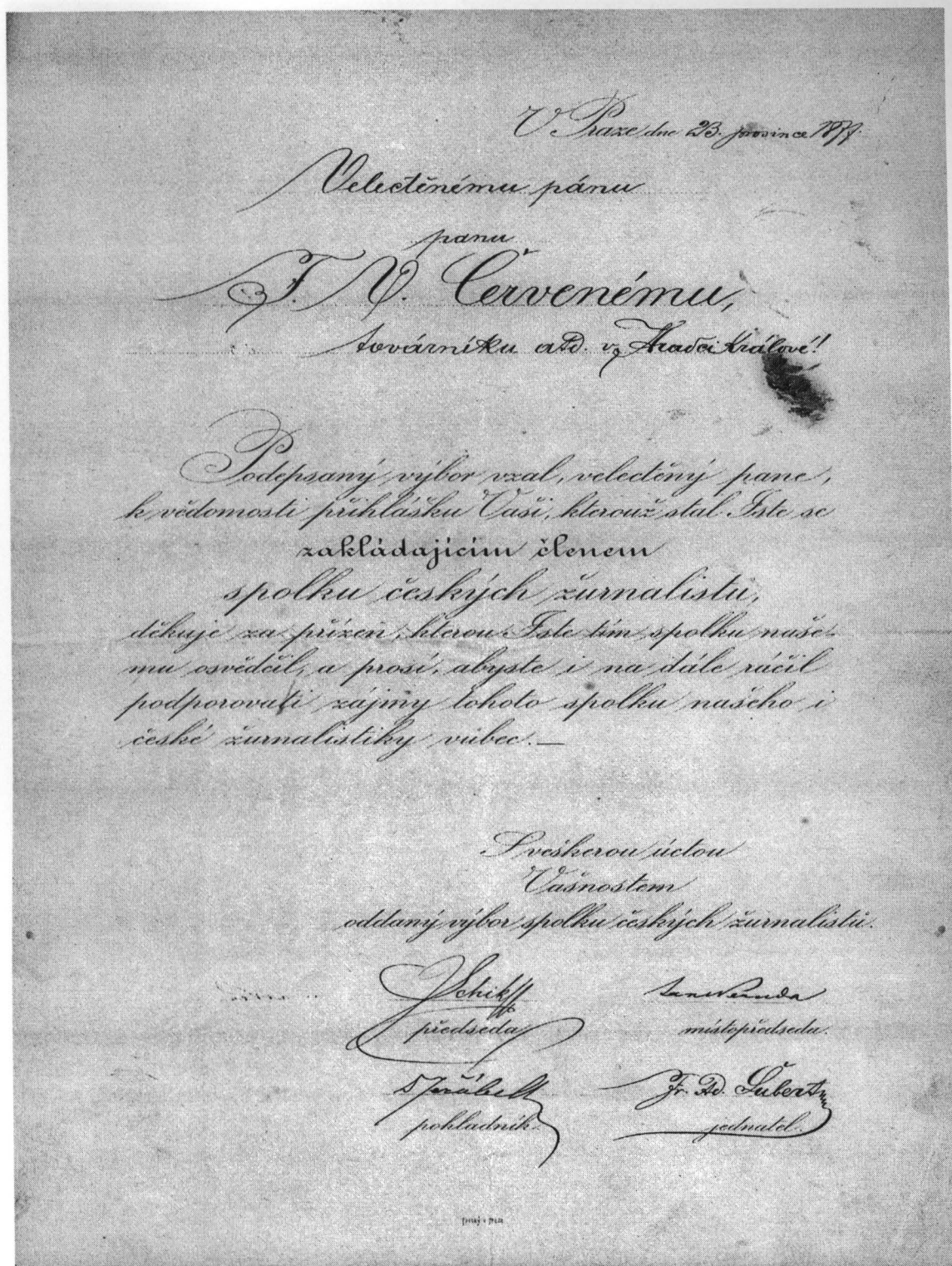
Roční objem výroby

Slavnostní diplom o zvolení V. F. Červeného jako úda dopisujícího do sboru Muzea Království českého
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 5, fascikl č. 1.)

Slavnostní jmenování V. F. Červeného zakládajícím členem Spolku českých žurnalistů v Praze
(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 10, fascikl č. 1.)

Slavnostní diplom o členství V. F. Červeného ve Sboru pro zřízení českého Národního divadla v Praze

(SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 14, fascikl č. 1.)

Slavnostní diplom o členství V. F. Červeného ve Sboru pro zřízení českého Národního divadla v Praze z 3. května 1892 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 14, fascikl č. 1.)

Přiklizejte k zdárně třicetileté činnosti Vaší ve sboru obecních star-
 ších, v společenství a ve výboru ohrožením a chlébě stějně osvědčili, jak
 vysoce cení shvětlé zásluhy Vaše i v oboru samosprávy i v životě
 národním, nanejmé pak zásluhy Vaše o český průmysl, jemuž Jste sjednal
 pověst nejchvalnější ve všem světě, - udělilo Vám, Slavutný Pane,
 zastupitelstvo hrál. věnn. města Hradce Králové, oslavující s Vámi stoti-
 leté trvání velkolepého, jehož Jste velkým tvůrcem, usnesením ze
 dne 22 dubna 1892. č. prot. 2386. nejvyššího vyznamenání občanského jméno-
 uavši Vás jednomyslně

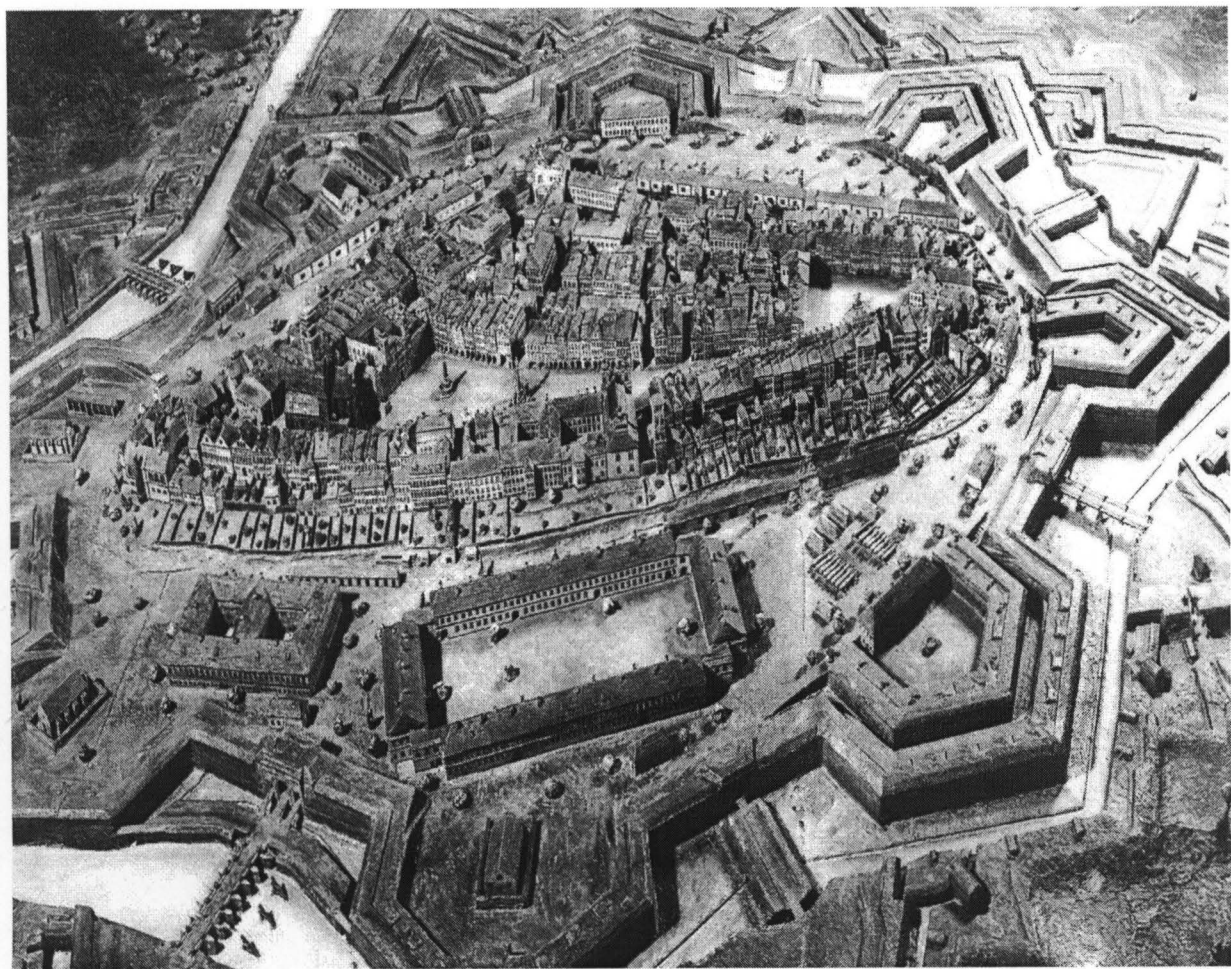
čestným měšťanem

Z rady hrál. věnn. města Hradce Králové dne 3. května 1892.

Handwritten signatures:
 K. Štěpán
 J. Štěpán
 W. W. W. W.
 J. Štěpán
 J. Štěpán
 J. Štěpán

Slavnostní diplom o jmenování V. F. Červeného čestným měšťanem Hradce Králové z 3. května 1892 (SOKA Hradec Králové, Rodinný archiv Červených, inv. č. 21, fascikl č. 1.)

Pohled na model pevnostního Hradce Králové, zachycující stav města v roce 1865 (Muzeum východních Čech v Hradci Králové, model zhotovil kustod František Žaloudek v letech 1908-1916.)